

**Masarykova univerzita
Filozofická fakulta**

Ústav románských jazyků a literatur

Dizertační práce

2015

Metoděj Polášek

**Masarykova univerzita
Filozofická fakulta**

Ústav románských jazyků a literatur

Románské jazyky

Metoděj Polášek

**Vedlejší infinitivní věty v portugalštině
Non–Finite Embedded Clauses in Portuguese**

Dizertační práce

Vedoucí práce: Mgr. Iva Svobodová, Ph.D.

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....
Podpis autora práce

Zde bych chtěl poděkovat své školitelce za podporu během studia.
Můj dík patří rovněž mé manželce a dětem za trpělivost a shovívavost.

OBSAH

Abstrakt	10
Abstract	12
1. ÚVOD	14
2. METODY A CÍLE PRÁCE	15
3. INFINITIV A JEHO POVAHA	16
3.1. K problematice infinitivu obecně	16
3.2. Infinitiv osobní a neosobní	17
3.3. Forma flektivního a neflektivního infinitivu	19
3.4. Infinitiv prostý a složený	20
3.5. Původ flektivního infinitivu	21
4. KLASIFIKACE INFINITIVNÍCH VĚT V PORTUGALŠTINĚ	24
4.1. Infinitivní věty obecně	24
4.2. Kompletivní vedlejší věty (Subordinação Completiva)	26
4.2.1. Finitivní kompletivní věty (Completivas Finitas)	28
4.2.2. Infinitivní kompletivní věty (Completivas Infinitivas)	31
4.2.2.1 Kompletivní věty podmětné (Completivas coma relação gramatical de sujeito)	33
4.2.2.1.1. Slovesa vyjadřující psychologický stav (Verbos que denotam processos psicológicos).....	34
4.2.2.1.2. Tranzitivní slovesa s kauzativním významem (Verbos transitivos com sentido causal)	35
4.2.2.1.3. Tranzitivní slovesa odvozovací (Verbos transitivos inferenciais)	37
4.2.2.1.4. Existenční slovesa (Verbos existenciais)	37
4.2.2.1.5. Nominální a adjektivní predikáty (Predicadores nominais e adjetivais) ..	38
4.2.2.2. Kompletivní věty předmětné přímé (Completivas com a relação gramatical de objeto direto)	39
4.2.2.2.1. Slovesa hodnotící (Verbos avaliativos).....	40
4.2.2.2.2. Slovesa epistemická a deklarativní (Verbos epistémicos e declarativos) ..	41
4.2.2.2.3. Slovesa zjišťovací a určovací (Verbos de inquirição e declarativos de ordem)	42
4.2.2.2.4. Slovesa práci a optativní (Verbos volitivos e optativos).....	45
4.2.2.3. Kompletivní věty předmětné nepřímé (Completivas com uma Relação Gramatical Oblíqua)	45

4.2.2.3.1. Kompletivní věty s funkcí předmětu nepřímého subkategorizovány slovesy (Completivas com uma relação gramatical oblíqua seleccionadas por verbos).....	46
4.2.2.3.2. Kompletivní věty s funkcí předmětu nepřímého subkategorizovány adjektivy (Completivas com uma relação gramatical oblíqua seleccionadas por adjetivos).....	47
4.2.2.3.3. Kompletivní věty s funkcí předmětu nepřímého subkategorizovány substantivy (Completivas com uma relação gramatical oblíqua seleccionadas por substantivos).....	49
4.2.2.4. Syntaktické vlastnosti infinitivních kompletivních vět.....	51
4.2.2.4.1. Distribuce flektivního infinitivu v kanonických vedlejších větách.....	51
4.2.2.4.2. Kompletivní věty s flektivním infinitivem uvedené členem určitým	52
4.2.2.4.3. Kontrola podmětu.....	53
4.2.2.4.4. Kontrola předmětu.....	55
4.2.2.4.5. Elevace podmětu	58
4.2.2.4.6. Elevace předmětu	58
4.2.2.4.7. Slovesa částečně defektivní a defektivní infinitivní věty.....	59
4.2.2.4.8. Infinitiv s akuzativním podmětem.....	60
4.2.2.4.9. Kompletivní věty s gerundivním infinitivem	61
4.2.2.4.10. Restrukturalizace	63
4.2.2.4.11. Spojení vět.....	64
4.3. Vedlejší věty vztažné (Subordinação Relativa).....	66
4.3.1. Vedlejší věty vztažné versus vedlejší věty kompletivní.....	66
4.3.2. Klasifikace vedlejších vět vztažných	69
4.3.3. Infinitivní vedlejší věty vztažné	70
4.4. Vedlejší věty adverbiální (Subordinação Adverbial)	71
4.4.1. Syntaktické vlastnosti vedlejších vět adverbiálních.....	72
4.4.2. Vedlejší věty příčinné (Orações Causais)	75
4.4.3. Vedlejší věty podmínkové (Orações Condicionais).....	76
4.4.4. Vedlejší věty účelové (Orações Finais).....	80
4.4.5. Vedlejší věty přípustkové (Orações Concessivas)	82
4.4.6. Vedlejší věty časové (Orações Temporais)	84
4.4.6.1. Interní struktura vedlejších vět časových	86
4.5. Vedlejší věty účinkové (Subordinação Consecutiva).....	88
5. FLEKTIVNÍ A NEFLEKTIVNÍ INFINITIV V PORTUGALŠTINĚ.....	91
5.1. Normativní přístup vs. deskriptivní přístup.....	91
5.2. Použití neflektivního infinitivu	92
5.3. Použití flektivního infinitivu	96
6. REALIZACE INFINITIVU VE VEDLEJŠÍCH VĚTÁCH V PORTUGALŠTINĚ	100

6.1. Zdroje a metodologie výzkumu.....	100
6.2. Užití infinitivu ve vedlejších větách kompletivních v závislosti na antecedentu	102
6.2.1. Kompletivní věty podmětne	102
6.2.1.1. Kompletivní věty subkategorizovány slovesy.....	102
6.2.1.1.1. Convir.....	102
6.2.1.1.2. Bastar.....	104
6.2.1.1.3. Interessar	105
6.2.1.1.4. Acontecer	107
6.2.1.1.5. Parecer.....	108
6.2.1.1.6. Preocupar, surpreender.....	111
6.2.1.2. Kompletivní věty subkategorizovány adjektivy.....	112
6.2.1.2.1. (Ser) claro, (ser) evidente	112
6.2.1.2.2. (Ser) natural, (ser) provável	114
6.2.1.2.3. (Ser) possível, (ser) impossível, (ser) preciso	115
6.2.1.2.4. (ser) melhor, (ser) bom.....	117
6.2.1.3. Kompletivní věty subkategorizovány substantivy	118
6.2.1.3.1. (ser) fato, (ser) verdade	118
6.2.1.3.2. (ser) pena	119
6.2.1.4. Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět podmětých	120
6.2.1.5. Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět podmětých	121
6.2.1.6. Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách podmětých.....	121
6.2.1.7. Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách podmětých.....	122
6.2.2. Kompletivní věty předmětne přímé.....	122
6.2.2.1. Slovesa deklarativní	123
6.2.2.1.1. Confessar	123
6.2.2.1.2. Sugerir	125
6.2.2.1.3. Decidir.....	126
6.2.2.2. Slovesa epistemická	127
6.2.2.2.1. Saber.....	128
6.2.2.2.2. Achar	129
6.2.2.2.3. Duvidar.....	130
6.2.2.3. Slovesa zjišťovací.....	131
6.2.2.3.1. Perguntar	131
6.2.2.3.2. Pedir	133
6.2.2.4. Slovesa hodnotící	135
6.2.2.4.1. Lamentar.....	135

6.2.2.4.2. Criticar.....	136
6.2.2.5. Slovesa práci a optativní	137
6.2.2.5.1. Desejar.....	138
6.2.2.5.2. Preferir.....	139
6.2.2.5.3. Ousar	140
6.2.2.6. Slovesa určovací.....	141
6.2.2.6.1. Permitir.....	141
6.2.2.6.2. Proibir.....	143
6.2.2.7. Slovesa smyslová	144
6.2.2.7.1. Ouvir.....	145
6.2.2.7.2. Ver.....	146
6.2.2.8. Slovesa kauzativní.....	148
6.2.2.8.1. Deixar	148
6.2.2.8.2. Mandar	151
6.2.2.9. Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných přímých	153
6.2.2.10. Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných přímých.....	154
6.2.2.11 Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných přímých	154
6.2.2.12. Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných přímých	155
6.2.3. Kompletivní věty předmětné nepřímé.....	155
6.2.3.1. Kompletivní věty předmětné nepřímé uvozeny předložkou <i>a</i>	155
6.2.3.1.1. Limitar-se a	155
6.2.3.1.2. Levar a.....	157
6.2.3.2. Kompletivní věty předmětné nepřímé uvozeny předložkou <i>de</i>	158
6.2.3.2.1. Impedir de	158
6.2.3.2.2. Gostar de	160
6.2.3.2.3. Necessitar de	161
6.2.3.2.4. Lembrar-se de.....	162
6.2.3.2.5. Ter medo de.....	163
6.2.3.2.6. (Estar) consciente de	164
6.2.3.2.7. Aperceber-se de.....	165
6.2.3.3. Kompletivní věty předmětné nepřímé uvozeny předložkou <i>em</i>	166
6.2.3.3.1. Concordar em	166
6.2.3.3.2. Insistir em	168
6.2.3.4. Kompletivní věty předmětné nepřímé uvozeny předložkou <i>por</i>	169

6.2.3.4.1. Lutar por	169
6.2.3.4.2. (Ser) responsável por	170
6.2.3.5. Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných nepřímých	171
6.2.3.6. Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných nepřímých	172
6.2.3.7. Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných nepřímých	172
6.2.3.8. Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných nepřímých	173
6.3. Užití infinitivu ve vedlejších větách vztažných	173
6.3.1. Věty vztažné	173
6.3.2. Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vztažných vět	175
6.3.3. Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vztažných vět	176
6.4. Užití infinitivu ve vedlejších větách adverbialních	176
6.4.1. Vedlejší věty příčinné	177
6.4.2. Vedlejší věty podmínkové	179
6.4.3. Vedlejší věty účelové	180
6.4.4. Vedlejší věty přípustkové	183
6.4.5. Vedlejší věty časové	184
6.4.5.1. Současnost vyjádřená vedlejšími větami časovými	185
6.4.5.2. Předčasnost vyjádřená vedlejšími větami časovými	186
6.4.5.3. Následnost vyjádřená vedlejšími větami časovými	187
6.4.5.4. Konečnost vyjádřená vedlejšími větami časovými	189
6.4.6. Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních adverbialních vět	190
6.4.7. Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních adverbialních větách	191
6.4.8. Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních adverbialních větách	192
6.5. Užití infinitivu ve vedlejších větách účinkových	192
7. ZÁVĚR	196
8. BIBLIOGRAFIE	203
8. PŘÍLOHA	208
8.1. Seřazení antecedentů kompletivních vět podle infinitivnosti vět, které subkategorizují	208
8.2. Seřazení antecedentů infinitivních kompletivních vět podle relativní frekvence výskytu flektivního infinitivu	211

Abstrakt

Cílem práce bylo popsat problematiku použití infinitivu ve vedlejších větách v současné evropské portugalštině. Infinitivní vedlejší věty představují významnou alternativu k finitivním vedlejším větám, v nichž se vyskytuje sloveso v modu indikativu či konjunktivu. Infinitiv je slovy Erharta (2001) slovesné jméno, které je nástrojem kondenzace dvou logických vět v jedno souvětí, v rámci něhož se predikát vedlejší věty mění v závislý člen hlavní věty. Závislý člen v podobě infinitivu postrádá morfémy způsobu, času a osoby a interpretaci těchto gramatických kategorií získává v rámci syntaktického celku propozice. Portugalština, jakožto románský jazyk, této možnosti syntaktické kondenzace využívá v hojně míře, infinitivní věty jsou ekonomičtější než finitivní, což je pro mluvčí často rozhodující kritérium. Ne vždy je ale zkrácení prostřednictvím infinitivní věty tou preferovanou možností, dílem z důvodů obecně syntaktických, dílem kvůli komunikačnímu záměru mluvčího, neboť finitivní slovesný tvar může představovat prostředek stylistického zdůraznění, např. tím, že je použit modus konjunktivu.

Specifičnost portugalštiny spočívá v tom, že si infinitiv může ponechat v určitých případech flexi, která se projevuje přítomností morfému gramatické osoby a čísla u druhé osoby singuláru a všech osob plurálu. Flektivní infinitiv, jak se tento fenomén nazývá, bývá často chybně zaměňován za osobní infinitiv. U definice osobního infinitivu se setkáváme s různými pohledy. My se přikláníme k nejčastěji přijímanému pojetí, podle kterého osobní infinitiv vyjadřuje děj, u kterého je znám původce děje, případně vyjadřuje vlastnost či stav, u nichž známe nositele. Nejčastěji se tak děje právě prostřednictvím flektivního infinitivu, nicméně jsou i jiné syntaktické prostředky, které umožňují jasnou interpretaci podmětu vedlejší věty bez přítomnosti infinitivní flexe: explicitně vyjádřený podmět substantivem či zájmenem a proces kontroly podmětu či předmětu. Hlavní funkcí flektivního infinitivu ve vedlejších větách je umožnit kondenzaci infinitivní věty v co největším možném rozsahu, neboli zajistit jasnou interpretaci podmětu infinitivní věty všude tam, kde by v důsledku použití neosobního infinitivu mohla nastat nejednoznačná interpretace podmětu infinitivní věty. Flektivní infinitiv je syntakticky opodstatněný i v těch souvětích, kde je sloveso v infinitivu vzdáleno od finitivního tvaru slovesa věty řídící a dochází k jakési aktualizaci podmětu vedlejší věty. To je způsobeno buďto tím, že je predikát řídící věty složen z kopulativního slovesa a adjektiva/substantiva, nebo tím, že je antecedent sám v infinitivu – v důsledku spojení s modálním či pomocným slovesem. Jistou roli, i když nepochybně menší, má slovosled věty vedlejší, který závisí na typu konstituentu věty řídící, který je infinitivní větou rozvit. Další významnou funkcí flektivního infinitivu je stylistické zdůraznění obsahu vedlejší věty. Komunikativním záměrem mluvčího může být působit tímto způsobem na příjemce sdělení. V tomto kontextu může i použití neflektivního infinitivu být prostředkem pro naplnění stejného záměru.

V naší studii jsme se věnovali všem druhům vedlejších vět, v nichž se v portugalštině používá infinitiv, popsali jsme jejich vnitřní strukturu a syntaktické procesy a konstrukce, které jsou mnohdy v kontextu románských jazyků ojedinělé. Následně jsme pomocí nástrojů korpusové lingvistiky tyto poznatky ověřili a kde to bylo možné i kvantifikovali. Zvláštní

důraz byl přitom kladen na kompletivní věty, které nahrazují argument jednoho z lexikálních jader věty řídící. Na podobu vedlejší věty může mít vliv celá řada faktorů: zda je slovesný antecedent tranzitivní povahy, zda je predikát věty řídící rozvit kvalitativním indikátorem, jakou má predikát vedlejší věty schopnost subkategorizace a interpretace podmětu vedlejší věty, zda vedlejší věta představuje otázku a jakého typu apod.

Celkem jsme vyhledali a podle volby typu vedlejších vět zařadili 51 antecedentů kompletivních vět, 5 jmenných antecedentů vztažných vět, 34 konektorů adverbálních vět a 10 výrazů volících účinkové věty. Ve většině případů je preference finitivní/infinitivní vedlejší věty zjevná, výsledky jsou přehledně představeny a seříděny v příloze této práce. U výrazů, kde byl nalezen dostatečný počet výskytů infinitivních vět, byla kvantifikována i frekvence výskytu flektivního infinitivu vzhledem ke všem nalezeným infinitivním větám. Obecně lze konstatovat, že u adverbálních vět je výskyt flektivních tvarů infinitivu daleko pravidelnější než u kompletivních vět.

Klíčová slova: Infinitiv, infinitivní věta, flektivní infinitiv, osobní infinitiv, vedlejší věta, kompletivní věta, vztažná věta, adverbální věta, účinková věta, portugalština, syntaktická kondenzace

Abstract

The aim of the presented dissertation is to describe the use of the infinitive in embedded clauses in contemporary European Portuguese as an alternative to finite embedded clauses. The infinitive is, according to Erhart (2001), a verb noun representing a manner how to condensate two logical clauses into one sentence where the predicative of the embedded clause converts into a dependent constituent of an element of the main sentence. The dependent constituent in the infinite form lacks completely inflectional morphology and its clausal interpretation is acquired from the context of the proposition in question.

Portuguese, as a Romance language, uses in great extend this possibility of syntactic condensation as the infinite clauses are more economical than the finite ones which might be an important reason for the selection of those. Nevertheless, not always may shorter construction be a preferred option, partly due to purely syntactic reasons, partly because of the communicative intention of the speaker (for example the subjunctive mode of finite verbs can become a source of stylistic emphasis). The specificity of the Portuguese language lies in the fact that the infinitive may retain certain morphological parameters manifested by the presence of grammatical morpheme of the 2nd person singular and all persons plural.

This phenomenon, so called inflected infinitive, is often erroneously confused with so called personal infinitive. There are various definitions for the personal infinitive. We have taken over the generally adopted assumption that the personal infinitive expresses actions or states where originator (subject) is known. This is possible often by the means of the inflection infinitive but there are also other syntactic means where no inflection is necessary: an explicitly expressed subject and syntactic processes of, so called, control of subject and control of object. They all allow a clear interpretation of the embedded clause subject. The main function of the inflection infinitive is to arrange a clear interpretation of the infinite clause, where a use of simple infinitive could result in ambiguous interpretations of the subject of infinitive clause. The use of inflected infinitive is syntactically justified even in cases where the infinitive has certain distance from the finite verb of the main sentence within the lineal structure: where the antecedent of the infinite clause consists of a predicate adjective or predicate nominative, eventually where the main clause verb has a form of infinitive accompanied by a modal or auxiliary verb. The word order of the embedded clause plays also a certain role but smaller than the previously mentioned reasons.

Another important function of the inflection infinitive (but also of the simple infinitive) is to emphasize stylistically the content of a clause with the intent to involve the counterpart somehow.

We have focused in our survey on all kinds of embedded clauses, where the infinitive is used, we have described their internal structure and syntactic processes which impact them and which might have no parallel among the remaining Romance languages. By the tools of the corpus linguistics we have verified the theoretical findings and quantified them where possible. A particular emphasis has been placed on so called completive sentences which replace one argument of lexical nucleus of the main clause.

The fact whether a clause is preferably infinite or finite can be caused by several reasons: the transitivity/intransitivity of the antecedent, the presence of qualitative indicators binded to the antecedent of an adjectival or nominal nature, the general ability of subcategorization and interpretation of the embedded clause subject, etc.

Altogether 51 antecedents of completive clauses, 5 nominal antecedents of relative sentences, 34 connectors of adverbial phrases and 10 expressions opting effect sentences have been investigated and classified in the dissertation. In most cases, a clear preference for finite / infinitive clauses has been attested. Where possible, we have quantified as well a frequency of inflection infinitive forms according to the type of infinite clauses. Generally it can be concluded that the incidence of the inflected infinitive is higher in the adverbial phrases rather than in completive sentences. The obtained results are clearly presented and sorted in the appendix to this dissertation.

Key words: Infinitive, inflected infinitive, personal infinitive, non-finite clause, embedded clause, completive clause, relative clause, adverbial clause, effect clause, Portuguese, syntactic condensation

1. ÚVOD

Flektivní infinitiv je jednou z charakteristických zvláštností portugalštiny, nejen v rámci rodiny románských jazyků, ale i v kontextu ostatních indoevropských jazyků. Podle Oliveiry (2001) citovaného Teixeira (2009, s. 10) má paralelu „v některých jihoitalských dialektech, archaické španělštině a v leonských, mirandeských a galicijských dialektech“¹. Z důvodu existence této zvláštnosti se mnoho lingvistů, především pak portugalských a brazilských, horlivě snažilo vytyčit normy úzu flektivního infinitivu, které by byly vodítkem laické veřejnosti v jejím tápání ohledně použití správného tvaru infinitivu ve vedlejších větách. Ať už to bylo v rámci normativních gramatik nebo monografií. Významným jménem je z tohoto pohledu brazilský autor Manuel Said Ali, který byl ve svém normativním popisu flektivního infinitivu zřejmě nejpečlivější. Dalšími významnými autory jsou Cunha a Cintra, kteří v roce 1985 jako první konstatovali, že by se k „zákonitostem“ ohledně úzu flektivního infinitivu mělo přistupovat jako k tendencím, nikoliv jako k pravidlům (Cunha a Cintra, 1999, s. 482). V poslední době je aspektu konstrukcí flektivnímu infinitivu věnována značná pozornost z pohledu diachronního, a to na obou stranách Atlantského oceánu (Martins, 1990; Casagrande, 2006).

Tato pozornost věnovaná flektivnímu infinitivu ovšem posouvá do pozadí problematiku volby mezi použitím infinitivní a finitivní věty. Ta je obsáhlejší a neméně komplikovaná pro ty, kteří si portugalštinu osvojují během svého života jako cizí jazyk. Z tohoto důvodu stojí toto téma trochu mimo hlavní pozornost domácí (míněno portugalské a brazilské) odborné veřejnosti. Stručně je sice o nich pojednáno v rámci normativních gramatik (např. Cunha a Cintra, 1999; Bechara, 2001), ucelený a detailní pohled ovšem ještě nedávno chyběl. Změnou v pozitivním slova smyslu jsou z tohoto pohledu poslední dvě generativistické gramatiky portugalštiny portugalských autorů, Gramática da Língua Portuguesa (Mateus, 2003) a především ucelená Gramática do Português (Raposo, 2013).

Korpusová lingvistika proniká stále častěji do studia jazyka ze synchronního pohledu, s určitým zpožděním i do studia portugalštiny (v porovnání např. s angličtinou a francouzštinou). Dosud chybí ucelenější pohled na problematiku použití infinitivu ve vedlejších větách v portugalštině řečí čísel, aby tendence použití infinitivu, potažmo flektivního infinitivu, mohly být ověřeny empirickými daty.

¹ Em alguns dialetos italianos meridionais, no espanhol arcaico, no leonês ducentista, no mirandês e no galego.

2. METODY A CÍLE PRÁCE

Cílem této práce je popis problematiky použití infinitivu ve vedlejších větách v portugalštině v kontrastu s finitivními vedlejšími větami. Infinitivní vedlejší věty představují prostředek syntaktické kondenzace (v portugalštině se používá pro tento typ vět někdy termín „Frases Condensas“), který má za účel vedlejší větu zkrátit, zhutnit a tím dosáhnout expresivního efektu, více či méně mluvčím zamýšleného. Tento prostředek je charakteristický pro románské jazyky, kterým samozřejmě čeština není. Proto je našemu jazyku neznámé použití infinitivu jako samostatně stojícího predikátu vedlejší věty. V této práci se nebudeme zabývat možnostmi překladu portugalských infinitivních vět do češtiny, ale rozdělíme typologicky tyto věty podle syntaktických kritérií a budeme si všimnout syntaktických, pragmatických a sémantických fenoménů, které se v nich objevují. Velkou roli přitom hraje řídicí věta a její argument, který je právě infinitivní větou nahrazen, nebo lépe řečeno rozvit. O infinitivních vedlejších větách a o jejich významovém obsahu nám toho mnoho napoví ekvivalent finitivní věty, je-li k dispozici, což v drtivé většině případů je. Především pak modus finitivního tvaru slovesa. V portugalštině jsou morfosyntaktické prostředky infinitivu ve vedlejších větách bohatší (a zároveň složitější), než tomu je v ostatních románských jazycích. Je to proto, že portugalština dostala do vínku dědictví lidové latiny, tedy konkrétně té kterou se mluvilo v oblasti Iberského poloostrova, v podobě fenoménu flektivního infinitivu. Je to morfologická zvláštnost, která nevznikla jako uměle vytvořený fenomén ze strany vzdělanců, ale je výsledkem spontánního vývoje portugalské morfologie. U jejího popisu si již nevystačíme s normativním přístupem, souborem pravidel kdy a jaký infinitiv se ve vedlejších větách může objevit, byť se jej normativní gramatiky z didaktických důvodů přirozeně snaží sestavit. V době elektronických korpusů si sami můžeme ověřit platnost shromážděných poznatků a „pravidel“, nebo spíše jejich neplatnost, přinejmenším relativní. A to je právě ten hlavní cíl, který jsme si vytyčili: přispět k hlubšímu poznání tendencí (nikoliv pravidel v pravém slova smyslu!) v použití infinitivu ve vedlejších větách v portugalštině. Prostředkem nám k tomu bude zkoumání dostupného korpusu CETEMPúblico – dílem kvantitativní, dílem kvalitativní metodou.

3. INFINITIV A JEHO POVAHA

3.1. K problematice infinitivu obecně

Infinitiv je specifický slovesný tvar, který je „v podstatě slovesné substantivum (ustrnulý pád slovesného substantiva)“ (Erhart, 2001, s. 121). V románských jazycích, mezi něž počítáme portugalskou, je toho důkazem možnost použití tvaru infinitivu s členem určitým, což je jinak znak gramatické kategorie substantiv.

fazer; dizer; saber

dělat; říkat; vědět

o fazer; o dizer; o saber

dělání; říkání; vědění

Infinitiv je podle českého jazykovědce Erharta (2001) slovesný tvar, který neobsahuje gramémy způsobu a osoby. Toto je, dle jeho názoru, obecný rys tzv. slovesných jmen, mezi něž se počítají kromě infinitivu i participium a gerundium.

Představitelé tradiční portugalské lingvistiky Cunha a Cintra předkládají ve své gramatice obdobnou definici infinitivu: „(Slovesná jména) se všechna vyznačují tím, že sama o sobě nemohou vyjádřit čas, ani způsob. Časový a modální obsah je odvislý od kontextu, v němž se objevují“ (Cunha a Cintra, 1999, s. 480). Mezi charakteristiky infinitivu tedy nepočítají absenci gramémů osoby, s přihlédnutím na zvláštnost portugalské v podobě flektivního infinitivu. Narozdíl od Cunhy a Cintry je Erhart toho názoru, že „gramémy času a diateze bývají u slovesných jmen namnoze zachovány, k nim pak přistupují transformační gramémy 'infinitiv', 'adjektivizátor' (ve spojení s gramémy rodu, čísla a pádu) nebo 'adverbizátor'. Např. lat. sufix *-ri* lze pokládat za spojitou realizaci morfémů 'infinitiv', 'prézens' a 'pasivum', sufix *-ns* (v lat. *legens* apod.) za spojitou realizaci morfémů 'prézens', 'aktivum', 'adjektivum'!...“ (Erhart, 2001, s. 121). Cunha a Cintra pojednávají o slovesných jménech pouze v kontextu portugalské, narozdíl od Erhartova širšího obecnějazykového záběru, a k morfému času přihlížejí v případě slovesných jmen jinak.

Erhart charakterizuje syntaktickou funkci slovesných jmen následujícím způsobem. Morfémy tvořící slovesná jména jsou nástrojem transformace (tzv. kondenzace) dvou logických vět v jednu větu či souvětí, kdy se predikát vedlejší věty mění v závislý člen hlavní věty. Takto vzniklý syntaktický celek vytváří kontext, ve kterém slovesná jména získají interpretaci způsobu, času a osoby, byť je (úplně či z velké části) morfologicky postrádají (Erhart, 2001, s. 120). Zkrácené věty obsahující slovesná jména se někdy nazývají podle výše zmíněné transformace kondenzované věty.

Čermák (2011) o infinitivu hovoří jako o „bezpříznakové (slovníkové) formě slovesa“², která je „prostředkem k vyjádření formální reprezentativnosti (slovníkový tvar) a

² Čermák (2011, s. 157).

funkčně ekonomie. V druhém případě pak především v tom smyslu, že jsou úspornější a kratší než vedlejší věty, s nimiž jsou synonymní a na které jsou převoditelné.³ Tato vlastnost „být ekonomičtější“ je pro infinitivní věty charakteristická, což pro portugalskou platí díky flektivnímu infinitivu možná ještě více než pro ostatní jazyky.

Na poli portugalské a brazilské lingvistiky není koncept infinitivu tak jednoznačný, jak by se mohlo na první pohled zdát. Setkáváme se zde se třemi různými definicemi infinitivu, jak si všímá Casagrande (2006, s. 27):

- 1) Infinitiv v pojetí Said Aliho je slovesný tvar (Forma Verbal), který vyjadřuje akci či stav a „používáme jej, když abstrahujeme od podmětu a času realizace událostí“ (Said Ali, 1964, s. 173).
- 2) Infinitiv podle Camary Jr. je „nominálně-slovesný tvar (Forma Verbo-nominal), který představuje pojmenování samotného procesu, namísto aby jím v určité chvíli realizace sám byl, jak je tomu u slovesných tvarů v pravém slova smyslu“ (Câmara Jr., 1986, s. 146).
- 3) Xavier a Mateus definují naproti tomu infinitiv jako jmenný tvar slovesa (Forma Nominal do Verbo), který „sám o sobě odpovídá pojmenování procesu a ne toho v určitém momentu realizovaném – jak je tomu u tvarů, které jsou ne-nominální“ (Xavier & Mateus, 1992, s. 214).

Každá z těchto základních tří definic zdůrazňuje jiný aspekt infinitivu (jmennost, slovesnost, případně jejich kombinaci). Na druhé straně se shodují v tom, že od finitivních tvarů se infinitiv odlišuje pojmenováním slovesného procesu s jakousi neurčitostí vzhledem k časovému určení realizace⁴. Poslední dosud vydaná gramatika Portugalského jazyka, Gramática do Português (Raposo, 2013), definuje infinitiv právě na základě absence morfologických znaků času a způsobu, stejně jako gramatika Cunhy a Cintry. Z tohoto pohledu je tedy infinitiv neutrální a „sám o sobě nemůže přispět k určení časové hodnoty vět, v nichž se vyskytuje (Raposo, 2013, s. 547)“.

Rozdílný přístup existuje i v případě portugalského infinitivu osobního a neosobního. Uvedme stručně rozdělení těchto názorových skupin podle Casagrande (2006, s. 28-30).

3.2. Infinitiv osobní a neosobní

Neexistuje jednoznačný konsensus mezi lingvisty ohledně konceptu neosobního infinitivu (Infinitivo Impessoal).

- 1) Jedna skupina jazykovědců zdůrazňuje syntaktický aspekt: neosobní infinitiv je infinitiv „v pravém slova smyslu“, tedy takový, který nemá podmět (Cunha a Cintra, 1999; Câmara Jr., 1986; Cegalla, 1991; Nicola a Infante, 1997).

³ Čermák (2011, s. 156).

⁴⁴ O paralelách neosobního infinitivu s přítomným časem indikativu u sloves „relativně neutrálních co se týče determinace lokalizace eventualit ve vedlejších větách“ více viz Cunha Silvano (2008).

- 2) Na druhé straně jsou tu tací, kteří za neosobní infinitiv považují tvar prostý jakékoliv osobní flexe (Said Ali, 1964; Melo, 1970). To je morfologický pohled na věc.
- 3) Definice, které kombinují výše zmíněné syntaktické a morfologické přístupy, též existují: neosobní infinitivy jsou takové, u kterých nelze mluvit ani o podmětu ani o flexi (Kury, 1972; Rocha Lima, 1974).

U definice osobního infinitivu (Infinitivo Pessoal) se podobně jako v případě neosobního infinitivu setkáváme se dvěma různými pohledy: syntaktickým a morfologickým.

- 1) Většina lingvistů považuje infinitiv za osobní, pokud mu lze přiřadit jednoznačně podmět, bez ohledu na přítomnost flexe (Barros, 1960; Almeida 1969; Rocha Lima, 1974; Cunha a Cintra, 1999; Câmara Jr., 1986; Cegalla, 1991; Nicola a Infante, 1997).
- 2) Jsou tu však i tací, kteří neodlišují osobní a flektivní infinitiv: přítomnost flexe tedy znamená automaticky jednoznačné přiřazení podmětu (Said Ali, 1964; Melo, 1970; Xavier & Mateus, 1992).
- 3) Kury (1972) je originální tím, že tvrdí, že osobní infinitiv může mít tři různé podoby:
 - a. Osobní infinitiv má podmět a nemá flexi.
 - b. Osobní infinitiv má flexi a nemá podmět.
 - c. Osobní infinitiv má jak podmět, tak flexi.

Tím kombinuje syntaktický a morfologický pohled na věc. Pro případ, kdy infinitiv nemá flexi, je pro posuzování, zda je infinitiv osobní či nikoliv, rozhodující sémantická interpretace vyplývající z přímého vztahu infinitivu a slovesa věty řídicí. Kury udává následující příklad osobního infinitivu bez flexe:

- (1) As flores dormem **sem saber** que doce aroma trescalando estão.⁵
Květy spí, aniž vědí, jak sladkou vydávají vůni.

Kuryho syntakticky-morfologický pohled na věc sdílí rovněž poslední vydaná gramatika portugalštiny Gramática do Português (Raposo, 2013), nicméně na rozdíl od ostatních autorů publikujících na toto téma používá místo termínu osobní infinitiv označení flektivní infinitiv (Infinitivo Flexionado) a pro flektivní infinitiv označení flektivní infinitiv se znaky flexe (Infinitivo Flexionado com Marcas de Flexão)⁶. Za flektivní infinitiv tudíž mohou být považovány tvary, které obsahují morfémy nulové flexe (Flexão Zero), nepřístupné běžnému pozorování, odpovídající hloubkové struktuře jazykového znaku. Zda je tato nulová flexe přítomna či nikoliv je ovšem problematické určit.

⁵ Kury, 1972, s. 70.

⁶ Neflektivní osobní infinitiv je analogicky nazýván jako flektivní infinitiv bez znaků flexe (Infinitivo Flexionado sem Marcas de Flexão) a neosobní infinitiv jako neflektivní infinitiv (Infinitivo não Flexionado).

Pokud jsme konfrontováni s infinitivní strukturou bez explicitně vyjádřeného podmětu a jehož slovesný tvar nenesé viditelné známky flexe, nemůžeme automaticky dojít k závěru, že se jedná o neflektivní infinitiv.⁷

V této práci není ovšem originální názvosloví z pohledu hloubkové struktury, tak jak je nalézáme u Raposa (2013)⁸, používáno. Je to z toho důvodu, aby nedošlo k dvojité interpretaci termínu flektivní infinitiv. Striktně odlišujeme osobní a flektivní infinitiv s tím, že považujeme záměnu konceptů flektivního a osobního infinitivu, které se dopouštějí Said Ali, (1964), Melo (1970), Xavier a Mateus (1992) za chybnou. Nejedná se totiž o termíny vyjadřující totéž. Koncept flektivního infinitivu je úžeji vymezen než druhý jmenovaný. Flektivní infinitiv je vždy osobní, tuto generalizaci však nelze učinit obráceně (fenomén je povahy jednosměrné korelace): osobní infinitiv není vždy flektivní.

Za princip osobního infinitivu budeme považovat ten obecně přijímaný, tedy že pokud je u infinitivu jasně určen podmět, jedná se o osobní infinitiv. Jinými slovy: osobní infinitiv vyjadřuje děj, u kterého je znám původce děje, případně vyjadřuje vlastnost či stav, u nichž známe nositele. Flexe není nezbytná pro určení podmětu infinitivu, jak je vidět v příkladu (2).

(2) Nós ficamos **para servir** a pátria até a última hora.

Zůstáváme, abychom sloužili vlasti až do poslední chvíle.

Jelikož není flexe slovesa pro určení podmětu infinitivu nutná, je zcela nezbytné rozlišovat koncept flexe a osobnosti.

3.3. Forma flektivního a neflektivního infinitivu

Slovní druhy se rozlišují na ohebné a neohebné podle toho, zda vyjadřují mluvnické kategorie podle flexe. U slovních druhů, které se ohýbají, je vždy jeden morfologický tvar považován za základní, výchozí pro proces flexe, nazývaný jako lemma či alolex. Lemma je heslo uváděné ve slovnících.

Flexí obecně nazýváme modifikaci tvaru lexémů, kterými se vyjadřují mluvnické kategorie, jako je v případě portugalštiny číslo, osoba, čas a způsob u sloves a číslo a rod u substantiv. Ke zmíněné modifikaci dochází prostřednictvím připojení sufixu, prefixu nebo infixu k lemmu, případně interní změnou lemmu, jako například změnou vokálu.

Portugalština je vedle galicijštiny, s níž má společný historický vývoj, jediným jazykem, který ve své současné spisovné variantě obsahuje flektivní tvar infinitivu. K lemmu, za něhož je považován neflektivní infinitiv, se připojí morfémy – koncovky, které vyjadřují mluvnické kategorie osoby a čísla – a to ve shodě s podmětem. Děje se tak ve všech osobách

⁷ Quando confrontados com uma estrutura infinitiva sem sujeito explícito e cuja forma verbal não tem marcas visíveis de flexão, não podemos concluir automaticamente que temos o infinitivo não flexionado. (Raposo, 2013, s. 1906).

⁸ Byť je kolektivu autorů této gramatiky odlišnost konceptu osobního a flektivního infinitivu zřejmý, v samotném textu je běžně místo osobního infinitivu používáno označení flektivní infinitiv.

vyjma první a třetí osoby singuláru, kdy je osobní koncovka nulová. O flektivním infinitivu proto můžeme mluvit pouze v případě druhé osoby singuláru a ve všech osobách plurálu. Tím, že infinitiv nabývá v těchto tvarech mluvnické kategorie osoby a čísla ve shodě s podmínkou věty, vytváří tak v těchto případech paradigma finitních tvarů (Raposo, 2013, s. 547).

<i>Tvar osoby singulár / plurál</i>	<i>Osobní infinitiv - portugálština</i>	<i>Flektivní infinitiv - portugálština</i>	<i>Osobní infinitiv - galicijština</i>	<i>Flektivní infinitiv - galicijština</i>
1. os. sing.	Cantar	/	Cantar	/
2. os. sing.	Cantares	Cantares	Cantares	cantares
3. os. sing.	Cantar	/	Cantar	/
1. os. pl.	Cantarmos	Cantarmos	Cantarmos	cantarmos
2. os. pl.	Cantardes	Cantardes	Cantardes	cantardes
3. os. pl.	Cantarem	Cantarem	Cantaren	cantaren

Tabulka 1: Porovnání tvarů portugalského osobního infinitivu, portugalského flektivního infinitivu, galicijského osobního infinitivu a galicijského flektivního infinitivu.

3.4. Infinitiv prostý a složený

Stejně jako tomu je v ostatních románských jazycích, může mít tvar infinitivu v portugálštině dvě základní podoby: infinitiv prostý (Infinitivo Simples) a složený (Infinitivo Composto), v českých didaktických textech též nazývaný jako minulý.

- a) Infinitiv prostý je jednoslovný tvar obsahující morfém infinitivu v podobě sufixu *-ar* (v 1. slovesné třídě – konjugaci), sufixu *-er* (v 2. slovesné třídě) či *-or* v případě slovesa *pôr* a *-ir* (v 3. slovesné třídě). Toto rozdělení do tří konjugací zůstává zachováno z latiny.
- b) Infinitiv složený je dvouslovný tvar používaný pro předčasnost dějů v infinitivních vazbách. Má podobu infinitivu pomocného slovesa *ter* (mít) v kombinaci s participiem významového slovesa.

V obou případech může být k morfému infinitivní koncovky připojen morfém osobní flexe.

<i>Tvar osoby singulár / plurál</i>	<i>Osobní infinitiv prostý neflektivní</i>	<i>Osobní infinitiv prostý flektivní</i>	<i>Osobní infinitiv složený neflektivní</i>	<i>Osobní infinitiv složený flektivní</i>
1. os. sing.	Cantar	/	ter cantado	/
2. os. sing.	Cantar	Cantares	ter cantado	teres cantado
3. os. sing.	Cantar	/	ter cantado	/
1. os. pl.	Cantar	Cantamos	ter cantado	terem cantado
2. os. pl.	Cantar	Cantardes	ter cantado	terdes cantado
3. os. pl.	Cantar	Cantarem	ter cantado	terem cantado

Tabulka2: Tvary infinitivu v portugalštině

U pasivních konstrukcí se vyskytuje participium slovesa *ser* (být) před infinitivem prostým a u infinitivu složeného mezi pomocným slovesem a významovým slovesem.

ser cantado, ser cantada

ter sido cantado, ter sido cantada

3.5. Původ flektivního infinitivu

Dříve, než se budeme plně věnovat klasifikaci vedlejších vět obsahujících infinitiv, věnujme kapitulu tomu, kde se vzal flektivní infinitiv.

Flektivní infinitiv není nominální slovesný tvar, který by byl umělým výtvozem vzdělanců v některé z vývojových fází portugalštiny. Jak podotýká Teixeira (2009, s. 10), „spíše představuje jeden z nejspontánnějších a nejvitálnějších elementů portugalské morfologie“.

Kde se ale tvary flektivního infinitivu vzaly? Na to existují dvě teorie: analogická (Analogica) a kreativistická (Criadora).

Analogická teorie, která je odbornou veřejností stále méně považována za pravděpodobnou, vychází z předpokladu autorů jako je Vasconcelos (1900), Meyer-Lübke (1902), Maurer Jr. (1968) a Almeida (1969), že flektivní infinitiv vznikl z neflektivního infinitivu analogií ke konjunktivu futura. Totožná morfologická struktura obou zmíněných časů u nepravidelných sloves k analogické teorii přímo vybízí. Slabinou analogické teorie je podle Teixeira (2009, s. 12-13), který se porovnáním obou teorií vzniku flektivního infinitivu ve své monografii okrajově zabývá, příliš povrchní diachronická analýza, „šitá na míru“ výsledku vývoje, tedy synchronní skutečnosti. Při argumentaci je na syntaktické hledisko kladen menší důraz než na flektivní, tedy morfologickou stránku věci. Je nutno říci, že i paralela mezi formou flektivního infinitivu a konjunktivu futura má svoje jasné hranice. O jak

velké analogii můžeme hovořit například u tvoření flektivního infinitivu u nepravidelných sloves typu *saber*?

Tvar osoby	Portugalský konjunktiv futura	Portugalský osobní infinitiv	Portugalský flektivní infinitiv
1. os. singulár	Cantar	Cantar	/
2. os. singulár	Cantares	Cantares	Cantares
3. os. singulár	Cantar	Cantar	/
1. os. plurál	Cantarmos	Cantarmos	Cantarmos
2. os. plurál	Cantardes	Cantardes	Cantardes
3. os. plurál	Cantarem	Cantarem	Cantarem

Tabulka 3: Porovnání pravidelných tvarů portugalského konjunktivu futura a portugalského osobního (flektivního) infinitivu

Tvar osoby	Portugalský konjunktiv futura	Portugalský osobní infinitiv	Portugalský flektivní infinitiv
1. os. singulár	Souber	Saber	/
2. os. singulár	Souberes	Saberes	Saberes
3. os. singulár	Souber	Saber	/
1. os. plurál	Soubermos	Sabermos	Sabermos
2. os. plurál	Souberdes	Saberdes	Saberdes
3. os. plurál	Souberem	Saberem	Saberem

Tabulka 4: Porovnání nepravidelných tvarů portugalského konjunktivu futura a portugalského osobního (flektivního) infinitivu

Druhou teorií o původu flektivního infinitivu je kreativistická, kterou jako první formuloval Wernecke (1885) a dále rozpracovali Gamillscheg (1913), Rodrigues (1913) a Williams (1938). Podle jejich hypotézy nestojí za původem flektivního infinitivu analogie s jiným portugalským slovesným časem, ale tvary latinského konjunktivu imperfekta.

Tvar osoby	Latinský konjunktiv imperfekta	Portugalský osobní infinitiv	Portugalský flektivní infinitiv
1. os. singulár	Cantarem	Cantar	/
2. os. singulár	Cantares	Cantares	Cantares
3. os. singulár	Cantaret	Cantar	/
1. os. Plurál	Cantaremus	Cantarmos	Cantarmos
2. os. Plurál	Cantaretis	Cantardes	Cantardes
3. os. Plurál	Cantarent	Cantarem	Cantarem

Tabulka 5: Porovnání tvarů latinského konjunktivu imperfekta a portugalského osobního (flektivního) infinitivu

Rodrigues (1913) několika příklady z děl portugalských autorů 15. a 16. století dokládá, že v portugalštině je až do 16. století používán slovesný čas, jehož tvar je odvozen z latinského konjunktivu imperfekta a který se svou stavbou do velké míry shoduje s tvary dnešního portugalského flektivního infinitivu. Pro účel výkladu původu flektivního infinitivu nazvěme podobu tohoto slovesného času historickými tvary portugalského konjunktivu imperfekta.

- (1) Mas a esto nom minguaava quem **rresponder** muitas rrazões, culpandoo. (Fernão Lopes)⁹
- (2) E como a tenção delRei dom Fernão era dilatar este casote lhe **virem** outros navios que tinha enviado a estas ilhas que descobrira Colom, pera que segundo a qualidade da cousa assi fazer a estime della. (João de Barros)¹⁰
- (3) Leixarão¹¹ se estar: te que à custa de seu damno **verem** que os Mouros lhe dizião a verdade. (João de Barros)¹²

Jakým způsobem došlo k transpozici koncovek historického tvaru konjunktivu imperfekta na flexi infinitivu? Podívejme se na hypotézu Rodriguese (1913) popsanou a prezentovanou Teixeirou (2009, s. 15-16). Je známo, že už v klasické latině existovaly dva slovesné tvary, které si byly velmi blízké z fonetického i syntaktického hlediska. Jedná se o neosobní infinitiv a konjunktiv imperfekta. Paralelně se tedy vyskytovaly následující konstrukce, z nichž první představuje vedlejší větu finitivní s konjunktivem imperfekta a druhá redukovanou vedlejší větu infinitivní.

- (4) Placuit nobis ut faceremus.¹³
Líbilo se nám, abychom udělali.
- (5) Placuit nobis facēre.¹⁴
Líbilo se nám udělat.

Latinské texty z 8.-11.století, tedy z období předcházejícího formování portugalské státnosti, dokládají, že spojka *ut* uvozující vedlejší větu s konjunktivem imperfekta bývá často vynechána, což ostatně bylo možné už v klasické latině, případně nahrazena předložkou, čímž se takto vzniklé vedlejší věty velmi podobají redukovaným infinitivním vedlejší větám.

- (6) Placuit nobis faceremus.¹⁵

⁹ Teixeira (2009, s. 14).

¹⁰ *Idem, ibidem.*

¹¹ Leixaram – do konce 16. století nebyla ustálena pravopisná podoba slovesných koncovek 3. osoby plurálu. Tento tvar slovesa je konkrétně v indikativu minulého času prostého, nikoliv v indikativu budoucího času.

¹² Teixeira (2009, s. 14).

¹³ Teixeira (2009, s. 15).

¹⁴ *Idem, ibidem.*

¹⁵ *Idem, ibidem.*

(7) *Plaguit nobis ... in fazeremus.*¹⁶

Líbilo se nám udělat.

Funkce konjunktivu imperfekta je však už v latinských textech pocházejících z dnešního portugalského území postupně zastávána konjunktivem plusquamperfekta. Oba časy se po určitou dobu používají současně. V raně galicijsko-portugalském jazyce už získávají navrch tvary konjunktivu plusquamperfekta, vyjadřující ukončený děj. Konjunktiv imperfekta se zachová jako flektivní infinitiv ve vedlejších větách, které, jak již bylo vysvětleno, nejsou uvozeny spojkou *ut*, respektive jsou uvozeny předložkou.

Tvary infinitivu přejímají koncovky historického tvaru konjunktivu imperfekta a takto vzniká zvláštnost portugalského jazyka, tj. osobní infinitiv. Rodrigues (1913) se nedomnívá, že by flektivní infinitiv byl pouze konjunktiv imperfekta s novou funkcí. Jeho následovníci, např. Carolina Michaelis a José Joaquim Nunes, tak podle Teixeira (2009) nicméně jeho výklad interpretují.

4. KLASIFIKACE INFINITIVNÍCH VĚT V PORTUGALŠTINĚ

V této kapitole se budeme zabývat tím, v jakých vedlejších větách se v portugalštině setkáváme s infinitivem. Čerpat při tom budeme z dostupných portugalských gramatik, které se tomuto tématu podrobně věnují a nahlízejí na něj z generativistického pohledu: *Gramática da Língua Portuguesa* (Mateus, 2003) a *Gramática do Português* (Raposo, 2013). Obzvláště druhá jmenovaná se tématu věnuje velmi dopodrobna. Nejprve bude stručně pojednáno o infinitivních vedlejších větách a jejich obecných charakteristikách, poté budou představeny jednotlivé typy infinitivních vedlejších vět: kompletivní, vztažné, adverbiální a účinkové. Klasifikace infinitivních vedlejších vět bude převzata z *Gramática da Língua Portuguesa* (Mateus, 2003), přičemž upozorníme na odlišnou klasifikaci a názvosloví pro infinitivní vedlejší věty v dalších významných gramatikách portugalského jazyka.

4.1. Infinitivní věty obecně

Jedním ze syntaktických mechanismů, které umožňují tvorbu souvětí, syntaktických celků složených z více vět, je subordinace, česky podřadnost, kdy jeden celek rozvíjí celek jiný, v syntaktické hierarchii výše postavený. Tím výše postaveným celkem je řídicí věta a tím níže postaveným je vedlejší věta, která rozvíjí konkrétní syntaktický konstituent řídicí věty, nazývaný jako antecedent. Tímto antecedentem může být predikátor, přísudek věty řídicí, nebo jmenný tvar, tj. substantivum či adjektivum.

¹⁶ *Idem, ibidem.*

Jak bude podrobněji vyličen dále v této kapitole, vyskytují se v portugalštině, stejně jako v jiných románských jazycích, dva základní druhy vedlejších vět: věty finitivní se slovesem/slovesy s morfologickými znaky času a způsobu; a věty infinitivní, označované také jako redukované (Orações Reduzidas), které tyto znaky postrádají.

Jsme si vědomi, že termín „infinitivní vedlejší věty“ jakožto protiklad finitivních vět není zcela přesný. Přesnější by byl termín „ne finitivní věty“¹⁷, jelikož infinitiv není jediným nominálním slovesným tvarem: máme ještě gerundivní a participiální tvary slovesa. Ty se sice mohou v portugalských vedlejších větách též vyskytnout, nicméně se tak děje v mnohem menší míře než u infinitivu, zvláště ve spisovné evropské portugalštině¹⁸. My budeme dále používat úžeji vymezený termín „infinitivní“, vzhledem k tomu, že infinitivní věty tvoří hlavní téma této práce. Tam, kde se bude jednat o gerundivní a participiální tvary slovesa, budeme jmenovitě říkat gerundivní a participiální vedlejší věty.

Ne vždy, když se v syntaktickém celku objeví infinitiv, však můžeme mluvit o vedlejších infinitivních větách. Pokud infinitiv závisí na pomocných či modálních slovesech (1, 2), tvoří s těmito slovesy celek slovesné vazby (Perífrase Verbal), který si volí argumenty jako celek (na úrovni věty), nikoliv pro každé sloveso zvlášť. Proto se nejedná o syntaktický celek o dvou (či více) větách, nýbrž o jednu větu se slovesnou vazbou (Raposo, 2013, s. 1912). Raposo (2013) to dokládá tím, že ve stejném kontextu nemůžeme použít finitivní kompletivní větu (3, 4). Neméně dobrým důkazem je podle našeho názoru rovněž možnost redukce slovesné vazby na jednoslovný predikát (5, 6), jejímž výsledkem jsou zřetelně jednovětné syntaktické celky.

- (1) O poste vai cair em cima do passeio.¹⁹
Sloup spadne na chodník.
- (2) A casa pode desabar a qualquer momento.²⁰
Dům se může každou chvíli zhroutit.
- (3) * O poste vai que cai em cima do passeio.²¹
Sloup spadne na chodník.
- (4) * A casa pode que desaba a qualquer momento.²²
Dům se může každou chvíli zhroutit.
- (5) O poste cai em cima do passeio.
Sloup padá na chodník.
- (6) A casa desaba a qualquer momento.
Dům se každou chvíli zhroutí.

¹⁷ Z toho důvodu v Gramática da Língua Portuguesa nalezneme termín Completivas não finitas „kompletivní věty ne finitivní“, místo Completivas infinitivas, „kompletivní věty infinitivní“ (Mateus, 2003).

¹⁸ V ostatních diatopických variantách portugalštiny se tak děje mnohem častěji.

¹⁹ Raposo, 2013, s. 1911.

²⁰ *Idem, ibidem.*

²¹ Raposo, 2013, s. 1912.

²² *Idem, ibidem.*

4.2. Kompletivní vedlejší věty (Subordinação Completiva)

„A subordinação completiva“ je termín používaný, mimo jiné, autorským kolektivem Gramática da Língua Portuguesa pro druh podřadných vět, ve kterých se v portugalštině hojně vyskytuje infinitiv. Adjektivum „completivo“ bychom mohli přeložit jako doplňkový, nicméně bylo by velmi zavádějící překládat tento druh vedlejších vět jako vedlejší věty doplňkové. Doplňkem je v tradiční české terminologii vět a souvětí označován rozvíjející větný člen, který závisí na podstatném jméně a zároveň na slovese (např. děvčata tancovala bosa). Z toho důvodu je záhodno tyto vedlejší věty označovat jinak - jako věty kompletivní. Iva Svobodová používá pro tento typ kompletivních vět český ekvivalent „věty obsahové“²³.

Kompletivní vedlejší věty představují velkou skupinu vedlejších vět a vyznačují se tím, že nahrazují argument jednoho z lexikálních jader věty řídicí: např. podmět či předmět. Inês Duarte, která je autorkou kapitoly o kompletivních větách v Gramática da Língua Portuguesa z toho důvodu jejich distribuci přirovnává k distribuci nominálních vět (Expressões Nominais) (Mateus, 2003).

(1) Os peritos islandeses lamentam [terem sido consultados tão tarde].²⁴

Islandští odborníci litují, že byli osloveni tak pozdě.

(2) [O filme ter ganho o festival] foi surpreendente.²⁵

Že film zvítězil na festivalu, bylo překvapivé.

Luso-brasilská tradice kompletivní podřadné věty označuje jako „Orações integrantes“ a nominální věty jako „Subordinações Substantivas“. Bechara (2001, s. 464) používá pro souvětí obsahující tento typ vedlejších vět název „Orações complexas de transposição substantiva“ (Komplexní věty se substantivní transpozicí). Komplexními větami rozumí Bechara (2001) „věty, které mají určující konstituenty či jejich argumenty vyjádřeny v podobě jiné věty“²⁶. Transpozice je termín, který označuje proces, kterým se transponuje, tj. přesouvá, konstituent z vyšší vrstvy (věty řídicí) do nižší, kde funguje jako konstituent jiné věty (věty vedlejší).

Gramática da Língua Portuguesa (Mateus, 2003) strukturuje pojednání o kompletivních větách na dva základní oddíly podle toho, jakého tvaru nabývá sloveso podřadné věty. Pokud se sloveso nachází v indikativu či konjunktivu, jedná se o věty finitivní (Completivas Finitas), pokud tomu tak není, mluvíme o infinitivních větách (Completivas Não Finitas).

(3) Os peritos islandeses lamentam [que tenham sido consultados tão tarde].

(4) Os peritos islandeses lamentam [terem sido consultados tão tarde].

Odborníci litují, že byli osloveni tak pozdě.

²³ Svobodová (2014)

²⁴ Mateus (2003, s. 596).

²⁵ Mateus (2003, s. 595).

²⁶ Bechara (2001, s. 464)

Inês Duarte hovoří ve spojitosti s druhem nominálního slovesného tvaru vyskytujícím se v infinitivních kompletivních větách o flektivním, neflektivním a gerundivním infinitivu (Mateus, 2003, s. 596). Gerundivním infinitivem (Infinitivo Gerundivo) je míněn infinitivní tvar uvozený předložkou *a*. Sémanticky je totiž zaměnitelný s tvarem gerundia, jak demonstruje tvar průběhového přítomného času v brazilské portugalštině.

- (5) As casas estão a ruir em consequência da erupção. (*evropská portugalština*)
(6) As casas estão ruindo em consequência da erupção. (*brazilská portugalština*)
Domy se hroutí v důsledku erupce.
(7) Os islandeses viram casas a ruir(em) em consequência da erupção.²⁷
Island'ané viděli domy hroutit se v důsledku erupce.

Kompletivní vedlejší věty se dále rozlišují podle slovního druhu jádra řídící věty, jehož argument je nahrazen kompletivní vedlejší větou, na slovesné (Verbais), adjektivní (Adjetivais) a substantivní (Nominais).

- (8) O João prometeu [telefonar logo à noite].²⁸
Jan slíbil zavolat hned v noci.
(9) Os miúdos são capazes [de escalar essa colina].²⁹
Děti jsou schopné vyšplhat se na ten kopec.
(10) Os estudantes tiveram a ideia [de escalar a colina].³⁰
Studenti dostali nápad vyšplhat na kopec.

Tato klasifikace je snadno zaměnitelná s tradičním rozdělením vedlejších vět na věty substantivní (Substantivas), adjektivní (Adjetivas) a adverbiální (Adverbais) tak, jak ji nalezneme v Nova Gramática do Português Contemporâneo (Cunha a Cintra, 1999). „Funkce, které zastávají, jsou porovnatelné s těmi, které zastávají substantiva, adjektiva a adverbia”³¹. Substantivní věty v tomto smyslu odpovídají kompletivním větám v generativistické gramatice Gramática da Língua Portuguesa a adjektivní věty větám vztažným. Pouze u adverbiálních vět k záměně němuže dojít: adverbiální věty jsou v obou rozděleních vedlejších vět označeny jako věty adverbiální.

Poslední klasifikace kompletivních vět v Gramática da Língua Portuguesa, nezávisle na dvou výše zmíněných klasifikacích, má souvislost se syntaktickou funkcí argumentu jádra řídící věty. Rozlišujeme věty podmětné (Completivas com a Relação Gramatical de Sujeito), předmětné přímé (Completivas com a Relação Gramatical de Objecto Directo) a předmětné nepřímé (Completivas com a Relação Gramatical Oblíqua). Toto rozdělení je v gramatice

²⁷ Mateus (2003, s. 596).

²⁸ *Idem, ibidem.*

²⁹ Mateus (2003, s. 596).

³⁰ *Idem, ibidem.*

³¹ ... porque as funções que desempenham são comparáveis às exercidas por substantivos, adjetivos e advérbios. (Cunha a Cintra, 1999, s. 596)

Gramática da Língua Portuguesa (Mateus, 2003) zahrnuje pod kapitolu pojednávající o finitivních kompletivních větách, nicméně my jej uvedeme pod infinitivními kompletivními větami. Je to proto, že zkrácené infinitivní věty jsou nosným tématem této práce. A rozdělení vedlejších vět podle syntaktické funkce jádra řídicí věty je platné stejně tak pro infinitivní věty, jako pro finitivní. Nejprve se však zaměříme na hlavní charakteristiky finitivních kompletivních vět.

4.2.1. Finitivní kompletivní věty (Completivas Finitas)

Bez ohledu na slovní druh jádra řídicí věty mají finitivní kompletivní věty jeden společný rys: sloveso vedlejší věty nabývá finitivního tvaru, a to buď indikativu nebo konjunktivu.

Tyto věty jsou uvozeny elementem, jehož funkcí je jednak delimitování tj. označení začátku vedlejší věty, ale především označení závislosti věty, kterou uvozuje, na větě řídicí. Inês Duarte pro tento element používá generativistický termín komplementizér (Complementador), podle druhu vedlejších vět, ve kterých se vyskytuje.

Komplementizér je termín generativní gramatiky a označuje „funkční“ slovo „které určuje status projekce, jejíž je hlavou, tedy věty³²“, konkrétně zaujímající pozici C°, tedy hlavy „nejvyšší“ projekce, tj. věty. V tradiční syntaxi komplementizér odpovídá spojce podřadné, v české tradici se může jednat o slovnědruhovou kategorii částic či spojek.

V naprosté většině případů má komplementizér podobu *que*. Raposo (2013, s. 1913) označuje věty uvozené komplementizérem *que* jako finitivní vedlejší věty deklarativní (Orações Subordinadas Finitas Declarativas). Může mít ale rovněž podobu *se*, a to v těchto případech (Mateus, 2003, s. 597):

- a) Vedlejší věta kompletivní je subkategorizována slovesem tázacím *pedir, perguntar, investigar*.

(1) Todos lhe perguntaram se ele afinal vinha à festa.³³
Všichni se ho ptali, zda nakonec přijde na oslavu.

- b) Vedlejší věta kompletivní je subkategorizována slovesem vyjadřujícím pochybnost či obsahujícím negaci (*desconhecer, ignorar, não saber*).

(2) Não sei se o João vem à festa.³⁴
Nevím, zda Jan přijde na oslavu.

³² Pulcová (2010, s. 8).

³³ Mateus (2003, s. 597).

³⁴ *Idem, ibidem.*

- c) Vedlejší věta kompletivní je subkategorizována slovesem deklarativním a vedlejší věta reprezentuje nepřímou otázku. Tento typ konstrukcí umožňuje použití také komplementizéru *que*, ale s jinou sémantickou interpretací.

(3) O Júri vai decidir que atribui o prémio este ano.³⁵

Komise rozhodne, že letos udělí cenu.

(4) O Júri vai decidir se atribui o prémio este ano.³⁶

Komise rozhodne, zda letos udělí cenu.

Raposo (2013, s. 1915) má pro tyto případy souhrnné označení vedlejší věty nepřímé otázky (Orações de Subordinação Interrogativa Indireta).

Případy, jež představují výjimku pro tvrzení, že finitivní kompletivní věty jsou uvozeny komplementizérem, jsou následující. Z pohledu generativistické teorie by se neřeklo, že komplementizér v těchto případech neexistuje, jen není v povrchové struktuře realizován, tj. je nulový (označuje se symbolem \emptyset).

- a) Vedlejší věta je subkategorizována slovesem vyjadřujícím pochybnost či obsahujícím negaci a představuje nepřímou otázku. Funkci komplementizéru přebírá zájmeno tázací (*porque, onde, atd.*) případně v kombinaci s předložkou (např. *por onde*).

(5) Não sei porque só chega tarde.³⁷

Nevím, proč přichází pozdě.

(6) Perguntavam-me por onde havia fugido.³⁸

Zeptali se mě, kudy utekl.

Bechara (2001, s. 465) upozorňuje na tyto případy a dodává, že v případě nespisovné regionální mluvy (jelikož je brazilským autorem, nejspíše se odvolává na brazilské dialektizmy) se i v těchto případech komplementizér foneticky realizuje. Tento jev je však ve spisovné portugalštině, ať už evropské či brazilské, agramatický.

(7) *Não sei que porque só chega tarde.³⁹

(8) *Perguntavam-me que por onde havia fugido.⁴⁰

- b) Vedlejší věta vyjadřuje původce děje (Agente da Passiva) a je subkategorizována slovesem v trpném rodě. Kompletivní věta je uvozena zájmenem neurčitým (*quem, quantos, qualquer*) v kombinaci s předložkou *por* či *de* (Cunha a Cintra (1999, s. 597).

³⁵ *Idem, ibidem.*

³⁶ *Idem, ibidem.*

³⁷ Bechara (2001, s. 465).

³⁸ *Idem, ibidem.*

³⁹ *Idem, ibidem.*

⁴⁰ *Idem, ibidem.*

(9) *As ordens são dadas por quem pode.*⁴¹

Příkazy jsou dány tím, kdo může.

- c) V literárním jazyce není komplementizér foneticky realizován po slovesech věty řídicí, které vyjadřují příkaz, přání či prosbu.

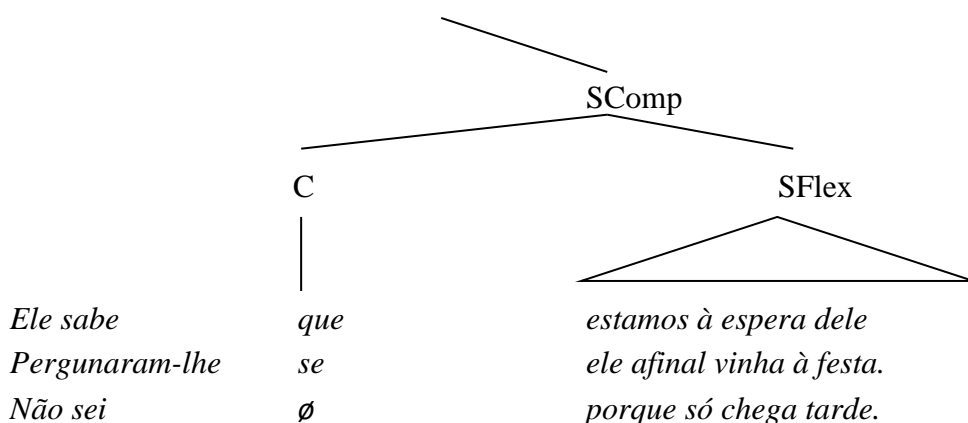
(10) *Queira Deus não voltes tão triste.*⁴²

Dej Bůh, ať se nevrátíš tak smutný.

Cunha a Cintra element *que* a *se*, uvozující vedlejší kompletivní věty, označují jako integrační spojku (Conjunção Integrante) (Cunha a Cintra, 1999, s. 596).

Bechara (2001: 464) používá namísto spojky termín transpozitor (Transpositor) s tím odůvodněním, že funkcí tohoto konstituentu není věty v rámci souvětí spojovat, tak jako je tomu u spojek souřadících, nýbrž označovat proces transpozice určitého větného konstituentu věty nezávislé do podoby věty podřadné.

Co se týče interní struktury finitivních vět kompletivních, ty jsou z pohledu generativní syntaxe větnými konstituenty typu kompletivní syntagma (SComp), jejichž jádrem je komplementizér (C), který si volí za argument jiný větný konstituent (SFlex), jehož jádrem je Flexe (Flex). Flexe je podle hypotézy generativní syntaxe konstituent, který obsahuje informace ohledně času a způsobu, které nejsou vlastnostmi slovesného syntagmatu (SV), nýbrž celé věty. Takto lze celou situaci graficky znázornit (Mateus, 2003, s. 599):

Obrázek 1: Struktura finitivních vět kompletivních

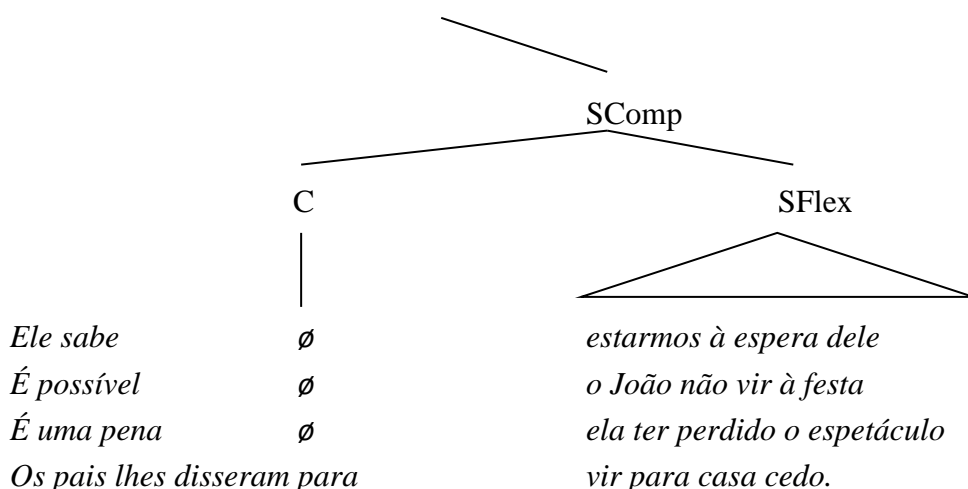
⁴¹ Cunha a Cintra (1999, s. 597), citace z díla Fernanda Namory.

⁴² Cunha a Cintra (1999, s. 597), citace z díla Manuela Bandeiry.

4.2.2. Infinitivní kompletivní věty (Completivas Infinitivas)

Narozdíl od kompletivních vět finitivních nejsou infinitivní věty kompletivní uvozeny žádným lexikálně realizovaným komplementizérem, s výjimkou komplementizéru *para* u vět předmětných přímých se slovesy určovacími (Mateus, 2003, s. 621). Na tuto skutečnost upozorníme při pojednání o těchto větách.

Infinitivní kompletivní věty, analogicky ke kompletivním finitivním větám, jsou větovými konstituenty typu kompletivní syntagma (SComp) s komplementizérem (C) jako jádrem. I v tomto případě si C volí za argument SFlex. Schéma interní struktury je následující (Mateus, 2003, s. 623):

Obrázek 2: Struktura infinitivních vět kompletivních

Pokud infinitivní kompletivní věty nejsou uvozeny žádným komplementizérem, což je ve většině případů, neznamená to, že by komplementizér v těchto větách neexistoval, jen se foneticky nerealizuje (\emptyset) – analogicky ke specifickým finitivním větám bez foneticky realizovaného komplementizéru.

Vlastnosti jádra Flexe mohou mít následující podobu (Mateus, 2003, s. 624):

(a) neflektivní infinitiv

(b) flektivní infinitiv

Obrázek 3: Vlastnosti jádra Flexe kompletivních vět

Flektivní infinitiv, který je typický pro portugalsštinu, se od neflektivního infinitivu liší přítomností znaku shody (Concordância). Hlavním důsledkem je podle Inês Duarte schopnost

infinitivu pojit se s lexikálně realizovaným podmětem v kompletivních větách. Neflektivní infinitiv, postrádající znak shody, toto neumožňuje, tedy až na několik výjimek⁴³.

(1) A ideia de [os projetos serem apresentados publicamente] é excelente.⁴⁴

(2) *A ideia de [os projetos ser apresentados publicamente] é excelente.⁴⁵

Myšlenka, že projekty budou představeny veřejně, je výborná.

Vedle Gramática da Língua Portuguesa na tuto skutečnost upozorňuje i Gramática do Português a to hned z kraje pojednání o infinitivu (Raposo, 2013, s. 1905).

Co se týče podmětu infinitivních vět, je dle teorie Raposa (2013) situace odlišná, pokud je v kompletivní větě přítomen infinitiv osobní, a pokud je infinitiv neosobní. U infinitivních kompletivních vět s osobním infinitivem je jasně určen podmět. Ten může být, stejně jako podmět finitivních vět, buďto foneticky realizovaný jako jmenné syntagma (ať už je jeho jádrem substantivum nebo zájmeno), viz příklad (3), či explicitně nevyjádřený, přesto jasně určený podmět, který nazýváme jako nulový⁴⁶ (4). Infinitivní kompletivní věty s neosobním infinitivem mohou mít naproti tomu podle Raposa (2013) pouze nekonkrétní, tzv. implicitní podmět (Sujeito Implícito), povahy neosobního zájmena, označený v příkladě (5) jako [-]. Implicitní podmět neosobního infinitivu se syntakticky neprojevuje, narozdíl od nulového podmětu, tím, že by vyžadoval shodu se slovesem vedlejší věty, které je tím pádem prostě jakékoliv flexe (Raposo, 2013, s. 1909).

Přítomnost podmětu a neosobního infinitivu spolu přímo souvisí, jak vyplývá z následujícího pravidla: „Struktury s neflektivním infinitivem⁴⁷ nemohou mít foneticky realizovaný podmět^{48cc} (Raposo, 2013, s. 1905). Věta (6) je z tohoto důvodu negramatická.

(3) Os estudantes pediram para o professor mudar a data do exame.

(4) Os estudantes pediram para mudares a data do exame.⁴⁹

(5) [-] Inscrever-se num curso de arte é condição necessária para frequentar esta escola.⁵⁰

(6) *Eu lamento os meus pais ter insultado a professora.⁵¹

Je mi líto, že moji rodiče napadli profesorku.

⁴³ Výjimkami jsou konstrukce Infinitiv s akuzativním podmětem a Gerundivní infinitiv v kompletivních větách.

⁴⁴ Mateus (2003, s. 624).

⁴⁵ *Idem, ibidem.*

⁴⁶ Míňeno nulový v povrchové struktuře.

⁴⁷ Raposo (2013) má, vzhledem k tomu, co bylo dříve řečeno o názvosloví tohoto autora, zřejmě na mysli neosobní infinitiv. Pokud by tomu tak nebylo, bylo by třeba doplnit „Struktury s neflektivním infinitivem nemohou mít foneticky realizovaný podmět, pokud se nevyskytují v určitých osobách singuláru, kdy je osobní koncovka nulová“.

⁴⁸ Narozdíl od španělštiny, kde je následující věta gramaticky v pořádku: *De tener nosotros dinero, nos compráramos la casa* / My mít peníze, koupili bychom dům. (Raposo, 2013, s. 1905).

⁴⁹ Raposo (2013, s. 1914) příklad upraven..

⁵⁰ Raposo (2013, s. 1911).

⁵¹ Raposo (2013, s. 1905).

4.2.2.1 Kompletivní věty podmětné (Completivas coma relação gramatical de sujeito)

Vedlejší věty podmětné zastávají syntaktickou funkci podmětu, tj. mohou být nahrazeny neutrálním zájmenem ukazovacím (*isso, isto*) či zájmenem neurčitým (*algo, alguém*), postaveným ve větě před slovesem.

- (1) [Que a Maria não ter vindo à festa] surpreendeu o João.⁵²

Že Maria nepřišla na oslavu, překvapilo Jana.

- (2) Isso surpreendeu o João.⁵³

Něco překvapilo Jana.

- (3) É possível [o João não ter vindo à festa].⁵⁴

Je možné, že Jan nepřišel na oslavu.

- (4) Isso é possível.⁵⁵

To je možné.

Kompletivní věty podmětné se mohou objevit ve slovosledu před slovesem i po slovesu. V prvním případě, tj. v pozici na začátku věty, se tyto věty chovají jako tzv „ilhas fortes” (silné ostrovy), nepřipouštějící odtržení ani argumentů, ani komplementů, jak je možno vidět na následujících příkladech (Mateus, 2003, s. 606).

- (5) *A que festa é que [a Maria não ter vindo [-]] surpreendeu o João?⁵⁶

Na jakou oslavu, že Maria nepřišla, překvapilo Jana?

- (6) *Quando é que [a Maria chegar [-]] é possível?⁵⁷

Kdy Maria že přijde, je možné?

V druhém případě jsou tyto věty tzv „ilhas fracas” (slabé ostrovy), umožňují odtržení argumentů, nikoliv však komplementů, jak je demonstrováno níže (Mateus, 2003, s. 607).

- (7) A que festa é que surpreendeu o João [a Maria não ter vindo [-]]?⁵⁸

Na jakou oslavu překvapilo Jana, že Maria nepřišla?

- (8) *Quando é que é possível [a Maria chegar [-]]?⁵⁹

Kdy je možné, že Maria přijde?

Představme nyní klasifikaci sloves, která uvozují podmětné infinitivní kompletivní věty, podle Raposa (2013, s. 1918-1926). Ten tato slovesa ve své gramatice rozděluje do

⁵² Mateus (2003, s. 606).

⁵³ *Idem, ibidem.*

⁵⁴ Mateus (2003, s. 606), příklad upraven.

⁵⁵ *Idem, ibidem.*

⁵⁶ Mateus (2003, s. 606), příklad upraven.

⁵⁷ Mateus (2003, s. 606), příklad upraven.

⁵⁸ Mateus (2003, s. 607), příklad upraven.

⁵⁹ Mateus (2003, s. 607), příklad upraven.

následujících skupin: Slovesa vyjadřující psychologický stav, Tranzitivní slovesa s kauzativním významem, Tranzitivní slovesa odvozovací, Existenční slovesa a Nominální a adjektivní predikáty.

4.2.2.1.1. Slovesa vyjadřující psychologický stav (*Verbos que denotam processos psicológicos*)

Obvyklý slovosled podmět – přísudek, neboli podmětná vedlejší věta – řídicí věta, je pozměněn u vět uvozených slovesy vyjadřujícími psychologický stav⁶⁰. Jedná se například o následující slovesa: *aborrecer, admirar, afligir, alegrar, assustar, aterrorizar, cansar, divertir, encantar, entusiasmar, entristecer, espantar, impressionar, incomodar, inquietar, irritar, ofender, perturbar, preocupar, surpreender*, která se pojí s předmětem přímým představujícím proživatele (*Experenciador*) a podmětem vyjádřeným kompletivní vedlejší větou, nejčastěji uzavírající celé souvětí (Mateus, 2003, s. 607). Pokud podmět infinitivní kompletivní věty není foneticky vyjádřen, sdílí referent s argumentem proživatele (9). V tom případě se předpokládá, že budou mluvčí preferovat neflektivní infinitiv (Raposo, 2013, s. 1921). Naopak, pokud je podmět infinitivní věty odlišný od předmětu přímého či nepřímého věty řídicí, pak je nezbytné jej foneticky vyjádřit a ve vedlejší větě volit flektivní tvary infinitivu (Raposo, 2013, s. 1921), tam kde to je možné (10). Je gramaticky přípustné, aby byl komplement se sémantickou rolí proživatele foneticky nerealizován (11). Potom interpretace podmětu infinitivní kompletivní věty může být dvojího druhu. Buď označuje mluvčího (respektive skupinu, do níž je mluvčí zahrnut), nebo je implicitního charakteru, tj. jedná se o neosobní infinitiv s chybějícím jednoznačným referentem (Raposo, 2013, s. 1921).

(9) *Impressionou-o [ver o amigo tão deprimido].*⁶¹

Udělal na něj dojem vidět příteli v takové depresi.

(10) *Preocupa-os [os filhos ainda não terem dado notícias].*⁶²

Trápí je, že děti o sobě ještě nedali zprávu.

(11) *Incomoda [ouvir sons tão agudos].*⁶³

Je nepříjemné poslouchat tak vysoké tóny.

(12) *Convém [comer uma maçã todos os dias].*⁶⁴

Je vhodné jíst každý den jablko.

Slovesa *agradar, apetecer, custar, importar, interessar* apod. vyjadřující psychologický stav, se chovají jako výše vyjmenovaná slovesa s tím rozdílem, že se pojí s předmětem nepřímým⁶⁵.

⁶⁰ Vyloučen není u těchto sloves ani opačný slovosled, zvláště, pokud je infinitivní věta krátká. Např. *Correr incomoda*. / Běhání je nepříjemné (Raposo, 2013, s. 1922).

⁶¹ Raposo (2013, s. 1921).

⁶² Mateus (2003, s. 607), příklad upraven.

⁶³ Raposo (2013, s. 1921)

⁶⁴ *Idem, ibidem.*

(13) Agrada-lhe [a Maria ser tão simpática].⁶⁶

Líbí se mu, že je Maria tak sympatická.

(14) Não lhes importa [muito ter más notas].⁶⁷

Příliš je netrápí mít špatné známky.

4.2.2.1.2. Tranzitivní slovesa s kauzativním významem (Verbos transitivos com sentido causal)

Tranzitivní slovesa s kauzativním je další ze skupin sloves – antecedentů infinitivních podmětných vět. Je jim věnovaná značná pozornost v Gramática do Português, narozdíl od Gramática da Língua Portuguesa, kde na ně není poukázáno. Po sémantické stránce se odlišují od sloves vyjadřujících psychologický stav tím, že uvozují vedlejší větu podmětnou vyjadřující příčinu, komplement nemá sémantickou roli proživatele, nýbrž patiens. Nejčastěji se jedná o nějakou skutečnost (vlastnost, vlastnictví)⁶⁸ náležející osobě postižené (bez konotace zdravotního postižení), která může nebo nemusí být vyjádřena prostřednictvím přivlastňovacího modifikátoru, jako *das pessoas* ve větě (16). Alternativou k tomuto modifikátoru je konstrukce posesivního dativu (Dativo de posse), viz. věta (17). Z pohledu syntaxe stojí za zmínku přesně opačné standardní postavení infinitivních kompletivních vět, než tomu bylo u kompletivních vět uvozených slovesy vyjadřujícími psychologický stav: podmětné vedlejší věty předcházejí slovesu s kauzativním významem a to tím spíše, čím je infinitivní věta kratší a predikát delší. Záleží přirozeně na délce obou syntaktických celků. Pokud je tomu naopak, je akceptováno postavení infinitivní kompletivní věty až za kauzativním slovesem. Výskyt foneticky realizovaného podmětu v infinitivní kompletivní větě rovněž hraje úlohu: pokud je podmět infinitivní věty foneticky realizován, pak se preferuje postavení infinitivní podmětné věty až za slovesem (18) (Raposo, 2013, 1924).

Tranzitivní slovesa s kauzativním významem lze klasifikovat do dvou základních skupin podle valence (Raposo, 2013, s. 1922):

a) kauzální slovesa se dvěma argumenty (podmětná věta; předmět přímý s významovou rolí patiens), např. *agravar, aumentar, causar, diminuir, ocasionar, originar, prejudicar, provocar, suscitar*, apod.

(16) [Fumar muito] **prejudica** a saúde das pessoas.⁶⁹

Přílišné kouření poškozuje zdraví osob.

⁶⁵ S výjimkou slovesa *urgir*, které komplement v podobě nepřímého předmětu nemá žádný (Raposo, 2013, s. 1921).

⁶⁶ Mateus (2003, s. 607), příklad upraven.

⁶⁷ Raposo (2013, s. 1923).

⁶⁸ Tímto patiens může být někdy i přímo postižená osoba, ne všechna slovesa to ale umožňují. Mezi taková slovesa lze počítat *prejudicar, afetar* apod. např. *Fumar muito prejudica-o. / Přílišné kouření mu škodí.* (Raposo, 2013, s. 1922).

⁶⁹ Raposo (2013, s. 1922).

(17) [Fumar muito] **prejudicou-lhes** a saúde.⁷⁰

Přílišné kouření jim poškodilo zdraví.

(18) **Provocou-lhes** uma tosse crónica [eles fumarem demasiado]⁷¹.

To, že příliš kouří, jim způsobilo chronický kašel.

b) kauzální slovesa se třemi argumenty (podmětná věta; předmět přímý reprezentující osobu postiženou; předmět nepřímý⁷² s předložkou *a*, popisují situaci, s níž je konfrontována ona osoba postižená), např. *ajudar, animar, conduzir, forçar, impedir, incitar, induzir, levar, obrigar*, apod.

(19) [Falar com o psiquiatra] **ajuda-os a** compreender-se melhor.

Hovořit s psychiatrem jim pomáhá lépe se poznat.

Ve větách (16), (17) a (19) se vyskytuje neflektivní infinitiv. Zda se jedná o osobní či neosobní infinitiv není zcela zřejmé. Infinitivní podmětná věta postrádá vyjádření podmětu, který bývá interpretován jako osoba, na kterou poukazuje přivlastňovací modifikátor, případně posesivní dativ (pak by se jednalo o osobní infinitiv). Pokud takové větné konstituenty chybějí, má věta univerzální charakter s neosobním infinitivem.

Ve větách tohoto typu je rovněž přípustné použití flektivního infinitivu, jehož podmět může být shodný s podmětem slovesa uvozujícího kompletivní větu (20), ale nemusí (21). Flektivní infinitiv umožňuje faktivní interpretaci (Interpretação Factiva), kdy mluvčí předpokládá pravdivost propozice a zdůrazňuje souvislost mezi příčinou a následkem uvedením infinitivní věty konstituentem *o fato de* (22), případně s elipsí *fato de*, kdy je infinitivní věta opatřena pouze členem určitým (23).

(20) [[-]; Fumarem demasiado] **provocou-lhes**_i uma tosse crónica.⁷³

To, že příliš kouří, jim způsobilo chronický kašel.

(21) [Chegarmos_i sistematicamente atrasados] **prejudica** toda a gente._j⁷⁴

To, že chodíme pravidelně pozdě, všechny poškozuje.

(22) [O facto de fumarem demasiado] **provocou-lhes** uma tosse crónica.⁷⁵

Skutečnost, že příliš kouří, jim způsobila chronický kašel.

(23) [O fumarem demasiado] **provocou-lhes** uma tosse crónica.⁷⁶

Přílišné kouření jim způsobilo chronický kašel.

⁷⁰ *Idem, ibidem.*

⁷¹ Raposo (2013, s. 1924).

⁷² V originále *complemento oblíquo.*

⁷³ Raposo (2013, s. 1923).

⁷⁴ *Idem, ibidem.*

⁷⁵ Raposo (2013, s. 1923).

⁷⁶ *Idem, ibidem.*

4.2.2.1.3. Tranzitivní slovesa odvozovací (Verbos transitivos inferenciais)

S tranzitivními kauzálními slovesy se dvěma argumenty mají mnoho společného slovesa nazvaná Raposem (2013, s. 1925) jako Verbos Transitivos inferenciais, což by se dalo přeložit jako tranzitivní slovesa odvozovací. Jsou mezi ně počítána následující slovesa, která předpokládají jakousi mentální činnost mluvčího, případně jeho logické myšlení: *demonstrar, ilustrar, indicar, mostrar, refletir, revelar, significar* a *sugerir*. Těmi společnými znaky s kauzálními slovesy se dvěma argumenty je jednak slovosled standardně s infinitivní větou v pozici před řídicím slovesem, jednak právě ony dva argumenty: podmětová věta a předmět přímý vyjadřující situaci, která je mentálně odvozená mluvčím ze situace popsané v předcházející části propozice. Co je pro infinitivní konstrukci subkategorizovanou těmito slovesy typické je infinitiv osobní s povinnou flexí ve všech osobách kromě první a třetí osoby singuláru (24). S tím pak souvisí i faktivní interpretace, s případnou elipsí *fato de*, stejně jako u kauzálních sloves (25).

(24) [Terem aparecido tantas pessoas na manifestação] **indica** o grau de descontentamento de trabalhadores.⁷⁷

To, že se na manifestaci objevilo tolik lidí, ukazuje míru nespokojenosti pracujících.

(25) [O (facto de) terem aparecido tantas pessoas na manifestação] **indica** o grau de descontentamento de trabalhadores.⁷⁸

Skutečnost, že se na manifestaci objevilo tolik lidí, ukazuje míru nespokojenosti pracujících.

4.2.2.1.4. Existenční slovesa (Verbos existenciais)

Skupina sloves vyjadřující stav či děj, jako je *acontecer, bastar, constar, convir, ocorrer, suceder, urgir*, Raposo je nazývá existenční slovesa (Verbos Existenciais), se zpravidla nepojí⁷⁹ s žádným komplementem a uvozují vedlejší kompletivní větu, jež podle Gramática da Língua Portuguesa stojí povinně až za slovesem (Mateus, 2003, s. 607), podle Gramática do Português je postavení za slovesem pouze preferováno (Raposo, 2013, s. 1918). Je to, podle toho co se v této gramatice uvádí, proto, že portugalština preferuje dlouhá syntagmata umísťovat na konec věty a také z toho důvodu, že napravo od slovesa se vyskytují konstituenty představující novou informaci. Existenční slovesa, pokud jsou prosta

⁷⁷ Raposo (2013, s. 1925).

⁷⁸ *Idem, ibidem.*

⁷⁹ Mohou se spíše výjimečně pojit s předmětem nepřímým, který zastává sémantickou roli proživatele (Experienciador). Např. *Bastaria ao juiz dizerem a verdade.* /Soudci by stačilo, aby říkali pravdu.

komplementů, uvozují povinně podmětné věty s flektivním infinitivem (Raposo, 2013, s. 1919)⁸⁰.

(26) Convém [virem daqui a uma semana].

Hodí se, že přijedou odted' za týden.

(27) Acontece [todos preferirem ir ao teatro].⁸¹

Stane se, že všichni chtějí jít do divadla.

4.2.2.1.5. Nominální a adjektivní predikáty (Predicadores nominais e adjetivais)

Infinitivní kompletivní věty bývají velmi často uvozeny kopulativními slovesy *ser*, *estar*, *parecer* pojičími se s adjektivy (28) – např. *aconselhável*, *bom*, *conveniente*, *difícil*, *fácil*, *impossível*, *meu*, *perigoso*, *possível* – či substantivy (29): *alegria*, *pena*, *privilégio*, *tristeza*, apod. (29). Takto vzniklé antecedenty, které převážně, nikoliv povinně (Raposo, 2013, s. 1926), stojí nalevo od kompletivní podmětné věty, mají charakter subjektivního hodnocení situace mluvčím. Beneficient, případně proživatel, může být vyjádřen jako argument kopulativního slovesa pojičího se s adjektivem/substantivem a to prostřednictvím předložkového syntagmatu (30) s jádrem v předložce *para*, případně prostřednictvím zájmena v dativu (31). V obou případech má osobní infinitiv stejný referent jako je beneficiant/proživatel. Tvar infinitivu může být flektivní, stejně jako neflektivní, na interpretaci to nemá vliv. Pokud je podmět infinitivní podmětné věty foneticky vyjádřen, je infinitiv osobní a až na první a třetí osobu singuláru se znakem flexe, jako v případě (32), pokud není vyjádřen ani podmět, ani beneficiant/proživatel, jedná se o neosobní infinitiv s nedefinovaným referentem a tím jasnou interpretací (33).

(28) É possível [o João não vir à festa].⁸²

Je možné, že Jan nepřijde na oslavu.

(29) É uma pena [ela ter perdido o espetáculo].⁸³

Je škoda, že přišla o představení.

(30) É conveniente para nós [consultar um advogado].⁸⁴

Je pro nás vhodné konzultovat advokáta.

(31) É-nos conveniente [consultar um advogado].⁸⁵

Je pro nás vhodné konzultovat advokáta.

⁸⁰ Na jiném místě toto sám autor dementuje tvrzením, že některá z existenčních sloves, jako *acontecer*, *sucedet* a *ocorrer*, uvozují kompletivní věty jak s flektivním, tak neflektivním infinitivem.

⁸¹ Mateus (2003, s. 608), příklad upraven.

⁸² Mateus (2003, s. 608), příklad upraven.

⁸³ Mateus (2003, s. 608), příklad upraven.

⁸⁴ Raposo (2013, s. 1925).

⁸⁵ Raposo (2013, s. 1926).

(32) É um sacrifício [os pais falarem com os filhos].⁸⁶

Je to oběť, aby rodiče mluvili s dětmi.

(32) É um sacrifício [falar contigo].⁸⁷

Je to oběť mluvit s tebou.

4.2.2.2. Kompletivní věty předmětné přímé (Completivas com a relação gramatical de objeto direto)

Vedlejší věty předmětné přímé, vždy rozvíjejí sloveso a mohou být substituovány neutrálním zájmenem ukazovacím (*isso, isto*) (2) či zájmenem neurčitým (*algo, alguém*), postaveným narozdíl od vedlejších vět podmětných až za slovesem. V češtině předmět přímý odpovídá předmětu ve 4. pádě. Kromě toho mohou být nahrazeny zájmenem osobním předmětovým nepřízvučným (3), v kontrastu s vedlejšími větami podmětnými (5).

(1) O João sabe [estarmos à espera dele].⁸⁸

Jan ví, že na něj čekáme.

(2) O João sabe isso.⁸⁹

(3) O João sabe-o.⁹⁰

Jan to ví.

(4) [Que a Maria não ter vindo à festa] surpreendeu o João.⁹¹

Že Maria nepřišla na oslavu, překvapilo Jana.

(5) *Surpreendeu-o o João.

Překvapilo to Jana.

Vedlejší věty předmětné přímé zastávají funkci vnitřních argumentů tranzitivních a ditranzitivních sloves, které jsou v Gramática da Língua Portuguesa klasifikovány do těchto podskupin (Mateus, 2003, s. 609):

- slovesa hodnotící (Verbos Avaliativos) – *achar bem, achar mal, aprovar, censurar, criticar, deplorar, detestar, gostar, lamentar, louvar, reprovar, suportar, tolerar*, apod.
- slovesa epistemická (Verbos Epistémicos)⁹² – *aceitar, achar, acreditar, admitir, calcular, considerar, crer, descobrir, duvidar, entender, fingir, ignorar, imaginar, pensar, prever, reconhecer, saber, supor, ver*, apod.

⁸⁶ Raposo (2013, s. 1926).

⁸⁷ *Idem, ibidem.*

⁸⁸ Mateus (2003, s. 608), příklad upraven.

⁸⁹ Mateus (2003, s. 608).

⁹⁰ Mateus (2003, s. 609).

⁹¹ Mateus (2003, s. 606).

⁹² Raposo používá označení Slovesa vyjadřující víru (Verbos de Crença) pro část epistemických sloves, jako např. *achar, acreditar, julgar* a *pensar* (Raposo, 2013, s. 1928).

- slovesa deklarativní (Verbos Declarativos) – *acrescentar, afirmar, alegar, assegurar, concluir, concordar, confessar, decidir, declarar, dizer, insinuar, jurar, observar, proclamar, prometer, propor, sugerir*, apod.
- slovesa zjišťovací (Verbos de Inquirição)⁹³ – *pedir, perguntar*, apod.
- slovesa určovací (Verbos Declarativos de Ordem) – *consentir, exigir, ordenar, permitir, proibir* apod.
- slovesa přací a optativní (Verbos Volitivos e Optativos) – *desejar, esperar, ousar*⁹⁴, *preferir, pretender, querer, tencionar, tentar*, apod.
- slovesa smyslová (Verbos Perceptivos) – *ouvir, sentir, ver*, apod.
- slovesa kauzativní (Verbos Causativos) – *deixar, fazer, mandar*, apod.

Mateus (2003) o kompletivních větách předmětných přímých podrobně nepojednává, s výjimkou problematiky kontroly podmětu. Pro následující část, blíže se věnující tomuto druhu kompletivních vět, budeme proto čerpat z poznatků Raposa (2013). Rozhodli jsme se nicméně použít klasifikaci těchto sloves podle Mateus (2003). Je to z toho důvodu, že se jedná o podrobnější a úplnější klasifikaci. Raposo (2013) kupříkladu naprosto opomíjí kategorie sloves smyslových a kauzativních.

4.2.2.2.1. Slovesa hodnotící (Verbos avaliativos)

Tato slovesa nevolí jiné argumenty, než je podmět a infinitivní předmětná věta přímá. Infinitiv nepodléhá jakýmkoliv omezením: je běžný jak flektivní (6), tak neflektivní tvar (7). U neflektivního tvaru, pokud není podmět foneticky vyjádřen, je jeho referent shodný s podmětem věty řídicí (7). Pokud foneticky vyjádřen je, referenty podmětů věty řídicí a kompletivní mohou být stejné, ale i odlišné (8) (Raposo, 2013, 1927).

(6) *Eles não suportam [fazerem parte do júri].*⁹⁵

Nesnášejí být součástí komise.

(7) *Eles_i adoraram [[-]_i fazer parte do júri].*⁹⁶

Zbožňovali být součástí komise.

(8) *Eles_i aprovaram [[o Pedro]_j fazer parte do júri].*⁹⁷

Odsouhlasili, aby Pedro byl součástí komise.

⁹³ Raposo slovesa, která vyjadřují dotaz či neformální žádost, jako např. *dizer, implorar, insistir* a *pedir*, souhrnně nazývá Direktivní slovesa (Verbos Diretivos) (Raposo, 2013, s. 1929). *Dizer* v závislosti na významovém obsahu může být buď slovesem deklarativním, tak slovesem direktivním.

⁹⁴ Kartunnen nazývá toto sloveso, stejně jako např. *conseguir* či *tentar*, slovesem implikativním (Verbo Implicativo), jelikož narozdíl od sloves přacích a optativních implikuje pravdivost propozice, případně nepravdivost, pokud je negováno (Raposo, 2013, s. 1934).

⁹⁵ Raposo (2013, s. 1927).

⁹⁶ *Idem, ibidem.*

⁹⁷ *Idem, ibidem.*

Stejně jako většina sloves uvozujících kompletivní věty přesmětné přímé připouštějí hodnotící slovesa faktivní interpretaci, při které mluvčí předpokládá pravdivost sdělení vyjádřené infinitivní kompletivní větou.

- (9) *Eles aprovaram [o facto de o Pedro fazer parte do júri.]*⁹⁸
Odsouhlasili skutečnost, že je Pedro součástí komise.

4.2.2.2.2. Slovesa epistemická a deklarativní (Verbos epistémicos e declarativos)

Obě skupiny sloves mají z pohledu infinitivních kompletivních vět, plnicích funkcí jejich argumentů, obdobné syntaktické vlastnosti. Předně uvedme, že mezi nimi najdeme typicky tranzitivní slovesa (10) i ditranzitivní slovesa (11), která nepovinně volí předmět nepřímý se sémantickou rolí adresáta (Destinatário) (Raposo, 2013, 1928).

- (10) *Elas julgam [ser mais inteligentes do que nós].*⁹⁹
Domnívají se, že jsou inteligentnější, než my.
- (11) *Nós juramos-te [não comer chocolate nunca mais.]*¹⁰⁰
Přísaháme ti, že už nikdy nebudeme jíst čokoládu.

Infinitivní věta umožňuje flektivní infinitiv s jistými omezeními co do pozice podmětu, pokud je foneticky realizován. Ten je preferován v pozici napravo od slovesa v infinitivu (12), pokud stojí nalevo od něj, je gramatická správnost věty diskutabilní (13). Jak podotýká Raposo (2013, s. 1928), toto neplatí, pokud je podmět zdůrazněn adverbiem, např. *apenas, até, só* apod., nebo pokud obsahuje neurčitý kvantifikátor *alguém, nenhum, ninguém, todos*, apod. (14) (Raposo, 2013, s. 1928). Podmět infinitivní kompletivní věty je vždy shodný s podmětem věty řídicí, pokud není foneticky vyjádřen (15).

- (12) *Disseram-me [não estarem os manuscritos ainda prontos para publicação].*¹⁰¹
Řekli mi, že manuskripty ještě nejsou připraveny k publikování.
- (13) *? Disseram-me [os manuscritos não estarem ainda prontos para publicação].*¹⁰²
Řekli mi, že manuskripty ještě nejsou připraveny k publikování.
- (14) *Penso [nenhum dos manuscritos estar ainda pronto para publicação].*¹⁰³
Myslím, že žádný z manuskriptů ještě není připraven k publikování.
- (15) *As professoras_i acredito [[-]_i ter corrigido bem os exames].*¹⁰⁴
Profesorky věří, že dobře opravily písemné zkoušky.

⁹⁸ Raposo (2013, s. 1928), příklad upraven.

⁹⁹ Raposo (2013, s. 1928).

¹⁰⁰ *Idem, ibidem.*

¹⁰¹ *Idem, ibidem.*

¹⁰² *Idem, ibidem.*

¹⁰³ *Idem, ibidem.*

¹⁰⁴ *Idem, ibidem.*

Pro slovesa *aceitar*, *ameaçar*, *combinar*, *decidir*, *jurar* a *prometer* navrhl Raposo (2013, s. 1933) vytvořit zvláštní kategorii sloves, tzv. slovesa závazková (Verbos Compromissivos), která předpokládají následné proběhnutí akce specifikované v kompletivní větě předmětné přímé. Duarte tato slovesa řadí mezi slovesa deklarativní (Mateus, 2003, s. 609). Slovesa závazková uvozují infinitivní kompletivní věty s reflektivním infinitivem, případně s flektivním infinitivem pro případy, kdy mají podmínky řídicí a kompletivní věty odlišný referent (Raposo, 2013, s. 1933). Nepovinně si volí komplement v podobě přímého či nepřímého předmětu, se sémantickou rolí adresáta. Infinitivní kompletivní věty s antecedentem v podobě slovesa závazkového nejsou uvozeny žádným komplementizérem ani předložkou, s výjimkou slovesa *ameaçar*. Pokud je vyjádřen adresát, předchází infinitivu předložka *de* (Raposo, 2013, s. 1933), jak je vidět ve větě (16).

(16) Ameaçámo-lo [de chamar a polícia].¹⁰⁵

Pohrozili jsme mu, že zavoláme policii.

4.2.2.2.3. Slovesa zjišťovací a určovací (Verbos de inquirição e declarativos de ordem)

Slovesa zjišťovací implikují jakési působení, interakci: ptaní či zjišťování ze strany podmínky řídicí věty na adresáta, který, pokud je foneticky vyjádřen, je podmínkou kompletivní předmětné věty, případně předmětem nepřímým slovesa věty řídicí, jak uvidíme později. Slovesa určovací mají za následek uspořádání stavu, který je zachycen kompletivní větou předmětnou. Jelikož je toto uspořádání důsledkem působení subjektu na jiný subjekt prostřednictvím nějaké interakce, může být problematické odlišovat sémantické kategorie sloves zjišťovacích a určovacích, které s sebou přináší rozdělení těchto sloves v Gramática da Língua Portuguesa (Mateus, 2003, s. 609). Gramática do Português představuje pro obě skupiny sloves souhrnnou a širěji pojatou kategorii – slovesa direktivní (Verbos diretivos) (Raposo, 2013, s. 1929).

Direktivní slovesa lze rozdělit do dvou základních skupin podle toho, zda infinitivní kompletivní věty, kterou uvozují, obsahuje komplementizér či nikoliv:

- a) Slovesa s argumentem v podobě infinitivní kompletivní věty s komplementizérem *para* – např. *dizer*, *implorar*, *insistir*, *pedir*. Tato kategorie odpovídá do velké míry kategorii sloves zjišťovacích podle Gramática da Língua Portuguesa.
- b) Slovesa s argumentem v podobě infinitivní kompletivní věty bez komplementizéru – např. *exigir*, *impor*, *permitir*, *propor*, *recomendar*, *sugerir*. V podstatě se jedná o kategorii sloves určovacích dle Gramática da Língua Portuguesa.

¹⁰⁵ Raposo (2013, s. 1933).

Jak již bylo řečeno, infinitivní kompletivní věty nejsou uvozeny žádným komplementizérem s výjimkou vedlejších vět uvozených některými direktivními slovesy (jako např. *dizer, insistir, pedir, rogar, solicitar*): ty jsou uvozeny komplementizérem *para*.

Věty (17) a (18) obsahují adresáta sdělení v podobě předmětu nepřímého řídicí věty: *aos miúdos* (dětem), *ao chefe de redação* (šéfredaktora) a má se z pragmatického pohledu zato, že tomuto adresátovi je směřována žádost či prosba proto, aby požadovanou aktivitu vykonal. Byť infinitivní ani (17) ani (18) nemají foneticky vyjádřený podmět¹⁰⁶, je zřejmé, že má stejný referent jako předmět nepřímý jakožto komplement věty řídicí. Jak naznačuje závorka v (17), flektivní infinitiv je fakultativní.¹⁰⁷ Infinitivní kompletivní věta v (19) je naopak jediným argumentem slovesa, což má za následek povinný výskyt flektivního infinitivu (Raposo, 2013, s. 1930). I když není adresát žádosti či prosby foneticky vyjádřen, má se zpravidla zato, že jím je podmět infinitivní kompletivní věty.

V závislosti na slovese a významovém kontextu propozice však může být interpretace jiná: podmět věty řídicí žádá adresáta v podobě předmětu nepřímého, aby sám mohl něco vykonat (20). Jedná se o model požádání o dovolení něco udělat. V těchto případech je výskyt flektivního infinitivu v infinitivní větě nepovinný (Raposo, 2013, s. 1931), nicméně preferovaný a to z prostého důvodu: neflektivní infinitiv má za následek nejednoznačnou interpretaci propozice. Z tohoto pohledu se preference neflektivního infinitivu (Raposo, 2013, s. 1932) u sloves *propor* a *sugerir* v analogickém syntaktickém kontextu (21), byť bez komplementizéru *para*, nezdá úplně logická.

Méně časté případy jsou ty, kde máme tři subjekty: ten který formuluje žádost, ten který je jejím adresátem, ten který má vykonat požadovanou činnost (22). Mezi prvním a třetím jmenovaným existuje přitom nějaká forma kauzálního provázání.

Co se týče otázky správnosti použití flektivního či neflektivního tvaru infinitivu v infinitivních kompletivních větách po direktivních neboli určovacích slovesech, stojí za zmínku poznámka o slovese *exigir* (Raposo, 2013, s. 1932): pokud je sloveso infinitivní věty v pasivu, pak infinitiv může být flektivní, ale pouze za předpokladu, že je jeho podmět odlišný od předmětu věty řídicí (23). Naopak pokud je sloveso infinitivní věty v aktivu, výskyt flektivního infinitivu je považován za negramatický (24).

(17) Os pais disseram aos miúdos [para vir(em) para casa cedo].¹⁰⁸

Rodiče řekli dětem, aby přišli domů brzo.

(18) Os jornalistas pediram ao chefe de redação [para mandar um repórter ao Médio Oriente].¹⁰⁹

¹⁰⁶ Foneticky vyjádřený podmět infinitivní kompletivní věty v tomto případě je gramaticky přípustný.

Redundantní vyjádření adresáta sdělení a vykonávatele aktivity v jedné osobě je stylistickým prostředkem, jak právě zdůraznit, že je adresát prosby či žádosti tím, kdo má přejít k akci: Např. *A professora disse-te para tu não copiares.* / Profesorka ti řekla, abys ty neopisoval. (Raposo, 2013, s. 1931).

¹⁰⁷ Preference flektivní tvar u pro mnohé mluvčí je poznatek zmiňovaný Raposem, jak pro slovesa, který volí komplementizér *para* (Raposo, 2013, s. 1931), tak pro slovesa, který žádný komplementizér nevolí (Raposo, 2013, s. 1932). Např. *O professor impôs aos estudantes fazerem um trabalho extra.* / Profesor nařídil studentům, aby udělali práci navíc. Raposo upozorňuje na to, že tato konstrukce není všemi rodilými mluvčími považována za gramaticky správnou a to kvůli volbě nepřímého předmětu slovesy jako je *impor* či *sugerir*.

¹⁰⁸ Mateus (2013, s. 621).

- Novináři požádali šéfredaktora, aby poslal reportéra na Blízký Východ.*
- (19) Eu insisti [para os jardineiros cortarem essa árvore].¹¹⁰
Naléhal jsem, aby zahradníci posekali ten strom.
- (20) Nós pedimos ao professor [para sair(mos) mais cedo].¹¹¹
Požádali jsme profesora, abychom mohli dříve odejít.
- (21) Eles propuseram-me [falar com ela antes de mim].¹¹²
Navrhli mi, že s ní promluví dřív než já.
- (22) O prisioneiro implorou ao governador [para os guardas não o torturarem].¹¹³
Vězeň žádal panovníka, aby ho hlídači netýrali.
- (23) Exijo [sermos imediatamente libertados].¹¹⁴
Požaduji, abychom byli ihned propuštěni.
- (24) *Exijo [recebermos o nosso salário já].¹¹⁵
Požaduji, abychom dostali ihned svou mzdu.

Duarte upozorňuje na to, že výraz *para* není pouhou předložkou, jak by se mohlo zdát, proto se nejedná o věty předmětné nepřímé, ale vedlejší věty předmětné přímé (Mateus, 2003, s. 621). Jako argument uvádí skutečnost, že se v odpovídajících finitivních kompletivních větách nemůže objevit výraz *para* současně s komplementizérem *que* (25) a (26). Snadno si lze ověřit syntaktickou funkci vedlejší věty uvozené slovesem zjišťovacím či určovacím a výrazem *para* substitucí této věty za zájmeno osobní předmětové (27) a (29). Substituce za neutrální zájmeno ukazovací *isso* (28) a (30) je gramaticky nepřipustné.

- (25) *Os pais disseram aos miúdos [para que viessem para casa cedo].¹¹⁶
Rodiče řekli dětem, aby přišly domů brzy.
- (26) *Os jornalistas pediram ao chefe de redação [para que mandasse um repórter ao Médio Oriente].¹¹⁷
Novináři požádali šéfredaktora, aby poslal reportéra na Přední Východ.
- (27) Os pais disseram-no aos miúdos.¹¹⁸
- (28) *Os pais disseram aos miúdos para isso.¹¹⁹
Rodiče to řekli dětem.
- (29) Os jornalistas pediram-no ao chefe de redação.¹²⁰

¹⁰⁹ *Idem, ibidem.*

¹¹⁰ Raposo (2013, s. 1930). Pokud by adresát sdělení byl vyjádřen jako předmět nepřímý jinak než zájmenem, je v případě slovesa *insistir* jmenné syntagma uvozeno předložkou *com*, nikoliv předložkou *a*: *Eu insisti com os jardineiros para cortarem essa árvore.*/Naléhal jsem na zahradníky, aby porazili ten strom.

¹¹¹ Raposo (2013, s. 1931).

¹¹² Raposo (2013, s. 1932).

¹¹³ Raposo (2013, s. 1931).

¹¹⁴ Raposo (2013, s. 1932).

¹¹⁵ Raposo (2013, s. 1933).

¹¹⁶ Mateus (2013, s. 622).

¹¹⁷ *Idem, ibidem.*

¹¹⁸ *Idem, ibidem.*

¹¹⁹ *Idem, ibidem.*

¹²⁰ *Idem, ibidem.*

- (30) *Os jornalistas pediram ao chefe de redação para isso.¹²¹
Novináři o to požádali šéfredaktora.

V ostatních případech, tj. pokud sloveso uvozující vedlejší větu nelze klasifikovat jako sloveso zjišťovací/určovací, má výraz *para*, který po něm následuje, povahu předložky, chovající se při substituci vedlejší věty (33) jako ostatní předložky (35). V těchto případech již nelze hovořit o předmětu přímém, ale o předmětu nepřímém (Mateus, 2003, s. 622).

- (31) A indecisão contribui [para aumentar as dificuldades de gestão].¹²²
Nerozhodnost přispívá k tomu, aby zvýšila obtíže při řízení.
- (32) *A indecisão contribui-o.
- (33) A indecisão contribui para isso.¹²³
Nerozhodnost k tomu přispívá.
- (34) Aquele professor esforça-se por [se manter atualizado].¹²⁴
Ten profesor se snaží, aby se orientoval v novém vývoji.
- (35) Aquele professor esforça-se por isso.¹²⁵
Ten profesor se o to snaží.

4.2.2.2.4. Slovesa práci a optativní (Verbos volitivos e optativos)

Sémantickým obsahem sloves pracích a optativních je, jak již název napovídá, vyjádření přání či vůle jedné či více osob, které v propozici představují podmět věty řídicí. Infinitivní kompletivní věty jimi volené nemohou obsahovat flektivní tvar infinitivu. Co se týče osobního infinitivu, ten možný je v konstrukcích, jako je (36), kdy po infinitivu, prostém jakékoliv flekce, následuje zájmeno osobní, poukazující na podmět věty řídicí (Raposo, 2013, s. 1934).

- (36) O cozinheiro quer [ser ele a decorar a travessa].¹²⁶
Kuchař chce, aby to byl on, kdo ozdobí mísu.

4.2.2.3. Kompletivní věty předmětné nepřímé (Completivas com uma Relação Gramatical Oblíqua)

Jsou slovesa, která si za komplement volí vedlejší věty kompletivní uvozené předložkou, ať už se jedná o slovesa intransitivní (1) či transitivní (2). Zmíněný komplement

¹²¹ *Idem, ibidem.*

¹²² *Idem, ibidem.*

¹²³ Mateus (2013, s. 622).

¹²⁴ *Idem, ibidem.*

¹²⁵ Mateus (2013, s. 623).

¹²⁶ Raposo (2013, s. 1934).

má funkci předmětu nepřímého¹²⁷, zatímco adresát sdělení má podobu předmětu přímého (vyskytuje se pouze u tranzitivních sloves). Mateus (2013) nazývá kompletivní věty předmětné nepřímé „Completivas com uma Relação Gramatical Oblíqua”, zatímco Raposo (2013) „Orações Infinitivas com a Função de Complemento Preposicionado”.

Je třeba uvést na pravou míru český překlad „nepřímý“ pro termín *oblíquo*, jelikož může být důvodem špatné interpretace. Adjektivum *oblíquo*, používané pro gramatický vztah vlastní pro tuto kategorii kompletivních vět, jak v Gramática da Língua Portuguesa tak v Gramática do Português, vyjadřuje „nepřímé vztahy“ mezi větnými konstituenty prostřednictvím předložky. *Complemento Indireto* (lze přeložit rovněž jako „předmět nepřímý“), je termín chápaný úžeji – jako předmět ve třetím pádě uvozený předložkou *a*, který, typicky pro živé bytosti, lze substituovat dativním zájmenem *lhe*. Raposo (2013, s. 1915) správně upozorňuje na to, že toto není gramatický vztah, který by byl vlastní vedlejším větám¹²⁸ a dokládá to negramatickou substitucí kompletivní věty dativním zájmenem (3).

(1) O João insístiu [em irmos à festa dele].¹²⁹

Jan naléhal, abychom šli na oslavu s ním.

(2) Persuadimos os polícias [a não agredir os manifestantes].

Přesvědčili jsme policisty, aby nezasáhli proti demonštrantům.

(3) * Persuadimos-lhe os polícias.¹³⁰

Přesvědčili jsme o tom policisty.

Stejně jako slovesa, mohou vyžadovat komplementy s předložkou (Complementos Oblíquos) rovněž adjektiva a substantiva, jak demonstrují následující příklady (Mateus, 2003, s. 621).

(4) Os contribuintes estão ansiosos por [receber a informação a tempo].¹³¹

Plátcí sociálního pojištění jsou dychtiví, aby tu informaci dostali včas.

(5) Elas têm sempre medo de [perder o avião].¹³²

Mají vždy obavy, že nestihnou letadlo.

4.2.2.3.1. Kompletivní věty s funkcí předmětu nepřímého subkategorizovány slovesy (Completivas com uma relação gramatical oblíqua seleccionadas por verbos)

V závislosti na slovesech, které vedlejší věty kompletivní vyžadují, jsou vedlejší věty předmětné nepřímé uvozeny předložkou:

¹²⁷ S referentem shodným s podmětem kompletivní věty.

¹²⁸ „Não existem orações infinitivas com a função de complemento indireto” v překladu „Neexistují infinitivní věty s funkcí předmětu nepřímého“ (Raposo, 2013, s. 1915)

¹²⁹ Mateus (2013, s. 614), příklad upraven.

¹³⁰ Raposo (2013, s. 1915).

¹³¹ Mateus (2013, s. 621).

¹³² *Idem, ibidem.*

- *a*: např. *arriscar-se, atender, conduzir, dever-se, habituar-se, levar, limitar-se, obrigar, opor-se, recusar-se, resistir*
- *de*: např. *aperceber-se, arrepende-se, convencer-se, discordar, envergonhar-se, esquecer-se, lembrar-se, provir, recordar-se*
- *em*: např. *apoiar-se, assentar, estar, basear-se, concordar, consentir, insistir, residir*
- *por*: např. *bater-se, esforçar-se, interessar-se, lutar, pugnar, responsabilizar-se, velar, zelar*

Jak je vidět na tomto výčtu, který není nijak kompletní, z velké míry jsou mezi antecedenty kompletnivních vět s funkcí předmětu nepřímého zastoupena slovesa reflexivní.

Sloveso a příslušná předložka vytvářejí morfologicko-syntaktický celek, který je v Gramática do Português označován jako složený predikát (Predicado Complexo) (Raposo, 2013, s. 1914).

(6) Obrigaram as crianças [*a examinar atentamente o problema*].¹³³

Donutili děti, aby pozorně prozkoumali problém.

(7) O João recorda-se [*de a decisão ser unânime*].¹³⁴

Jan si vzpomíná, že rozhodnutí bylo jednohlasné.

Infinitivní kompletivní věty rozvíjející slovesa tranzitivní i netranzitivní mohou mít flektivní i neflektivní podobu, Raposo nicméně přichází s tvrzením, že neflektivní infinitiv je mluvčími preferován a to především v kontextu, kdy by flektivní infinitiv měl nabývat tvaru 2. os. singuláru či 1. os. plurálu (Raposo, 2013, s. 1935). Je to poprvé, kdy se v nějaké gramatice setkáváme s odlišením vhodnosti výskytu flektivního infinitivu podle gramatické osoby podmětu, byť foneticky nevyjádřeného. Raposo však neuvádí, jak k těmto závěrům došel, proto se nejspíše jedná pouze o intuitivní záležitost.

Pouze malá část těchto sloves může mít faktivní interpretaci upřednostňující flektivní infinitiv v kompletivní větě (8).

(8) Já nos habituámos a(o facto de) eles passarem os dias em frente da televisão.¹³⁵

Už jsme si navykli, že tráví dny před televizí.

4.2.2.3.2. Kompletivní věty s funkcí předmětu nepřímého subkategorizovány adjektivy (Completivas com uma relação gramatical oblíqua seleccionadas por adjetivos)

Jsou jistá adjektiva, která obsazují interní argument kompletivními větami¹³⁶ uvozenými předložkami (Mateus, 2003, s. 615):

¹³³ Raposo (2013, s. 1914).

¹³⁴ Mateus (2003, s. 615), příklad upraven.

¹³⁵ Raposo (2013, s. 1936), příklad upraven.

- *a*: např. *acessível, adverso, atributível, contrário, favorável, hostil, propício, sensível*
- *de*: např. *ciente, consciente, dependente, duvidoso, ilustrativo, indicativo, sintomático, suscetível, temeroso*
- *em*: např. *confiante*
- *para*: např. *suficiente*
- *por*: např. *responsável*

Konkrétní předložka je buďto zvolena adjektivem, které s ní tvoří ustálenou vazbu, např. v (9) či (10), nebo slouží k čistě funkčnímu propojení adjektiva s jeho komplementem (11). V tomto druhém případě může předložka nabýt pouze podoby *de*.

Kompletivní věty s funkcí předmětu nepřímého subkategorizovány adjektivy se vyskytují ve dvou případech: jako komplement adjektiv, které jsou modifikátorem substantiv (9), nebo se tato adjektiva vyskytují v pozici predikativu v kombinaci s kopulativním slovesem (10) a (11).

(9) O mundo não tem falta de reservas de gás acessíveis [*a serem extraídas até 2040*].

Svět má k dispozici dostatek zásob plynu, aby je mohl těžít do roku 2040.

(10) Nós somos responsáveis [pelo fecho do recinto].¹³⁷

Jsmo zodpovědní za uzavření prostor.

(11) As crianças estão desejosas [de sair da escola].¹³⁸

Děti touží po opuštění školy.

Ohledně použití infinitivu v kompletivních větách s funkcí předmětu nepřímého s antecedenty v podobě adjektiv, Raposo podotýká, že flektivní infinitiv není pro mnohé rodilé mluvčí akceptovatelný, minimálně v takové míře jako neflektivní infinitiv (Raposo, 2013, s. 1939). V zápětí poukazuje na skupinu adjektiv, vyjadřující víru či znalost (*certo, convencido, seguro*), u nichž je použití flektivního infinitivu naprosto běžné a referent jejich podmětu může být stejný (12) či odlišný (13) od referentu podmětu řídicí věty. Flektivní infinitiv je taktéž naprosto běžný u adjektiv vyjadřujících emoce či duševní stav (*aborrecido, alegre, assustado, contente, envergonhado, triste, zangado*). V těchto případech může následovat předložka *de*, stejně jako předložka *por* (14). Hernanz (1999), kterého Raposo (2013, s. 1940) cituje je toho názoru, že jsou infinitivní kompletivní věty v případě použití předložky *por* „na půli cesty“ mezi statusem komplementu adjektiv a statusem adverbiální věty příčinné.

(12) Estamos convencidos [de podermos apanhar o comboio a tempo].¹³⁹

Jsmo přesvědčeni, že můžeme chytit vlak.

¹³⁶ Je tomu tak na způsob argumentů v podobě jmenných syntagmat. Např. věta na porovnání s příkladem (19): *O mundo não tem falta de reservas de gás acessíveis a todos os países.* / Svět má k dispozici dostatek zásob plynu pro všechny země.

¹³⁷ Raposo (2013, s. 1939).

¹³⁸ *Idem, ibidem.*

¹³⁹ Raposo (2013, s. 1940).

(13) Não estou certo [de os autores terem o manuscrito pronto a tempo].¹⁴⁰

Nejsem si jistý, zda autoři budou mít manuskript přichystaný včas.

(14) Ficámos contentes [de/por termos ido a tua casa].¹⁴¹

Jsmo spokojení, že jsme šli k tobě domů.

4.2.2.3.3. Kompletivní věty s funkcí předmětu nepřímého subkategorizovány substantivy (Completivas com uma relação gramatical oblíqua seleccionadas por substantivos)

Rovněž tak jsou nominální syntagmata, která mohou interní argument realizovat v podobě vedlejší věty kompletivní následující za předložkou *de* (15), *em*, *por* (16), atd. Substantivum¹⁴², jako např. *fato*, *hipótese*, *ideia*, *possibilidade*, *proposta*, *sugestão*, *tentativa*, tvoří jádro nominálního syntagmatu, zatímco funkce předložky má na rozdíl od složeného predikátu čistě gramatickou funkci: propojuje substantivum s kompletivní větou, která je integrální součástí nominálního syntagmatu (Raposo, 2013, s. 1936).

(15) O medo dessas crianças [de andar de avião] é surpreendente.¹⁴³

Strach těchto dětí letět letadlem je překvapivá.

(16) A responsabilidade [por os quadros terem desaparecido] pertence ao museu.¹⁴⁴

Odpovědnost za to, že obrazy zmizely, patří muzeu.

Jak je vidět na větách (15) a (16), v těchto větách se vyskytuje jak flektivní, tak reflektivní infinitiv. Pokud nemá infinitivní vedlejší věta vyjádřen podmět (15), je jeho podmět interpretován jako shodný s podmětem příslušného finitivního slovesa, případně s adjunktem substantiva, které subkategorizuje infinitivní vedlejší větu (jako např. *dessas crianças* ve větě (15)).

Pokud jsou vedlejší věty kompletivní subkategorizovány substantivy, mohou být substituovány neutrálním zájmenem ukazovacím *isso* (18), nikdy zájmenem osobním předmětovým nepřízvučným *o*, *a*. Substituce neutrálním zájmenem ukazovacím *isso*, která svědčí o míře jisté syntaktické autonomie vedlejší věty infinitivní, však není možná ve všech případech. Raposo používá tuto substituci jako kritérium pro rozdělení vedlejších vět infinitivních s funkcí předmětu nepřímého subkategorizovanou substantivem do dvou skupin (Raposo, 2013, s. 1937):

Pokud je zájmenem *isso* nahradit lze (18), jedná se o opravdové kompletivní věty, které doplňují význam substantiva jako plnohodnotný argument. Předložka *de* se objeví,

¹⁴⁰ *Idem, ibidem.*

¹⁴¹ *Idem, ibidem.*

¹⁴² Raposo si všímá, že tato substantiva lze z pohledu etymologie rozdělit na dvě skupiny: substantiva derivovaná ze sloves (např. *fato*, *proposta*, *sugestão*, *tentativa*) a substantiva sémanticky abstraktní a morfologicky neodvozená (*hipótese*, *ideia* apod.). (Raposo, 2013, s. 1936).

¹⁴³ Raposo (2013, s. 1936).

¹⁴⁴ *Idem, ibidem.*

pokud nemá odpovídající sloveso či adjektivum netvoří vazbu s jinou předložkou či pokud substantivum nemá slovesný či adjektivní ekvivalent. V opačném případě se použije předložka tvořící se slovesem či adjektivem ustálenou vazbu (*em, por, para*)¹⁴⁵.

Pokud je tímto zájmenem nahradit nelze (20), pak infinitivní věta pouze specifikuje sémantický obsah substantiva (je ekvivalentem adjektiva, jakožto komplementu substantiva). Proto Raposo nazývá tyto věty specifikačními větami (Orações Especificativas). Specifikační vedlejší věty lze namísto neutrálního zájmena ukazovacího *isso*¹⁴⁶ jednoduše parafrázovat pouze adjunktem substantiva v podobě zájmena ukazovacího *esse, essa* (21). Výskyt jiné předložky než *de* není možné (Raposo, 2013, s. 1938).

(17) O seu desejo [de comprar altifalantes novos] vai-lhe sair caro.¹⁴⁷

Jeho přání koupit nové tlampače ho přijde draho.

(18) O seu desejo disso vai-lhe sair caro.¹⁴⁸

To jeho přání ho přijde draho.

(19) A hipótese [de fazermos férias nos Açores] agrada-nos.¹⁴⁹

Možnost jet na prázdniny na Azory se nám líbí.

(20) * A hipótese disso agrada-nos.¹⁵⁰

(21) Essa hipótese agrada-nos.

Ta možnost se nám líbí.

Komplexní přísudky vzniklé spojením slovesa *ter* a substantiva – predicados complexos encabeçados por verbos leves, jak je nazývá Inês Duarte (Mateus, 2003, s. 639) – umožňují pouze konstrukce kontroly podmětu a pouze se mohou pojit infinitivními kompletivními větami uvozenými předložkou: *de, em, por* či *para*.

(22) [Os alunos]; tiveram a ideia de [[-]; organizar uma conferência].¹⁵¹

Žáci dostali nápad zorganizovat konferenci.

¹⁴⁵ Existuje malá skupina substantiv, u nichž může alternovat předložka *de* s předložkou *em*, jako např. *orgulho* či *ânsia* (Raposo, 2013, s. 1938). Např. *A ânsia de/em viajar em avião...* / Strach cestovat letadlem...

U jiných substantiv (*conselho, direiro, indicação, ordem, pedido* apod.) zase alternuje předložka *de* s předložkou *para* (Raposo, 2013, s. 1938). Pro tato substantiva je typické, že jejich adjunkt nemá stejný referent jako podmět infinitivní vedlejší věty (pokud není tento foneticky vyjádřen). Tyto vedlejší věty mají podmět se stejným referentem jako je podmět věty řídící. Např. *Os laterais não ouviram a ordem do treinador de/para se posicionarem mais à esquerda.* / Křídelní hráči nevyšly pokyny trenéra, aby si nabíhali více doleva.

¹⁴⁶ Možné to je, pokud se infinitivní vedlejší věta s funkcí předmětu nepřímého přemění na infinitivní vedlejší větu podmětnou (již přestane být specifikační větou). Toho je možno docílit dvěma způsoby (Raposo, 2013, s. 1937):

- 1) stane se predikativem ve spojení se sponovým slovesem *ser*. Např. *A hipótese é fazermos férias nos Açores.* / Možnost je, že pojedeme na prázdniny na Azory → *A hipótese é isso.*
- 2) Nahradí abstraktní substantivum mající funkci podmětu. Např. *Isso de fazermos férias nos Açores agrada-me.* / To, jet na prázdniny na Azory, se mi líbí.

¹⁴⁷ Raposo (2013, s. 1937).

¹⁴⁸ *Idem, ibidem.*

¹⁴⁹ *Idem, ibidem.*

¹⁵⁰ *Idem, ibidem.*

¹⁵¹ Mateus (2003, s. 640).

(23) [Os alunos do primeiro ano] i têm dificuldade em [[-]i concentrar-se].¹⁵²
Žáci prvního ročníku mají těžké se zkoncentrovat..

4.2.2.4. Syntaktické vlastnosti infinitivních kompletivních vět

4.2.2.4.1. Distribuce flektivního infinitivu v kanonických vedlejších větách

Kanonické vedlejší věty (Infinitivas Canónicas) je termín používaný Inês Duarte pro ty infinitivní kompletivní věty, které nemohou být nahrazeny gerundiem (Mateus, 2003, s. 623). Flektivní infinitiv se může vyskytnout pouze v některých z nich. Jaké faktory hrají roli?

Inês Duarte přejímá hypotézu, kterou publikoval Raposo (1987) a částečně rozpracoval Ambar (1993). Podle ní je důležité, zda vedlejší věta přiděluje pád jakožto konstituent nominální povahy (Atribuidor de Caso). Zároveň je důležitý status času ve vedlejší větě.

Přítomnost znaku Shody ve Flexi u vedlejších vět s flektivním infinitivem, o kterém byla řeč v kapitole 4.2.2, způsobí, že jsou tyto vedlejší věty nominální povahy. Tím pádem pro ně platí požadavky na přítomnost pádu. Jinými slovy: vedlejší věty s flektivním infinitivem jsou legitimní pouze v pozicích, kterým je přidělen pád. Pád je přidělen:

- finitivní flexi lexikálního jádra věty (tedy slovesa), která si infinitivní vedlejší větu zvolí; jedná se o syntaktickou funkci podmětu
- předložkou s původní funkcí či pádovou předložkou ve slovesných, adjektivních a substantivních kompletivních větách s funkcí předmětu nepřímého
- tranzitivním či ditranzitivním slovesem, jejichž argument je nositelem akuzativního pádu

Zároveň je nutné podotknout, že toto pravidlo nefunguje opačně. To znamená, že ne vždy, kdy je přítomnost vedlejší věty s flektivním infinitivem z pohledu pádu legitimní, se flektivní infinitiv skutečně objeví. Proto je důležité vzít do úvahy status času ve vedlejší větě.

Slovesný čas ve vedlejší větě může být buď nezávislý (Tempo Independente) či závislý (Tempo Dependente) na času řídicí věty. Poznáme to nejlépe tak, že nahradíme infinitivní kompletivní větu vedlejší větou finitivní.

Nezávislý čas poznáme tak, že sloveso v kompletivních větách může nabýt různých časů nezávisle na tvaru slovesa řídicí věty.

(1) O João afirma [que os pais *foram* / *vão* / *irão* ao cinema].¹⁵³

Jan tvrdí, že rodiče šli, jdou, půjdou do kina.

(2) O João afirmou [que os pais *tinham ido* / *vão* / *irão* ao cinema].¹⁵⁴

Jan tvrdil, že rodiče šli, jdou, půjdou do kina.

¹⁵² *Idem, ibidem.*

¹⁵³ Mateus (2003, s. 626), příklad upraven.

¹⁵⁴ *Idem, ibidem.*

- (3) O João afirma [*irem os pais ao cinema hoje*].
Jan tvrdí, že jdou dnes rodiče do kina.

Naproti tomu závislý čas se vyznačuje závislostí tvaru slovesa v kompletivních větách na času slovesa řídicí věty. Je-li kompletivní věta infinitivní, je výskyt flektivního tvaru agramatický, narozdíl od případu, kdy je vedlejší věta povahy času nezávislého.

- (4) O João quer [*que os pais *fossem / vão / *forem ao cinema*].¹⁵⁵
Jan chce, aby rodiče šli do kina.
- (5) O João quis [*que os pais fossem / *vão / *forem ao cinema*].¹⁵⁶
Jan chtěl, aby rodiče šli do kina.
- (6) *O João quer [*os pais irem ao cinema hoje*].
Jan chce, aby šli dnes rodiče do kina.

Vysvětlení proč je tomu tak nabízí hypotéza Stowella (1981) a Den Bestena (1983), přejatá Raposem (1987) pro vysvětlení distribuce flektivního infinitivu: v případě času nezávislého obsahuje jádro Comp kompletivní věty sémantický operátor času, který způsobí, že je čas vedlejší věty nezávislý na času věty řídicí. A to dokonce i v tom případě, že je vedlejší věta infinitivní.

4.2.2.4.2. Kompletivní věty s flektivním infinitivem uvedené členem určitým

V některých kontextech mohou být kompletivní věty s flektivním infinitivem uvedeny členem určitým, což znamená, že jsou sémantickým ekvivalentem substantiv. Tyto věty jsou subkategorizovány slovesy, adjektivy a substantivy.

- (7) Lamentamos [_{SN} o [_{SFlex=N} eles não terem recebido financiamento]].¹⁵⁷
Je nám líto, že nedostali finanční podporu.
- (8) [_{SN} O [_{SFlex=N} (tu) criticares-me o tempo todo]] entristece-me.¹⁵⁸
To, že mě celou dobu kritizuješ, mě mrzí.
- (9) [_{SN} O [_{SFlex=N} ele ter tido uma recaída]] é aflitivo.¹⁵⁹
To, že spáchal opakovaný trestný čin, je mrzuté.
- (10) É um perigo [_{SN} o [_{SFlex=N} estarem a aumentar as situações de conflito em várias regiões do globo]].¹⁶⁰
Je nebezpečné to, že přibývá konfliktních situací v různých oblastech planety.

¹⁵⁵ *Idem, ibidem.*

¹⁵⁶ Mateus (2003, s. 626), příklad upraven.

¹⁵⁷ Mateus (2003, s. 630).

¹⁵⁸ Mateus (2003, s. 630), příklad upraven.

¹⁵⁹ *Idem, ibidem.*

¹⁶⁰ Mateus (2003, s. 630), příklad upraven.

Tyto věty mohou být ve své podstatě považovány za zjednodušení vět, kde je kompletivní věta argumentem substantiva *fato*.

(11) Lamentamos [SN o fato de [SFlex eles não terem recebido financiamento]].¹⁶¹

Je nám líto skutečnost, že nedostali finanční podporu.

(12) [SN O fato de [SFlex (tu) criticares-me o tempo todo]] entristece-me.¹⁶²

Skutečnost, že mě celou dobu kritizuješ, mě mrzí.

(13) [SN O fato de [SFlex ele ter tido uma recaída]] é aflitivo.¹⁶³

Skutečnost, že spáchal opakovaný trestný čin, je mrzutá.

(14) É um perigo [SN o fato de [SFlex estarem a aumentar as situações de conflito em várias regiões do globo]].¹⁶⁴

Skutečnost, že přibývá konfliktních situací v různých oblastech planety, je nebezpečná.

Syntaktické vlastnosti obou prezentovaných konstrukcí však nejsou totožné. Kompletivní věty přímo uvedeny členem určitým podléhají omezením, která se týkají postavení podmětu vzhledem k slovesu ve tvaru flektivního infinitivu. V případě, že je podmět vyjádřen jinak než zájmenem osobním, stojí v těchto konstrukcích povinně až za slovesem (51). Příklady (47) a (52) představují kontrast toho, co je podle tohoto pravidla gramatické a co nikoliv. Konstrukce s *o fato de* nepodléhá takovému omezením, proto věty (51) a (53) jsou obě stejně akceptovatelné.

(15) *É um perigo [SN o [SFlex=N as situações de conflito estarem a aumentar em várias regiões do globo]].¹⁶⁵

Tot, že konfliktní situace přibývají v různých oblastech planety, je nebezpečná.

(16) É um perigo [SN o fato de [SFlex=N as situações de conflito estarem a aumentar em várias regiões do globo]].¹⁶⁶

Skutečnost, že konfliktní situace přibývají v různých oblastech planety, je nebezpečná.

4.2.2.4.3. Kontrola podmětu

Pokud není podmět kompletivní vedlejší věty vyjádřen, tj. je foneticky nulový, pak je sémanticky „kontrolován“, neboli má stejný referent, jako některý z konstituentů propozice (nazývaný Controlador¹⁶⁷ neboli „kontrolující konstituent“). V případě, že je interpretačně totožný s podmětem řídicí věty, hovoříme o principu kontroly podmětu (Controlo de Sujeito) (Mateus, 2003, s. 632). Kompletivní věta je jediným argumentem sloves, realizovaným

¹⁶¹ Mateus (2003, s. 631), příklad upraven.

¹⁶² Mateus (2003, s. 631), příklad upraven.

¹⁶³ Mateus (2003, s. 631), příklad upraven.

¹⁶⁴ Mateus (2003, s. 631), příklad upraven.

¹⁶⁵ *Idem, ibidem.*

¹⁶⁶ Mateus (2003, s. 631), příklad upraven.

¹⁶⁷ Termín je používán Raposem (2013).

předmětem přímým. Flexe kompletivní věty infinitivní může buď obsahovat znak shody, má tedy podobu [+Čas [-finit.], + Shoda] a infinitiv je flektivní (17) a (19), nebo jej neobsahuje ([+Čas [-finit.], - Shoda]) a shoduje se pouze sémanticky s referenčním podmětem řídicí věty (18) a (20).

(17) [Os professores]; pensam [poderem [-]; concluir a avaliação na próxima semana].¹⁶⁸

(18) [Os professores]; pensam [[-]; concluir a avaliação na próxima semana].¹⁶⁹

Profesori se domnívají, že mohou dokončit hodnocení v příštím týdnu.

(19) [-]; Lamentamos [[-]; não termos assistido à conferência].¹⁷⁰

(20) [-]; Lamentamos [[-]; não ter assistido à conferência].¹⁷¹

Litujeme, že jsme se nezúčastnili konference.

Slovesa optativní *ousar* a *tencionar* kontrolu podmětu vyžadují a nepřipouštějí konstrukci s finitivní kompletivní větou (Mateus, 2003, s. 638).

Stejně je tomu u povinně reflexivních sloves typu *abalçar-se*, *afoiatar-se*, *atrever-se* (22), *decidir-se*, *resolver-se*, jen s tím rozdílem, že je kompletivní věta uvozena předložkou *a* (Mateus, 2003, s. 638).

Skupinu sloves, která výhradně subkategorizují nominální argumenty či infinitivní kompletivní věty a jsou uvozeny při kontrole podmětu předložkou, doplníme ještě o slovesa se sémantickým vyjádřením úniku (*escapar*, *fugir*, *livrar-se*, *safar-se*) – s předložkou *de* (23) – a další vyjadřující trvání stavu (*tardar*, *persistir*) s předložkou *em* (24) (Mateus, 2003, s. 639).

(21) [Aníbal]; ousou [[-]; atravessar os Alpes com o seu exército].¹⁷²

Hanibal se odvážil přejít Alpy se svým vojskem.

(22) [Aníbal]; atreveu-se a [[-]; atravessar os Alpes com o seu exército].¹⁷³

Hanibal se opovážil přejít Alpy se svým vojskem.

(23) [O carteiro]; escapou de [[-]; ser atropelado por um carro].¹⁷⁴

Pošťák unikl tomu, aby byl sražen automobilem.

(24) [O resultado de concurso]; tarda em [[-]; ser divulgado].¹⁷⁵

Výsledek konkurzu stále není zveřejněn.

Raposo rozlišuje u kontroly podmětu, kterou nazývá *Controlo pelo Sujeito*, zda je konstrukce kontroly podmětu povinná (*Construções de Controlo Obrigatório*) či nepovinná (*Construções de Controlo Não Obrigatório*). (Raposo, 2013, s. 1941).

Slovesa, která dle Raposa vyžadují konstrukce kontroly podmětu lze rozdělit do následujících skupin:

¹⁶⁸ Mateus (2013, s. 633).

¹⁶⁹ Mateus (2013, s. 632).

¹⁷⁰ Mateus (2013, s. 632), příklad upraven.

¹⁷¹ *Idem, ibidem.*

¹⁷² Mateus (2013, s. 638).

¹⁷³ *Idem, ibidem.*

¹⁷⁴ Mateus (2013, s. 639).

¹⁷⁵ *Idem, ibidem.*

- Deklarativní slovesa *afirmar, dizer, jurar*, atd.
- Přací slovesa *desejar, pretender, querer*, atd.
- Hodnotící slovesa *adorar, ameaçar*¹⁷⁶, *decidir, detestar, lamentar, ousar*, atd.
- Zjišťovací (direktivní) slovesa¹⁷⁷ *implorar, insistir, pedir*, atd.
- Slovesa s předložkovým větným komplementem *esquecer-se de, gostar de, lembrar-se de, precisar de*, atd.

Nepovinná kontrola podmětu je termín používaný Raposem pro následující případ (Raposo, 2013, s. 1947):

- pokud je v řídicí větě sémanticky vhodný komplement, který by mohl být interpretován jako kontrolující konstituent – označen kurzívou (25) a (26). V opačném případě má implicitní podmět infinitivní věty neurčitou interpretaci (někdo, kdokoliv) a tudíž obecnou platnost. Může se stát, že je ve větě přítomen konstituent, který má stejnou syntaktickou funkci jako kontrolující konstituent v (25) a (26) a přesto se o kontrolující konstituent nejedná, takže je interpretace stále nejasná (27) a (28).

(25) [-]_i Fumar durante a gravidez vai fazer mal à Paula.¹⁷⁸

Kouřit během těhotenství Paule uškodí.

(26) Convém-lhes_i [-]_i comer uma maçã todos os dias.¹⁷⁹

Vyhovuje jim jíst jedno jablko denně.

(27) [-]_i Caminhar desprotegido sob um sol muito forte faz mal à pele_(?).¹⁸⁰

Chodit bez ochrany na silném slunci škodí pleti.

(28) [-]_i Falar-lhe sobre política chateia o Pedro_(?).¹⁸¹

Mluvit s ním o politice štve Petra.

4.2.2.4.4. Kontrola předmětu

Zvláštní skupinou sloves, na kterou Inês Duarte upozorňuje je skupina sloves s kontrolou předmětu (Verbos de Controlo de Objecto) (Mateus, 2003, s. 615). Jedná se o tranzitivní slovesa, jejichž první interní argument je realizován předmětem přímým,

¹⁷⁶ *Ameaçar* (hrozit), *prometer* (slibovat) je slovesem vyžadujícím kontrolu podmětu a to i přesto, že kromě kompletivní věty (uvozené předložkou *de*) mají argument adresáta hrozby resp. slibu. Tento předmět nekontroluje vedlejší větu, tím kontrolujícím subjektem je podmět věty řídicí. Např. *O Pedro ameaçou o mecânico se ir à polícia.* / Petr pohrozil mechanikovi, že půjde na policii (Raposo, 2013, s. 1943).

¹⁷⁷ Pokud se v infinitivní kompletivní větě nevyskytuje u infinitivu flexe, je kontrola podmětu povinná, v opačném případě není kontrola podmětu povinná, jelikož podmět infinitivní věty nemusí mít stejný referent jako argument věty řídicí. Např. *Pedi ao porteiro para os electricistas colocarem uma nova instalação elétrica.* / Požádal jsem vrátného, aby elektrikáři zapojili nové elektrické vedení (Raposo, 2013, s. 1943). Navíc tato slovesa mohou být antecedentem konstrukcí s kontrolou předmětu nepřímého.

¹⁷⁸ Raposo (2013, s.1947).

¹⁷⁹ *Idem, ibidem.*

¹⁸⁰ Raposo (2013, s.1948).

¹⁸¹ *Idem, ibidem.*

reprezentujícím většinou lidskou osobu, mající provést určitou činnost vyjádřenou vedlejší větou předmětnou nepřímou, jehož je předmět přímý podmětem. Raposo (2013) se těmto slovesům věnuje na straně 1917.

Jedná se o slovesa jako např. *aconselhar (a)*, *ajudar (a)*, *aprender (a)*, *autorizar (a)*, *convencer (a)*, *convidar (a/para)*, *ensinar forçar (a)*, *impedir (de)*, *obrigar (a)*, *persuadir (a)*, *proibir (de)*.

(29) [Os pais]; autorizam [os filhos]; [a [-]; irem acampar durante as férias].¹⁸²

Rodiče dovolují dětem, aby jeli o prázdninách stanovat.

(30) [O júri]; convidou [dois candidatos]; [a [-]; retirarem a sua candidatura].¹⁸³

Komise pozvala dva kandidáty, aby stáhli svou kandidaturu.

Vedlejší věta nepřímá uvozená předložkou *a* obsahuje typicky flektivní infinitiv (tj. je mluvčími zpravidla preferován) a to s foneticky nerealizovaným (nulovým) podmětem (29) či (30). Případně má finitivní podobu (Raposo, 2013, s. 1944). Inês Duarte zmiňuje kontrolu předmětu i v případě, že má Flexe kompletivní věty znaky [+Čas [-finit.], - Shoda], tj. obsahuje neflektivní infinitiv. Je tedy gramaticky přípustné, aby infinitiv kompletivní věty nevykazoval známky shody, i když jeho předmět není foneticky vyjádřen, avšak odpovídá předmětu přímému řídicí věty (Mateus, 2003, s. 632). Jedná se o princip kontroly analogický k dříve popsané kontrole podmětu.

(31) [Os professores]; autorizam [os alunos]; [a [-]; realizar o teste durante as férias de semestre].¹⁸⁴

Profesoři povolí žákům, aby o prázdninách psali test.

(32) [Os alunos]; impediram [os professores]; [de [-]; dar aulas ao sábado].¹⁸⁵

Žáci zakázali profesorům, aby vyučovali v sobotu.

U sloves direktivních může dojít ke dvěma možným konstrukcím kontroly. Buď ke kontrole podmětu (33) či kontrole předmětu nepřímého (34) (Controlo de Objecto Indirecto) (Mateus, 2003, s. 633). Jedná se o slovesa *dizer (a)*, *impor (a) insistir (com)*, *pedir (a)*, *permitir (a)*, *recomendar (a)*, *sugerir (a)*¹⁸⁶ apod. Kompletivní věta (35) má znak Shody a konstrukce interpretována jako kontrola předmětu nepřímého, nikoliv jako kontrola podmětu.

(33) [Os miúdos]; pediram [aos pais]; [para [-]; acampar no próximo fim-de-semana].¹⁸⁷

Děti požádali rodiče, aby stanovali příští víkend.

¹⁸² Mateus (2013, s. 615), příklad upraven.

¹⁸³ Mateus (2013, s. 615), příklad upraven.

¹⁸⁴ Mateus (2013, s. 633).

¹⁸⁵ *Idem, ibidem.*

¹⁸⁶ Seznam sloves byl převzat z Raposa (2013, s. 1945).

¹⁸⁷ Mateus, 2003, s. 633.

(34) [Os pais]_i disseram [aos miúdos]_j [para [-]_j chegar cedo à casa].¹⁸⁸
Rodiče řekli dětem, aby přišli brzo domů.

(35) [Os alunos]_i pediram [aos professores]_j [para [-]_j adiarem o teste].¹⁸⁹
Žáci požádali učitele, aby odložili test.

Sloveso *mandar* též umožňuje kontrolu předmětu nepřímého (36). Raposo podotýká, že přítomnost shody v infinitivní větě není obvyklá a to zvláště, pokud se jedná o tvar druhé osoby singuláru (37) a první osoby plurálu. Rovněž u sloves, která si volí infinitivní větu namísto argumentu podmětu, jako je *acontecer*, *ocorrer*, *parecer* a *sucedet*, jsou obvyklejší neflektivní tvary infinitivu (38), byť flektivní tvary (39) nelze označit za vyloženě negramatické, jen někteří mluvčí by je nepreferovali (Raposo, 2013, s. 1946).

(36) [-]_i Mandei [às crianças]_j [sair [-]_j do quarto há muito tempo].¹⁹⁰
Nechal jsem děti odejít z pokoje před dlouhým časem.

(37) * Mandei-te [saires do quarto há muito tempo].¹⁹¹
Nechal jsem tě odejít z pokoje před dlouhým časem.

(38) Aconteceu-[-]hes_i [[-]_i perder o autocarro].¹⁹²

(39) Aconteceu-lhes perderem o autocarro.¹⁹³
Stalo se jim, že jim ujel autobus.

Podskupinou sloves s kontrolou předmětu jsou slovesa se specifickými syntaktickými vlastnostmi, tj. s nehomogenními schopnostmi subkategorizace. Tato slovesa, jmenujme mezi nimi *excluir*, *impedir*, *impossibilitar*, *interditar* a *proibir* jsou bivalentní povahy (tj. mají dva argumenty), pokud uvozují kompletivní větu finitivní, jež zastane funkci jednoho z argumentů. Pokud tato slovesa uvozují věty infinitivní, stávají se z nich trivalentní (se třemi argumenty) (Mateus, 2003, s. 637).

(40) Os polícias impediram [que os ladrões roubassem a ourivesaria].¹⁹⁴

(41) Os polícias impediram [os ladrões]_i de [-]_i roubar a ourivesaria].¹⁹⁵
Policisté zabránili tomu, aby zloději vyloupili zlatnictví.

Jiná skupina trivalentních sloves, která vyjadřují zákaz či dovolení, jako např. *dispensar*, *imcumbir*, *isentar*, *privar*, mohou uvozovat pouze infinitivní kompletivní věty v podobě konstrukcí kontroly předmětu. (Mateus, 2003, s. 639). Nemohou být tedy za žádných okolností bivalentní povahy.

¹⁸⁸ Mateus, 2003, s. 633, příklad upraven.

¹⁸⁹ *Idem, ibidem.*

¹⁹⁰ Raposo (2013, s. 1945)

¹⁹¹ *Idem, ibidem.*

¹⁹² Raposo (2013, s. 1946).

¹⁹³ *Idem, ibidem.*

¹⁹⁴ Mateus, 2003, s. 637.

¹⁹⁵ Mateus, 2003, s. 638.

- (42) O professor dispensou [os alunos com classificação de Bom]_i de [-]_i realizar(em) o terceiro teste].¹⁹⁶

Professor odpustil žákům s hodnocením dobře, aby psali třetí test.

4.2.2.4.5. Elevace podmětu

Slovesa, která nemají externí argument, jako např. *parecer*, *dever*, *poder*, umožňují elevaci podmětu. Jedná se o proces, při níž se podmět infinitivní kompletivní věty, kterou zmíněná slovesa uvozují, povýší na podmět věty řídicí. Sémanticky zůstává tento podmět věty řídicí stále argumentem slovesa kompletivní věty. Podmět věty řídicí proto zůstává podmětem věty kompletivní (zanechává zde stopu), byť zde není foneticky realizován (Mateus, 2003, s. 634).

- (43) Parece [que os organizadores adiarão o congresso].¹⁹⁷

Zdá se, že organizátoři odložili kongres na později.

- (44) [Os organizadores]_i parecem [-]_i ter adiado o congresso].¹⁹⁸

Organizátoři vypadají, že odložili kongres na později.

Inês Duarte poukazuje na skutečnost, že je elevace podmětu, kterou obecně nazývá jako „construção de elevação“¹⁹⁹, možná pouze v případě infinitivních kompletivních vět s neflektivním infinitivem. Ani u finitivní kompletivních vět ani u kompletivních vět s flektivním infinitivem elevace není gramaticky legitimní (Mateus, 2003, s. 634).

- (45) *[Os organizadores]_i parecem [que [-]_i adiarão o congresso].²⁰⁰

- (46) *[Os organizadores]_i parecem [-]_i terem adiado o congresso].²⁰¹

Slovesa jako *dever* a *poder* pouze připouštějí konstrukci elevace podmětu (Mateus, 2003, s. 634).

4.2.2.4.6. Elevace předmětu

Elevace předmětu (Elevação de Objeto), neboli komplexní adjektivní věta (Adjetival Complexa), je označení pro proces analogický k elevaci podmětu. Setkáme se s ním u vět, kde si hodnotící adjektivum volí kompletivní větu podmětnou, která mu předchází, nebo za ním následuje. Podmět kompletivní věty není foneticky vyjádřen – je podle terminologie Raposo

¹⁹⁶ Mateus, 2003, s. 639.

¹⁹⁷ Mateus (2003, s. 634).

¹⁹⁸ *Idem, ibidem.*

¹⁹⁹ Raposo (2013) používá termín Elevace podmětu na podmět (Elevação do sujeito para sujeito).

²⁰⁰ Mateus (2003, s. 634).

²⁰¹ *Idem, ibidem.*

(2013) nulový – a jeho interpretace je vágní, jak říká Inês Duarte arbitrární, jelikož nemá definovaný referent (Mateus, 2003, s. 635). Mezi adjektivy, které elevaci předmětu umožňují uvedme *agradável, bom, complicado, custoso, desagradável, desinteressante, difícil, divertido, fácil, horrível, interessante, penoso, simples*.

(47) [[-] Guiar *estes automóveis*] é agradável.²⁰²

Řídit tyto automobily je příjemné.

(48) É difícil [[-] engolir *insultos desses*].²⁰³

Je těžké spolknout takové urážky.

Po elevaci předmětu se kompletivní věta zredukuje na neflektivní infinitiv, který se stane komplementem adjektiva, k němuž je připojen předložkou *de*. Předmět kompletivní věty, který musí být interním argumentem slovesa v infinitivu (jinak elevace předmětu není možná) je povýšen na podmět řídicí věty. Nový podmět řídicí věty si vyžádá shodu v čísle u predikativního adjektiva a sponového slovesa.

(49) *Estes automóveis são agradáveis de [guiar]*.²⁰⁴

(50) *Insultos desses são difíceis de [engolir]*.²⁰⁵

4.2.2.4.7. Slovesa částečně defektivní a defektivní infinitivní věty

Slovesa uvozující kompletivní věty mohou mít nehomogenní syntaktické vlastnosti. To znamená, že mohou vyžadovat jiný typ konstrukce, pokud je kompletivní věta, kterou uvozují, finitivní či infinitivní. Inês Duarte je označuje jako slovesa částečně defektivní (Verbos Casualmente Defectivos).

Slovesa *gostar, necessitar a precisar* uvozují finitivní kompletivní věty bez předložky, infinitivní pak povinně s předložkou *de*, stejně jako když uvozují komplement v podobě substantiva. Jde o typ konstrukce vykazující znaky kontroly podmětu.

(51) O João gosta [que a Maria toque flauta].²⁰⁶

Janovi se líbí, když Marie hraje na flétnu.

(52) [O João]_i gosta *de* [[-]_i tocar flauta].²⁰⁷

Janovi se líbí hrát na flétnu.

²⁰² Mateus (2003, s. 635).

²⁰³ *Idem, ibidem*.

²⁰⁴ Mateus (2003, s. 635).

²⁰⁵ *Idem, ibidem*.

²⁰⁶ Mateus (2003, s. 636).

²⁰⁷ Mateus (2003, s. 637).

(53) O João gosta *d*[a Maria].²⁰⁸

Janovi se líbí Marie.

Pokud tato slovesa předcházejí komplementu, který vyžaduje pád, je třeba, aby byla konstrukce s těmito komplementy legitimizována prostřednictvím pádové předložky *de*. Komplementy vyžadujícími pád jsou zájmena, jmenná syntagmata a infinitivní kompletivní věty. Nejsou jimi, jak bylo demonstrováno výše, finitivní kompletivní věty.

Označení defektivní infinitivní věty je v Gramática da Língua Portuguesa použito pro skupinu kompletivních vět, „jejichž nízká míra syntaktické autonomie vede k tomu, že jsou považovány za deficitní věty nebo dokonce, že v některých případech nevytvářejí vlastní větu.“ (Mateus, 2003, s. 640).

Při analýze je syntaktická autonomie těchto konstrukcí diagnostikována prostřednictvím přítomnosti či syntaktická neautonomie absencí následujících vlastností:

- Udělení pádu kompletivní větě, jakožto argumentu slovesa
- Možnost výskytu větné negace v kompletivní větě
- Možnost výskytu složeného času v kompletivní větě
- Možnost výskytu zájmene, jakožto slovesného argumentu kompletivní věty, v přímém kontaktu se slovesem uvozujícím vedlejší větu (tzv. Subida do Clítico)
- Možnost povýšení předmětu přímého, jakožto interního argumentu slovesa kompletivní věty, na podmět řídicí věty pomocí reflexivního zájmene *se* (tzv. Movimento Longo do Objecto). Pokud je předmět přímý v množném čísle, je sloveso řídicí věty rovněž převedeno do množného čísla.

4.2.2.4.8. Infinitiv s akuzativním podmětem

Slovesa smyslová (*ouvir, sentir, ver*) a kauzativní (*deixar, fazer, mandar*) uvozují kompletivní věty s neflektivním infinitivem, jejichž podmět je předmětem těchto sloves, tedy sloves věty řídicí (Mateus, 2003, s. 642). Slovosled kompletivní věty je kanonický: podmět-přísudek. Proto se tomuto typu vět, často se v portugalštině vyskytujícímu, říká Infinitiv s akuzativním podmětem (Infinitivo com Sujeito Acusativo). Samotný název implikuje přítomnost předmětu, proto je tato konstrukce doménou tranzitivních sloves. Též je označována jako Excepcional Case Marking (Marcação de Caso Excepcional, zkráceně ECM). Raposo (2013, s. 1957) tuto konstrukci označuje jako elevaci předmětu za předmět (*elevação do sujeito para objeto*), míněno podmět věty vedlejší a předmět věty řídicí. Jedná se o širší pojem než infinitiv s akuzativním podmětem, jelikož předmětem může být i předmět nepřímý. O tom, že se jedná o konstrukce syntakticky ne zcela autonomní svědčí skutečnost, že je pád udělen podmětu prostřednictvím slovesa věty řídicí (Mateus, 2003, s. 642), v případě neflektivního infinitivu akuzativ, v případě flektivního infinitivu nominativ (Martins, 2006, s. 4). V Gramática da Língua Portuguesa se uvádí, že se v případě infinitivu

²⁰⁸ Mateus (2003, s. 638).

s akuzativním podmětem objevuje pouze neflektivní infinitiv (Mateus, 2003, s. 642), byť i flektivní infinitiv je v konstrukcích tohoto typu běžný²⁰⁹. Je to zřejmě proto, že podmětu je v ECM konstrukcích přiřazuje nominativ a nelze již mluvit o infinitivu s akuzativním podmětem.

Zatímco v portugalštině je ECM konstrukce běžná u všech smyslových a kauzativních sloves, v ostatních románských jazycích toto umožňují jen některá kauzativní slovesa a to ještě jen do určité míry (Martins, 2006, s. 17). Martins (2006) zároveň portugalskými historickými texty demonstruje, že flektivní infinitiv je v ECM konstrukcí běžný teprve od 16. století.

- (54) A testemunha viu [os ameaçar o gerente do banco].²¹⁰
Svědék viděl, jak zloději ohrožuje ředitele banky.
- (55) A testemunha viu-[os ameaçar o gerente do banco].²¹¹
Svědék je viděl ohrožovat ředitele banky.
- (56) A testemunha viu [os ladrões ameaçá-lo].
Svědék je viděl ohrožovat ho.
- (57) A testemunha viu-[os não ameaçar o gerente do banco].²¹²
Svědék je viděl neohrožovat ředitele banky.
- (58) A testemunha viu-[os ter ameaçado o gerente do banco].²¹³
Svědék je viděl, jak ohrožovali ředitele banky.
- (59) *A testemunha viu-o [os ladrões ameaçar].²¹⁴
Svědék ho viděl ohrožovat zloděje.
- (60) *Viram-se [os ladrões ameaçar os caixas do banco].²¹⁵
Byli spatřeni zloději, jak ohrožují bankovní pokladní.

4.2.2.4.9. Kompletivní věty s gerundivním infinitivem

Jedná se o infinitivní kompletivní věty smyslových sloves, pojících se s předložkou *a*²¹⁶. Představují konstrukce, které jsou v některých dialektech evropské portugalštiny a v brazilské portugalštině běžně nahrazeny gerundiem²¹⁷. Odtud jejich název v tradiční luso-

²⁰⁹ Jak uvádí Martins (2006, s. 4), mezi portugalskými mluvčími (mluví tedy pouze o doméně evropské portugalštiny) neexistuje jednotný názor na to, zda jsou akceptovatelné a gramaticky správné konstrukce typu *O juiz mandou-os deixarem a sala.* / Soudce je nechal opustit sál.

²¹⁰ Mateus (2003, s. 641).

²¹¹ *Idem, ibidem.*

²¹² Mateus (2003, s. 642).

²¹³ *Idem, ibidem.*

²¹⁴ *Idem, ibidem.*

²¹⁵ Mateus (2003, s. 642).

²¹⁶ Jak poznamenává Raposo (2013, s. 1962), u smyslových sloves existují čtyři možné podoby infinitivních vět: kromě gerundivního infinitivu to jsou vedlejší věta s flektivním infinitivem, infinitiv s akuzativním podmětem (nazýván Raposem jako elevace podmětu na předmět) a spojení vět, které bude popsáno v kapitole 4.2.2.4.11.

²¹⁷ Podobně jako v případně pomocného slovesa *estar* (být): slovesná vazba *estar a* + infinitiv, typická pro spisovnou evropskou portugalštinu, vyjadřuje průběh v přítomnosti. *Estar se*, narozdíl od smyslových sloves,

brazílské lingvístice: „Completivas com infinitivo gerundivo“ (Kompletivní věty s gerundivním infinitivem). Raposo (2013, s. 1969) tuto konstrukci nazývá „infinitivo preposicionado“ (Infinitiv s předložkou) právě díky charakteristické předložce *a*.

V konstrukcích smyslových sloves s gerundivním infinitivem je přípustný jak neflektivní (61) tak flektivní infinitiv (62).

- (61) Ouvimos os pais [*a chamar os miúdos*].²¹⁸
(62) Ouvimos os pais [*a chamarem os miúdos*].²¹⁹
(63) Ouvimos os pais [*chamando os miúdos*].
Slyšeli jsme rodiče volat děti.

Sekvence větných konstituentů nacházejících se napravo od smyslového slovesa tvoří jeden celek. Vložení jakéhokoliv konstituentu mezi předložku *a* a tvar infinitivu (64) a (65) není přípustné, narozdíl od konstrukce kontroly předmětu.

- (64) O que eu ouvi foi [*os pais a chamar(em) os miúdos*].²²⁰
To, co jsem slyšel, je že rodiče volali děti.
(65) [*Os pais a chamar(em) os miúdos*] eu não ouvi.
Že rodiče volali děti, jsem neslyšel.
(66) *Ouvimos os pais [*a mais uma vez chamarem os miúdos*].²²¹
Slyšeli jsme rodiče, že ještě jednou volali děti.

Další syntaktická specifika kompletivních vět s gerundivním infinitivem demonstrují nižší míru syntaktické autonomie těchto kompletivních vět, než je tomu u infinitivu s akuzativním podmětem: negramatičnost složeného infinitivu v kompletivní větě, velmi marginální výskyt větné negace v kompletivních větách, fungování *Movimento Longo do Objecto* (narozdíl od *Subida do Clítico*). Stejně jako v případě infinitivu s akuzativním podmětem je podmětu kompletivní věty udělen pád prostřednictvím slovesa věty řídící.

- (67) *Ouvimos os meninos [*a terem chamado os miúdos*].²²²
Slyšeli jsme chlapce, že volají děti.

pojí s povinně neflektivním infinitivem a to z toho důvodu, že se nejedná o komplexní syntaktický celek s vedlejší kompletivní větou, nýbrž o jednu větu se slovesnou vazbou. ŽE tomu tak skutečně je svědčí fakt, že slovesná vazba *estar a + infinitiv* může být nahrazena jednoslovným predikátem, aniž by se významně změnil význam věty. Infinitiv však nelze substituovat finitivní kompletivní větou. U smyslových sloves s gerundivním infinitivem je to právě naopak.

- Os meninos estão [*a devorar o gelado*].
*Os meninos estão [*a devorarem o gelado*].
[Os meninos *devoram* o gelado].
*Os meninos estão [*que devoram o gelado*].

²¹⁸ Mateus (2003, s. 643).

²¹⁹ *Idem, ibidem.*

²²⁰ Mateus (2003, s. 644), příklad upraven.

²²¹ *Idem, ibidem.*

²²² Mateus (2003, s. 643), příklad upraven.

- (68) ?/ *Ouvimos os meninos [a não chamar(em) os miúdos].²²³
Slyšeli jsme chlapce, že nevolají děti.
- (69) *Viram-se* [os miúdos a devorar o gelado].
Byli viděni chlapci, jak hltají zmrzlinu.
- (70) *Não o vi [os meninos a devorar(em)].²²⁴
Neviděl jsem, jak ji chlapci hltají.

Z pohledu časové interpretace je slovesný čas ve vedlejší větě závislý (Tempo Depende) na čase věty řídicí. Sekvence předložka-infinitiv nemůže být přerušena, takže se Inês Duarte domnívá, že předložka *a* funguje jako funkční jádro kompletivní věty, které ji dodává takovou aspektuální povahu, jakou má gerundium (Mateus, 2003, s. 645).

4.2.2.4.10. Restrukturalizace

Restrukturalizace (Reestruturização) je podle Mateus (2003, s. 645) označení Rizziho (1982) pro konstrukci komplexního přísudku. Ten vznikne spojením slovesa věty řídicí a tvaru neflektivního infinitivu kompletivní věty. Vedlejší věta se vyznačuje nízkým stupněm autonomie a je subkategorizována dvěma skupinami sloves: slovesy přacími a optativními (*querer, tencionar*) s kontrolou podmětu, které vyžadují kompletivní věty s časem závislým; a slovesy modálními (*dever, poder*), umožňujícími elevaci (Mateus, 2003, s. 645-647).

Restrukturalizace se slovesy kontroly podmětu se projevuje formováním komplexního predikátu, umožňujícího výskyt zájmen, jakožto slovesného argumentu kompletivní věty, v přímém kontaktu se slovesem věty řídicí (Subida do Clítico). Tyto konstrukce rovněž umožňují Movimento Longo do Objecto.

- (71) [O João]_i não *te tenciona* [[-]_i *contar* a história].²²⁵
Jan ti nemíní vyprávět ten příběh.
- (72) [Os alunos]_i *devem-lhe* [[-]_i *entregar* os trabalhos amanhã].²²⁶
Žáci jí musí zítra odevzdat své práce.
- (73) *Tencionam-se* [usar todos os recursos disponíveis neste projecto].²²⁷
Uvažuje se, že se použijí všechny dostupné zdroje v tomto projektu.
- (74) *Devem-se* [entregar os trabalhos amanhã].²²⁸
Musí se zítra odevzdat práce.

Přítomnost větné negace v infinitivní kompletivní větě, kde dochází k Subida do Clítico způsobí negramatičnost celé konstrukce. Přitom pokud k restrukturalizaci nedochází a

²²³ Mateus (2003, s. 643), příklad upraven.

²²⁴ Mateus (2003, s. 644).

²²⁵ Mateus (2003, s. 645).

²²⁶ Mateus (2003, s. 646).

²²⁷ *Idem, ibidem.*

²²⁸ Mateus (2003, s. 647).

zájmeno náležející ke kompletivní větě není v přímém kontaktu se slovesem věty řídící, není pochyb o gramatičnosti takovéto konstrukce. Ta je pak klasickou kontrolou podmětu.

- (75) [Os alunos]; *querem-lhe* [[-]; *entregar o trabalho*].²²⁹
Žáci jí chtějí odevzdat svou práci.
- (76) *[Os alunos]; *querem-lhe* [[-]; *não entregar o trabalho*].²³⁰
Žáci jí chtějí neodevzdat práci.
- (77) [Os alunos]; *querem* [[-]; *não lhe entregar os trabalhos*].²³¹
Žáci chtějí jí neodevzdat práce.

4.2.2.4.11. Spojení vět

Spojení vět (União de Orações) je konstrukce obdobná restrukturalizaci s tím, že se vyskytuje po slovesech kauzativních (*deixar, fazer, mandar*) a smyslových (*ver, ouvir*). Proces tvorby komplexního přísudku má za následek specifický slovosled, který se odlišuje od slovosledu infinitivu s akuzativním podmětem, který se po výše zmíněných kategoriích sloves taktéž hojně vyskytuje. Mezi slovesy věty řídící a vedlejší se při spojení vět nevyskytuje ani podmět, ani předmět (78). V případě, že je konstituent interpretovaný jako podmět kompletivní věty nahrazen nepřízvučným zájmenem, stává se předmětem přímým (80) – pokud má sloveso věty řídící pouze jeden argument – respektive předmětem nepřímým u tranzitivních a ditranzitivních sloves (81) (Mateus, 2003, s. 648). V prvním případě

- (78) O professor mandou concluir o trabalho aos alunos na próxima semana.²³²
Professor nechal dokončit žákům práci v následujícím týdnu.
- (79) O professor mandou entrar os alunos.²³³
Professor nechal vstoupit žáky.
- (80) O professor mandou-os entrar.²³⁴
Professor je nechal vstoupit.
- (81) O professor mandou-lhes concluir o trabalho na próxima semana.²³⁵
Professor je nechal dokončit práci v následujícím týdnu.

Porovnáme-li postavení osobních zájmen v konstrukci infinitivu s akuzativním podmětem a ve spojení vět, docházíme k následujícímu zjištění:

²²⁹ Mateus (2003, s. 646), příklad upraven.

²³⁰ Mateus (2003, s. 646).

²³¹ *Idem, ibidem.*

²³² Mateus (2003, s. 648).

²³³ *Idem, ibidem.*

²³⁴ *Idem, ibidem.*

²³⁵ *Idem, ibidem.*

- je-li se sloveso kauzativní / smyslové intransitivní: dochází ke strukturální ambiguitě a v obou případech vznikne totožná konstrukce: akuzativní zájmeno připojeno ke slovesu kauzativnímu / smyslovému (80)

- je-li se sloveso kauzativní / smyslové tranzitivní: vzniknou odlišné konstrukce. U infinitivu s akuzativním podmětem je akuzativní zájmeno připojeno ke kauzativnímu / smyslovému slovesu (55). U spojení vět má zájmeno stejné umístění, jen se jedná o dativní zájmeno (81).

- je-li nahrazen zájmenem předmět přímý vedlejší věty, má akuzativní zájmeno jiné umístění. U infinitivu s akuzativním podmětem je připojeno k infinitivu (56), u spojení vět ke kauzativnímu / smyslovému slovesu (83).

Tvar infinitivu v kompletivní větě je povinně neflektivní. Co se týče syntaktické autonomie vedlejší věty ve Spojení vět, tak ta je minimální. Pád je udělen podmětu kompletivní větě slovesem věty řídící. Zájmena předmětu se rovněž pojí k slovesu věty řídící.

(82) *O professor mandou concluírem o trabalho aos alunos na próxima semana.²³⁶

Professor nechal dokončit práci studenty v následujícím týdnu.

(83) O professor mandou-o concluir aos alunos na próxima semana.²³⁷

Professor jí nechal dokončit studenty v následujícím týdnu.

(84) *O professor mandou concluí-lo aos alunos na próxima semana.²³⁸

Professor nechal dokončit jí studenty v následujícím týdnu.

Vysoký stupeň neautonomie kompletivních vět je potvrzen negramatičností přítomnosti větné negace a složeného infinitivu ve vedlejší větě. Konstrukce Movimento Longo de Objecto je v tomto případě gramaticky v pořádku.

(85) *O professor mandou *não* concluir o trabalho aos alunos na próxima semana.²³⁹

Professor nechal nedokončit práci studenty v následujícím týdnu.

(86) O professor mandou *ter* concluir o trabalho aos alunos na próxima semana.²⁴⁰

Professor nechal nedokončit práci studenty v následujícím týdnu.

(87) *Mandaram-se* concluir os trabalhos na próxima semana.²⁴¹

Byli necháni dokončit práce v následujícím týdnu.

V případě kompletivních vět subkategorizovaných smyslovými slovesy intransitivními a inakuzativními je Spojení vět jednou z možností syntaktické konstrukce. Dalšími jsou Infinitiv s akuzativním slovesem a Gerundivní infinitiv. Pokud je sloveso věty řídící povahy tranzitivní a intransitivní, konstrukce Spojení slov není možná a použije se Infinitiv s akuzativním slovesem (Mateus, 2003, s. 651).

²³⁶ Mateus (2003, s. 649).

²³⁷ *Idem, ibidem.*

²³⁸ *Idem, ibidem.*

²³⁹ *Idem, ibidem.*

²⁴⁰ *Idem, ibidem.*

²⁴¹ *Idem, ibidem.*

- (88) O jornalista viu fugir os habitantes da aldeia.²⁴²
Novinář viděl utéct obyvatele z vesnice.
- (89) *O professor viu concluir os trabalhos aos alunos.²⁴³
Professor viděl dokončit práce studenty.
- (90) O professor viu [os alunos concluir(em) o trabalho].²⁴⁴
Professor viděl, že studenti dokončují práci.

4.3. Vedlejší věty vztažné (Subordinação Relativa)

4.3.1. Vedlejší věty vztažné versus vedlejší věty kompletivní

Vedlejší věty vztažné (Orações Relativas) lze charakterizovat dvěma způsoby: tradičně se jimi nazývají věty, jež se vztahují k nominálnímu výrazu věty řídící, který rozvíjejí (modifikují). Nutno však dodat, že mohou stejně tak modifikovat i jinou větu, či nemusejí mít konstituent, k němuž se vztahují, vyjádřen vůbec. Z morfosyntaktického hlediska se jedná o vedlejší věty uvozené zájmeny vztažnými, zájmeny neurčitými a adverbii. Stejně jako kompletivní věty mohou mít i vztažné věty podobu infinitivní redukce.

Vztažné věty jsou některými lingvisty (Cunha a Cintra, 1999; Kury, 1972; Bechara, 2001), označovány jako adjektivní vedlejší věty (Orações Adjetivas). Je to proto, že stejně jako adjektiva zaujímají pozici postnominální, mají význam atributivní a jsou modifikátorem jmenného výrazu. Odlišnosti od adjektiv jsou však zřejmé: obsahují predikát, tedy spolu s ním i informaci o času, způsobu a vidu.

Ana Maria Brito a Inês Duarte, autorky kapitoly o Vztažných větách a obdobných konstrukcích v Gramática da Língua, vysvětlují rozdíl mezi vztažnými a kompletivní větami následujícím způsobem. Vztažné věty „vymezují nominální výraz, ke kterému se vztahují, co do reference“ (Mateus, 2003, s. 656). Kompletivní či integrální věty, si rovněž může vyžádat nominální konstituent (N) věty hlavní. Rozdíl ale tkví v tom, že „uvnitř vedlejší věty neexistuje žádná volná pozice jejíž význam by mohl být převzatý předchozím jmenným syntagmatem“ (Mateus, 2003, s. 656). Takové vysvětlení se jeví jako poměrně nejasné bez uvedení příkladu.

- (1) Assusta-me a notícia que os jornais de hoje trazem.²⁴⁵
Děsí mě zpráva, kterou přinášejí dnešní deníky.
- (2) Assusta-me a notícia de que o planeta está a aquecer.²⁴⁶
Děsí mě zpráva, že se planeta otepluje.

²⁴² Mateus (2003, s. 650).

²⁴³ Mateus (2003, s. 651).

²⁴⁴ Mateus (2003, s. 651), příklad upraven.

²⁴⁵ Mateus (2003, s. 656).

²⁴⁶ Mateus (2003, s. 656).

V první, vztažné větě, se jedná o užší vymezení zprávy (*a notícia*), o níž se zde mluví. Mluvčího vyděsí (*assusta-me*) konkrétní zpráva – konkrétně ta, kterou přinášejí dnešní deníky (*que os jornais de hoje trazem*). Věta řídicí (*assusta-me*) se pojí se substantivem rozvitým vedlejší větou vztažnou. Vedlejší věta vztažná má funkci nominálnímu výrazu přiřadit – tak, že ji úzce vymezí – referenta v mimojazykové úrovni, v tomto případě ze všech možných zpráv vybere tu, kterou přinášejí dnešní deníky. Nepojednává o tom, o jakou zprávu konkrétně jde. Druhé souvětí obsahuje kompletivní větu subkategorizovanou substantivem (*a notícia*). Vedlejší věta doplňuje (odtud název Completiva), o jakou zprávu se jedná, takže věta řídicí (*assusta-me*) se nepojí pouze s nominálním výrazem (*a notícia*), ale vlastně i s doplňkem, který přináší kompletivní věta, tedy v tomto případě, že se planeta otepluje (*de que o planeta está a aquecer*). Nominální výraz by v druhém případě mohl být dokonce i vynechán, což se nedá říct o nominálním výrazu v prvním souvětí.

Český překlad konstituentu *que* dobře vystihuje rozdíl mezi oběma typy souvětí: ve vztažných větách se použije vztažné zájmeno „který/která/které“, či jeho ekvivalent, neboť vedlejší věta rozvíjí jmenný konstituent (zprávu, v našem případě). V kompletivní větě lze *que* přeložit jako „že“.

(3) *Assusta-me que o planeta está a aquecer.*

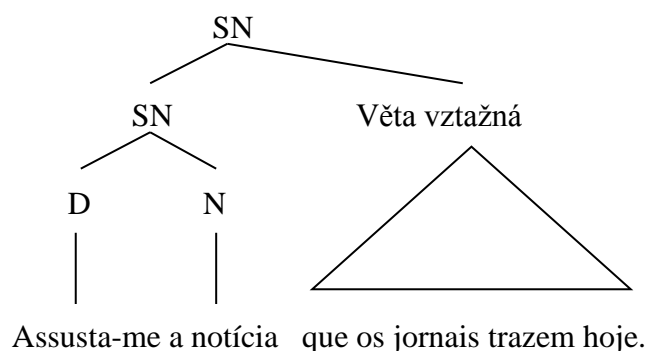
Děsí mě, že se planeta otepluje.

(4) **Assusta-me que os jornais de hoje trazem.*

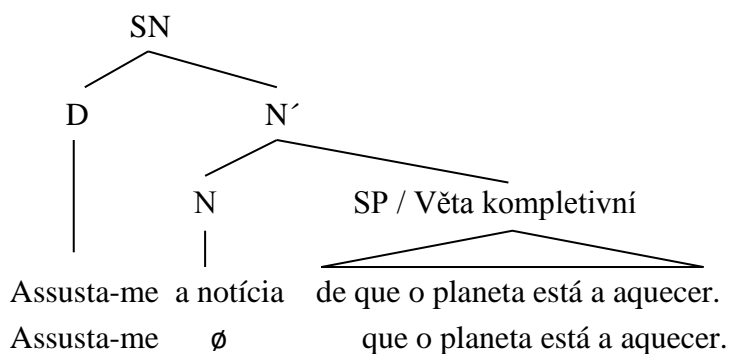
**Děsí mě, kterou přinášejí dnešní deníky.*

Brito a Duarte dodávají: „jak v syntaktické, tak v semantické rovině existují podstatné rozdíly mezi větou, která je určitým nominálním modifikátorem (vztažná věta) a větou, která je jmenným argumentem (kompletivní věta)“ (Mateus, 2003, s. 657).

Schématicky lze vyjádřit rozdíl následujícím způsobem. V případě věty vztažné je uvedena struktura, která se často uvádí. I když existují i jiné návrhy (Brito, 1991), budeme se držet této struktury, ve které věta vztažná figuruje jako adjunkt nominálního syntagmatu (SN).

Obrázek 4: Struktura finitivních vět vztažných

Obrázek 5: Struktura finitivních vět kompletivních

Přesně vymezit pozici, kterou vztažné věty zaujímají uvnitř struktury SN, je obtížné a lingvisté v této otázce nanašli jednoznačný konsensus. Jedno je však v porovnání s kompletivními větami jisté: „vztažné věty nepředstavují argument jmenného konstituentu (N), takže je není možno situovat na úroveň N', jako komplementy subkategorizované N“ (Mateus, 2003, s. 657). N' je mezistupeň, projekce N a SP (předložkové syntagma, vedlejší věta, jejímž jádrem je předložka). N' nemá samo o sobě status SN, ale představuje meziúroveň mezi N a SN.

Analogií ke komplementizérům v kompletivních větách jsou ve vztažných vedlejších větách vztažné konstituenty (Constituentes Relativos), jak je prvně nazvali autoři Péres a Mória (1995). Jak již bylo řečeno, jsou jimi nazvány konstituenty, Q morfémy (Morfemas-Q), což je románská obdoba pro Wh-morfémy v angličtině, uvozující vedlejší věty vztažné – podle tradiční morfosyntaxe zájmena vztažná, zájmena neurčitá a adverbia. Vztažné konstituenty se v portugalštině do velké míry shodují s konstituenty uvozujícími věty tázací a zvolací: nemají povahu argumentu věty, ale spíše jakéhosi operátoru, který má povahu kvantifikátoru.

Především je to vztažný konstituent *que*, který reprezentuje ve vedlejší větě podmět či předmět, a vyskytuje se povinně všude tam, kde nevznikne nutnost kombinace vztažného konstituentu s předložkou. Někteří autoři (Kayne, 1975; Rivero, 1980; Brito, 1991) si všímají velmi podobného chování *que* ve vztažných a finitivních kompletivních větách a považují mimořádné postavení a obtížnou nahraditelnost *que* v obou typech vět za argument pro tvrzení, že *que* představuje ve vztažných větách komplementizér²⁴⁷. Pro autorky Faria a Duarte (1989) je *que* ve vedlejších vztažných větách morfém-Q, i když bez shody co do čísla a rodu a neměnný i vzhledem k životnosti či neživotnosti jmenného konstituentu věty řídicí, ke kterému se vztahují.

(5) Vi o homem que roubou a tua carteira.²⁴⁸

Viděl jsem muže, který ti ukradl peněženku.

²⁴⁷ Nejedná se tedy o Pohyb Q (Movimento-Q), ale o pohyb nulového operátoru ke konstituentu *que*.

²⁴⁸ Mateus (2003, s. 662).

- (6) Vi os homens que roubaram a tua carteira.
Viděl jsem muže, kteří ti ukradli peněženku.

Que, stejně jako další vztažné konstituenty *o qual*, *quem*, se mohou pojit s předložkou, která je znakem předmětu nepřímého – a uvozovat tak předložkové syntagma (SP).

- (7) Já li o livro sobre que / o qual escreveste aquela crítica.²⁴⁹
Už jsem četl knihu, na níž jsi napsal recenzi.

Ještě jmenujme vztažné konstituenty *onde* s lokativním významem, *quanto*, který se pojí s kvantifikátory *tudo*, *todos* a v plurálu nabývá flexe podle rodu, a *cujo*, který uvozuje SN a je znakem genitivu. *Cujo* se shoduje se jmenným konstituentem věty řídící v rodu a čísle.

Zda výčet *que*, *o qual*, *quem*, *onde*, *quanto*, *cujo* obsahuje všechny konstituenty vztažné či nikoliv, je mezi portugalskými lingvisty předmětem diskuze. *Quando* a *como* zaujmou některé portugalské lingvisty, jako např. Lopes (1971), svou podobností se zájmeny vztažnými. Mória (1993) již tyto konstituenty řadí přímo mezi vztažná zájmena s tím, že se *quando* vyskytuje v několika syntaktických kontextech, z nichž v některých se chová jako spojka podřadná uvozující časové adverbciální věty. Bechara (2001) klasifikuje vedlejší věty uvozené pomocí *onde*, *quando*, *como*, které nemají vyjádřen jmenný výraz, ke kterému se vztahují, jako vedlejší věty adverbciální.

4.3.2. Klasifikace vedlejších vět vztažných

Vedlejší věty vztažné lze klasifikovat do dvou základních skupin podle jejich sémanticko-syntaktického postavení vzhledem k větě řídící.

Vztažné věty restriktivní (Relativas Restritivas) neboli determinační (Relativas Determinativas) jsou úžeji vázány k řídící větě v tom smyslu, že je nelze jednoduše z věty odstranit, aniž by se tím nenabourala významová konstrukce souvětí. Primární funkcí restriktivních vedlejších vět je omezit širší konceptu vyjádřeného jmenným výrazem. Brito a Duarte upozorňují na logický důsledek: vztažné věty restriktivní nemají opodstatnění tam, kde je argument, ke kterému se vztahují, již jednoznačně referenčně přiřazen ke konkrétnímu konceptu mimojazykové skutečnosti, tj. vztažné věty restriktivní jsou agramatické pokud jim předchází vlastní jméno osob, míst apod. (Mateus, 2003, s. 668).

- (8) * Lisboa que é a capital do país fica na Estremadura.²⁵⁰
Lisabon, který je hlavním městem země, se nalézá v Estremaduře.
(9) Um leão que tenha fome é perigoso.²⁵¹
Lev, který má hlad, je nebezpečný.

²⁴⁹ Mateus (2003, s. 663).

²⁵⁰ Mateus (2003, s. 668).

²⁵¹ Mateus (2003, s. 668), příklad upraven.

Vztažné věty nerestriktivní (Relativas Apositivas) neboli explikativní (Relativas Explicativas) jsou naproti tomu autonomnější než restriktivní v tom smyslu, že jejich vynechání ve větě nemá podstatný vliv na interpretaci věty řídící. Tento volnější vztah je vyjádřen interpunkcí: čárkami, oddělujícími vedlejší větu od zbytku souvětí. Nerestriktivní věty mají funkci jakéhosi komentáře mluvčího ohledně jmenného výrazu, ke kterému se vztahují: vysvětlit ho, případně jej doplnit o atribut.

- (10) Lisboa, que é a capital do país, fica na Estremadura.²⁵²
Lisabon, který je hlavním městem země, se nalézá v Estremaduře.
- (11) O António, que faz anos amanhã, regressou do estrangeiro.²⁵³
Antonín, který zítra slaví narozeniny, se vrátil ze zahraničí.

4.3.3. Infinitivní vedlejší věty vztažné

Typickým případem infinitivních vedlejších vět vztažných jsou věty uvozené vztažným konstituentem *a*, přičemž se jedná o nerestriktivní typ vět. Infinitiv ve vedlejší větě má tvar pasiva, pomocné sloveso *ser* je flektivní.

- (12) Os professores nomeiam alguns **tópicos a serem desenvolvidos** em pesquisas futuras.
Profesoři jmenují některá témata, která mají být rozvedena v budoucích výzkumech.
- (13) Há **ideias a serem debatidas** durante a aula.
Jsou myšlenky, které se mají debatovat během hodiny.
- (14) Temos em vista **três objetivos a serem atingidos** no nosso estudo.
Sledujeme tři cíle, které mají být dosaženy v naší studii.

Jmenný výraz předchází povinně vedlejší větě vztažné a bývá často rozvit neurčitým zájmenem (*algum, nenhum*), číslovkou (*três*) či neurčitým substantivem (*algum, algo, nada ninguém*).

Infinitivní vedlejší věty vztažné uvozeny předložkou *a* „jsou častější v evropské portugalské. V brazilské portugalské se spíše používají vedlejší věty adjektivní redukované gerundiem.“ (Cunha a Cintra, 1999, s. 609). V Nova Gramática do Português Contemporâneo se o vztažných vedlejších větách redukovaných gerundiem hovoří jako o stále častějších v evropské portugalské, byť je jistí gramatikové považují za neakceptovatelný galicismus, tj. kalk z francouzštiny (Cunha a Cintra, 1999, s. 610).

Dalším druhem infinitivních vedlejších vět vztažných jsou restriktivní věty uvozené vztažným konstituentem *que*. Ty se vyskytují ve dvou variantách: s vyjádřeným či nevyjádřeným jmenným výrazem, ke kterému se vztahují. Pokud je předcházející jmenný

²⁵² Mateus (2003, s. 668).

²⁵³ Mateus (2003, s. 671).

výraz vyjádřen, má charakter neurčitého substantiva, jako to bývá běžné v předchozím případě, u vazby s předložkou *a*. Další obdobným rysem je limitovaný výběr sloves věty řídící: *ter*, *arranjar*, *procurar* jsou slovesa modální či vyjadřující realizaci záměru. Narozdíl od vztažných vět uvozených předložkou *a*, není užití flektivního infinitivu považováno za gramatické (Mateus, 2003, s. 684).

- (15) Eles não têm nada que comer.²⁵⁴
Nemají nic k jídlu.
- (16) Eles não têm que comer.²⁵⁵
Nemají co jíst.
- (17) *Eles não têm que comerem.²⁵⁶
Nemají co jíst.

U varianty s vyjádřeným jmenným výrazem může být vztažný konstituent *que* nahrazen předložkou *para*, aniž by to mělo jakýkoliv vliv na význam celého souvětí. Tuto větu lze parafrázovat jednak finitivní větou vztažnou obsahující slovesný tvar konjunktivu, jednak deverbálním adjektivem. V obou posledně jmenovaných případech dochází k částečné změně významu. Autorky se o těchto konstrukcích vyjadřují jako o modálních (Mateus, 2003, s. 684).

- (18) Eles não têm nada para comer.²⁵⁷
Nemají nic na jídlo.
- (19) Eles não têm nada que se coma.²⁵⁸
Nemají nic, co se jí.
- (20) Eles não têm nada comestível.²⁵⁹
Nemají nic jedlého.

4.4. Vedlejší věty adverbialní (Subordinação Adverbial)

Brito pojednává o vedlejších větách adverbialních (Subordinação Adverbial), čili příslovečných, v samostatné kapitole Gramática da Língua Portuguesa a rozděluje je do následujících kategorií: vedlejší věty příčinné (Orações Causais), vedlejší věty podmínkové (Orações Condicionais), vedlejší věty účelové (Orações Finais), vedlejší věty přípustkové (Orações Concessivas) a vedlejší věty časové vedlejší věty časové (Orações Temporais).

Na rozdíl od tradiční portugalské gramatiky, kterou reprezentuje Nova Gramática da Língua Portuguesa (Cunha a Cintra, 1999), Brito mezi vedlejší věty adverbialní neřadí věty

²⁵⁴ Mateus (2003, s. 683).

²⁵⁵ *Idem, ibidem.*

²⁵⁶ Mateus (2003, s. 684), příklad upraven.

²⁵⁷ *Idem, ibidem.*

²⁵⁸ *Idem, ibidem.*

²⁵⁹ *Idem, ibidem.*

srovnávací (Comparativas)²⁶⁰, účinkové (Consecutivas) a poměrové (Proporcionais), neboť se ze syntaktického hlediska, které je pro větnou klasifikaci v Gramática da Língua Portuguesa klíčové, nejedná o vedlejší věty adverbiální²⁶¹ (Mateus, 2003, s. 697). Ze zmíněných vět lze infinitivem redukovat pouze věty účinkové (Consecutivas), proto o nich bude pojednáno ve zvláštní kapitole 4.5.

Bechara (2001) naproti tomu klasifikuje vedlejší věty adverbiální na vedlejší věty adverbiální v pravém slova smyslu (Subordinadas adverbiais propriamente ditas), vedlejší věty srovnávací (Subordinadas Comparativas) a účinkové (Consecutivas).

Prísudek vedlejší věty adverbiální může mít, kromě standardní finitivní podoby s tvarem slovesa v indikativu či konjunktivu, rovněž podobu slovesných jmen: gerundia, participia a infinitivu.

4.4.1. Syntaktické vlastnosti vedlejších vět adverbiálních

Jaké jsou syntaktické vlastnosti charakteristické pro vedlejší věty adverbiální?

1) Je to předně status větného konstituentu (Estatuto de Constituinte)²⁶², který se projevuje:

I. konstrukcí „Clivagem“, která představuje zdůraznění větného konstituentu charakteristické pro portugalskou a některé další románské jazyky, jako např. francouzštinu, italštinu či španělštinu (Mateus, 2003, s. 685): větný konstituent, v tomto případě vedlejší věta adverbiální, je umístěn bezprostředně za kopulativní sloveso „být“ ve tvaru třetí osoby a spojku podřadící *que*.

(1) **É por ter comido muito chocolate que o João ficou mal disposto.**²⁶³

Tím, že jedl mnoho čokolády, měl Jan špatnou náladu.

(2) **É quando chegares que vamos jantar.**²⁶⁴

Až přijdeš, půjdeme večeřet.

II. možností zastávat různou pozici v rámci souvětí: na začátku, uprostřed či na konci.

(3) **Se a economia e o mercado forem regulados** poderão contribuir para um mundo mais justo.²⁶⁵

Pokud budou ekonomie a trh regulovány, budou moci přispět ke spravedlivějšímu světu.

²⁶⁰ Brito přejímá stále častěji přijímaný názor mezi románskými jazykovědci, že věty srovnávací patří svým charakterem z pohledu syntaxe mezi věty souřadné, nikoliv podřadné (Mateus, 2003, s. 738).

²⁶¹ Více o těchto větách a důvodech, proč nebyly zařazeny mezi vedlejší věty adverbiální, viz Mateus, 2003, s. 731.

²⁶² Věty účinkové tento status nemají (Mateus, 2003, s. 759).

²⁶³ Mateus (2003, s. 698), příklad upraven.

²⁶⁴ *Idem, ibidem.*

²⁶⁵ *Idem, ibidem.*

(4) A economia e o mercado contribuirão para um mundo mais justo **se forem regulados**.²⁶⁶

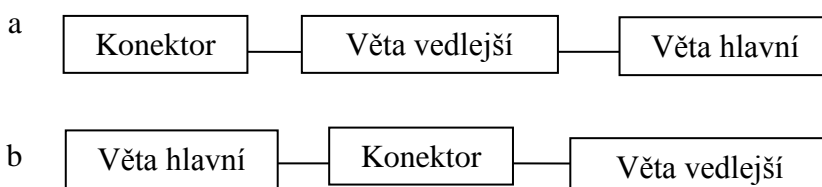
Ekonomie a trh budou moci přispět ke spravedlivějšímu světu, pokud budou regulovány.

(5) A economia e o mercado, **se forem regulados**, contribuirão para um mundo mais justo.²⁶⁷

Ekonomie a trh, pokud budou regulovány, budou moci přispět ke spravedlivějšímu světu.

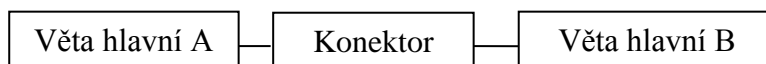
Brito považuje tyto syntaktické vlastnosti za velmi důležité, neboť odlišují věty vedlejší adverbialní od souvětí souřadných (Coordenação) (Mateus, 2003, s. 697).

Souvětí podřadná (tedy včetně vedlejších vět adverbialních) umožňují tyto varianty slovosledu:

Obrázek 6: Varianty slovosledu souvětí podřadných

Souvětí souřadná umožňují pouze jeden slovosled:

Obrázek 7: Varianty slovosledu souvětí souřadných

(6) A Maria chegou à Faculdade e foi para a biblioteca.²⁶⁸

Marie přišla na Fakultu a šla do knihovny.

(7) * E chegou à Faculdade a Maria foi para a biblioteca.²⁶⁹

**A přišla na Fakultu Marie šla do knihovny.*

Kromě statutu větného konstituentu mají vedlejší věty adverbialní ještě následující důležité syntaktické vlastnosti:

2) nejsou argumentem přísudku hlavní věty, nýbrž jej rozvíjejí jakožto adjunktivy (podle české tradice příslovečná určení), což se projevuje mimo jiné snadnou substitucí vedlejší věty

²⁶⁶ *Idem, ibidem.*

²⁶⁷ *Idem, ibidem.*

²⁶⁸ Mateus (2003, s. 699).

²⁶⁹ *Idem, ibidem.*

adverbiální za adverbium či referenční interpretací nevyjádřeného podmětu vedlejší věty pomocí SN jiné věty²⁷⁰.

(8) Vamos jantar quando chegares. / Vamos jantar hoje.²⁷¹

Půjdeme večeřet, až přijdeš. / Jdeme dnes večeřet.

(9) Porque [-]_i comeu muito chocolate, o João _i ficou mal disposto.²⁷²

Protože snědl mnoho čokolády, měl Jan špatnou náladu.

3) Održení konstituentů (Extração de constituintes) vedlejší věty adverbiální není možné. V Gramática da Língua Portuguesa jsou proto vedlejší věty adverbiální označeny jako „připojené ostrovy“ (Ilhas Adjuntas) (Mateus, 2003, s. 704):

(10) * Quem é que, quando chegares, vai jantar?

Kdo, až přijdeš, půjde večeřet?

(11) * O que é que, porque comeu muito, o João ficou mal disposto?

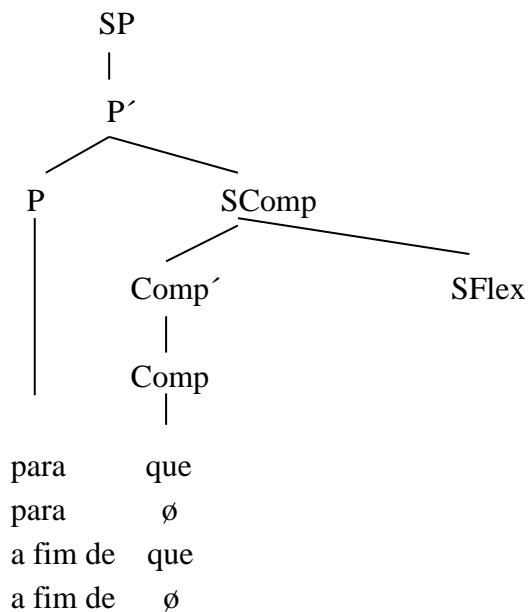
** Co, protože snědl hodně, Jan měl špatnou náladu?*

Co se týče interní struktury adverbiálních vedlejších vět, Brito přichází s hypotézou, podle níž jsou tyto kombinací předložkového (SP) a kompletivního syntagmatu (SComp), z nichž jedno nebo druhé syntagma může být nulové (\emptyset), tj. foneticky nerealizováno. Vedlejší věty adverbiální jsou z velké části uvozeny konektorem v podobě složených spojek (Locuções Conjuncionais), jejichž jedna část bývá (ale nemusí být) předložkou – např. *a fim de, apesar de, antes de, depois de*. Pro účely popisu interní struktury vedlejších vět adverbiálních autorka od struktury složených spojek de facto abstrahuje a označuje je, jako celek (P), tj. předložkami. Důležité je, že se P kombinuje s kompletivním syntagmatem (SComp), uvozeným komplementizérem (Comp). Ten má v případě věty finitivní podobu *que* (*para que, uma vez que, já que, sempre que, depois que* apod.), u infinitivní je nulový (\emptyset) (Mateus, 2003, s. 704).

²⁷⁰ Toto není syntaktická vlastnost účinkových vět (Mateus, 2003, s. 757).

²⁷¹ Mateus (2003, s. 701).

²⁷² *Idem, ibidem.*

Obrázek 8: Struktura vět adverbiálních

U konektorů, které mají dnes podobu jednoslovné spojky, je nutno upozornit, jak Brito v Gramática da Língua Portuguesa činí, že se z diachronického hlediska jedná o tvary, které vznikly z předložkových syntagmat (*em boa hora* → *embora*, *por que* → *porque*). Proces gramatikalizace, jehož jsou výše uvedené tvary dobrým příkladem, dokonce dospěl do takového extrému, že jsou takto vzniklé konektory dnes považovány za komplementizéry (*embora*, *poque*, *sem que*, *se*), uvozující SComp (Mateus, 2003, s. 705). Kompletivní syntagma (SComp) bývá rovněž u vedlejších vět adverbiálních nazýváno jako adverbiální syntagma (SAdv).

4.4.2. Vedlejší věty příčinné (Orações Causais)

Tento vztah může mít, jak podotýká Brito, dvě sémanticky odlišné podoby (Mateus, 2003, s. 711):

- 1) Vztah příčina / následek: Vedlejší věta (A) obsahuje příčinu pro stav či děj vyjádřený ve větě řídicí (B); věta řídicí (B) je následkem skutečnosti, obsažené ve větě vedlejší (B), pokud je (A) dostatečnou podmínkou pro (B).

(12) Eles ganham mais que nós por serem competitivos.

Vydělavají více než my, protože jsou soutěživí.

2) Vztah motiv či důvod / efekt

(13) Os estudantes foram detidos por fazerem o Harlem Shake.

Studenti byli zadrženi, protože tančili Harlem Shake.

Skutečnost vyjádřená větou řídicí není nutným efektem pro motiv vyjádřený větou vedlejší. Jedná se zde o jasnou lineární časovou posloupnost věta vedlejší – věta hlavní.

Ze syntaktického hlediska je v případě redukce vedlejší věty finitivní adverbialní na infinitivní adverbialní nutno přihlédnout ke konektorům, které je uvozují. To proto, že ve většině případů jsou konektory substituovatelné, ale pouze v rámci skupin vět finitivních či infinitivních.

Ve vedlejších větách příčinných finitivních figurují konektory *como, porque, pois que, uma vez que, visto que, já que, dado que, como quer que*.

Ve vedlejších větách příčinných infinitivních nalezneme konektory *por causa de, devido ao fato de, por, visto, em consequência de, em vista de, em razão de*. Z kvantitativní analýzy M. Caltové vyplývá, že převažujícím konektorem uvozujícím tento druh infinitivních vedlejších vět je *por*. (Caltová, 2012, s. 22).

Z důvodu obdobného sémantického obsahu může dojít k záměně vedlejších vět příčinných s větami účinkovými (Orações Consecutivas), uvozenými souřadnými konektory *logo, assim, portanto, por isso, por consequência, por conseguinte, consequentemente*. Jak už bylo řečeno, ty ze syntaktického hlediska nelze řadit mezi vedlejší věty. Testem souřadnosti je nemožnost otočit pořadí vět v souvětí.

(14) Eles são competitivos, por isso ganharam mais que nós.

Jsou soutěživí, proto vydělávají víc než my.

(15) Os estudantes fizeram o Harlem Shake, consequentemente foram detidos.

Studenti tančili Harlem Shake, následně byli zadrženi.

(16) * Por isso ganharam mais que nós, eles são competitivos.

** Proto vydělávají víc než my, jsou soutěživí.*

(17) * Consequentemente foram detidos, os estudantes fizeram o Harlem Shake.

** Následně byli zadrženi, studenti tančili Harlem Shake.*

4.4.3. Vedlejší věty podmínkové (Orações Condicionais)

Vedlejší věty podmínkové vyjadřují jakýsi předpoklad pro realizaci děje či navození stavu obsaženého ve větě hlavní. Vztah mezi podmínkovou vedlejší větou A (Oração Condicionante; Prótase) a řídicí podmíněnou větou (Oração Condicionada; Apódose) je

tedy vztahem sémantické závislosti a to bez ohledu na to, zda je podmínka obsažená ve vedlejší větě reálná, možná či čistě hypotetická, tedy nemožná.

Po syntaktické stránce představují vedlejší věty podmínkové poměrně diverzifikovanou skupinu vět. Prototypickým příkladem je vedlejší věta finitivní uvozená konektorem *se* a následující věta nepovinně konektorem *então*. Nepovinně proto, že tento konektor může být vynechán, nikoliv proto, že může být libovolně nahrazen za jiný konektor obdobného významu. V tomto smyslu je povinný: nemůže být nahrazen za jiný obdobný konektor.

(18) **Se** o narciso é uma flor, **então** pertence ao reino vegetal.²⁷³

(19) * **Se** o narciso é uma flor, **portanto** pertence ao reino vegetal.²⁷⁴

Pokud je narcis květina, pak náleží do říše rostlin.

Kromě prototypického konektoru *se* se ve vedlejších větách finitivních dále vyskytují i následující, byť v menší míře: *caso*, *desde que*, *uma vez que*, *a não ser que*, *sem que*, *a menos que* atd.

V závislosti na realizovatelnosti obsahu vedlejší věty, a tím i celého souvětí, rozlišuje Gramática da Língua Portuguesa tři druhy vět podmínkových: faktuální (Reais), hypotetické (Potenciais) a kontrafaktuální (Irreais).

- 1) Podmínkové věty faktuální vyjadřují situaci, při které věta A představuje dostatečnou podmínku pro B a B je nutným následkem podmínky A. Jedná se o logickou konstrukci zvanou Modus Ponens. Slovesný tvar vedlejší věty podmínkové A má, pokud je finitivní, podobu indikativu a faktický význam věty hlavní může být zdůrazněn pomocí *de fato*, *na verdade*, *efetivamente* (de facto, v podstatě).

(20) *Se está bom tempo, ficamos bem dispostos.*²⁷⁵

Když je pěkné počasí, máme dobrou náladu.

- 2) Podmínkové věty hypotetické představují transpozici vět faktuálních, vyjadřující logický vztah podmínka/následek světa reálného, do světa možného. Věta A představuje dostatečnou podmínku pro B a B je pravděpodobným následkem podmínky A. Děj obou částí souvětí se zpravidla odehrává v budoucnosti, přičemž podmíněná věta B se odehraje v čase následujícím po realizaci věty A. Portugalština má pro vyjádření pravděpodobnosti realizace děje či nastolení stavu věty B dvě možnosti.

- a) Podmínka pravděpodobná (Condicional Provável) – v závislosti na konektoru má věta podmínková A, pokud je finitivní, tvar slovesa konjunktivu futura, případně konjunktivu prezenta.

²⁷³ Mateus (2003, s. 706).

²⁷⁴ *Idem, ibidem.*

²⁷⁵ *Idem, ibidem.*

- b) Podmínka nepravděpodobná (Condicional Improvável) – finitivní věta podmínková obsahuje typicky sloveso s tvarem konjunktivu imperfekta.

(21) Se tu vieres cedo, vamos / iremos jantar fora.²⁷⁶

Jestli přijedeš brzy, jdeme / půjdeme ven večerět.

(22) Se tu viesses cedo, íamos / iríamos jantar fora.²⁷⁷

Pokud bys přijel brzy, šli bychom ven večerět.

- 3) Podmínkové věty kontrafaktuální se vyznačují vztahy, které představují alternativu ke světu reálnému. Podle Van Dijka (1977, s. 79-81) lze podmínkové věty kontrafaktuální klasifikovat do tří skupin:

- a) vztahující se k minulosti a vyjadřující nereálnou podmínku v minulosti v tom smyslu, že je tato podmínka za jiných okolností splnitelná, nicméně v tomto konkrétním případě nebyla splněna. Slovesným časem finitivní podmínkové věty je konjunktiv plusquamperfekta.

(23) Se tivesse chovido em Portugal em 1981, não tinha / teria havido seca.²⁷⁸

Kdyby v Portugalsku v roce 1981 bývalo pršelo, nebyla by bývala sucha.

- b) Vztahující se k ireálnému světu, který je v rozporu se světem skutečným. Vztah mezi podmínkovou a podmíněnou větou se dá parafrázovat jako „co by, kdyby“. Slovesným časem finitivní podmínkové věty je konjunktiv imperfekta.

(24) Se o Sol girasse à volta da Terra, não havia / haveria sistema solar.²⁷⁹

Kdyby Slunce obíhalo okolo Země, neexistovala by sluneční soustava.

- c) Vztahující se o absurdní situaci, která nikdy, anio hypoteticky, nemůže nastat. Stejně jako v předchozím případě se ve finitivní vedlejší větě podmínkové vyskytuje konjunktiv imperfekta.

(25) Se a Terra não fosse esférica, era / seria cúbica.²⁸⁰

Kdyby Země nebyla sférická, byla by kubická.

²⁷⁶ Mateus (2003, s. 707).

²⁷⁷ Mateus (2003, s. 708).

²⁷⁸ Mateus (2003, s. 708).

²⁷⁹ *Idem, ibidem.*

²⁸⁰ *Idem, ibidem.*

Způsobů, jak vyjádřit podmínku či hypotézu, je více než jsou pouze finitivní podmínkové věty. Infinitivní věty podmínkové představují jednu z možností. Označení redukované věty, jak se často infinitivním větám říká, je v tomto případě opravdu namístě. Realizovatelnost obsahu vedlejší věty lze vyloučit pouze ze slovesného času věty řídicí, infinitivní věta vedlejší zůstává neměnná. Pokud se jedná o indikativ prezenta či konjunktiv futura, je to signál, že souvětí představuje pravděpodobnou podmínku. Pokud jde o indikativ imperfekta či kondicionál, podmínka je nepravděpodobná.

Co do syntaktických vlastností, infinitivní věty vedlejší jsou povahy adjunktivní věty řídicí a nevyznačují se mobilitou v rámci souvětí: jsou umístěny pravidelně před větu řídicí (Mateus, 2003, s. 710). Vedlejší věty jsou uvozeny konektory, které jsou variantami konektorů finitivních vedlejších vět, s tím rozdílem, že se nepojí s realizovanými komplementizéry *que* (komplementizéry jsou nulové): *no caso de*, *na condição de*, *na hipótese de*. Setkáváme se zde s flektivním tvarem infinitivu.

(26) Como assinar o recibo de férias *no caso de* serem pagas com atraso?

Jak podepsat účet za prázdniny v případě, že jsou zaplacený se zpožděním?

Zvláštním případem vedlejších podmínkových vět je konstrukce gerundivního infinitivu uvozeného komplementizérem *a*. Gerundivní jej nazýváme proto, že je do určité míry sémanticky ekvivalentní s gerundiem, za něž lze gerundivní infinitiv v mnoha případech substituovat, stejně, jako tomu je v kompletivních větách. Sama Brito však v případě vedlejších podmínkových vět termín gerundivní infinitiv nepoužívá.

(27) *A concretizar-se essa hipótese, prefiro / preferirei a reunião na próxima semana.*²⁸¹

Pokud se potvrdí tato domněnka, preferuji / budu preferovat schůzku příští týden.

(28) *A concretizar-se essa hipótese, preferia / preferiria a reunião na próxima semana.*²⁸²

Pokud by se potvrdila tato domněnka, preferoval bych schůzku příští týden.

(29) *Concretizando-se essa hipótese, prefiro a reunião na próxima semana.*²⁸³

Pokud se potvrdí tato domněnka, preferuji schůzku příští týden.

Lobo (2006, s. 20) upozorňuje na to, že alternace vazby „a + infinitiv” a gerundia je v případě adverbialních vět velmi problematická. Dle jejího názoru se nejedná ani o strukturální ani o sémantické ekvivalenty. Vazba „a + infinitiv” má význam časový, nikoliv podmínkový, zatímco gerundium lze interpretovat jednak jako informaci o čase, jednak jako podmínku. Vysvětlením je podle ní skutečnost, že „a + infinitiv” nelze použít pro popis stavů, ale pouze procesů. A procesy vyjádřeny ve vedlejší větě jsou simultánní s těmi, jež jsou obsaženy ve větě hlavní. Narozdíl od gerundia. Syntaktickým rozdílem je, že se vazba „a + infinitiv”, narozdíl od gerundia, nepojí s lexikálně vyjádřeným podmětem.

²⁸¹ Mateus (2003, s. 710).

²⁸² *Idem, ibidem.*

²⁸³ *Idem, ibidem.*

(30) Tomando hoje o remédio, sentir-te-ás melhor amanhã.²⁸⁴

(31) A tomar (*hoje) o remédio, sentir-te-ás melhor (*amanhã).²⁸⁵

Jestli si dnes vezmeš lék, budeš se zítra lépe cítit.

(32) Fazendo (eu) horas extraordinárias, aumentaríamos os nossos rendimentos.²⁸⁶

(33) (*Eu) a fazer horas extraordinárias, aumentaríamos os nossos rendimentos.²⁸⁷

Jestli budeme dělat přesčasy, zvýšíme si příjmy.

Použití gerundia ve vedlejší větě je rovněž jeden z prostředků, jak vyjádřit podmínku či hypotézu vtaženou k ději či stavu obsaženého ve větě řídicí. Dalším způsobem je použití jiného nominálního tvaru slovesa a to participia.

(34) *Posta essa hipótese, prefiro a reunião na próxima semana.*²⁸⁸

Pokud se potvrdí tato domněnka, preferuji schůzku příští týden.

Stejný sémantický obsah lze vyjádřit méně obvyklými prostředky: větami souřadnými či juxtapozicí. I v těchto případech platí, že mobilita jednotlivých vět je vzhledem k jejich interpretaci podmínka – následek nemožná (Mateus, 2003, s. 710).

(35) *Trabalha pouco na Faculdade e terás logo problemas.*²⁸⁹

Pracuj málo na Fakultě a budeš mít brzy problémy.

(36) *Deitem um balão com ar aquecido, ele conseguirá voar durante algum tempo.*²⁹⁰

Napustíte balónek teplým vzduchem, nějakou dobu se bude vznášet.

4.4.4. Vedlejší věty účelové (Orações Finais)

Vedlejší věty účelové vyjadřují účel či úmysl týkající se přímo obsahu věty řídicí. Stejně jako v předchozích případech adverbálních vět se i zde setkáváme se vztahem sémantické závislosti mezi větami v rámci souvětí: tj. větou řídicí (A), tzv. precedentem (Antecedente) a větou vedlejší účelovou (B), tzv. Konsekventem (Consequente). Od vět podmínkových, které mají obdobný sémantický obsah, se odlišují slovy Brito takto:

Nicméně narozdíl od konstrukcí obsahujících větu podmínkovou, spojení podmínka-následek mezi oběma větami nesouvisí vždy s jejich obsahem («de re»): vztah sémantické závislosti je formulován samotným mluvčím («de

²⁸⁴ Lobo (2006, s. 20)

²⁸⁵ *Idem, ibidem.*

²⁸⁶ *Idem, ibidem.*

²⁸⁷ *Idem, ibidem.*

²⁸⁸ Mateus (2003, s. 710).

²⁸⁹ *Idem, ibidem.*

²⁹⁰ Mateus (2003, s. 709).

dicto»). Takže obsah věty A (věta hlavní) je považován mluvčím jako podmínka obsahu věty popsaného v B (věta účelová); na druhé straně B reprezentuje následek a současně záměr, cíl pro A. Volní a intencní charakter představuje sémantickou charakteristiku tohoto typu vět... (Mateus, 2003, s. 715-716).

Věta B následuje, z pohledu časové posloupnosti, po větě A, takže nelze pořadí obou vět libovolně měnit.

Vedlejší věty účelové finitivní uvozují následující konektory: *para que*, *a fim de que*, *que* (jakožto zkratka pro *para que*) a přísudek věty vedlejší má podobu slovesa ve tvaru konjunktivu. Vedlejší věty účelové infinitivní potom *para*, *a fim de*, tvar infinitivu může být flektivní i neflektivní.

Co se týče referenčního obsahu, ten je v obou případech, tj. u vedlejších vět infinitivních a finitivních, odlišný. U infinitivních vět se SN podmětu věty řídící a SN podmětu věty vedlejší zpravidla shodují, u finitivních je tomu často naopak: podměty nejsou koreferenční (Mateus, 2003, s. 717).

(37) Fugiste ; para que ele ; não te visse.²⁹¹

Utekl jsi, aby tě neviděl.

(38) Fugi ; para [-] ; não te ver.²⁹²

Utekl jsem, abych tě neviděl.

Analogicky k podmínkovým větám lze účelové věty klasifikovat do tří skupin podle míry realizovatelnosti obsahu vedlejší věty: faktuální (Reais), hypotetické (Potenciais) a kontrafaktuální (Irreais).

1) Účelové věty faktuální jsou lokalizovány v minulosti, tím pádem o jejich realizaci není pochyb. Slovesný čas věty vedlejší je typicky minulý čas prostý.

(39) Os pais deram-nos um exemplo para nos explicar melhor o problema.

Rodiče nám dali jeden příklad, aby nám lépe vysvětlili ten problém.

2) U účelových vět hypotetických se děj odehrává typicky v budoucnosti, případně v přítomnosti s významem budoucím.

(40) Nós mandamos / mandaremos a encomenda amanhã para a receberes no teu aniversário.

Pošleme zásilku zítra, abys ji dostal na svoje narozeniny.

²⁹¹ Mateus (2003, s. 717).

²⁹² *Idem, ibidem*, příklad upraven.

- 3) V účelových větách kontrafaktuálních se používá ve větě řídicí indikativ plusquamperfekta či složený kondicionál za účelem vyjádření skutečnosti, že tento děj / tato situace nikdy nenastaly.

(41) Os rapazes teriam feito tudo para ganhar a bolsa.

Chlapci by udělali cokoliv, aby získali stipendium.

4.4.5. Vedlejší věty přípustkové (Orações Concessivas)

U vedlejších vět přípustkových se setkáváme se sémantickým vztahem kontrastu: kontrastu mezi situací, kterou vyjadřuje věta řídicí (A) a obsahem věty vedlejší (B); kontrastem mezi skutečností, která nastane či nastala, a okolnostmi, o nichž na základě našich extralingvistických zkušeností víme, že jsou s touto skutečností v rozporu. Konektory, které vyjadřují tento vztah kontrastu jsou:

- ve větách finitivních *embora, conquanto, ainda que, posto que, (se) bem que, apesar de que; mesmo que* se použije pouze v hypotetických a kontrafaktuálních větách přípustkových;
- Ve větách infinitivních *apesar de; mesmo se* se použije pouze u hypotetických a kontrafaktuálních vět přípustkových.

Podle míry modality obsažené ve vedlejších větách přípustkových rozlišujeme tradičně tři kategorie vět: faktuální (Reais), hypotetické (Potenciais) a kontrafaktuální (Irreais).

1) Přípustkové věty faktuální vyjadřují:

- a) neočekávanou situaci vzhledem k jiné, přičemž je podstatné povědomí o obvyklém uspořádání mimojazykové reality, o níž se mluvčí vyjadřuje.
- b) Situaci, která je v rozporu s očekáváním určitého individua ohledně obvyklého či preferovaného běhu událostí.

a mohou se vztahovat k minulosti (v tom případě se vyskytuje ve větě řídicí indikativ minulého času prostého či předpřítomného času a ve finitivní přípustkové větě konjunktiv imperfekta) či k přítomnosti (ve větě řídicí se vyskytuje indikativ přítomného, budoucího či minulého času složeného, ve finitivní vedlejší větě přípustkové se používá konjunktiv prezenta).

(42) Fui sair embora tivesse muito trabalho.²⁹³

Vyrazil jsem si ven, i když jsem měl hodně práce.

(43) Está a chover ainda que esteja muito calor.²⁹⁴

Prší, i když je teplo.

²⁹³ Mateus (2003, s. 718).

²⁹⁴ *Idem, ibidem.*

- 2) Přípustkové věty hypotetické vyjadřují jednak výše zmiňovaný kontrast, jednak eventualitu vzhledem k budoucnosti. Typicky se pro tyto věty použije konektor *mesmo que*, *mesmo se*, nicméně lze použít i ostatní přípustkové konektory.

(44) *Mesmo que chova, nós iremos sair.*²⁹⁵

(45) *Mesmo se chover, nós iremos sair.*²⁹⁶
I když bude pršet, vyrazíme ven.

- 3) Přípustkové věty kontrafaktuální se vyjadřují o minulosti v tom smyslu, že přípustka pojmenovává skutečnost, která nenastala, ale i kdyby nastala, neměla by za následek situaci, kterou vyjadřuje věta řídicí. Konektory *mesmo que* a *mesmo se* vyjadřují tedy nejen kontrast, ale i podmínku

(46) *Mesmo que ele tivesse chegado a tempo, não teria visto o espetáculo.*²⁹⁷
I kdyby přišel včas, neviděl by představení.

(47) *Ele não teria visto o espetáculo, mesmo se ter chegado a tempo.*²⁹⁸
Neviděl by představení, i kdyby přišel včas.

V případě infinitivních vedlejších vět přípustkových se vyskytuje jak flektivní, tak neflektivní infinitiv (Mateus, 2003, s. 719).

Dalšími syntaktickými prostředky, jak vyjádřit kontrast přípustky jsou:

- a) Redukovaná vedlejší věta prostřednictvím příčestí minulého.

(48) *Embora admitido à oral, o ponto está muito fraco.*²⁹⁹
Přestože je připuštěn k ústní zkoušce, výsledek je velmi slabý.

- b) Redukovaná vedlejší věta prostřednictvím gerundia.

(49) *Embora tendo sido admitido à oral, o ponto está muito fraco.*³⁰⁰
Přestože byl připuštěn k ústní zkoušce, výsledek je velmi slabý.

- c) Předložková syntagmata *apesar disso* a *apesar de tudo*, kde *apesar de* je Brito klasifikováno jako předložka, zaujímající jádro SP a realizující se nalevo od SFlex (Mateus, 2003, s. 720).

²⁹⁵ Mateus (2003, s. 719).

²⁹⁶ *Idem, ibidem.*

²⁹⁷ *Idem, ibidem.*

²⁹⁸ *Idem, ibidem.*

²⁹⁹ Mateus (2003, s. 720).

³⁰⁰ *Idem, ibidem.*

(50) Apesar de tudo, o ponto está muito fraco.³⁰¹

Navzdory všemu je výsledek velmi slabý.

- d) Konstrukce nazvané Becharou jako Intenzivní přípustkové věty (Concessivas Intensivas) (Bechara, 2001, s. 497); Predikativ v podobě substantiva či zájmena v kombinaci s intenzifikátorem (*por mais que, por menos que, por maior que* pod.) předchází slovesu být v konjunktivu (*seja, sejam*). Tvary konjunktivu, které zdůrazňují intenzitu adjektiva a tak i celé vedlejší finitivní věty přípustkové, zvětšují kontrast mezi větou vedlejší a řídící.

(51) Por muito trabalhador que ele seja, não conseguirá o emprego.³⁰²

Ať je pracovitý, jak chce, nezíská to zaměstnání.

(52) A rapariga, inteligente que seja, vai ter dificuldades porque trabalha pouco.³⁰³

Ta dívka, ať je inteligentní sebevíc, bude mít problémy, protože málo pracuje.

Může se stát, že intenzifikátor *por muito, por mais* apod. je vynechán. Cunha a Cintra uvádějí následující příklad, citovaný z díla Machado de Assise (Cunha a Cintra, 1999, s. 601):

(53) Padre que seja, se for vigário na roça, é preciso que monte a cavalo.

Ať je to kněz jakýkoliv, pokud je vikářem na venkově, musí jezdit na koni.

Co se týče klasifikace redukovaného intenzifikátoru *que*, jsou tito portugalští filologové toho názoru, že se jedná o vztažné zájmeno ve funkci predikativu a odvolávají se na Sousu de Silveira³⁰⁴.

- e) Korelativní věty souřadné.

(54) O ponto está muito fraco, mas a aluna foi admitida à oral.³⁰⁵

Výsledek je velmi slabý, ale studentka byla připuštěna k ústní zkoušce.

4.4.6. Vedlejší věty časové (Orações Temporais)

Kategorie vedlejších vět časových představuje poměrně různorodou skupinu vět, jejichž funkcí je časové zařazení stavu či děje věty řídící vzhledem k situaci popsané ve větě

³⁰¹ *Idem, ibidem.*

³⁰² Mateus (2003, s. 721).

³⁰³ *Idem, ibidem.*

³⁰⁴ Sousa de Silveira (1972, s. 166).

³⁰⁵ *Idem, ibidem.*

vedlejší. Jedná se o sémantický vztah dvou vět v časové rovině. Tento vztah má jednu z následujících podob:

- 1) Současnost, kdy se obě věty odehrají ve stejném časovém intervalu (Brito tento případ nazývá Simultaneidade „Pura“), případně kdy se jeden děj vnoří do jiného, trvajících delší časový interval. V těchto případech obsahují věty vedlejší konektor *quando*, *enquanto*, *na altura em que*, *ao mesmo tempo que*, *ao apod*.

(55) Notámos a porta entreaberta quando chegámos à casa.

Všimli jsme si polootevřených dveří, když jsme přišli domů.

- 2) Předčasnost, kdy děj či stav popsaný ve větě řídící předchází tomu, který je vyjádřen vedlejší větou. Věta vedlejší je uvozena konektory *antes que*, *antes de*.

(56) Antes que o Manuel chegasse ao emprego, verificou que se tinha esquecido da pasta.

Než Manuel dorazil do zaměstnání, zjistil, že si zapomněl aktovku.

- 3) Následnost, kdy děj či stav věty řídící následuje po tom, který je obsažen ve vedlejší větě. Konektory *depois que*, *depois de*, *quando* vyjadřují vztah následnosti, zatímco *assim que* a *logo que* vyjadřují časový interval, který je bezprostředně následující.

(57) Logo que eu saí, eles chegaram da discoteca.³⁰⁶

Jakmile jsem odešel, vrátili se z diskotéky.

- 4) Konečný časový limit vyjádřený konektorem *até*, *até que*.

(58) Aconteceram muitas coisas estranhas com este processo até que chegasse a conclusão do juiz.

Událo se mnoho zvláštních věcí v tomto procesu, než přišel rozsudek soudce.

Vedlejší věty časové tím, že fungují na bázi vztahu dvou vět z pohledu časové souslednosti, udávají relativní informaci o čase, nikoliv absolutní. S tím souvisí jedno prosté pravidlo ohledně časové lokalizace souvětí: věta vedlejší a věta hlavní mohou mít pouze vztah minulost ↔ minulost, přítomnost ↔ přítomnost a budoucnost ↔ budoucnost. Jakékoliv jiné kombinace slovesných časů v rámci souvětí jsou agramatické.

(59) * Enquanto eu estou a trabalhar, eles chegaram da discoteca.³⁰⁷

* *Když pracuji, vrátili se z diskotéky.*

³⁰⁶ Mateus (2003, s. 722).

³⁰⁷ *Idem, ibidem.*

4.4.6.1. Interní struktura vedlejších vět časových

Vedlejší věty časové jsou uvozeny konektory, které jsou různé morfo-syntaktické povahy. V závislosti na typu konektoru lze klasifikovat i vedlejší věty časové ze syntaktického hlediska:

1) Adverbiální syntagma (SAdv)

– pokud je konektor charakteru adverbiálního (conector de base adverbial), tj. příslovečného: *agora que, logo que, sempre que, assim que, antes que, antes de, depois que, depois de*;

– u konektoru *enquanto a quando – quando* může uvozovat vedlejší věty s různou strukturou, podle Brito jsou to většinou věty SAdv. V Gramática da Língua Portuguesa jsou označeny jako SP/SAdv (Mateus, 2003, s. 724), jelikož jsou považovány za stojící na pomezí SAdv a AP. Co se týče postavení vzhledem k větě řídící, platí pro ně zcela to, co bylo řečeno o „připojených ostrovech“ (Ilhas Adjuntas): mohou se vyskytovat z obou stran věty řídící a mohou být do ni i vloženy.

(60) [SAdv Quando chegou à Faculdade] a Maria foi para as aulas.³⁰⁸

Když přišla na Fakultu, Marie šla na vyučování.

(61) A Maria foi para as aulas [SAdv quando chegou à Faculdade].³⁰⁹

Marie šla na vyučování, když přišla na Fakultu.

(62) A Maria, [SAdv quando chegou à Faculdade], foi para as aulas.³¹⁰

Marie, když přišla na Fakultu, šla na vyučování.

2) Předložkové syntagma (SP)

– pokud je konektor charakteru předložkového (conector de base prepositiva), tj. *desde que, até que*;

– u konektoru *quando*, pokud jsou tyto věty vnořeny v SP. To je v případech, kdy konektoru *quando* předchází předložka.

(63) Qual é o prazo [SP até quando se podem entregar as candidaturas]?³¹¹

Kdy je termín, do kterého se mohou odevzdávat přihlášky?

3) Nominální syntagma (SN)

– u složených spojek na nominální bázi, tj. *no momento em que, na altura em que, todas as vezes que, cada vez que*;

– u konektoru *quando*, když věta, kterou uvozují, má povahu SN.

³⁰⁸ Mateus (2003, s. 724).

³⁰⁹ *Idem, ibidem.*

³¹⁰ *Idem, ibidem.*

³¹¹ *Idem, ibidem*, příklad upraven.

(64) [_{SN} Quando vivi em Estugarda] foi o período da minha vida em que fui mais feliz.³¹²

Když jsem byl ve Stuttgartu, bylo to období mého života, kdy jsem byl nejšťastnější.

Ve všech případech je syntaktická kategorie SComp, s jádrem v podobě komplementizéru *que*, volena adverbium (SAdv), předložkou (SP) či nominálním tvarem (SN). Může být foneticky vyjádřen (*desde que, cada vez que* apod.) nebo existovat pouze na úrovni hloubkové struktury.

Alternativu k finitivním vedlejším větám časovým představují:

- a) Vedlejší věty časové infinitivní – tvar infinitivu má většinou flektivní podobu, nicméně může se zde vyskytovat i tvar neflektivní (Mateus, 2003, s. 725). V Gramática da Língua Portuguesa jsou vyjmenovány konektory, po kterých se zavidla vyskytuje flektivní tvar infinitivu: *ao, até, depois de, antes de* (Mateus, 2003, s. 725). Brito se odvolává na Raposa (1987), podle něhož se flektivní infinitiv vyskytuje v evropské portugalštině pouze ve větách, kterým je určitou syntaktickou kategorií přiřazen pád. U vět, jejichž funkcí je být adjunktem věty řídicí, je udělován podmětu nominativ prostřednictvím předložky či složené předložky (*até, antes de, depois de*).

(65) Ao aproximarem-se, os rapazes cumprimentaram os amigos.³¹³

(66) Ao aproximar-se, os rapazes cumprimentaram os amigos.³¹⁴

Když se přiblížili, chlapci pozdravili své přátele.

- b) Vedlejší věty časové gerundivní – gerundium prosté vyjadřuje současnost, zatímco gerundium složené předčasnost vůči ději věty řídicí.

(67) Olhando pela janela, vi o Luís.³¹⁵

Když jsem se podíval z okna, viděl jsem Luíse.

(68) Tendo olhando pela janela, vi o Luís.³¹⁶

Poté, co jsem se podíval z okna, viděl jsem Luíse.

Vedlejší věta může mít jednak nevyjádřený podmět – interpretačně je shodný s podmětem druhé věty – jednak může být podmět věty gerundivní vyjádřen a být odlišný od podmětu věty řídicí.

³¹² *Idem, ibidem.*

³¹³ Mateus (2003, s. 725).

³¹⁴ *Idem, ibidem.*

³¹⁵ Mateus (2003, s. 726).

³¹⁶ *Idem, ibidem.*

(69) Tendo a Maria acabado o trabalho, o amigo telefonou.³¹⁷
Poté, co Marie dokončila práci, přítel telefonoval.

- c) Vedlejší věty časové participiální vyjadřující předčasnost. Podmět v tomto typu vět není vyjádřen, proto jsou tyto věty senzitivní k postavení vedlejší věty vzhledem k větě řídicí. Jejich postavení napravo od věty řídicí je proto agramatické či vede k velmi marginálním realizacím.

(70) Estacionado o carro, o António tocou à campainha.³¹⁸
Zaparkoval auto a António zazvonil.

(71) * O António tocou à campainha, estacionado o carro.³¹⁹
** António zazvonil a zaparkoval auto.*

4.5. Vedlejší věty účinkové (Subordinação Consecutiva)

Poslední kategorií vedlejších vět, které lze redukovat na infinitivní větu a které je nutné z tohoto důvodu zahrnout do našeho výčtu vedlejších vět, jsou vedlejší věty účinkové (Subordinadas Consecutivas). Jak bylo zmíněno v kapitole 4.4, jsou účinkové věty podle tradiční portugalské gramatiky zařazovány mezi vedlejší věty adverbiální, nicméně ze syntaktického pohledu vykazují tolik významných syntaktických odlišností od vět adverbiálních, že je vhodné je uvádět zvlášť, stejně jako Brito (Mateus, 20013, s. 731).

Účinkové věty vyjadřují situaci, která je následkem kvality či kvantity předmětu či procesu, zachycených v řídicí větě. Vedlejší věty jsou uvozeny složenými spojkami *de forma que*, *de maneira que*, *de modo que*, *de sorte que* (takže), případně spojkou *que*³²⁰, která se kombinuje s příslovci *tão*, *tal*, *tanto*, *tamanho* (tak, tolik) mající funkci intenzifikátoru sdělení (2). Sémanticky lze do této skupiny zařadit rovněž věty uvozené spojkami *logo* (tudíž), *por isso* (proto), *portanto* (tedy), nicméně o těchto případech lze mluvit pouze jako o větách souřadných. Proto je nebudeme v dalším textu dále analyzovat.

(1) O Luís é inteligente de modo que descobriu de imediato a solução do problema.

Luís je inteligentní, takže ihned našel řešení problému.

(2) O Luís é tão inteligente que descobriu de imediato a solução do problema.³²¹

Luís je tak inteligentní, že ihned našel řešení problému.

Vedlejší věty účinkové mohou mít infinitivní podobu. V tom případě jim předchází antecedent v podobě adjektiva (3), adverbia (4), slovesa (5) či substantiva (6) v kombinaci

³¹⁷ *Idem, ibidem.*

³¹⁸ Mateus (2003, s. 727).

³¹⁹ *Idem, ibidem.*

³²⁰ Narozdíl od *que* ve vztažných větách nemá toto *que* žádnou funkci (ani podmětu, ani předmětu přímého) ve vedlejší větě, kterou uvozuje (Mateus, 2003, s. 759).

³²¹ Mateus, 2003, s. 755.

s intenzifikátorem *suficiente* (dostatečný), *bastante* (dost), *demasiado* (příliš) apod. Tento intenzifikátor může být adjektivum (6) či adverbium (3). Samotné vedlejší věty jsou uvozeny elementem *para*, který, narozdíl od *para* ve větách předmětných přímých se slovesy určovacími, má charakter předložky, nikoliv komplementizéru. To si lze snadno ověřit substitucí vedlejší věty účinkové neutrálním zájmenem ukazovacím *isso* (7).

(3) O João é bastante trabalhador para aguentar esse emprego.³²²

Jan je dost pracovitý na to, aby vydržel nároky v práci.

(4) Ela cantou suficientemente bem para ser contratada.³²³

Zpívá dostatečně dobře na to, aby jí angažovali.

(5) Os miúdos comeram o suficiente / suficientemente para estarem satisfeitos.³²⁴

Děti jedli dost, aby mohly být spokojeny.

(6) Tenho demasiada fome para conseguir apreciar o teu cozinhado.³²⁵

Mám příliš hlad na to, abych mohl ocenit tvou kuchyni.

(7) O João é bastante trabalhador para isso.

Jan je na to dost pracovitý.

Syntaktické vlastnosti infinitivních vět účinkových jsou následující:

1) Nemožnost zdůraznění větného konstituentu prostřednictvím konstrukce „clivagem“ (narozdíl od vět adverbiálních):

(8) * Os meninos comeram o suficiente é para estarem satisfeitos.³²⁶

* *Děti jedli dost, to je, aby mohly být spokojeny.*

2) Fixní pozice na konci souvětí (narozdíl od vět adverbiálních).

(9) * Para estarem satisfeitos os meninos comeram o suficiente.³²⁷

* *Aby byly spokojeny, děti jedly dost.*

3) Nejedná se o adjunkty, o nichž jsme mluvili u adverbiálních vět, ale o integrální konstituenty příslušných nominálních, adjektivních, adverbiálních či slovesných syntagmat, které jsou navíc úzce propojeny se zmíněnými intenzifikátory. Důsledkem toho je nemožnost tyto intenzifikátory foneticky nerealizovat (10). Věta (10) je

³²² Mateus, 2003, s. 760.

³²³ Mateus, 2003, s. 761.

³²⁴ *Idem, ibidem.*

³²⁵ *Idem, ibidem.*

³²⁶ Mateus, 2003, s. 761.

³²⁷ *Idem, ibidem.*

gramatická pouze jako účelová, nikoliv jako účinková. „Účinková věta, v jakékoliv své formě, je tudíž legitimní svým výrazem stupně / kvantity“.³²⁸

- (10) * Os miúdos comeram para estarem satisfeitos.³²⁹
* *Děti jedly, aby byly spokojeny.*

Tyto syntaktické vlastnosti dokládají, že se skutečně jedná o vedlejší věty.

³²⁸ A oração consecutiva, em qualquer das suas formas, é portanto, legitimada pela expressão de grau / quantidade (Mateus, 2003, s. 758).

³²⁹ Mateus, 2003, s. 761.

5. FLEKTIVNÍ A NEFLEKTIVNÍ INFINITIV V PORTUGALŠTINĚ

5.1. Normativní přístup vs. deskriptivní přístup

Tradiční přístup k lingvistickým jevům spočívá v konfrontaci těchto jevů se spisovnou variantou jazyka, která je společností vnímána a přijímána jako prestižní. Úlohou gramatiky je popsat tuto spisovnou variantu jazyka, jakožto normu, která má být předávána následujícím generacím prostřednictvím školních institucí. Normativní gramatika, jak tento přístup nazýváme, si klade za cíl ovlivnit jazykovou komunitu tím, že jí vštíjí, jaké morfologické tvary a syntaktické konstrukce jsou pro spisovnou variantu akceptovatelné, nebo spíše, které pro ní akceptovatelné nejsou.

S příchodem moderní vědecké lingvistiky se přístup k jazykovým jevům mění. Pozornost se již neomezuje na dichotomii norma, tj. „správná“ varianta, versus „všechny ostatní“ varianty jazyka. Nově i nespisovné varianty jsou považovány za důležité. Je zkoumána deskriptivním způsobem nejen psaná forma, jak bylo typické pro normativní přístup, ale i mluvená forma, se všemi jevy, které se nemohou projevit v psané formě. Přes tento nový trend přezívá i nadále vliv normativního přístupu v pedagogickém prostředí, normativní gramatika je stále protěžována především socioekonomicky lépe postavenými skupinami. V důsledku toho jsou i dnes některé jazykové projevy jevy vnímány jako prestižní, zatímco jiné jsou stigmatizovány. To platí především o Brazílii, kde je celospolečenská diskuze o spisovné národní normě portugalštiny velmi aktuální.

Deskriptivní přístup bude použit v následující kapitole, kapitole č. 6. Proto se nyní nejprve soustředíme na to, jakým způsobem normativní gramatiky pojednávají o použití flektivního a neflektivního infinitivu.

Je zajímavé pozorovat, jak moc se tyto gramatiky liší ve formulaci pravidel a výjimek z těchto pravidel. Jejich autoři nevěnují tématu stejnou pozornost, jejich pojednání o infinitivu flektivním/osobním a neflektivním/neosobním se liší především tím, jak moc dopodrobna jsou pravidla a výjimky z těchto pravidel zpracovány. Najdou se i ojedinělé případy, kdy si pravidla a výjimky z těchto pravidel přímo protirečí. Věnujme se jim v následující kapitole, která čerpá z přehledu sestaveném brazilskou autorkou Casagrande, který uvedla ve svém diachronickém pojednání o výskytu osobního infinitivu v brazilské portugalštině. Přejali jsme většinu jí citovaných příkladů (Casagrande, 2006, s. 30-33). V kontextu toho, co bylo řečeno, totiž že nepanuje napříč skupinou lingvistů píšících k tématu shoda v označení infinitivu s flexí a bez něj, je nutno říci, že přehled bude pojednávat o kontrastu flektivní-neflektivní infinitiv. To i přesto, že sama Casagrande se dopustí nepřesnosti, když pojem flektivnosti a osobnosti v tomto výčtu zaměňuje (resp. zobecňuje) a často uvádí víceznačné označení „flektivní/osobní infinitiv“. Je

však logické, že spíše než pojem osobnosti zmiňované lingvisty zajímají praktická pravidla pro vysvětlení přítomnosti či absence flexe.

5.2. Použití neflektivního infinitivu

Neflektivní infinitiv se objevuje povinně v těchto konkrétních případech:

1. Pokud vyjadřuje obecně platnou skutečnost a nepoukazuje na konkrétního původce děje, tj. nemá podmět. Infinitiv sémanticky odpovídá substantivu.

(1) **Viver é exprimir-se.**³³⁰

Žít znamená vyjádřit se.

2. Pokud má funkci imperativu či zvolání.

(2) E Deus responde: **Marchar!**³³¹

A Bůh odpoví: Táhněte dál!

3. Pokud infinitiv pojící se s modálním či pomocným slovesem vytváří slovesnou vazbu (*locução verbal*). Tyto infinitivní struktury nemají větný status (Raposo, 2013, s. 1908), protože podmět náležející infinitivnímu tvaru nemůže být foneticky vyjádřen a vždy se shoduje s podmětem modálního či pomocného slovesa.

(1) **Devemos dizer** sempre a verdade.³³²

Musíme říkat vždy pravdu.

(2) O poste **vai cair** em cima do passeio.³³³

Sloup spadne na chodník.

Výjimkou z tohoto pravidla tvoří případy, kdy je významové sloveso v infinitivu v lineární větné struktuře vzdáleno od modálního slovesa. Pak je použití flektivního infinitivu přípustné (Casagrande, 2006, s. 31).

(3) **Possas tu**, descendente maldito de um tribo de nobres guerreiros, implorando cruéis forasteiros, **seres presa** de vis Aimorés.³³⁴

³³⁰ Cunha a Cintra, 1999, s. 482.

³³¹ Cunha a Cintra, 1999, s. 483.

³³² Bueno, 1968, s. 334.

³³³ Raposo, 2013, s. 1907.

Mohla bys ty, proklatá potomkyně kmene ušlechtilých válečníků, žadonící u krutých cizinců, být zajata podlými Aimorés.

4. Pokud je infinitiv subkategorizován slovesy kauzativními či smyslovými.

(4) Ex-mulher **mandou matar** Gucci.

Bývalá manželka nchala zavraždit Gucciho.

(5) **É anormal ver** o Benfica perder dois jogos seguidos.

Je nenormální vidět Benfiku prohrát dva zápasy za sebou.

Ani toto pravidlo neplatí absolutně. Flektivní infinitiv se používá v případech, kdy je podmětem substantivum, které má zároveň funkci komplementu kauzativního či smyslového slovesa (Casagrande, 2006, s. 31). Gramática da Língua Portuguesa používá pro tyto případy označení Infinitiv s akuzativním podmětem s dovětkem, že se v těchto konstrukcích objevuje neflektivní infinitiv (Mateus, 2003, s. 642). Toto vymezení použití neflektivního infinitivu v konstrukci Infinitiv s akuzativním podmětem je tudíž v rozporu s pravidlem, které Casagrande ve své monografii přebírá od gramatiků, jako je např. Kury (1972), viz. případ (6). Tady je ale spíše koncepční rozdíl pohledu na věc. Někteří autoři (např. Martins, 2006) podmětu infinitivní věty s flektivním infinitivem v ECM (Exceptional Case Marking) konstrukcích nepřisuzují akuzativ, ale nominativ, takže o infinitivu s akuzativním podmětem se už v tomto případě nedá mluvit. Ostatně i Raposo (2013) o konstrukcích s flektivním infinitivem pojednává zvlášť.

(6) **Ouvimos** os sinos **clamarem**.³³⁵

Slyšeli jsme hřmět zvony.

5. Pokud je infinitiv uvozen předložkou *de* a je subkategorizován hodnotícím abjektivem (*fácil, difícil, raro, duro* apod.), substantivem či slovesem, přičemž má význam pasiva.

(7) Ossos **duros de roer**.³³⁶

Kosti tvrdé na ohryzáání.

Said Ali (1964), kterého cituje Casagrande, upozorňuje na to, že za toto pravidlo je fakultativní a důvodem k jeho neaplikování (a tedy použití flektivního infinitivu) může stát komunikativní záměr mluvčího.

³³⁴ Melo, 1970, s. 294.

³³⁵ Kury, 1972, s. 73.

³³⁶ Melo, 1970, s. 289.

Uvozený předložkou *de* a vázaný ke slovesu, adjektivu či substantivu, které vyjadřují pocit, nabývá infinitiv označující příčinu neflektivní formu, pokud je význam konstrukce dostatečně jasný a není úmyslem uchýlit se ke zdůraznění (...). Pokud však může dojít k nějaké záměně či je zapotřebí ukázat, že osoba, ke které se vztahuje sloveso v infinitivu, je nebo by měla být pocitově angažovaná, nabývá infinitiv formy flektivní. (...) Infinitiv uvozený předložkou *de*, pokud je použit jako upřesňující či vymežující doplnění pro skutečnost vyjádřenou substantivem či adjektivem, má podobu neflektivního infinitivu, pokud je považován za abstraktní děj. V případě ale, že je vhodné či nutné konkrétní děj vztáhnout přímo na podmět, zvolí se infinitiv flektivní.³³⁷

Podle Said Aliho (1964) je tedy infinitiv flektivní stylistickým prostředkem vhodným ke zdůraznění zaangažovanosti osoby, ke které se sloveso v infinitivu vztahuje, přičemž neflektivní forma je v těchto případech neutrální. S tímto tvrzením nelze než souhlasit, jak ukazuje výzkum prezentovaný předkládanou prací.

6. Pokud infinitiv následuje za předložkou (nejčastěji *a*) a odpovídá latinskému participium presenta či gerundiu. Sem patří i konstrukce se slovesem *estar* vyjadřující průběhový přítomný čas ve spisovné evropské portugalské.

(8) Os santos **a pregar** pobreza.³³⁸

Svatí káží chudobu.

(9) **Estás a gozar** comigo?

Děláš si ze mě legraci?

Ze všech autorů, o nichž se zmiňuje Casagrande a kteří toto pravidlo do svého díla zahrnuli (je jich dle Casagrande osm), pouze Maurer Jr. (1968), říká, že flektivnost/neflektivnost je v těchto konstrukcích, nazvaných jako gerundivní infinitiv (Mateus, 2003), fakultativního charakteru (Casagrande, 2006).

7. Pokud se infinitiv stává komplementem substantiva či adjektiva pomocí předložky.

³³⁷ Precedido da preposição *de* e dependente do verbo, adjetivo ou substantivo que designem sentimento, o infinitivo denotador da causa determinante tomará a forma não flexionada se o sentido é bastante claro e não houver intuito de fazer valer a ênfase (...). Desde, porém, que possa haver qualquer equívoco ou se queira mostrar que a pessoa a quem o verbo no infinitivo se refere é ou deve ser vivamente afetada pelo sentimento, toma o infinitivo a forma pessoal. (...). O infinitivo regido da preposição *de*, quando usado como complemento especificador ou delimitador de uma noção expressa por substantivo ou adjetivo, tem a forma impessoal se se considera a ação em abstrato. Havendo porém conveniência ou necessidade de referir a ação em especial ao sujeito recorre-se ao infinitivo flexionado. (Casagrande, 2006, s. 32).

³³⁸ Almeida, 1969, s. 499.

- (10) Estâncias de propósito fabricadas **para hospedar** os peregrinos.³³⁹
Útulny účelně vystavěny pro ubytování poutníků.

Toto pravidlo je uváděno s menší frekvencí než předchozí (tři autoři), z nich opět Maurer Jr. (1968) hovoří o neabsolutní platnosti tohoto pravidla a o fakultativnosti jednoho či druhého typu infinitivu (Casagrande, 2006).

8. Pokud je infinitiv s předložkou uvozený po slovese v pasívu. Toto pravidlo je málo rozšířeno, neboť bylo uvedeno pouze v příručce o mluvě v São Paulu, jejímž editorem je brazilský autor Martins (1990) (Casagrande, 2006), takže univerzální platnost ve spisovné evropské portugalštině je minimálně s otazníkem.

- (11) Os jornalistas **foram forçados a sair** da sala de aula.³⁴⁰
Novináři byli donuceni opustit přednáškovou aulu.

Zbývá dvě pravidla mají společné to, že jsou dosti obecná a byla představena brazilským gramatikem Sacconim (1990).

9. Neflektivní tvar infinitivu se používá, pokud není pochyby kdo je podmětem infinitivu. Připomeňme, že mnozí autoři (Barros, 1960; Almeida, 1969; Rocha Lima, 1974; Cunha a Cintra, 1999; Câmara Jr., 1986; Cegalla, 1991; Nicola a Infante, 1997) považují takový infinitiv za osobní, byť postrádá flexi.

- (12) Éramos pontuais **em cumprir** nossos deveres.³⁴¹
Byli jsme precizní při plnění svých povinností.

10. Neflektivní tvar je použit, pokud podmět infinitivu je identický s podmětem věty řídicí.

- (13) **Acreditamos estar** com a razão.³⁴²
Doufáme, že máme rozum.

11. Araújo (2002) zmiňuje jeden zajímavý kontrast mezi použitím flektivního a neflektivního infinitivu po smyslových slovesech. Pokud má pasivní význam, je povinné použití neflektivního infinitivu (16), což kontrastuje s aktivní interpretací flektivního infinitivu (17) v tomže kontextu.

³³⁹ *Idem, ibidem.*

³⁴⁰ Martins, 1990, s. 186.

³⁴¹ Sacconi, 1990, s. 250.

³⁴² Sacconi, 1990, s. 251.

- (14) O mesmo dia **os viu batizar**.³⁴³
V ten stejný den byli pokřtěni.
- (15) O mesmo dia **os viu batizarem**.³⁴⁴
V ten stejný den křtili.

5.3. Použití flektivního infinitivu

Casagrande sestavuje rovněž výčet pravidel, kteří lingvisté ve svých monografiích sestavili, aby popsali případy, v nichž má být použit flektivní infinitiv. Než je uvedeme, jmenujme nejprve to základní pravidlo, na které Casagrande u flektivního infinitivu výslovně neupozorňuje:

1. Flektivní infinitiv lze použít pouze ve vedlejších větách (Raposo, 2013, s. 1912). To je důvod, proč se flektivní infinitiv nemůže objevit ve slovesných vazbách s pomocnými a modálními slovesy v rámci jedné věty.

A nyní ona pravidla shromážděná Casagrande spolu s příklady, které jsou v její disertační práci citovány (Casagrande, 2006, s. 34-36):

2. Pokud je podmět věty řídicí odlišný od podmětu věty infinitivní. Jedná se o tradiční pravidlo, které, jak Casagrande podotýká, formuloval již v roce 1803 Jerônimo Soares Barbosa, první autor, jenž se kdy použití flektivního infinitivu věnoval (Casagrande, 2006). Přesto, že bylo toto pravidlo v průběhu minulého století kritizováno autory jako je Said Ali (1957), stále se objevuje v současných pracech (např. Sacconi, 1990).

- (1) Vivi o melhor que pude, **sem me faltarem** amigos.³⁴⁵
Žil jsem, jak nejlépe jsem uměl, aniž by mi chyběli přátelé.

3. Pokud je podmět infinitivní věty explicitně vyjádřen, přičemž není nezbytné, aby se schodoval s podmětem věty řídicí.

- (2) Estudamos para **nós vencermos** na vida.³⁴⁶
Studujeme, abychom v životě vyhráli.

³⁴³ *Idem, ibidem.*

³⁴⁴ *Idem, ibidem.*

³⁴⁵ Rocha Lima, 1974, s. 383.

³⁴⁶ Bechara, 2001, s. 286.

4. Pokud se k infinitivu vztahuje podmět, který není explicitně vyjádřen, nicméně je konkrétním původcem děje. Slovesný tvar je sám o sobě jediným vodičkem pro určení původce děje, narozdíl od obou předchozích případů.

(3) Ao amanhecer do outro dia convidava a Candinha a dar um pulo à Contagem, **para trazerem** uns cajus.³⁴⁷

Druhý den ráno pozval Candinhu, aby se zastavili v Contagem, aby přivezli nějaké kešu.

5. Pokud by nepoužití flektivního infinitivu mělo za následek dvojznačnou interpretaci obsahu propozice, jako například v následující větě, kdy by se podmět slovesa ve tvaru infinitivu mohl shodovat jak s podmětem, tak předmětem věty řídicí.

(4) Ele nos acompanhará **para não atrairmos** suspeita.³⁴⁸

Doprovodí nás, abychom nevzbuzovali podezření.

6. Pokud flektivní infinitiv je použit za účelem zdůraznění výpovědi (portugalsky ênfase) či její větší vyváženosti (harmonie). Toto pravidlo kontrastuje se třetím, neboť flektivní infinitiv v žádném případě nemá poukázat na původce děje, který je ze syntaktické konstrukce věty zřejmý. Casagrande podotýká, že toto pravidlo může být tak subjektivně interpretováno, až je diskutabilní, zda se vůbec jedná o pravidlo (Casagrande, 2006). S tím nelze než souhlasit, zdůraznění je jedna z funkcí flektivního infinitivu, nikoliv pravidlo pro použití, byť by bylo jedním z mnoha.

(5) Em pouco, **os vi saírem** juntos, a cavalo.³⁴⁹

Za chvíli jsem je viděl odjíždět spolu, na koni.

7. Pokud má sloveso v infinitivu neurčitý podmět, pak lze použít infinitivní flektivní tvar třetí osoby plurálu ve smyslu kdosi.

(6) **Vi levarem-na** para longe.³⁵⁰

Viděl jsem, jak jí nesou daleko.

³⁴⁷ Kury, 1972, s. 72.

³⁴⁸ Cegalla, 1991, s. 498.

³⁴⁹ *Idem, ibidem.*

³⁵⁰ Kury, 1972, s. 72.

8. Flektivní tvar třetí osoby plurálu je použit v kombinaci s reflexivním zájmenem a poukazuje na patiens reflexivní konstrukce.

(7) Bem antes de **se tingirem** de rosa e laranja as bandas do céu...³⁵¹

Než se obloha obarví růžovými a oranžovými pruhy...

9. Po reflexivním zájmenu se rovněž vyskytuje flektivní infinitiv, pokud se jedná o reciproční akci.

(8) Sugiro que vocês saiam para **se entenderem** lá fora.³⁵²

Navrhuji, abyste šli ven, abyste si to tam vysvětlili.

10. Flektivní infinitiv se objevuje v kombinaci s lexémem *ao*, tj. tvarem vzniklým spojením předložky *a* a členu určitého *o*.

(9) **Ao chegarmos**, encontramos tudo sujo.³⁵³

Když jsme přišli, všechno bylo špinavé.

11. Flektivní infinitiv je běžný v případech, kdy je uvozen následujícími jednoduchými a složenými předložkami: *até, para, por, com, em, sem, sobre, antes de, depois de, em vez de, além de*. Někteří autoři, jako např. Said Ali (1964) a Maurer (1968), toto pravidlo uvádějí s dovětkem, že se jedná o fakultativní pravidlo, neboli že v těchto případech není použití neflektivního infinitivu žádnou výjimkou, ale běžnou praxí. Nicméně pokud je vedlejší infinitivní věta umístěna před sloveso věty řídicí, je flektivní infinitiv podle těchto autorů běžnější než neflektivní.

(10) Alguns o tinham visto meses atrás, **sem lhe guardarem** bem a fisionomia.³⁵⁴

Někteří ho viděli před několika měsíci, aniž by si dobře všimli jeho vzezření.

12. Flektivní infinitiv, jak např. Bueno (1968) nezapomene uvést, může rovněž zastávat funkci podmětu poukazujícího na konkrétní osoby.

(11) **O morrerem** pela pátria é sina de alguns soldados.³⁵⁵

Padnout za vlast je osud některých vojáků.

³⁵¹ Cegalla, 1991, s. 498.

³⁵² Sacconi, 1990, s. 248.

³⁵³ *Idem, ibidem.*

³⁵⁴ Maurer Jr., 1968,

³⁵⁵ Martins, 1990, s. 186.

Právě zmíněná pravidla mají za účel popsat jasným a srozumitelným jazykem případy výskytu neflektivního a flektivního infinitivu. Proto jsou poměrně prostá a zobecňující a tím i nutně nepřesná. Postihují problematiku z mnoha úhlů pohledu: od syntaktické funkce a vázanosti na jiné větné konstituenty, až po sémantickou interpretaci souvětí, v nichž se infinitivy vyskytují. Jak si někteří z citovaných gramatiků uvědomují (např. Bueno, 1968; Cegalla, 1991), výčet pravidel nemůže být prohlášen za definitivní, stejně jako jejich platnost není zpravidla univerzální (pravidla generují výjimky, jejichž zpracování bývá v některých případech obsáhlejší, než samotné pojednání o pravidlech). Prostě a jasně: problematika použití flektivního versus neflektivního infinitivu je typickým příkladem lingvistické oblasti, pro níž se normativní přístup jeví jako nevhodný, nebo přinejmenším velmi problematický.

Z tohoto pohledu se jeví přístup portugalských lingvistů, Celsa Cunhy a Lidley Cintry, jako velmi pragmatický a průlomový. Říkají, že ve spojitosti s použitím osobního infinitivu nelze hovořit o pravidlech, ale spíše o tendencích, které lze pozorovat v použití jedné či druhé formy infinitivu. Spíše než o gramatická pravidla se dle nich jedná o stilistické motivy, jakými je rytmus věty, důraz a jasnost formulace. Tento postoj přejal např. Cegalla (1991). Cituji Cunhu a Cintru (1999, s. 482):

Použití flektivních a neflektivních tvarů infinitivu je jednou z nejkontroverznějších otázek portugalské syntaxe. Gramatikové navrhli nesčetná pravidla, aby přesně vymezili selektivní použití jedné z obou forem. Pokud je blíže prozkoumáme, jsou však téměř všechna nedostatečná či nepravdivá. Opravdu, spisovatelé se napříč rozličnými fázemi vývoje portugalského jazyka nikdy neřídili důvody gramatické správnosti, ale vybírali si podle závažných stylistických důvodů, jakými jsou rytmus věty, zdůraznění mluvy, jasnost sdělení. Proto všechno se nám jeví jako vhodnější mluvit ne o pravidlech, ale o tendencích, která lze vyzorovat z použití jedné či druhé formy infinitivu.³⁵⁶

³⁵⁶ O emprego das formas flexionada e não flexionada do INFINITIVO é uma das questões mais controvertidas da sintaxe portuguesa. Numerosas têm sido as regras propostas pelos gramáticos para orientar com precisão o uso selectivo das duas formas. Quase todas, porém, submetidas a um exame mais acurado, revelam-se insuficientes ou irreais. Em verdade, os escritores das diversas fases da língua portuguesa nunca se pautaram, no caso, por exclusivas razões de lógica gramatical, mas viram-se sempre, no acto da escolha, influenciados por ponderáveis motivos de ordem estilística, tais como o ritmo da frase, a ênfase do enunciado, a clareza da expressão. Por tudo isso, parecem-nos mais acertado falar não de regras, mas de tendências que se observam no emprego de uma e de outra forma do INFINITIVO.

6. REALIZACE INFINITIVU VE VEDLEJŠÍCH VĚTÁCH V PORTUGALŠTINĚ

6.1. Zdroje a metodologie výzkumu

V následující části práce se zaměříme na realizace infinitivu ve vedlejších větách v portugalsky psaných textech. Pokusíme se poznatky, nashromážděné v předchozích kapitolách této práce, konfrontovat s autentickým jazykovým projevem rodilých mluvčích. Abychom byli metodologicky korektní, omezili jsme zkoumaný materiál co nejúžeji, a to na texty současné spisovné evropské portugalské, které pocházejí z portugalského jazykového korpusu CETEMPúblico³⁵⁷. Tento korpus obsahuje v současnosti 191,3 milionů slov (240,5 milionů jednotek) a je tvořen novinovými články z portugalského periodika Público. Rozhodli jsme se pro něj proto, že novinářský styl odráží nejnovější tendence spisovného portugalského jazyka³⁵⁸, minimálně v porovnání s literárními korpusy. Je třeba zdůraznit, že mluvená forma jazyka nebyla brána v úvahu, pokud nebyla novináři reprodukována prostřednictvím citací.

Stejně jako u ostatních studií z oblasti korpusové lingvistiky bude použita deskriptivní metoda: poznatky byly čerpány empiricky (observací) a získaná data byla (tam kde to bylo možné) zobecnována. Takto budou následně prezentována. Tato metoda vychází z předpokladu, že centrum úzu je díky statistickému vyhodnocení dán vyšší frekvencí výskytu, zatímco jeho periferie naopak nižší. Rozsah korpusu CETEMPúblico je dle našeho názoru zárukou objektivní a spolehlivé generalizace. Problém někdy spočíval spíše ve způsobu práce s ním, jelikož se jedná především o lexikální korpus, kde jsou gramatické kategorie sice tagovány, ale automaticky a v nejnutnější míře. Vyhledávací příkazy byly u kompletivních vět navázány vždy na antecedent vedlejší věty, případně na antecedent v kombinaci s komplementizérem. To samozřejmě činilo větší obtíže při analýze infinitivních vět, jelikož ty většinou nemají vyjádřený komplementizér. U vztažných vět byly příkazy navázány na vybrané nominální výrazy v kombinaci s předložkou (u infinitivních vět), případně se vztažným konstituentem (u finitivních vět). Adverbiální věty byly vyhledávány pouze prostřednictvím konektoru, účinkové věty pak kombinací vyhledávacích příkazů použitých u ostatních zmíněných vedlejších vět.

Nezbytné bylo v každém případě automaticky získaná data procházet a kontrolovat. U některých antecedentů to téměř nebylo nutné, zatímco u jiných byla chybovost získaných dat velmi vysoká a jejich „vyčištění“ bylo velmi časově náročné. Nebylo samozřejmě možné a ani

³⁵⁷ www.linguateca.pt/acesso/corpus.php?corpus=CETEMPUBLICO; CETEMPúblico je zkrácená podoba označení „Corpus de Extractos de Textos Electrónicos MCT/Público“. Tento korpus je výstupem projektu „Processamento computacional do português“, jehož počátek se datuje do dubna 2000, kdy byl podepsán protokol o spolupráci mezi portugalským Ministerstvem pro vědu a technologii (MCT) a deníkem Público.

³⁵⁸ Jsme si vědomi, že se jedná o zjednosušující pohled a toto „uvolnění vazby styl – spisovnost“ přináší svá úskalí „a klade otázky k teorii: co je to vlastně styl, je opravdu jeho podstatou vědomé užívání jazykových prostředků? A jak chápat to, čemu se říká *komunikační záměr*, jak modifikovat repertoár funkcí, na jehož základě jsme zvyklí *funkční styly* dělit“ (Krčmová, 2005).

účelné procházet kompletně všechna data získaná automatickým vyhledáváním. Proto bylo u každé položky kontrolováno jen 200 záznamů, případně méně, pokud počet nalezených záznamů nedosahoval čísla 200. Položka odpovídala jednomu vyhledávacímu příkazu³⁵⁹, takže zvlášť byly zkoumány infinitivní a zvlášť finitivní vedlejší věty. Získaným indexem chybovosti byl vynásoben celkový počet záznamů a o takto získaný počet chybných záznamů byla položka následně pokrácena. Stejným způsobem byly kvantifikovány i sledované jevy, např. flektivní tvary infinitivu. Předpokladem pro tuto metodu bylo víceméně rovnoměrné rozložení chybných/sledovaných jevů napříč skupinou záznamů nalezenou u jednotlivých položek. Jedná se dle našeho soudu o předpoklad oprávněný, vzhledem k tomu, že jsou záznamy primárně řazeny podle čísla článků, jež mají nejspíše chronologické pořadí. Jiná metoda ostatně ani nebyla možná, vzhledem k tomu, že vyhledavač korpusu zobrazuje u každé položky maximálně 8000 záznamů nalezených automatickým vyhledáváním.

Z každé kategorie vedlejších vět, popsaných v kapitole č. 4, přejatých z gramatiky Mateus (2003), byl vybrán jen vzorek několika položek a bylo zkoumáno, zda syntaktické tendence u takto zvolených položek mají „společného jmenovatele“. Nezřídka se ukázalo, že tomu tak není, neboť prezentovaná kategorizace antecedentů byla někdy spíše vytvořená podle sémantických či podle syntaktických kritérií. Jindy byla víceméně intuitivní. To ovšem není na škodu. Zkoumaný vzorek položek byl v maximální možné míře různorodý právě proto, abychom mohli demonstrovat komplexitu problematiky infinitivních vedlejších vět v portugalštině. Uvedené konkrétní příklady, kterých je dostatek, tuto skutečnost dokazují. Především mají demonstrovat způsob, v čem spočívá a jakou konkrétní podobu má popisovaný úzus. Jsou ovšem uváděny i nalezené výjimky a specifické případy, které stojí za to zmínit a které nám umožní všimnout si syntaktických, stylistických a jiných okolností, které nejspíše zapříčinily výskyt oné výjimky.

Na závěr tohoto úvodu je vhodné citovat Čermáka (2010) ohledně změny metodologie, kterou si žádá studium korpusů:

Plynulá, postupně rostoucí a proměnlivá povaha dat jednoho typu si často žádá pro třídění a klasifikaci použít spíše pojmu a termínu škála než třída. Tradiční interpretace jazyka obecně (zvláště v jeho gramatické části) pracovala s dříve přijímaným konceptem třídy, popř. doplněné souborem výjimek. Hlubší poznání syntagmatiky však třídu jako klasifikační koncept odsunuje pro neostrost jejích hranic do pozadí ve prospěch pojetí škálovitého. Totéž se týká i jednoznačné formulace pravidel a závislostí, jejichž hranice se oslabují a často rozplývají (a vyžadují někdy přístupy spíše fuzzy-logiky).³⁶⁰

³⁵⁹ U podmětných vět např.:

U položky (ser) natural – infinitivní věty: [lema="ser"] [word="natural" & pos="ADJ.*" & func="<SC"]
[pos!="V.*"]* [func="*#ICL-<SUBJ*"]

U položky (ser) natural – finitivní věty: U finitivních: [lema="ser"] [word="natural" & pos="ADJ.*" & func="<SC"]
[pos!="V.*"]* [word="que" & pos="KS" & func="SUB_#FS-<SUBJ"]

³⁶⁰ Čermák (2010, s. 16).

6.2. Užití infinitivu ve vedlejších větách kompletivních v závislosti na antecedentu

6.2.1. Kompletivní věty podmětné

Vedlejší věty podmětné, které zastávají syntaktickou funkci podmětu argumentu jádra řídicí věty, představují dosti různorodou skupinu vět. Jednak co do antecedentu, tj. elementu řídicí věty, který kompletivní věty uvozuje, jednak co se týče modu slovesa vedlejší věty. Vedlejší věty jsou subkategorizovány slovesy intransitivními, tranzitivními přímými, tranzitivními nepřímými, dále pak substantivy a adjektivy, které se pojí s kopulativními slovesy.

6.2.1.1. Kompletivní věty subkategorizovány slovesy

6.2.1.1.1. *Convir*

Sloveso *convir* (být vhodný) je defektní, to znamená, že se nevyskytuje v jiném tvaru než ve tvaru třetí osoby singuláru. Když uvozuje vedlejší kompletivní větu, stojí vždy nalevo od této vedlejší věty a v drtivé většině případů nemá kromě podmětu žádný jiný argument, tj. je intransitivní. Sporadicky se sloveso *convir* pojí s předmětem nepřímým, který zastává sémantickou roli proživatele (3) a je interpretován jako podmět kompletivní věty (kontrola předmětu nepřímého). Významovým obsahem slovesa je stav, který je mluvčím, či původcem stavu označován jako vhodný k tomu, aby nastal. Negativní efekt, který by mohla věta způsobit, pokud by byla příjemcem sdělení nežádoucím způsobem interpretována jako nařízení či výraz direktivního postoje, je možno oslabit použitím modu kondicionálu či indikativu imperfekta, v obou případech s významem podmiňovacího způsobu (2). Naopak zdůraznění direktivního postoje lze docílit vložením slovesa *ser* mezi antecedent *convir* a vedlejší větu (4).

V korpusu CETEMPúblico se sloveso *convir* vyskytuje hojně a z drtivé většiny je následováno infinitivní vedlejší větou. Je to z důvodu hojného užití ustálených spojení slovesa *convir* v indikativu prezenta a neflektivního infinitivu: *convém lembrar* (je vhodné vzpomenout; počet výskytu 132), *convém recordar* (je vhodné připomenout; počet výskytů 105), *convém dizer* (je vhodné říci; 78), *convém não esquecer* (je vhodné nezapomenout; 261) apod. Tato spojení jsou často následována komplementizérem *que* a finitivní vedlejší větou předmětnou (6). Mohou ale tvořit sama o sobě jakousi řečnickou vsuvku (5). Pokud chce autor textu ukázat, že je na svém prohlášení nějak zainteresován a že se neomezuje na pouhé konstatování skutečnosti, případně cituje někoho, kdo takový postoj zastává, použije flektivního tvaru infinitivu první osoby plurálu (7). Nejsou vzácností ani tvary třetí osoby plurálu flektivního infinitivu (8). Neflektivní tvar infinitivu však ve větách subkategorizovaných slovesem *convir* převládá.

Po slovese *convir* následuje v korpusu CETEMPúblico finitivní věta u pouhého jednoho případu z desíti. Ve vedlejší větě se v tom případě použije vždy konjunktiv (1).

Raposo řadí sloveso *convir*, podobně jako *bastar*, mezi existenční slovesa, jejichž podmět, představovaný podmětnou větou, se vyskytuje v postverbální pozici a pokud je tato podmětná věta charakteru infinitivního, flektivní infinitiv je povinný (Raposo, 2013, 1919). S prvním tvrzením lze po analýze korpusu CETEMPúblico naprosto souhlasit, u druhého je to obtížnější, neboť v mnoha případech nelze infinitivní větě jednoznačně přiřadit podmět. Sporadické výskyty flektivních tvarů infinitivu (např. věty 7 a 8) ovšem rozhodně nejsou v rozporu s tímto tvrzením.

- (1) **Convém que este diálogo continue** e não acabe aqui.
Je vhodné, aby tento dialog pokračoval...
- (2) Agora **conviria relatar** o conteúdo da cassette.
Nyní by bylo vhodné uvést obsah kazety.
- (3) São pessoas a quem **convém que o PCP inicie** um movimento de ataque ao PS, que aliás está em curso.
Jsou lidé, kterým se hodí, aby PCP zahájila útok na PS...
- (4) **Não convém é tomar** de mais.
Není vhodné brát příliš.
- (5) Aqui, **convém lembrar**, não há inocentes e o PS, honra lhe seja, deu a sua bênção ao actual estado de coisas.
Zde je vhodné zmínit, že není nevinných...
- (6) No entanto, **convém não esquecer** que esta empresa se valorizou 20 por cento numa semana.
Nicméně je vhodné nezapomenout, že se tato společnost zhodnotila za týden o 20 procent.
- (7) «**Convém não nos esquecermos** de que as empresas são clientes e os bancos têm de deslocar-se cá?», diz João Serrenho, vice-presidente da empresa CIN.
„Je vhodné, abychom nezapomněli, že firmy jsou klienty...“
- (8) **Não convém aos trabalhadores das empresas em dificuldades económicas** «fazerem barulho, cortarem estradas ou queixarem-se à comunicação».
Není vhodné pro zaměstnance společností v obtížné ekonomické situaci, aby dělali hluk...

6.2.1.1.2. Bastar

U slovesa *bastar* (stačit, postačovat) pozorujeme stejnou tendenci, jako je tomu u *convir*: uvozuje převážně infinitivní kompletivní věty. Ne nadarmo jsou obě slovesa zařazena Raposem do jedné skupiny sloves – mezi existenční slovesa (Raposo, 2013, s. 1918). Z morfologického hlediska nalézáme paralelu v defektivnosti obou sloves. V případě slovesa *bastar* však neexistují ustálená spojení slovesa s neflektivním infinitivem, jaká jsme viděli u *convir*, a ani nelze vytvořit řečnickou vsuvku v podobě prosté infinitivní věty, která by byla prostá argumentů či komplementů. To je zřejmě důvod, proč jsme v korpusu CETEMPúblico našli častěji flektivní tvary infinitivu v kompletivních větách uvozených *bastar* (v 3,1% případů) než *ouvir* (v 1,2% případů).

Neflektivní tvary infinitivu představují neutrální vyjádření skutečnosti, jakousi obecně přijímanou pravdu. „Strohý“ infinitiv proto může být také stylistickým prostředkem, stejně jako již zmiňovaný „angažovaný“ tvar první osoby plurálu flektivního infinitivu. Porovnání se nabízí mezi větami (4) a (5). Rovněž věta (2) je konstatováním obecně platné skutečnosti, ať už se týká nás, vás, či někoho jiného, kontrastující s osobními tvary infinitivů ve větě (6). Raposo (2013, s. 1919) hovoří ve své gramatice o tom, že flektivní infinitiv se vyskytuje v infinitivních větách všude tam, kde to je možné. Věta (7) dokazuje, že to tak neplatí absolutně.

Věta (3) představuje zvláštní případ. Sice se nejedná o výjimku z pravidla, že vedlejší věty subkategorizovány defektními slovesy, které se nepojí s žádným podmínkem, stojí povinně až za těmito slovesy, jak by se mohlo na první pohled zdát, nicméně je zvláštní tím, že argument infinitivního tvaru slovesa předchází tomuto slovesu a antecedentu vedlejší věty.

Zaznamenali jsme o něco vyšší výskyt finitivních vedlejších vět po antecedentu *bastar* (v 13,4% případů), jedním z příkladů je věta (8), než tomu bylo u *convir* (v 10,6% případů).

- (1) Assim, **não basta vencer** a Polónia: é obrigatório ganhar por muitos golos.

Takže nestačí porazit Polsko...

- (2) Dantes era mais fácil explorar a nascente, **bastava pagar** 50 escudos à Câmara.

Dříve bylo snadnější prozkoumat pramen, stačilo zaplatit 50 escudos na radnici.

- (3) É que à televisão, em particular aos jornalistas que nela trabalham, **não basta mostrar**.

To totiž televizi, a především reportérům, kteří v ní pracují, nestačí ukázat.

- (4) **Basta verificarmos** o dilema que se coloca a milhares (a milhões?) de portugueses: de um lado, regionalistas convictos, do PSD e do Pp, a votar «não»; do outro, assumidos adversários desta regionalização, embora eleitores do PS, a votar «sim».

Postačí, abychom ověřili dilema, se kterým se potýkají tisícovky Portugalců...

- (5) **Basta ver** o alcoolismo, que é aceite socialmente -- em Portugal há 500 mil alcoólicos e morre-se mais por causa do álcool do que por causa da droga.
Stačí se podívat na alkoholismus, který je společensky přijímaný...
- (6) Por vezes, **basto olharem** para nós para sabermos exactamente o que estão a pensar.
Někdy stačí, aby se posívali na nás, abychom přesně věděli, co si myslí.
- (7) Depois, **bastou aos visitantes manter** a postura de marcação rigorosa e ensaiar os seus perigosos contra-ataques, bem apoiados numa notável circulação de bola e com um racional preenchimento das zonas do campo.
Poté stačilo hostům držet se svých pevných pozic a vydávat se do nebezpečných protiútoků...
- (8) **Basta que olhemos** à nossa volta -- aqui em Portugal, na Europa e no mundo -- para apreciarmos a falta que ela faz: a miséria de uns contrastando com o luxo de outros, o sofrimento de uns com o conforto de outros, a angústia de uns com a indiferença de outros.
Stačí, abychom se podívali kolem sebe...

6.2.1.1.3. Interessar

Sloveso *interessar* (zajímat) je reprezentantem sloves, která vyjadřující psychologický stav a ve tvaru třetí osoby singuláru se pojí s předmětem nepřímým, typicky zájmem osobním nepřízvučným ve třetím pádu (1). Běžné jsou případy, kdy není zájmeno osobní v pozici předmětu nepřímého foneticky vyjádřeno (2). Pokud je předmět nepřímý vyjádřen jmenným syntagmatem, to bývá obvykle umístěno v pozici napravo od slovesa *interessar* (5), nezřídka ale i v proklitické pozici, tedy před slovesem (3). Předmět nepřímý má nejčastěji stejný referent jako podmět kompletivní věty (6), může ho však sdílet i s podmětem věty řídicí (4).

Antecedent *interessar* uvozuje převážně finitivní kompletivní věty (v korpusu CETEMPúblico v 70,1% případů) se slovesem v konjunktivu, nejčastěji konjunktivu prezenta (1), případně v konjunktivu imperfekta (4), v závislosti na času věty řídicí. Obecně je interpretace vedlejších vět uvozených slovesem *interessar* velmi blízká vedlejším větám předmětným pracím: vyjadřuje zájem, tedy přání, aby se něco stalo či nestalo. Méně často jsme v korpusu CetemPúblico našli případy slovesa vedlejší věty ve tvaru složeného konjunktivu perfekta (2), který směřuje zájem do minulosti vzhledem k chvíli promluvy (zájem, že se něco stalo či nestalo).

Mezi vedlejšími větami infinitivními subkategorizovanými slovesem *interessar* jsme nenalezli ani jeden případ flektivního infinitivu a to ani v případech, kdy by se dal očekávat flektivní tvar třetí osoby plurálu (5) či první osoby plurálu (6). Věta (7) představuje příklad zdůraznění slovesa v infinitivu konstrukcí clivagem.

- (1) **Só me interessa que a polícia não intimide** as pessoas durante a campanha eleitoral.
Jen mi jde o to, aby policie neobtěžovala lidi během volební kampaně.
- (2) O que é que **interessa que Germano Almeida tenha escrito** ou não um romance?
Co na tom záleží, jestli Germano Almeida napsal nebo nenapsal nějaký román?
- (3) **À empresa interessa que a CP**, no concurso a abrir, **opte por** comboios em aço, pondo de lado a tecnologia em alumínio, a que não está em condições de responder.
Společnost zajímá, zda se CP při vypsání výběrového řízení rozhodne pro soupravy z ocele...
- (4) A rendição era uma situação «de jure» de um facto que já existia, **e esse «de jure» não me interessava que fosse** feito com sangue.
Kapitulace byla situací „de jure“ pro existující stav a nezajímalo mě, že toto „de jure“ bylo dosaženo krví.
- (5) **Interessa aos líderes timorenses tranquilizar** a comunidade internacional e sobretudo sossegar a própria opinião pública indonésia, onde o apoio à autodeterminação do território está longe de ser um dado adquirido.
Představitelé Timoru měli zájem na tom, aby uklidnili mezinárodní společenství...
- (6) «**Não nos interessa apenas fazer** casas», assegurou o ministro, acrescentando que no Conselho de Ministros de hoje será aprovado outro programa de reabilitação urbana, destinado a resolver os problemas das habitações.
„Nezajímá nás jen stavět domy“...
- (7) «**Interessa é adormecer** as pessoas e não levantar problemas» -- diz Pedro Pyrrait, crítico de música, radialista e um dos convidados do debate, para quem este facto «teve influência no afastamento de uma larga faixa de música da nossa rádio».
„Jde o to uspat lidi a nedělat problémy“...

6.2.1.1.4. Acontecer

Sloveso *acontecer* uvozuje vedlejší kompletivní větu ve dvou formách: jako defektní sloveso typu *bastar*: sloveso *acontecer* je intransitivní (např. *acontece que*: stane se, že) nebo jako sloveso typu *interessar*, pojící se s předmětem nepřímým ve třetím pádě (např. *acontece-me que*: stane se mi, že). Tento předmět nepřímý je zároveň podmětem kompletivní věty, takže se jedná o kontrolu předmětu nepřímého (5).

Vedlejší kompletivní věty, které po *acontecer* následují, jsou převážně finitivního charakteru (v 82,8% případů). V korpusu CETEMPúblico jsme nenalezli žádný případ, kdy by finitivní vedlejší věta byla uvozena tranzitivním slovesem *acontecer*: těmto větám, obsahujícím indikativ, předchází s železnou pravidelností intransitivní antecedent *acontece que/aconteceu que/acontecia que*, umístěný typicky na absolutní začátek souvětí (1).

U infinitivních vedlejších vět je skutečnost pestřejší: tranzitivní i intransitivní podoby slovesa *acontecer* jsou zastoupeny přibližně stejně, jejich přesný poměr nebyl kvantifikován. Pokud se jedná o slovesa intransitivní, jimi uvozené infinitivní věty obsahují běžně flektivní infinitiv, jako v případě věty (2). Podmět bývá pak často foneticky nulový (3). U neflektivních tvarů infinitivu je absence vyjádřeného podmětu mnohem vzácnější. Věta, jako např. (4), vyjadřuje skutečnost s obecnou, univerzální platností. Flektivní tvar infinitivu se v kompletivních větách s tranzitivním antecedentem *acontecer* (6) vyskytuje zřídka, kdy, neboť infinitivní flexe je kvůli přítomnosti předmětu nepřímého (většinou vyjádřenému zájmenem osobním) redundantní (5). Raposo se přitom jmenovitě o tomto slovese vyjadřuje jako o slovese, po němž se kompletivní věta může vyskytovat s flektivním, stejně jako s neflektivním infinitivem (Raposo, 2013, s. 1919).

- (1) **Acontece que a União Europeia não autoriza** mais subsídios destes.

Stane se, že Evropská unie neschválí víc takových podpor.

- (2) Em Portugal, **acontece** muitas vezes **as coisas começarem** a ser feitas e só depois, a reboque, produzirem-se as leis.

V Portugalsku se často stává, že se věci nejdřív udělají a...

- (3) **Aconteceu terem** nomes semelhantes.

Stalo se, že měli podobná jména.

- (4) **Não acontece** muitas vezes **jogar** tão bem e perder o 'set', admitiu Huber.

Nestává se často, že se hraje tak dobře a prohraje se set...

- (5) Já **nos aconteceu perceber** haver confusão no público, dada a presença em praça de um conhecido matador espanhol, visto ter sido confundido no programa com um jovem e desconhecido cavaleiro, tal a diluição do seu nome no programa em que se anunciava.

Už se nám stalo, že že jsme si uvědomili, že je publikum zmateno...

- (6) Mas a ideia foi-se instalando e astrónomos sérios -- mesmo que **lhes aconteça serem ainda marginalizados** por alguns dos seus colegas -- definiram programas oficiais de escuta.

... i když se jim stalo, že byli některými svými kolegy odsunuti do pozadí...

6.2.1.1.5. Parecer

Podobně jako sloveso *acontecer*, se i antecedent *parecer* může pojit zároveň s předmětem nepřímým se sémantickou rolí proživatele (např. *parece-me que*: zdá se mi, že) a vedlejší větou podmětnou s rolí tématu, či jeho jediným argumentem může být podmět rozvitý vedlejší větou podmětnou (např. *parece que*: zdá se, že). Kromě toho tu máme dvě další možné konstrukce obsahující sloveso řídicí věty *acontecer*: intranzitivní pojící se s adjektivem či substantivem (např. *parece fácil que*: zdá se snadné, že) a tranzitivní pojící se s adjektivem či substantivem (např. *parece-me fácil que*: zdá se mi snadné, že).

Kompletivní věty podmětné subkategorizované slovesem *parecer* mají, jak analýza korpusu CETEMPúblico ukázala, převážně podobu finitivní věty a to ve výraznějším poměru, než tomu bylo ve všech předchozích zmíněných případech (v 91,2% případů). Modus slovesa ve vedlejší větě závisí na hlavní větě: pokud je sloveso *parecer* v záporu (1), převládá konjunktiv, v opačném případě (2) převládá indikativ. Korpus CETEMPúblico obsahuje častěji větnou negaci u tranzitivních, subjektivně zabarvených konstrukcí (3), než je tomu u sloves netranzitivních. Ty představují hodnocení formulovaná autorem článku.

Sloveso *parecer* v kombinaci s adjektivem je typickým antecedentem pro infinitivní kompletivní věty, a to buďto ve své tranzitivní (4), nebo netranzitivní podobě (5). Najdou se i případy, kdy funkci kvalitativního indikátoru zastává substantivum. V konkrétním případě věty (6) je toto substantivum rozvito adjektivem. *Parecer* s adjektivem, i když už ne tak často, funguje jako antecedent i pro finitivní kompletivní věty (7).

Co se týče flektivního infinitivu, vyskytuje se v infinitivních kompletivních větách běžně a nezdá se, že by bylo jeho použití omezeno pouze na některý z výše popsaných typů antecedentů. Věta (8) je příkladem pro antecedent v podobě intranzitivního slovesa *parecer*, věta (9) pro antecedent tranzitivní. Příklad (9) kontrastuje s příkladem (10) právě v použití flektivního infinitivu, které je fakultativní, pokud je argumentem řídicí věty předmět uvozený předložkou či předmět v podobě zájmena osobního v třetím pádě. Raposo rovněž ve své gramatice hovoří o

fakultativnosti výskytu flektivního infinitivu po antecedentu *parecer*. Naopak uvádí pravidlo, podle kterého je povinný výskyt předmětu nepřímého u neflektivního infinitivu, s nímž má foneticky nerealizovaný podmět povinně stejného referenta (Raposo, s 2013, s. 1920). Věty (4) a (10) jsou v souladu s tímto pravidlem.

- (1) **Mas não parece que as coisas estejam** a mudar no seio do PSD.
Nezdá se, že by se věci měnily uvnitř PSD.
- (2) **Mas parece que ninguém ousa pensar** mexer a sério na lei do arrendamento.
Ale zdá se, že se nikdo neodvází uvažovat o opravdové změně nájemního práva.
- (3) **Não nos parece que** em tal caso **tenha essa palavra da imprensa** um perfeito cabimento.
Nezdá se nám, že by v takovém případě ono slovo použité tiskem bylo vhodně použito.
- (4) **Não me parece importante apontar** erros ao dr. Fernando Nogueira.
Nezdá se mi důležité poukazovat na chyby dr. Fernanda Nogueiry.
- (5) **Parece obsessivo uma pessoa ficar** a lembrar-se disto a vida toda.
Zdá se obsesivní, že by si to někdo pamatoval celý život.
- (6) Apesar da quebra de popularidade do mesmo, **parecia uma excessiva precaução cuidar** até esse ponto da imagem.
Přesto, že zaznamenal úbytek popularity, se zdálo být přehnaně opatrné dbát na image až do takové míry.
- (7) **Parece pouco provável que estas enormes bestas tenham** sido afectadas por algum tipo de desastre particular e que esta catástrofe ocorresse no momento exacto em que acontecia uma das maiores extinções em massa da história da Terra, por razões completamente diferentes.
Zdá se být málo pravděpodobné, že byla tato ohromná zvířata zasažena nějakým konkrétním neštěstím...
- (8) **Parece ainda os políticos cortejadores esquecerem** que os presidentes dos clubes são mais espertos do que se julga, esquivando-se e não se comprometendo.
Zdá se, že politici nápadníci ještě pozapomněli na to, že prezidenti klubů jsou chytřejší, než se zdá...

- (9) «A nossa decisão teve em conta uma questão de princípio, já que **não nos parece justo estarmos** a prestar um serviço que não nos compete sem que as verbas negociadas com a tutela sejam disponibilizadas», disse ao Público Vítor Adragão, subdirector da ESE.
„Naše rozhodnutí zohľadnilo otázku principu, jelikož se nám nezdá být spravedlivé, že poskytujeme službu, ke které nejsme kompetentní...“

- (10) Instalou-se uma situação em que **nos parecia impossível voltar** atrás.
Vyskytla se situace, ve které se nám zdálo nemožné vrátit se zpět.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 4.2.2.4.5, sloveso *parecer* umožňuje elevaci podmětu, což je proces povýšení podmětu vedlejší věty na podmět věty řídící: je tedy foneticky realizován nalevo od slovesa *parecer*, byť sémanticky patří napravo od něj. Slovy Raposa (2013): „Konstrukce elevace představují jediný případ, kdy má argument gramatickou funkci (podmětu či předmětu přímého) v jedné větě, aniž by mu sloveso této věty přidělilo tématickou funkci“³⁶¹.

I korpus CETEMPúblico obsahuje příklady elevace podmětu. Věta (11) je jejím krásným příkladem, protože absence shody v čísle mezi subjektem *os tribalistas* a predikátem *parecer* demonstruje, že *os tribalistas* je sémanticky podmětem věty vedlejší a nikoliv hlavní a náleží proto k predikátu *agarraram a vitória*.

Ač autentický, je příklad (11) podle tvrzení Inês Duarte negramatický. Ta v Gramática da Língua Portuguesa říká, že elevace podmětu není gramaticky legitimní ani u finitivních kompletivních vět ani u kompletivních vět s flektivním infinitivem (Mateus, 2003, s. 634). Věta (11) reprezentuje elevaci podmětu finitivní kompletivní věty. V korpusu CETEMPúblico však nejde o příklad ojedinělý, jak ukazují příklady (12) a (13). Proto se lze domnívat, že toto pravidlo uvedeno v Gramática da Língua Portuguesa neodpovídá skutečnosti. Příklad (14) představuje elevaci podmětu u infinitivní kompletivní věty s neflektivním infinitivem.

- (11) Mas agora **os trabalhistas parece que agarraram** a vitória com ambas as mãos: projecções assinalam que poderiam ganhar uma maioria de 500 parlamentares, reduzindo a representação conservadora a pouco mais de cem.
Ale nyní se zdá, že pracující popadli vítězství oběma rukama...
- (12) Esse é um **trabalho que me parece que** ainda **não foi iniciado**.
Toto je ale práce, která, jak se zdá, dosud nebyla provedena.
- (13) É que **a coesão** entre os três accionistas **parece que existe** mesmo e este garantem que a sua união é muito sólida...

³⁶¹ As construções se elevação constituem, pois, o único caso em que um argumento tem uma função gramatical numa oração (de sujeito e complemento direto, respetivamente), sem que o verbo dessa oração lhe atribua um papel temático. (Raposo, 2013, s. 1950).

Jednota mezi všemi třemi akcionáři se tedy zdá, že opravdu existuje...

- (14) Embora conjuguem valores de comentário artístico e social, **esse comentário parece só se poder exercer** a partir da aceitação da precariedade material, da antiespectacularidade e da negação de aura inerente às imagens / sons (objectos) que o suportam.

I když se spojí umělecké a sociální hodnoty, ten komentář se zdá být pouze proveditelný za předpokladu konstatování hmotného nedostatku...

6.2.1.1.6. Preocupar, surpreender

Preocupar a *surpreender* jsou reprezentanty sloves, vyjadřujících psychologický stav jejichž argumentem je předmět přímý představující osobu, která je oním psychologickým stavem dotčena (proživatel, *experenciador*). Předmět přímý je nejčastěji realizován zájmenem osobním. Téma je vyjádřeno podmětnou kompletivní větou. Sloveso *surpreender* je ve všech zaznamenaných případech korpusu CETEMPúblico zcela neosobní (jako u věty 5), u realizací slovesa *preocupar* nalezneme jak neosobní konstrukce s použitím třetí osoby plurálu (jež zcela převládají: příklady 1-3), tak osobní konstrukce (4).

Ač lze nalézt v korpusu CETEMPúblico ve srovnání s předchozími antecedenty méně realizací obou sloves jakožto antecedentů podmětných kompletivních vět, závěry jsou poměrně jednoznačné. Korpus obsahuje pouze jeden příklad infinitivní kompletivní věty subkategorizované slovesem *preocupar*, shodou okolností s flektivním tvarem infinitivu. Příklad je uveden jako věta (1). Co se týče slovesa *surpreender* žádný takový příklad nalezen nebyl.

Finitivní kompletivní věty zcela převládají. Jelikož se jedná o slovesa vyjadřující psychologický stav, je na místě použití konjunktivu a to bez ohledu na to, zda je predikát věty hlavní negován (2, 5) či nikoliv (3, 6). Sporadicky se i ve vedlejší kompletivní větě tohoto typu může vyskytnout indikativ (4). Co do obvyklosti konstrukcí zcela jasně převládá *não surpreende que* (5) (nepřekvapí, že), která nemá předmět přímý foneticky vyjádřen, ale je zřejmé, že se jedná sémanticky o první osobu plurálu (nepřekvapí nás, že).

- (1) Apesar de Guterres considerar que o que mais **preocupa os portugueses não serem** problemas institucionais, mas sim os que têm a ver com o seu quotidiano.

Přesto, že Guterres soudí, že to, co Portugalce nejvíce trápí, nejsou institucionální problémy...

- (2) **Não me preocupa que o aluno tenha passado** sem saber, preocupa-me que não tenha aprendido.

Netrápí mě, že žák žil v nevědomosti, trápí mě, že se neučil.

(3) Por isso **nos preocupa que o Governo português negue** a existência do problema; que acredite, ou procure fazer-nos acreditar, que a crise é europeia e não nossa, que tudo voltará a ser como dantes, quando a Europa recuperar.

Proto nás trápí, že portugalská vláda popírá existenci problému...

(4) **Não se preocupe que não vejo** nenhum lobo mau nas redondezas.

Nemějte strach, nevidím kolem žádného zlého vlka.

(5) É uma reunião preliminar e **não surpreende que a agenda seja** vaga.

Je to úvodní schůze a nepřekvapí, že je její program obecný.

(6) Até **me surpreendeu que reconhecesse** isso com tanto à-vontade.

Dokonce mě překvapilo, že to uznal tak ochotně.

6.2.1.2. Kompletivní věty subkategorizovány adjektivy

Kompletivní vedlejší věty jsou velmi často, jak potvrzují četnosti výskytu v korpusu CETEMPúblico, uvozeny antecedentem, který se skládá z adjektiva a z kopulativního slovesa *ser*, *estar* či *parecer*. Sloveso *ser* naprosto převládá.

Jak ukázala kvantitativní analýza korpusu CETEMPúblico u tohoto druhu kompletivních vět, pro jejich syntaktickou a morfosyntaktickou podobu je zcela rozhodující sém adjektiva, tedy sémantický význam příslušného přídavného jména. Ten je ostatně rovněž určující pro sémantickou interpretaci vedlejší věty.

Budeme to demonstrovat rozdělením adjektiv subkategorizujících kompletivní věty do několika skupin, sestavených pro účely této práce.

6.2.1.2.1. (Ser) claro, (ser) evidente

První skupinu tvoří neosobní výrazy reálnosti vyjadřující jistotu o realizaci děje. Do této skupiny řadíme mimo jiné adjektiva *claro* (jasný), *evidente* (evidentní). Analýza korpusu CETEMPúblico přesvědčivě ukázala, že kompletivní věty, které po těchto adjektivech následují, mají podobu finitivních vedlejších vět se slovesem buď v indikativu (pokud je řídicí věta pozitivní jak demonstrují příklady 1 a 2) či v konjunktivu (je-li řídicí věta negována jako v příkladech 3 a 4). Zřídka se setkáváme s infinitivní kompletivní větou: s četností v řádu desetin procenta. Počet výskytů těchto případů byl natolik nízký, že je nemožné formulovat jakékoli závěry ohledně upřednostnění flektivních či neflektivních infinitivních tvarů v těchto

větech. Nicméně příklady (5) a (6) napovídají, že přípustné jsou obě varianty. Příklad (5) je jediným případem flektivního tvaru infinitivu, který byl nalezen ve větách infinitivních zkoumané kategorie. Věta (6) naproti tomu obsahuje infinitivní tvar neflektivní i když se *ser punk* sémanticky vztahuje k substantivu v plurálu (*peessoas adolescentes*).

Co se týče postavení kompletivní věty, ta vždy následuje za řídicí větou. Jinými slovy se vyskytuje povinně napravo od příslušného adjektiva.

Příklad (7) představuje elevaci podmětu vedlejší věty s neflektivním infinitivem. Adjektivum *contemplada* ve vedlejší větě se rodem shoduje se substantivem *exploração*. Ve větě (8) dochází k jinému jevu: předmět přímý kompletivní věty, vztahující se sémanticky ke slovesu *ter* v infinitivu, předchází větě řídicí. Jedná se tedy o rozvití substantiva, interpretovaného jako předmět přímý kompletivní věty, prostřednictvím věty vztahné. Není to však příklad elevace předmětu tak, jak byla popsána v kapitole 4.2.2.4.6. Pro ní je typické použití předložky *de*.

(1) **É claro que fiquei decepcionado.**

Je jasné, že jsem byl zklamáný.

(2) **É evidente que Art Tatum foi e será o maior pianista de jazz de sempre.**

Je evidentní, že Art Tatum byl a bude největším jazzovým pianistou všech dob.

(3) **Não é claro que tenha ganho a corrida.**

Není jasné, zda vyhrál corridu.

(4) **Não é evidente que o ressuscitar signifique ser Deus.**

Není zřejmé, že vzkříšení znamená být Bohem.

(5) ...e pode ser uma maravilha se com ele se construirem e interpretarem mapas e quadros e gráficos e pirâmides de idade que **seja claro servirem** para entender e apreciar países, culturas e pessoas.

... a bude nádherné, pokud se jím budou vytvářet a interpretovat plány, obrazy, grafiky a věkové pyramidy, které jak je jasné, slouží k porozumění a ocenění zemí, kultur a osob.

(6) Pessoas que tenham sido adolescentes na altura em que **era evidente ser punk** lembram-se das frases violentas, irónicas, agressivas e românticas de que se compunham os poemas de Patti Smith.

Lidé, kteří byli adolescenty v době, kdy být punk bylo vidět, si vybaví divoké věty...

(7) Há aí uma segunda **exploração que não é claro estar** contemplada na lei.

Existuje druhé využití, které není zřejmě zohledněno v zákoně.

- (8) Para obviar a esta situação, lançaram, em Dezembro passado, uma campanha publicitária cujos «spots» televisivos mostravam um adolescente exaltado, a nadar em luxo, com várias enfermeiras à sua volta a tentarem fazer-lhe baixar **a febre, que era evidente não ter.**

... s mnoha sestřičkami okolo, které se mu snaží snížit horečku, kterou evidentně nemá.

6.2.1.2.2. (Ser) natural, (ser) provável

Ač jsou adjektiva *natural* (přirozený) a *provável* (pravděpodobný) svým použitím a významem blízké adjektivům *claro* a *evidente*, rozhodli jsme o nich pojednat zvlášť. Je to z toho důvodu, že spolu s kopulativním slovesem tvoří antecedent, který ve finitivní kompletivní větě vyžaduje použití konjunktivu, bez ohledu na to, zda je řídicí věta negována (3 a 4) či nikoliv (1 a 2). Dalším rozdílem oproti předchozí skupině adjektiv je to, že se po nich častěji vyskytují infinitivní kompletivní věty (v korpusu CETEMPúblico tomu bylo u *é natural* v 3,5% případů; u *é provável* v 0,7% případů), byť finitivní konstrukce i nadále přesvědčivě převažují.

Co se týče flektivního infinitivu, byl v korpusu CETEMPúblico u antecedentu *é natural* nalezen v 16 případech (např. 5), což je vzhledem k 63 případům infinitivních vět vysoké číslo (25,4%, tedy největší podíl ze všech sledovaných infinitivních podmětných vět podle antecedentů). Věta (6) nicméně ukazuje, že použití flektivního tvaru infinitivu ani v tomto případě není povinné. Po antecedentu *é provável* byl zaznamenán menší výskyt infinitivních vět vůbec, přesto i v tomto případě byly nalezeny dva případy použití flektivního infinitivu, příklad (7) je jeden z nich.

- (1) **É natural que o jejum se torne** mais fácil num país muçulmano, já que uma população inteira o observa.

Je přirozené, že je snažší držet půst v muslimské zemi, jelikož má pozornost celé populace.

- (2) **Mas é provável que o êxodo continue.**

Nicméně je pravděpodobné, že bude exodus pokračovat.

- (3) **Não é natural que os centristas avancem** com alguém antes de conhecerem a opção dos sociais-democratas.

Není přirozené, že strany z politického středu prosazují někoho, aniž by znali návrh sociálních demokratů.

- (4) **Mas não é provável que esta colaboração se concretize** nestes termos.

Není pravděpodobné, že se spolupráce uskuteční ohledně těchto záležitostí.

(5) **Não é natural dois grandes países não terem** um tratado de paz.

Není standardní, že by dva tak velké státy neměly uzavřeny mírovou smlouvu.

(6) Chegados a este ponto, **é natural interrogar** o que diz a bola de cristal.

Když už jsme došli k tomuto bodu, je přirozené zeptat se, co říká křišťálová koule.

(7) Estes prémios pretendem reconhecer trabalhos de topo que **seja provável virem** a influenciar a gestão de empresas em todo o mundo.

Tato cena oceňuje ty nejlepší práce, které zřejmě ovlivní vedení firem po celém světě.

6.2.1.2.3. (Ser) *possível*, (ser) *impossível*, (ser) *preciso*

Adjektiva *possível* (možný), *impossível* (nemožný) vyjadřují míru přesvědčení mluvčího o platnosti stavu či děje vyjadřovaného vedlejší větou, a adjektivum *preciso* (nutný) vyjadřuje nutnost uskutečnění tohoto stavu či děje. Tato modální adjektiva kontrastují s oběma dříve zmíněnými skupinami adjektiv v tom smyslu, že kompletivní věty, které uvozují, mají zpravidla podobu infinitivních vět. V korpusu CETEMPúblico následuje po antecedentu (*é*) *possível* infinitivní věta v 87% případů, u (*é*) *preciso* v 89% případů a u (*é*) *impossível* dokonce v 93,4% případů. Je třeba také upozornit na skutečnost, že adjektiva *possível* a *preciso* se v korpusu CETEMPúblico vyskytují jako adjektiva obsažená v antecedentu infinitivních kompletivních vět vůbec nejčastěji (v obou případech přes 15 tisíc výskytů).

Infinitivní věty po (*é*) *possível*, (*é*) *impossível*, (*é*) *preciso* zřídka obsahují foneticky vyjádřený podmět: jedná se nejčastěji o neosobní konstrukce postrádající jednoznačný referent (1). Pokud je nezbytné vyjádřit podmět vedlejší věty, děje se tak dvěma způsoby: buďto prostřednictvím podmětu umístěného před infinitiv flektivní kompletivní věty (2); či u (*é*) *possível*, (*é*) *impossível* prostřednictvím předmětu nepřímého rozvíjejícího kopulativní sloveso věty řídicí (3), což je neméně běžné. Jedná se ve své o kontrolu předmětu nepřímého, jelikož se podmět stává předmětem nepřímým syntakticky nadřazené věty. Věta (4) stojí za zmínku díky tomu, že je předmět nepřímý oddělen od zbytku souvětí čárkami. Příčinou pro odmlku v podobě čárek může být autorova snaha o zdůraznění předmětu nepřímého řídicí věty jakožto sémantického podmětu věty kompletivní. Svou roli může hrát i to, že se jedná o podmět složený ze dvou substantiv.

Flektivní tvar infinitivu je v kompletivních větách po antecedentech (*é*) *possível*, (*é*) *impossível*, (*é*) *preciso* v korpusu CETEMPúblico běžně používán (s četností od 1,3% do 2,5% ze všech infinitivních vět). Byl zaznamenán u kontroly předmětu nepřímého (3). Častější je použití flektivního infinitivu bezprostředně následujícího po foneticky vyjádřeném podmětu kompletivní věty (5) nebo pokud podmět foneticky vyjádřen není (6).

Jak již bylo řečeno, jsou finitivní kompletivní věty s antecedenty obsahujícími tuto skupinu adjektiv méně časté. Pro všechny kombinace adjektiv vyjadřujících pravděpodobnostní modalitu (*é possível, não é possível, é impossível, não é impossível*) platí, že finitivní kompletivní věty obsahují pouze a jen konjunktiv – viz věty (7) a (8). To samé platí i v případě (*é preciso*). Věta (9) demonstruje, že kontrola předmětu nepřímého je možná i u finitivních kompletivních vět. Dokonce je díky komplementizéru *que*, který v infinitivních kompletivních větách chybí, lépe patrná.

- (1) Como **será possível atingir** estes objetivos numa cidade saturada de ofertas culturais?
Jak bude možné splnit tyto cíle ve městě s přehrší kulturních nabídek?
- (2) **Será possível o primeiro-ministro não ter entendido** a mensagem presidencial?
Je možné, že premiér nepochopil vzkaz prezidenta?
- (3) **É impossível a estes homens levarem** para suas casas tudo o que se vê na sala de autópsias.
Je nemožné, aby si tito lidé odnesli domů vše, co je vidět na pitevně.
- (4) E, apesar de todas as dúvidas e todas as reconhecidas dificuldades, apesar de todas as desilusões, apetece acreditar que **é possível**, a palestinianos e israelitas, **criar condições** para uma paz justa e duradoura.
... chtělo by se uvěřit, že je možné, aby Palestinci a Izraelci vytvořili podmínky pro spravedlivý a dlouhotrvající mír.
- (5) **Não é possível os clubes continuarem** a ceder jogadores às seleções, terem que lhes pagar os salários e nem receberem seguros, que são obrigatórios.
Není možné, aby kluby pokračovaly v poskytování hráčů národním týmům...
- (6) Nunca sabemos o que pode acontecer, por isso **é preciso estarmos** em paz conosco próprios.
Nikdy necíme, co se může stát, proto je nutné, abychom žili v míru sami se sebou.
- (7) Do antigo edifício **é possível que fique** quase tudo, ou quase nada.
Je možné, že z té staré budovy zbude téměř vše nebo téměř nic.
- (8) Mas **não é impossível que o Governo não tenha** em conta a especificidade do negócio dos postos de abastecimento.
Ale není nemožné, aby vláda nebrala v úvahu specifčnost obchodu čerpacích stanic.

- (9) Cada acção está avaliada em termos dos créditos que fornece, e hoje é **possível a um professor que**, por hipótese, **precise** de quatro créditos para progredir na carreira frequentar quatro vezes uma acção que lhe dê um crédito .

... dnes je možné, aby profesor teoreticky potreboval čtyři kredity k postupu v kariéře...

6.2.1.2.4. (ser) melhor, (ser) bom

Hodnotící adjektiva *melhor* (lepší), *bom* (dobrý) vykazují, jak ukázala analýza korpusu CETEMPúblico, překvapivě dosti odlišné výsledky co do typu kompletivní věty, kterou uvozují. Zatímco v případě (*é*) *melhor* převládají výrazným způsobem infinitivní vedlejší věty (1), tak jako tomu bylo u předchozí skupiny adjektiv, u (*é*) *bom* je situace jiná: infinitivní (2) a finitivní věty (3) jsou upřednostňovány téměř stejně, tj. s četností kolem 50%. Je vidět, že i adjektiva s velmi podobným významovým obsahem mohou mít zcela odlišné tendence v podobě uvozování kompletivních vět.

To, co mají obě adjektiva společné a co je odlišuje od předchozí skupiny adjektiv, je nemožnost kontroly předmětu nepřímého, kdy se podmět věty vedlejší stává předmětem nepřímým syntakticky nadřazené věty. Podmět tedy, pokud je foneticky vyjádřen, zůstává v každém případě mezi antecedentem a infinitivem (4).

Pokud se jedná o flektivní infinitiv přítomný v infinitivní kompletivní větě (5), ten je u korpusu CETEMPúblico velmi běžný (s vysokými četnostmi vzhledem k počtu všech infinitivních vět: 10,6% u (*é*) *melhor* a 7,1% u (*é*) *bom*).

Tyto výrazy s modálním významem hodnotícím³⁶² vyžadují ve finitivních kompletivních větách konjunktivní tvar (3), tak jak tomu je běžné u předchozích skupin adjektiv s výjimkou té první (neosobní výrazy reálnosti).

- (1) **Não seria melhor começar** por aplicar a legislação existente?

Nebylo by lepší začít aplikovat existující legislativu?

- (2) **Foi bom começar a ganhar**, para a confiança e forma física.

Bylo dobré, že jsme začali vyhrávat, kvůli sebevědomí a fyzické formě.

- (3) **Era bom que se comesse** por ter coragem.

Bylo dobré, že se našla odvaha.

³⁶² Zavadil, Čermák (2010, s. 264).

- (4) **É bom o Estado ter passado** a financiar-se preferencialmente no mercado, mas, por outro lado, não tem deixado muito espaço para as empresas.

Dobře, že se stát začal financovat přednostně trhem...

- (5) **Era melhor chegarmos** a essa conclusão com base em dados científicos e não na intuição de alguns cientistas.

Bylo lepší dojít k tomuto názoru na základě vědeckých dat...

6.2.1.3. Kompletivní věty subkategorizovány substantivy

Jak již bylo řečeno v teoretické části práce, kompletivní věty mohou být subkategorizovány nejen slovesy a adjektivy, ale také substantivy. Stává se tak mnohem méně často, jak ukazuje počet nalezených případů v CETEMPúblico. Proto jsme vybrali pouze tři různá substantiva, která jsme následně rozdělili do dvou skupin. Stejně jako tomu je u adjektiv, i substantiva se pojí s kopulativními slovesy *ser*, *estar*, *parecer*, aby mohly plnit funkci antecedentu kompletivních vět.

6.2.1.3.1. (ser) fato, (ser) verdade

První skupina reprezentuje výrazy reálnosti obsahující substantiva, která označují skutečnost (*fato*³⁶³) či pravdivost (*verdade*). To proto kompletivní věty, pokud jsou finitivního charakteru, mají sloveso v indikativu (1); jsou-li negovány, pak jej nahrazuje konjunktiv (2). V případě substantiva *fato* nemá negace řídicí věty valný smysl, takže nebyl v korpusu CETEMPúblico žádný takový případ zaznamenán.

Kompletivní věty uvozené antecedenty s oběma sledovanými substantivy, *fato* i *verdade*, jsou téměř vždy charakteru finitivního. Infinitivní podobu nabývají spíše výjimečně (v korpusu CETEMPúblico to bylo u *fato* ve 2 případech z 69 a u *verdade* v 5 případech z 319). U obou antecedentů byly zaznamenány flektivní tvary infinitivu, jako např. (3). Příklad (4) dokládá, že infinitivní věta s podmínkou v plurálu nutně nemusí mít sloveso ve tvaru flektivního infinitivu, aby mohla být považována za gramaticky správnou. Svou úlohu zde jistě hrála skutečnost, že se jedná u věty (4) o nekanonický slovosled.

- (1) **É facto que Bissau chegou a exportar** arroz e agora importa-o.

Je skutečností, že Bissau vyvážel rýži a nyní ji dováží.

³⁶³ Podoba slova podle tzv. nového pravopisu portugalského jazyka (Novo acordo ortográfico). *O facto* je podoba předešlá, ponechávaná v autentických příkladech, jejichž datace předchází platnosti nového pravopisu.

- (2) **E não é verdade que a banda alemã** que nos visita pela primeira vez **já tenha tido** melhores dias.

A není pravda, že německá skupina, která nás poprvé navštíví má už nejlepší dny za sebou.

- (3) **É facto inédito** na história do pós II-Guerra **peessoas serem** oficialmente deportadas e vendidas.

Je dosud nepublikovaným faktem historie období po 2. Světové válce, že byly osoby oficiálně deportovány a prodávány.

- (4) **Também não é verdade existir** entre o signatário e o dr. Mário Pedra, presidente da Cm de Valença, «conflitos latentes», embora cada um pense pela sua cabeça e até por vezes não sufraguem as mesmas opiniões, o que, a meu ver, se revela muito salutar (...)

Taktěž není pravdou, že mezi signatáři figuruje dr. Mário Pedra, starosta Valençy...

6.2.1.3.2. (ser) pena

Substantivum *pena* (škoda) vyjadřující politování mluvčího nad obsahem kompletivní věty představuje subjektivně zabarvené sdělení implikující použití konjunktivu ve finitivních kompletivních větách (1). Pokud porovnáme věty (1) a (2), zjistíme, že foneticky vyjádřený podmět může stát nalevo (1), stejně jako napravo (2) od slovesa. Nekanonické postavení napravo od slovesa má funkci stylistickou: podmět je takto zdůrazněn.

Finitivní kompletivní věty po tomto antecedentu převládají, nikoliv však tak přesvědčivě, jako jsme viděli u předchozí skupiny antecedentů. Korpus CETEMPúblico ukázal, že ve více než čtvrtině případů (*ser*) *pena* uvozuje infinitivní kompletivní věty. Nejedná se proto o žádnou výjimku z pravidla. Příklad (4) dokládá použití flektivního infinitivu v tomto typu kompletivních vět. Jeho výskyt byl kvantifikován relativní četností

- (1) «**É pena que as pessoas tenham tomado** essa decisão», disse.

„Je škoda, že se lidé takto rozhodli“, řekl.

- (2) **É pena que só venham todos** quando há más notícias.

Je škoda, že všichni přijdou až když jsou špatné zprávy.

- (3) **Foi pena o motor ter partido**, porque talvez conseguisse fazer um tempo melhor.

Je škoda, že se motor rozbil, protože by mohl zažít ještě lepší časy.

(4) **Foi pena não termos conseguido** chegar ao segundo lugar, mas já não estava nas nossas mãos, na última regata.

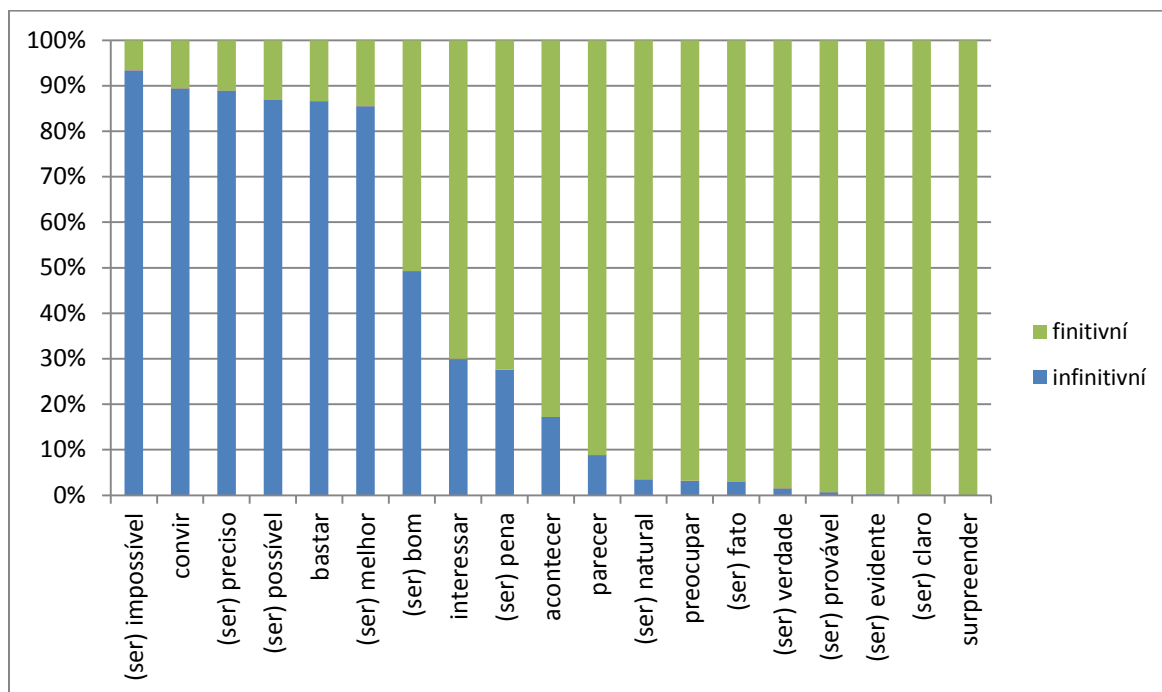
Je škoda, že jsme se nedostali na druhé místo...

6.2.1.4. Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět podmětných

<i>Element uvozující vedlejší větu</i>	<i>počet výskytu infinitivních kompletivních vět v korpusu CETEM Público</i>	<i>v %</i>	<i>počet výskytu finitivních kompletivních vět v korpusu CETEM Público</i>	<i>v %</i>
Convir	2237	89.4%	264	10.6%
Bastar	6186	86.6%	954	13.4%
Interessar	76	29.9%	178	70.1%
Acontecer	468	17.2%	2253	82.8%
Parecer	786	8.8%	8148	91.2%
preocupar (se)	1	3.1%	31	96.9%
Surpreender	0	0.0%	181	100.0%
(ser) claro	2	0.1%	2337	99.9%
(ser) evidente	7	0.2%	2801	99.8%
(ser) natural	63	3.5%	1747	96.5%
(ser) provável	13	0.7%	1909	99.3%
(ser) possível	15372	87.0%	2307	13.0%
(ser) impossível	2608	93.4%	184	6.6%
(ser) preciso	16008	89.0%	1987	11.0%
(ser) melhor	1184	85.5%	200	14.5%
(ser) bom	1122	49.3%	1155	50.7%
(ser) fato	2	2.9%	67	97.1%
(ser) verdade	5	1.5%	319	98.5%
(ser) pena	197	27.6%	518	72.4%

Tabulka 6: Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět podmětných

6.2.1.5. Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět podmětných

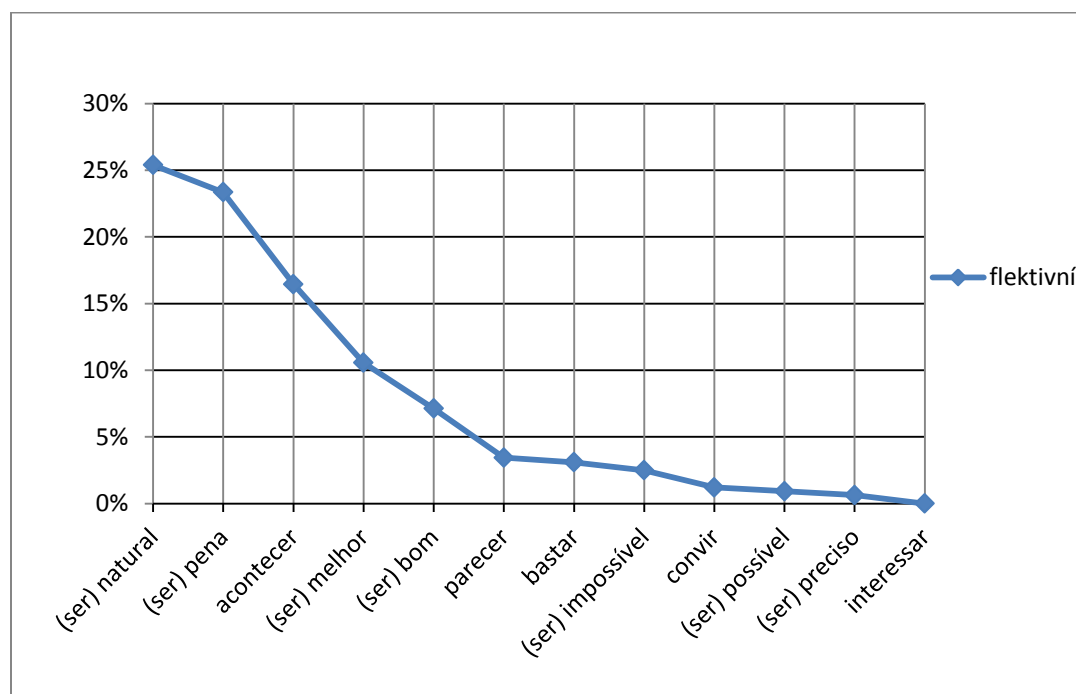
Graf 1: Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět podmětných

6.2.1.6. Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách podmětných

<i>Element uvozující vedlejší větu</i>	<i>počet výskytu infinitivních kompletivních vět v korpusu CETEM Público</i>	<i>počet výskytu flektivních tvarů infinitivu v kompletivních větách v korpusu CETEM Público</i>	<i>v %</i>
Convir	2237	27	1.2%
Bastar	6186	191	3.1%
interessar	76	0	0.0%
Parecer	786	27	3.4%
acontecer	468	77	16.5%
(ser) possível	15372	142	1.8%
(ser) impossível	2608	65	2.5%
(ser) preciso	16008	101	1.3%
(ser) natural	63	16	25.4%
(ser) melhor	1184	125	10.6%
(ser) bom	1122	80	7.1%
(ser) pena	197	46	23.4%

Tabulka 7: Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách podmětných

6.2.1.7. Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách podmětných

Graf 2: Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách podmětných

6.2.2. Kompletivní věty předmětné přímé

Pro analýzu kompletivních vět předmětných přímých v korpusu CETEMPúblico vycházíme ze sémantické klasifikace sloves, které je uvozují, publikovaného v Gramática da Língua Portuguesa (Mateus, 2003, s. 609). Tato klasifikace se ukázala dodatečně jako vyhovující, neboť zvolená slovesa nevykazují při kvantitativní analýze korpusu CETEMPúblico, v rámci jednotlivých klasifikačních skupin výrazné rozdíly, tedy až na výjimky, co se týče tendencí ve volbě typu kompletivních vět plnících funkci jejich argumentů. Podle naší hypotézy má totiž sémantický obsah slovesa řídící věty přímou souvislost s typem kompletivní věty a modu jeho slovesa.

Pro každou skupinu byla zvolena dvě až tři slovesa, která jsou běžně používána.

6.2.2.1. Slovesa deklarativní

Slovesa deklarativní (Verbos Declarativos) vyjadřují názor či postoj původce děje k obsahu vedlejší věty, kterou uvozují. Je zdůrazněn samotný akt sdělení, jeho charakter a částečně i okolnosti, za nichž bylo toto sdělení učiněno.

6.2.2.1.1. Confessar

Confessar (svěřit se) je sloveso vyjadřující sdělení, které má pro původce děje velký význam a proto je jeho adresátem pouze omezený okruh lidí. Sémantický význam implikuje určitou míru sebezapření, které má být původcem děje překonáno, aby ke sdělení došlo.

Kompletivní věty uvozeny tímto slovesem mají podle v korpusu CETEMPúblico většinou finitivní podobu (v 68,45% případů), konkrétně indikativ. Komplementizér *que* je v necelém jednom procentu případů (přesněji 0,91%) nulový a v povrchové struktuře vedlejší věty je nahrazen zájmenem tázacím³⁶⁴ (1). Jak dokládá příklad (1), zájmeno tázací, v tomto případě *quanto* (kolik), je v kompletivních větách následujících po slovesu *confessar* doprovázeno členem určitým. Člen určitý nahrazuje substantivum, které se po tomto slovese očekává ve všech případech, kdy nenásleduje komplementizér *que*. *O que* (který) je druhým častým tázacím zájmenem uvozující finitivní kompletivní větu (příklad 2) a z morfologického hlediska má stejnou strukturu: samotné zájmeno se pojí se členem určitým. Nejedná se o vazbu komplementizéru a členu určitého, jak by se mohlo na první pohled dát.

Ve více než třetině případů nalezených v korpusu CETEMPúblico následovala po slovese *confessar* infinitivní kompletivní věta. Flektivní infinitiv, jak ukazuje kontrast mezi kompletivními větami (3) a (4), jejichž podmět je v obou případech shodný s podmětem věty řídicí (vztah kontroly podmětu), je pouze fakultativní povahy. Nikoliv však už v (5), kde flexe infinitivu vytváří morfosyntaktický vztah mezi podmětem řídicí věty a podmětem kompletivní věty (s odlišným referentem), který není z věty (5) patrný, nicméně byl nepochybně zmíněn v předchozím textu.

Příklad (6) je specifický v tom, že neflektivní tvar infinitivu se vyskytuje v kompletivní větě, která je souřadnou spojkou navázána na jinou kompletivní větu, jež obsahuje flektivní tvar infinitivu. Skutečnost, že flektivního tvaru bylo použito u infinitivu vzdálenějšího od slovesa *confessar*, není evidentně náhodná a má svoje opodstatnění. Flektivní tvar plní stylistickou funkci zdůraznění gramatického čísla infinitivu osobního, jehož potřeba je akutnější u slovesa vzdálenějšího od věty řídicí než u slovesa, které po slovesu věty řídicí bezprostředně následuje. Naopak u první kompletivní věty byl vynechán, jinak by tato propozice obsahovala morfém třetí osoby plurálu dokonce třikrát, což není ze stylistického pohledu žádoucí, pokud to není nezbytné

³⁶⁴ Interrogativas-Q, jak jsou nazývány v Mateus (2003).

pro její interpretaci. To v tomto případě není. Příklad (7) představuje zvláštní skladbu souvětí, kde podmět infinitivní kompletivní věty je shodný s podmětem věty, kterou rozvíjí věta, která je této kompletivní větě syntakticky nadřazena. Jedná se o jakousi elevaci podmětu „ob větu“, analogickou k větě (8) v kapitole 6.2.1.2.1.

- (1) Mas apenas **quando confessou o quanto lhe «custa ouvir falar** do acordo ortográfico com o Brasil» conseguiu arrancar um aplauso aos estudantes.

Ale pouze když přiznal, kolik „úsilí ho stojí mluvit o pravopisné reformě v Brazílii“, sklídl aplaus studentů.

- (2) Palma Brito **confessou sinceramente o que pretendia** -- lucros -- e teve mesmo a bondade de dizer o que tencionava fazer para o futuro: o mesmo que tem feito até aqui.

Palma Brito upřímně přiznal, o co mu jde, o zisk...

- (3) Às vezes, **confessavam não concordar** com ele mas reconheciam-lhe a telegenia.

Občas se svěřili, že s ním nesouhlasí...

- (4) E os militantes de base **confessam estarem** «desiludidos e confusos».

A vojáci ze základny přiznávají, že jsou „zbaveni iluzí a zmatení“.

- (5) Quanto à notícia do Público, o porta-voz da UGT **confessa terem ficado** «surpreendidos e desagradavelmente surpreendidos» .

Co se týče zprávy Pública, mluvčí UGT přiznává, že byli „překvapeni a nepříjemně překvapeni“.

- (6) A farsa só foi desmascarada oficialmente na terça-feira passada, quando «Diane» e «Mike», actores, **confessaram não ter 18 anos e não serem** virgens.

Fraška byla oficiálně odmaskována v minulé úterý, kdy herci „Diane“ a „Mike“ přiznali, že jim není 18 let a že už přišli o panenství a panictví.

- (7) Depois partiu para o Oriente, zona onde, precisamente, se encontram aqueles relógios «baratos e bonitos» que o PR **confessou à «Caras» serem** os que gosta mais.

Poté odjel do Orientu, kde se právě nacházejí takové „levné a krásné“ hodiny, o nichž se PR zmínil časopisu „Caras“, že se mu nejvíce líbí.

6.2.2.1.2. Sugerir

Sloveso *sugerir* (navrhnout, namítnout) je nositelem dvou různých významů: předně se jedná o iniciativní návrh ze strany nositele děje (podmětu) v podobě skutečnosti vyjádřené kompletivní větou. Argument slovesa *sugerir* v podobě předmětu nepřímého stojícího nepovinně u tohoto slovesa (Subida do Clítico) je adresátem tohoto návrhu a zároveň je podměttem kompletivní věty. Pokud má vedlejší věta charakter finitivní, je sloveso v modu konjunktivu (příklad 1). Druhým významem je konstatování skutečnosti, jejíž průběh nemůže být nositelem navržen. Nejedná se tedy o návrh jako takový, ale spíše o namítnutí, konstatování. Tento sémantický obsah lze nalézt všude tam, kde se objevuje v kompletivní větě sloveso v indikativu (příklad 2). Podle odhadu autora je výskyt konjunktivu ve finitivních kompletivních větách stejně častý jako indikativu.

Korpus CETEMPúblico odhalil, že finitivní kompletivní věty po slovese *sugerir* převládají velmi výrazně (v 97,8%) nad větami infinitivními. Věty infinitivní, ač méně běžné, se neomezují pouze na případy, kdy je podmět věty řídicí shodný s větou kompletivní (kontrola podmětu) (3). V příkladu (4) následuje podmět kompletivní věty až za infinitivem, což není pravidlem, jak ukazuje věta (5), kde je pořadí konstituentů vedlejší věty kanonické.

Flektivní infinitiv, po tomto slovese dosti častý (byl nalezen v 9,73% případů ze všech infinitivních kompletivních vět v korpusu CETEMPúblico), v mnoha případech umožňuje to, že není potřeba podmět věty kompletivní foneticky vyjadřovat. Příkladem může být věta (6). Tento příklad obsahuje, narozdíl od předchozích příkladů, předmět nepřímý, představující adresáta návrhu verbalizovaného v kompletivní větě.

- (1) O governante **sugeriu que os espectáculos de ópera passassem** para os estúdios da Cinecitá.

Panovník navrhl, aby se operní představení přesunula do studií Cinecitá.

- (2) Após **terem sugerido que o Presidente não tinha** condições gerais de saúde para suportar uma operação ao coração, os médicos acabaram por adiar a intervenção por dois.

Poté, co konstatovali, že všeobecný zdravotní stav prezidenta nedovoluje provést operaci srdce...

- (3) Marrocos **sugere continuar** recenseamento sem a Polisário.

Maroko navrhuje pokračovat ve sčítání obyvatelstva bez Polisária.

- (4) Muito menos a pieguices póstumas, como as dos que **sugeriram terem sido os jornalistas a** assassinar o antigo primeiro-ministro.

...jako ty, které tvrdily, že to byli novináři, kdo zabil bývalého premiéra.

- (5) Por isso, a proposta do PSD não é tão abrangente nas classificações de incompatibilidades como o Pp pretende, **sugerindo os populares ser preferível discutir** primeiro um caminho mais alargado para a moralização da política do que passar por rever a Constituição.

Proto návrh PSD není tak obsáhlý v klasifikaci neslučitelností, jak zamýšlí PP, a navrhuje, aby lidé raději nejprve diskutovali širší cestu pro nastolení morálky v politice...

- (6) Quando **lhe sugeri fazermos** esta surpresa, aceitou logo.

Když jsem mu navrhl, abychom to překvapení udělali, ihned souhlasil.

6.2.2.1.3. Decidir

Decidir je dalším slovesem, které je v Gramática da Língua Portuguesa zařazeno mezi slovesa deklarativní. Dle našeho názoru však toto sloveso bylo mezi deklarativní slovesa zařazeno chybně. Nevyjadřuje totiž druh sdělení, deklaraci, ale spíše určuje jakým směrem se věci budou ubírat nebo by se mohly ubírat v důsledku rozhodnutí původce děje. Jedná se proto dle našeho názoru o sloveso určovací. To je i důvod proč vykazuje podobné syntaktické tendence jako slovesa určovací, o nichž bude pojednáno později.

Hlavním rozdílem oproti syntaktickým tendencím sloves *confessar* a *sugerir* je velká převaha infinitivních kompletivních vět nad větami finitivními (u korpusu CETEMPúblico byl tento nepoměr kvantifikován takto: 83,25% versus 16,75%). Na ohromné množství nalezených infinitivních vět v korpusu CETEMPúblico (29870) připadá velmi málo flektivních tvarů infinitivu (0,1%), což nás opravňuje činit závěry v tom smyslu, že infinitiv v kompletivních větách subkategorizovaných slovesem *decidir* nabývá pouze neflektivního tvaru, příkladem je věta (1). Důvodem je nepochybně kontrola podmětu u infinitivních vět. Jednou z nalezených výjimek je věta (2).

Finitivní kompletivní věty jsou po tomto slovesu méně časté. Jsou charakteristické tím, že v nich převažuje indikativ (příklad 3) nad konjunktivem (4) a že v celé třetině případů má komplementizér podobu *se* (jedná se o nepřímou otázku, jako ve větě 5) či je komplementizér foneticky nulový a jeho místo v povrchové struktuře zastává zájmeno tázací, jako je tomu ve větě (6).

- (1) «Quando os magistrados e os advogados **decidem eles próprios escrever** as leis que terão que aplicar, a Constituição é violada», declarou ontem Giuliano Ferrara, porta-voz do Executivo.

„Pokud se zastupitelé a advokáti rozhodnout sami vytvářet zákony, podle kterých se budou muset řídit, ústava je porušována”...

- (2) Que foi também a pia baptismal da União em progresso; justamente dos regimes democráticos, que sobre o sangue e as ruínas **decidiram nunca mais deixarem** azedar os conflitos entre eles.

...právě z demokratických režimů, které se na krvi a ruinách rozhodly, že již nikdy mezi sebou nenechají vzplát konflikty.

- (3) «Parece que as instituições **decidiram que há** suporte a curto prazo», comentou um operador.

„Zdá se, že se instituce usnesly, že je k dispozici krátkodobá podpora” komentoval jeden dělník.

- (4) O juiz **decidiu que o médico aguarde** o julgamento em liberdade.

Soudce se rozhodl, že bude lékař čekat na soud na svobodě.

- (5) Carlos Alberto Silva **decidirá brevemente se conta** com Toni para o plantel sénior do FC Porto.

Carlos Alberto Silva se brzy rozhodne, zda počítá s Tonim do seniorského týmu FC Porto.

- (6) Destaque: Interessa antes de mais **decidir quem preferimos** para representar a República, a que somos e a que queremos vir a ser.

Vybíráme: hlavně záleží na rozhodnutí, koho chceme, aby reprezentoval republiku...

6.2.2.2. Slovesa epistemická

Slovesa epistemická (Verbos Epistémicos) představují skupinu sloves, která vyjadřují poznání extralingvistické skutečnosti na základě přímé zkušenosti, způsob tohoto poznání dotyčnou osobou či její přijetí jiným způsobem než smyslovým vnímáním, případně její nepřijetí: logickým odvozením či uvěřením.

6.2.2.2.1. Saber

Saber (vědět) je prvním ze zvolených epistemických sloves. Je to sloveso vůbec s nejčastějším počtem výskytů ze všech sloves, která jsme v rámci korpu CETEMPúblico zkoumali (79021). Jak je pro epistemická slovesa typické, uvozuje *saber* kompletivní věty převážně finitivní povahy (v našem korpusu tvoří 79,10% ze všech kompletivních vět uvozených tímto slovesem).

Ve finitivních kompletivních větách, obsahujících vždy indikativ, a to i když je sloveso *saber* negováno, se objevuje jak komplementizér *que* (ve 49,1% případů všech finitivních vět uvozených slovesem *saber*, jako v případě 1), tak komplementizér *se* (v 33,33% případů, jako ve větě 12) a celá řada tázacích zájmen (v 17,56% případů, jako ve větě 3).

V infinitivních kompletivních větách nejsou lexikálně realizovány žádné komplementizéry, a to ani *que* ani *se*. Tyto věty jsou naproti tomu často uvozeny tázacími zájmeny, jako je tomu ve větě (4). Korpus CETEMPúblico ukazuje, že je tomu v porovnání s finitivními větami méně často (v 10,43% případů). Flektivní tvary infinitivu jsou v tomto případě vzácné (v našem korpusu nepřekračují jedno procento ze všech infinitivních kompletivních vět, přesněji 0,92%). Jedna z nalezených vět je uvedena v příkladu (5).

- (1) Já se **sabe que** a Assembleia vai aprovar?

Už se ví, že to poslanecká sněmovna schválí?

- (2) Outra dúvida que a empresa mantém consiste em **saber se vai** ou não levantar o estudo que a Espírito Santo Sociedade de Investimentos elaborou sobre a Cive.

Další pochybnost, kterou společnost má, spočívá v tom, že neví, zda naváže či ne na studii...

- (3) **Não sei quem poderia** ter feito melhor.

Nevím, kdo by mohl být úspěšnější.

- (4) Na cidade, os soldados bósnios **não sabem o que pensar**.

Ve městě nevědí bosenští vojáci, co si myslet.

- (5) Só aqueles cujo valor se apurara ou também os outros que não tinha sido possível quantificar mas que **se sabia existirem**?

Jen ti, jejichž cena se dříve zkoumala nebo také ti ostatní, které nebylo možno spočítat, ale o kterých se vědělo, že existují?

6.2.2.2.2. Achar

Dalším velmi často se vyskytujícím epistemickým slovesem (20545 výskytů v korpusu CETEMPúblico) je *achar* (domnívat se). Uvozuje v drtivé většině finitivní kompletivní věty, ještě ve větším procentuálním poměru (95,71% všech kompletivních vět subkategorizovaných slovesem *achar*), než jsme viděli u slovesa *saber*. Narozdíl od něho následuje po antecentu *achar* výlučně komplementizér *que*.

Sloveso *achar* je charakteristické tím, že se jakožto antecedent kompletivních vět vyskytuje ve dvou typech konstrukcí. Nejčastěji samostatně ve významu „domnívat se“, „myslet“ (ve finitivních kompletivních větách se vyskytuje sloveso v indikativu – příklad 1) či v kombinaci s adjektivem, pak má sloveso význam „spatřovat“, „shledat“ a stává se kopulativním slovesem. Modus konjunktivu kompletivní věty se částečně odvíjí od modálnosti adjektiva a částečně od postojové modality mluvčího, jelikož význam slovesa věty řídicí *achar* implikuje hodnocení reality. Takže spojení *achar estranho* (shledat divným) vyjadřuje údiv (příklad 2); *achar natural* (shledat přirozeným) vyjadřuje spontánnost a pravost; *achar normal* (shledat normálním) obvyklost; *achar melhor* (shledat lepším) vhodnost v porovnání s jinou skutečností; *achar certo* (shledat pravým) pravdivost, atd. Tato postojová modalita mluvčího není oslabena použitím záporu – viz příklad (3).

Stejně jako tomu je v případě finitivních, i u infinitivních kompletivních vět antecedent *achar* může stát samostatně (4) či tvořit celek s hodnotícím adjektivem (5). Rozdíl je ale v četnosti výskytu těchto dvou možností. Zatímco u finitivních kompletivních vět je antecedent typu „*achar* + adjektivum“ v korpusu CETEMPúblico zastoupen poměrně málo (6,5%), u infinitivních je to ve většině případů (76,5%). To nás opravňuje učinit závěr, že pokud ve větě řídicí stojí sloveso *achar* samostatně a má význam „domnívat se“, „myslet“ (např. 1), pak má kompletivní věta nejčastěji podobu finitivní, pokud je ovšem toto sloveso kopulativního charakteru a má význam „zdát se“, „shledat“, pak je následující vedlejší věta typicky infinitivní (např. 5, 6). Z uvedených procent vyplývá, že toto pravidlo nemá absolutní platnost.

Co se týče flektivního infinitivu v kompletivních větách uvozených *achar*, korpus CETEMPúblico ukázal četnost výskytu 6,92%, což je poměrně vysoké číslo, minimálně v porovnání s větami uvozenými *saber*. Nejspíše to souvisí s tím, s jakým typem antecedentu se v infinitivních větách setkáváme.

(1) **Acho que o cinema é o «mundo das possibilidades»** de que falava o Musil.

Myslím, že kinematografie je „svět možností“, o kterém mluvil Musil.

(2) **Acho muito estranho que o dr. João Nabais tenha feito** uma coisa dessas.

Zdá se mi velmi zvláštní, že João Nabais udělal něco takového.

- (3) **Não acha estranho que existam dirigentes** do PS que não se identifiquem com um ministro de um Governo do PS?
Nezdá se vám zvláštní, že existují předáci PS, kteří se neztotožňují s ministrem z vlády PS?
- (4) Gerstl **achava haver** uma extraordinária força no olhar de Schoenberg.
Gerstl se domníval, že je v pohledu Schoenberga neuvěřitelná síla.
- (5) **Acho possível fazer** um programa de língua portuguesa atraente e vivo, baseado na colaboração do espectador.
Zdá se mi možné udělat přitažlivý a živý program o portugalštině...
- (6) No sábado já filmo na ponte aos zigzagues; **acho melhor não ir** lá ver...
... sledávám lepším, abys se tam nechodil dívat.

6.2.2.2.3. Duvidar

Mezi epistemická slovesa patří i *duvidar* (pochybovat), které vyjadřuje nedostatek víry, nejistotu zda to, v co mluvčí věří, nastane či nikoliv.

Je to typické epistemické sloveso v tom smyslu, že uvozuje především finitivní kompletivní věty a to s železnou pravidelností: podle statistik CETEMPúblico je to takřka přesně v 99% případů. Ve všech těchto případech je komplementizérem *que*. „Pochybovat“ je sloveso, které jasně vyjadřuje postoj mluvčího k výpovědi, proto mají vedlejší věty, které jsou jím uvedeny, sloveso v modu konjunktivu (1). Je-li sloveso tvořící antecedent kompletivní věty negováno, z pochyby se stává jistota, která, jakožto skutečnostní modalita reálného děje, konvertuje sloveso vedlejší věty do indikativu (2). Vzácněji se i v tomto případě používá konjunktiv (3).

Infinitivní kompletivní věty se vyskytují, jak již bylo řečeno, po slovesu *duvidar* zřídka. Pokud se takové věty najdou, mají zpravidla stejný podmět, jako sloveso *duvidar* (4). Flektivní tvar infinitivu má v (5) nezastupitelnou úlohu, protože naruší kontrolu podmětu a bez toho, aby bylo nutné foneticky realizovat podmět prostřednictvím substantiva či zájmena, odkáže na dříve zmíněný objekt, který se stává podmětem věty kompletivní.

- (1) A maior parte das vezes **duvidamos que realmente Lisboa cheira** bem.
Ve většině případů pochybujeme, že Lisabon opravdu voní.

- (2) **Não duvida que será** seleccionado para os Jogos e não está desiludido com o que fez na capital do Reino Unido.
Nepochybuje, že bude nominován na Hry...
- (3) **Não duvido que fosse** boa solução.
Nepochybuji, že je to dobré řešení.
- (4) Considera-se a si próprio como um homem modesto e **duvida estar** à altura de tão altos cargos, mas, teoricamente, Jiang Zemin, 67 anos, é a figura mais poderosa da China, que desde há década e meia não concentrava tantos títulos num único dirigente.
Sám se považuje za zkomrného člověka a má pochybnosti, zda nastala doba, aby zastával tak vysokou pozici...
- (5) Embora não goste que lhe digam que as eleições na Baixa-Saxónia são um teste às eleições no Bundestag, o parlamento federal, Schröder sabe que um bom resultado do seu partido seria um arranque de peso para os sociais-democratas, que **ninguém duvida estarem** em recuperação.
... Schröder ví, že dobrý výsledek jeho strany by byl zbavení se břemene pro sociální demokraty, o nichž nikdo nepochybuje, že opět získávají na síle.

6.2.2.3. Slovesa zjišťovací

Zjišťovací (Verbos de Inquirição) jsou ta slovesa, jejichž sémantickým obsahem je komunikace obsahu sdělení za účelem získání požadované informace, svolení apod. Jde tedy o žádost jedné osoby směrem k osobě jiné s očekáváním adekvátní odpovědi či reakce opačným směrem. Předmětem analýzy budou kompletivní věty subkategorizovány dvěma nejběžnějšími zjišťovacími slovesy: *perguntar* (zeptat se) a *pedir* (žádat).

6.2.2.3.1. Perguntar

Perguntar (zeptat se) je sloveso uvozující až na výjimky finitivní kompletivní věty, jež jsou charakteristické tím, že neobsahují foneticky realizovaný komplementizér *que*, tak běžný u ostatních sloves. Je to tím, že kompletivní věta představuje nepřímou otázku jehož adresátem je předmět nepřímý jakožto argument slovesa *perguntar*. V případě foneticky nulového podmětu kompletivní věty dochází k procesu kontroly předmětu nepřímého (1). Nepřímá otázka je buďto uvozena komplementizérem *se* (zda), v případě, že následuje nepřímá otázka zjišťovací (1), či zájmenem tázacím, pokud následuje otázka doplňovací (2). Co se týče četnosti, otázka zjišťovací

se vyskytuje v korpusu CETEMPúblico poměrně velmi často v kompletivních větách finitivních (ve 43,5% v poměru ke všem finitivním větám s antecedentem *perguntar*). V infinitivních vedlejších větách byl nalezen pouze jeden takový případ ze třiceti (tj. v 3,33% případů; věta 3), jehož gramatičnost je přinejmenším s otazníkem. Zjišťovací nepřímé otázky s komplementizérem *se* jsou tudíž výhradní záležitostí finitivních kompletivních vět.

Vzácně se vyskytující infinitivní kompletivní věty po slovesu *perguntar* jsou opatřeny tázacím zájmenem (4) či příslovcem. Pokud není podmět kompletivní věty vyjádřen, jako je v tomto případě, je interpretace podmětu kompletivní věty kvůli nepřítomnosti flexe infinitivu vágní a její sémantická interpretace je zcela závislá na větě řídící. V případě vět (4) a (5) se spíše kloníme k interpretaci kontroly podmětu, nicméně stejně tak může být podmět povahy neurčité, s univerzální platností obsahu kompletivní věty.

Věta (5) ukazuje postavení *que* po antecedentu vedlejší věty, nejedná se však o komplementizér, nýbrž o zájmeno tázací *que* ve významu jaký (5).

Příklad (6) demonstruje poměrně časté zdůraznění tázacího zájmena ve finitivních kompletivních větách vložením „*é que*“ napravo od něj.

- (1) Quando **lhe perguntamos se sabe** o que são dinossauros, diz-nos o que aprendeu na escola.

Když se ho zeptáme, zda ví, co to jsou dinosauři, řekne nám to, co se naučil ve škole.

- (2) **Não lhe vou perguntar quanto custam** esses retratos...

Nebudu se ho ptát, kolik stojí ony portréty.

- (3) Eu fui mais um que, com «papas e bolos», pressão psicológica, respostas prontas para todas as questões e uma sessão de esclarecimento até à 1h30 da manhã, assinei um contrato, letras (com juros de 28 por cento, só agora o soube) e, ao tentar ainda ler as condições, **me perguntaram se** àquela hora ainda **ir ler** tudo.

A když jsem se ještě snažil číst podmínky, zeptali se mě, zda je v tu hodinu budu ještě číst celé.

- (4) Centenas de pessoas pediam a repetição do programa e **perguntavam como adoptar** crianças chinesas.

Stovky lidí žádali opakování programu a ptali se, jak adoptovat čínské děti.

- (5) E é comum verem-se turistas e até portugueses a **perguntar que caminho seguir**.

A je obvyklé, že jsou k vidění turisté, dokonce portugalsští, kteří se ptají, jakou cestou jít.

- (6) Fiquei tão surpreendido, **que lhe perguntei porque é que continuávamos** a ser homens de esquerda.

Byl jsem tak překvapen, že jsem se ho zeptal, proč jsme stále ještě muži levice.

6.2.2.3.2 Pedir

Stejně jako v případě zjišťovacího slovesa *perguntar* je i *pedir* (žádat) charakteristické uvozováním finitivních kompletivních vět. Tím však veškerá podobnost v syntaktickém chování obou sloves končí. Sloveso *pedir* je totiž rovněž slovesem určovacím. Finitivní kompletivní věty s antecedentem *pedir* se typicky vyskytují s komplementizérem *que* (příklad 1) a slovesným modem jeho slovesa bývá konjunktiv (příklad 1). Věta (2) však obsahuje komplementizér *se* a indikativ. Význam slovesa *pedir* je v tomto zvláštním případě zjišťovací a je velmi blízký, ne-li ekvivalentní, k významu slovesa *perguntar* (zeptat se).

Infinitivní kompletivní věty jsou v případě antecedentu *pedir* méně vzácné, stejně jako v případě *perguntar*. V korpusu CETEMPúblico to bylo v 20,80% případů. Co infinitivní vedlejší věty po slovese *pedir* vyznačuje, je přítomnost komplementizéru *para*, jenž je znakem sloves určovacích. Komplementizér *para* byl zaznamenán takřka ve všech infinitivních kompletivních větách s antecedentem *pedir*. Ve vzácných případech následují obě slovesa – antecedent a infinitiv vedlejší věty – bez komplementizéru bezprostředně po sobě, jako ve větě (4). Komplementizér *para* je jediným komplementizérem vyskytujícím se v infinitivních kompletivních větách v portugalštině a typicky se objevuje právě po slovese *pedir*. Podle Gramática da Língua Portuguesa se stejně tak vyskytuje u jiných sloves, které vyjadřují žádost, jako např. *dizer*, *insistir*, *solicitar* apod. (Mateus, 2003, s. 621). Jedná se tedy rovněž o slovesa zjišťovací. Na stejném místě ve zmíněné gramatice je řečeno, že v tomto typu vedlejších vět nemůže být komplementizér *para* kombinován s *que*, což je důkazem pro to, že se nejedná o předmětné věty nepřímé, nýbrž přímé. Věta (5) je právě ten případ, proto ji lze z tohoto důvodu považovat za agramatickou.

Infinitivní kompletivní věty s antecedentem *pedir* mají tři základní podoby v závislosti na realizaci podmětu: buď je tento podmět explicitně vyjádřen (6), pak je zpravidla odlišný od podmětu řídicí věty; nebo není v infinitivní větě vyjádřen, je však přítomen ve větě řídicí jako předmět nepřímý – argument slovesa *pedir* (7), jedná se tedy o kontrolu předmětu nepřímého; popřípadě nemá sloveso *pedir* vyjádřen jiný argument než infinitivní větu, jejíž podmět je nulový, tj. foneticky nevyjádřený (8). V tomto posledním případě má nevyjádřený podmět věty vedlejší stejného referenta jako podmět predikátu *pedir*: jde o kontrolu podmětu.

Infinitivní kompletivní věty s komplementizérem *para* obsahují běžně flektivní tvary infinitivu (6). V našem obsáhlém korpusu byl flektivní infinitiv zaznamenán s procentuálním vyjádřením 10% vzhledem ke všem infinitivním větám, což je vysoké číslo. Naproti tomu v infinitivních kompletivních větách, které komplementizér *para* postrádají, jako např. v (8), flektivní tvar infinitivu zaznamenán nebyl.

- (1) Por isso, a Ifor vai **pedir às autoridades sérvias que punam** inequivocamente os bombistas.
Proto Ifor požádá srbské úřady, aby jednoznačným způsobem potrestaly atentátníky.
- (2) Estrela Serrano acrescenta que o chefe do protocolo do Ministério dos Negócios Estrangeiros do país de Fidel, «inclusivamente, **pediu à comissão organizadora se podiam ter** alguém a acompanhar os preparativos da reunião».
„... požádal organizační výbor, zda by mohl vyslat někoho, kdo by se zúčastnil přípravy setkání“.
- (3) Mas o guarda não esteve com meias medidas e **pediu para o outro se calar**.
Nicméně ostraha nebyla pro částečná opatření, ale požádala ho, aby mlčel.
- (4) A reacção dos consumidores só **pede ser** a mesma que tiveram quando se procurou alterar o regime de utilização do cartão multibanco.
Reakce spotřebitelů bude nejspíš stejná, jako když byly pokusy změnit režim používání bankovní platební karty.
- (5) Mil milhões de dólares é a quantia que a Apple **teria pedido à IBM para que esta poder** vir a utilizar o sistema de operativo dos Macintosh nos computadores da Big Blue assentes no processador PowerPC (desenvolvido por ambas as empresas com a colaboração da Motorola) .
Sto milionů dolarů byla nejspíš částka, kterou Apple požadovala od IBM, aby tato společnost mohla používat operační systém Macintosh...
- (6) Pedi **para os processos serem** secretos perante os tribunais.
Požádal jsem, aby tyto procesy byly zamlčeny před soudem.
- (7) Um dos instruendos, proveniente da Unita, disse haver dificuldades, que **Barroso lhe pediu para especificar**.
Jeden ze stážistů z Unity zmínil potíže, o jejichž upřesnění ho požádal Barroso.
- (8) As esplanadas e outros equipamentos acessórios destes estabelecimentos só **pedem estar** abertos até às 23h00 nos dias úteis e até às 24h00 aos fins-de-semana.
Zahrádky a ostatní doplňková vybavení těchto zařízení jen požadují, aby mohly být otevřeny do jedenácté hodiny večer...

6.2.2.4. Slovesa hodnotící

Mezi hodnotící slovesa (Verbos Avaliativos), jejichž výčet v Gramática da Língua Portuguesa (Mateus, 2003, s. 609) působí jak ze sémantického tak z morfoloického úhlu pohledu dosti různorodě, patří i slovesa *lamentar* a *criticar*, jimž budou, jakožto antecedentům kompletivních vět, věnovány následující řádky. To, co mají tato slovesa společného, je hodnocení či postoj zaujatý mluvčím v důsledku tohoto hodnocení.

6.2.2.4.1. Lamentar

Sloveso *lamentar* (litovat) je antecedentem převážně finitivních kompletivních vět (v korpusu CETEMPúblico to je v 83,95% případů), nicméně ani infinitivní věty nejsou žádnou výjimkou. Do tohoto počtu nebyly zahrnuty realizace vazby *lamentar-se de* (stěžovat si), která je výhradně antecedentem infinitivních vět předmětných nepřímých.

Finitivní vedlejší věty jsou opatřeny vždy slovesem v modu konjunktivu (1), jelikož sloveso *lamentar*, stejně jako mnoho jiných hodnotících sloves, vyjadřují postoj mluvčího, tedy subjektivní modalitu.

U infinitivních kompletivních vět s antecedentem *lamentar* byl zaznamenán poměrně vysoký poměr výskytu flektivního infinitivu (6,61% případů vztaženo ke všem infinitivním větám s totožným antecedentem) a to i ve větách, kde je podmět věty řídící shodný s podmětem kompletivní věty (kontrola podmětu). Oba slovesné tvary souvětí obsahují stejné gramatické morfémy. Příklad (2) ukazuje tuto situaci s morfémou první osoby plurálu, příklad (3) morfémou třetí osoby plurálu. Příklady (4) a (5) ukazují naproti tomu neflektivní tvary v obdobných případech. Použití flektivního tvaru v kompletivní větě se jeví jako fakultativní a expresivnější. Věta (6) ukazuje situaci bez kontroly podmětu v důsledku infinitivní flexe.

- (1) Mas não é só por razões económicas que o livreiro **lamenta que haja** «editores que já só editam para supermercados».

Ale není to jen z důvodů finančních proč knihkupec lituje, že existují „editoři, kteří již vydávají jen pro supermarkety“.

- (2) Quanto aos Silence 4, **lamentamos não termos dito** que o mencionado tema dos Abba apenas serviu para «fazer uma ligação perfeita entre dois estilos musicais em nada semelhantes, conseguida com grande mestria».

Co se týče Silence 4, je nám líto, že jsme neřekli, že zmíněné téma Abby pouze sloužilo k tomu, aby „bylo perfektním propojením mezi dvěma hudebními styly...“.

- (3) Sem compreenderem que por mais que se encontrem ao largo, não terão criado distância entre eles e o cais senão para melhor desprezar o mar, para olhar melhor a terra, para se sentirem longe dela, para **lamentarem terem ido** tão longe, para melhor sucumbirem à tentação do sentimento que ela inspira àqueles de nós que são mais fracos.
... aby litovali, že šli tak daleko,...
- (4) Os dois adúlteros deixavam os rapazinhos no cinema e iriam, **lamentamos colocar** essa hipótese, dormir um com o outro na hora e meia livre.
Ti dva cizoložníci zanechali děti v kině a šli, je nám líto přijít s takovou hypotézou, vyspat se spolu během té hodiny a půl.
- (5) Alguns **lamentam nunca ter** praticado no sector de confecções.
Někteří litují, že nikdy nezískali praxi v oděvním odvětví.
- (6) Pedro Miguel **lamenta «existirem pessoas** com um sentido relativo de responsabilidade e de ética».
Pedro Miguel lituje, že „existují lidé s relativním smyslem pro odpovědnost a etiku“.

6.2.2.4.2. Criticar

Criticar (kritizovat) je v porovnání s *lamentar* méně často se vyskytujícím antecedentem kompletivní věty (četnost 169 v korpusu CETEMPúblico). Převaha finitivních kompletivních vět je obdobně výrazná (81,02%) jako u posledně zmíněného antecedentu. Modus slovesa finitivní kompletivní věty je převážně konjuntiv (1), byl ale zaznamenán rovněž indikativ (2).

U infinitivních kompletivních vět s antecedentem *criticar* se běžně setkáváme s faktivní interpretací se zdůrazněním pravdivosti prostřednictvím konstituentu *o fato de* (3), případně s elipsí *fato de* (4). Tyto věty mají podmět s odlišným referentem od podmětu věty řídicí a obsahují běžně flektivní infinitiv (3).

Věta (6) představuje častou konstrukci pro antecedent v podobě slovesa *criticar*: následuje předmět přímý, který představuje adresáta kritiky a je podmětem infinitivní vedlejší věty uvozené předložkou *por*. Nejedná se však o kompletivní větu předmětnou přímou ale o adverbialní větu příčinnou. Proto tyto případy nebyly započteny do kvantitativní analýzy prezentované v této kapitole. Z výše řečeného vyplývá, že kontrola předmětu v případě infinitivních kompletivních vět s antecedentem *criticar* možná není, nebo alespoň nebyla v korpusu CETEMPúblico zaznamenána.

U infinitivních kompletivních vět byly nalezeny případy výskytu flektivního infinitivu (příklady 5).

- (1) A central sindical **criticou** ainda **que**, das 13 mesas parcelares, **dez tenham esgotado** os prazos previstos sem qualquer conclusão por falta de reuniões para discutir os temas.
Odborová centrála ještě kritizovala, že ze 13 kulatých stolů již deset vyčerpalo určený čas...
- (2) Só que muitos **criticam que**, ao colocar a fasquia tão alta -- ou seja, sendo-lhe permitido aumentar uma percentagem considerada excessiva --, **o país teria** tendência a pouco se esforçar para atingir uma maior eficiência energética, perdendo assim competitividade em relação aos seus parceiros europeus.
Jenže mnozí kritizují, že tím, že se laťka nastaví tak vysoko,..., země bude mít tendenci vyvinout málo úsilí k docílení větší energetické účinnosti...
- (3) Os empresários **criticam**, sobretudo, **o facto de os três primeiros dias** da deslocação **coincidirem** com feriados neste emirado...
Podnikatelé kritizují především skutečnost, že tři první dny pouti kolidují se státními svátky tohoto emirátu...
- (4) Por isso, «o povo decidiu fazer uma festa civil», disse ao Público um dos sete elementos da comissão organizadora que, embora reconhecendo que o padre Gonçalo «é uma boa pessoa», estranhamente lhe **critica o «não ser de cá»**.
... přestože uznává, že otec Gonçalo je „dobrý člověk“, kupodivu ho kritizuje, že „není odsud“.
- (5) Os ambientalistas **criticaram** ainda **terem sido** excluídos da lei determinados equipamentos que, segundo Driesen, emitem 17 mil toneladas de tóxicos.
Ochránci přírody ještě kritizují, že jsou ze zákona vyňata určitá zařízení...
- (6) Disse que não falava sobre a campanha eleitoral mas **criticou Guterres por este ter prometido** suprimir as portagens da CREL.
.. ale kritizoval Gutterese za to, že slíbil zrušit mýtné CREL.

6.2.2.5. Slovesa přací a optativní

Slovesa, která vyjadřují přání, preference mluvčího ohledně výpovědi obsažené ve vedlejší větě, kterou uvozují, to jsou slovesa přací a optativní (*desejar* - chtít, *esperar* - doufat, *preferir* - upřednostňovat). Jsou to rovněž slovesa, která vystihují akci implikující rozhodnutí učiněné na základě preferencí (*ousar* – odvážit se, *pretender* – činit si nároky, *querer* – chtít,

tencionar – mít v úmyslu, *tentar* – zkoušet). Jak je vidno, jedná se o skupinu sloves s velmi odlišnými sémantickými koncepty. Z první zmíněné podskupiny byly vybrány dvě slovesa (*desejar*, *preferir*), z druhé jedno (*ousar*).

6.2.2.5.1. Desejar

Sloveso *desejar* (chtít) je jedním z antecedentů vět předmětných přímých, u něhož pozorujeme tendenci uvozovat převážně infinitivní kompletivní věty. Tato charakteristika je společná pro všechna sledovaná slovesa prací a optativní, jak uvidíme následně. Korpus CETEMPúblico ukazuje, že v případě antecedentu *desejar* mají kompletivní věty podobu infinitivních vět (jako např. u věty č. 1) celkem v 71,5% případů. Dalším charakteristickým jevem slovesa *desejar*, stejně jako u dalších sledovaných sloves pracích a optativních je preference neflektivních tvarů infinitivu v kompletivních větách (např. věta č. 2). Flektivní tvary se vyskytují jen zřídka (v 0,1% případů). Jedním ze čtyř nalezených případů je věta (3). Tato věta ukazuje, že morfém první osoby plurálu má za úlohu zdůraznit tuto osobu v kontextu celé věty, stejně jako zájmeno osobní *nós*. Podobně tak v případě věty (4): expresivní zdůraznění gramatické kategorie osoby má jistě spojitost s predikativem *rapazes* (chlapci), který je dán do kontrastu s podmětem řídicí věty *raparigas* (děvčata). Věty (5) a (6) ukazují obdobné zdůraznění, ale jinými prostředky: použitím osobního zájmena v první osobě singuláru napravo od slovesa, ke kterému se vztahuje (5), či vklíněním slovesa *é* ve třetí osobě singuláru (*é*) mezi antecedent a infinitiv kompletivní věty (6).

U infinitivních kompletivních vět nalézáme, stejně jako u ostatních predikátů pracích a optativních, jev kontroly podmětu, již v teoretické části popsany (podmět věty řídicí a věty kompletivní je totožný).

Méně časté finitivní kompletivní věty mají slovesa v modu konjunktivu (7), jelikož se jedná o výraznou postojovou modalitu mluvčího. Opakovaně jsme se v korpusu CETEMPúblico setkali s foneticky nulovým komplementizérem *que* (byť výskyt nebyl nijak velký, něco málo přes jedno procento). Tuto pro finitivní kompletivní věty neobvyklou situaci ukazuje věta (8).

(1) Só **desejo viver** em paz.

Pouze chci žít v míru.

(2) Desta vez por causa de uma fuga de informação que os responsáveis **desejam investigar**.

Tentokrát kvůli úniku informací, který odpovědní chtějí vyšetřit.

(3) Perdemos com isso, mas o potencial cá continua e **desejamos finalmente sermos** nós a rentabilizá-lo, para bem das gerações futuras.

Ztratíme tím, ale potenciál tu stále je a přejeme si, abychom to konečně byli my, kdo ho zužitkuje...

- (4) «O seu sucesso entre os leitores baseia-se no facto de as raparigas pequenas **desejarem frequentemente terem** sido rapazes», afirma Bob Dixon, um dos muitos críticos do trabalho de Enid Blyton.

„Jeho úspěch u čtenářů se zakládá na skutečnosti, že si mladé dívky často přejí být chlapci”...

- (5) A confirmar-se tal notícia **desejaria eu assegurar** outra: a de que este governo já acabou e que muito ganharia este país em ir pensando em formar outro com menos analfabetos mentais e um Primeiro Ministro menos trouxa de trazer por casa.

Když se potvrdila tato zpráva, chtěl bych zajistit jinou...

- (6) Um poder que teme o Estado, que se declara incapaz de governar bem o país todo, é um poder que, mais cedo ou mais tarde, acaba por transmitir a ideia de que, lá bem no fundo, o que **deseja é deixar** de o ser.

... nakonec prezentuje myšlenku, v podstatě, že to co chce, je přestat jím být.

- (7) Devemos **desejar apenas que ganhem** os melhores.

Musíme si jen přát, aby zvítězili ti nejlepší.

- (8) A História conjunta dos nossos povos, traçada do modo que todos conhecemos, poderá continuar agora a escrever-se no entendimento de uma concepção de colaboração de povos que falam a mesma língua e que a cultura e a vivência conjuntas uniram e **desejamos continue** a unir

... koncepcie spolupráce národů, které mluví stejnou řečí a které kultura a společné soužití spojilo a přejeme si, aby i nadále spojovalo.

6.2.2.5.2. Preferir

Sloveso *preferir* (preferovat) uvozuje infinitivní kompletivní věty a to způsobem přesvědčivějším než předchozí sloveso *desejar*. Číselně vyjádřeno v rámci korpusu CETEMPúblico: 91,83%. Zkoumaný vzorek rovněž ukázal silné preferování neflektivních tvarů infinitivu (jako např. věta č. 1). Flektivní tvary na pozici infinitivu kompletivní věty jsou výjimkou (věta č. 2), jejíž výskyt nepřesahuje desetinu procenta vzhledem ke všem infinitivním větám. Věta (3) reprezentuje finitivní kompletivní věty subkategorizované *preferir*. *Preferir* je slovesem, které vyjadřuje osobní preference mluvčího, proto nepřekvapí použití konjunktivu.

(1) Os outros -- entre eles Portugal -- **preferiram não se comprometer** com um voto decisivo.

Ostatní, mezi nimiž Portugalsko, upřednostňovali se nekompromitovat rozhodujícím hlasem.

(2) Os operadores da Bolsa de Sidney mantiveram-se ontem afastados do mercado, **preferindo permanecerem** na expectativa enquanto aguardam uma maior clarificação quanto à situação no Golfo.

Účastníci burzy v Sidney se včera na trhu drželi zpátky, a raději zůstali v očekávání zatímco očekávali vyjasnění situace v Zálivu.

(3) **Preferia então que houvesse** uma verba global garantida à partida?

Raději byste tedy, aby byla na začátku garantována celková pojistná částka?

6.2.2.5.3. Ousar

Ousar (odvážit se) je slovesem optativním, o němž se (stejně jako o *tencionar*) Gramática da Língua Portuguesa (Mateus, 2003, s. 638) a Gramática do Português (Raposo, 2013, s. 1917) zmiňují jako o slovesu, které nepřipouští konstrukci s finitivní kompletivní větou. Analýza korpusu CETEMPúblico toto tvrzení beze zbytku potvrdila: nebyl nalezen byt' jen jediný případ finitivní kompletivní věty následující po tomto slovesu. Je to extrémní případ distribuce kompletivních vět podle finitivnosti kompletivní věty, jiný nebyl u vět předmětných přímých v této práci potvrzen. *Ousar* (jako *tencionar*) vyžaduje kompletivní větu v podobě infinitivní vedlejší věty, která je jeho jediným argumentem.

Dalším zaznamenaným absolutním pravidlem v případě slovesa *ousar* je nulový výskyt flektivních tvarů infinitivu vedlejší věty. Svědčí to o tom, že je toto sloveso díky kontrole podmětu velmi blízké pomocným modálním slovesům, jako je např. *dever*. Na to ostatně poukazuje i Gramática da Língua Portuguesa v pojednání o restrukturalizaci přísudku, který se projevuje nízkou autonomií vedlejší věty (Mateus, 2003, s. 646). Gramática do Português dává přímo do souvislosti výskyt flektivního infinitivu a finitivních vět: „Všiměte si také, že v kontextech, kde se nemůže vyskytnou finitivní věta, nemůže se objevit flektivní infinitiv“³⁶⁵ (Raposo, 2013, s. 1918).

³⁶⁵ Repare-se também que nos contextos em que não pode ocorrer uma oração finita não pode ocorrer uma oração de infinitivo flexionado.

- (1) Conta-se em Gaza que, durante a guerra civil, os homens da Renamo **não ousavam maltratar** prisioneiros que se apresentassem como «filhos» ou seguidores do espírito.

Vypráví se v Gaze, že se během občanské války přívrženci Renama neodvažovali ubližovat zajatcům...

- (2) Como **ousava ele fazer** uma oferta daquelas, dar um «mau exemplo» aos verdadeiros crentes, que sabem perfeitamente que os jogos de azar estão proibidos pelo Corão?

Jak se odvážil dát takovou nabídku...

6.2.2.6. Slovesa určovací

Slovesa určovací (Verbos Declarativos de Ordem), jak lze vyčíst z portugalského termínu označujícího v Gramática da Língua Portuguesa tento druh sloves, vyjadřují pořádek určený osobou, která je obdařena autoritou rozhodovat o tom, jak záležitosti popsané v kompletivní větě budou uspořádány. Tato osoba plní syntaktickou funkci podmětu. Podmětem může být rovněž figurativně skutečnost, která má na nastalou situaci stejný dopad, jako by o ni rozhodl někdo konkrétní. Do korpusu CETEMPúblico byla vybrána dvě hojně používaná slovesa vyjadřující vzájemná antonyma: *permitir* (dovolit, umožnit) a *proibir* (zakázat).

6.2.2.6.1. Permitir

Permitir je po slovese *saber* nejhojněji se vyskytujícím slovesem subkategorizujícím věty předmětné přímé, které jsme sledovali. Jednak jej lze přeložit jako „dovolit“ (jedná se tedy o vyjádření souhlasu), mnohem častěji znamená „umožnit“ (realizace obsahu vedlejší věty závisí na podmětu věty řídicí, či na skutečnosti, která je větou řídicí popsaná) – jako např. ve větě (2).

Korpus CETEMPúblico přesvědčivě ukazuje, že sloveso *permitir* uvozuje převážně infinitivní kompletivní věty (77,29%). Nalezneme mezi nimi i hojný počet flektivních tvarů infinitivu (např. věta 2). V poměru ke všem infinitivním větám sice jejich výskyt není nijak mimořádně častý (2,04%), nicméně toto číslo naznačuje, že se flektivní infinitiv po slovese *permitir* objevuje poměrně běžně. Finitivní kompletivní věty (ve 22,71% případů ze všech kompletivních vět) obsahují antecedent *que* a sloveso v modu konjunktivu.

Podmět věty řídicí a věty kompletivní jsou zpravidla odlišné, nejedná se tedy o kontrolu podmětu. Podmět infinitivní kompletivní je vyjádřen stejným způsobem, jako jsme viděli u podmětných vět s antecedenty (*é*) *possível*, (*é*) *impossível*, (*é*) *preciso*, a to dvěma způsoby: buďto klasicky jako podmět v rámci kompletivní věty (3; 5) či prostřednictvím předmětu nepřímého rozvíjejícího sloveso *possível* věty řídicí (1; 2; 4), což je častější. V tomto druhém případě se jedná o kontrolu předmětu nepřímého.

Věta (6) je kuriózní případ v tom smyslu, že je kompletivní věta předmětná přímá uvozena předložkou *a*, podobně jako je tomu u kompletivních vět s gerundijním infinitivem. Slovesa určovací ale tuto konstrukci netvoří. Jelikož předložka *a* neplní v propozici žádnou funkci, je proto vnímána jako negramatická.

- (1) «**Não iremos permitir ao PSD adiar** este caso para quando lhe for favorável», salientou o autarca...
„Nedovolíme PSD odložit tento případ na tehdy, kdy jí to bude vyhovovat”...
- (2) Para isso vão dispor, cada um, de cerca de 30 hectares de terra de óptima qualidade -- «a média comunitária é de 17 hectares», disse -- que **lhes permite criarem** «empresas familiares rentáveis».
... která jim umožní, aby založili „rodinné rentabilní firmy”.
- (3) A extrema liberdade norte-americano, sagrada mas muito complexa (**permite os cidadãos terem** arsenais de armas em casa ou a existência legal de partidos neonazis que defendem o uso de violência) , foi o grande tema de ontem na discussão sobre as consequências do tiroteio de sexta-feira dentro do Capitólio.
... umožňuje občanům, aby doma drželi arzenály zbraní...
- (4) Esta disposição **permitiu aos locais construir** as principais situações de perigo.
Toto uspořádání umožnilo místním simulovat základní situace ohrožení.
- (5) A presença de um médico no local **permite também que o doente chegue** ao hospital e seja imediatamente encaminhado para o tratamento devido.
Přítomnost lékaře na místě také umožňuje, aby nemocný odešel do nemocnice...
- (6) Nesse sentido, a ANBP irá propor ao MAI a criação de legislação que **permita a formar** corpos mistos de bombeiros profissionais, a constituir por sapadores, municipais e até voluntários assalariados.
V tomto smyslu, ANBP navrhne MAI vytvoření legislativy, která by vytvořila integrované útvary...

6.2.2.6.2. Proibir

Distribuce kompletivních vět po slovese *proibir* je podle kvantifikace nalezených realizací v rámci CETEMPúblico téměř přesně stejná, jako tomu bylo u antonyma *permitir* (infinitivní věty 77,44%; finitivní věty 22,56%). Výskyt antecedentu *proibir* je však ve srovnání s druhým zmíněným určovacím slovesem daleko méně častý a v případě infinitivních kompletivních vět má zpravidla podobu neosobní konstrukce se slovesem v pasívu *é proibido* (1). Co se týče syntaktické podoby, kterou nabývá sémantický podmět věty vedlejší, nalézáme stejné dvě možnosti jako u *permitir*, jak ukazuje kontrast mezi větami (2) a (3).

Flektivní infinitiv v infinitivních kompletivních větách je obdobně častý jako u *permitir* (1,7%). Je obvyklý dokonce i u neosobní konstrukce se slovesem v pasívu. Zde získává ojedinelou „zosobňovací“ funkci. Infinitiv s gramatickým morfémem třetí osoby plurálu *tirarem* ve větě (4) zcela jasně naznačuje adresátům sdělení, že se jich zákaz obsažený v kompletivní větě osobně týká. Obdobně ve větě (5) je flektivní tvar první osoby plurálu *sermos* použit za tím účelem, aby bylo adresátovi sdělení naznačeno, že se jej propozice týká, stejně jako mluvčího. V tomto případě bylo nalezeno pouze sloveso *proibir* v aktivu. Jak dokládá věta (3), je použití flektivního infinitivu fakultativní.

Finitivní kompletivní věty obsahují neosobní pasivní konstrukci *é proibido* v daleko menší míře než infinitivní věty (20,78% finitivních versus 86,17% infinitivních). Z toho vyplývá pravidlo, že pokud se tato pasivní konstrukce vyskytne, většinou automaticky následuje infinitiv. Finitivní kompletivní věty mají sloveso ve tvaru konjunktivu (6).

Za zmínku stojí věta (7), která představuje konstrukci infinitivu s akuzativním podmětem.

- (1) É assim: no último ano de cada legislatura **é proibido nomear** seja quem for.
Je to tak: v posledním roce každého volebního období je zakázáno jmenovat, ať je to kdokoliv.
- (2) Por isso mesmo, a lei **proíbe à entidade patronal**, salvo algumas exceções, **transferir** o trabalhador para outro local de trabalho.
Právě proto zákon zakazuje zaměstnavateli, vyjma několika výjimečných případů, přesunout zaměstnance na jiné místo výkonu práce.
- (3) Se este percurso obrigava o Tc a discutir a questão de a lei que **proíbe as organizações fascistas ser** ou não constitucional, os juízes conselheiros do Tc só tinham uma coisa a fazer: era discutir tal questão e decidir sobre a eventual inconstitucionalidade da lei.
...zákona, který zakazuje fašistickým organizacím být nebo nebýt v souladu s konstitucí...

- (4) Ainda que os turistas sejam tolerados, de má vontade, é **expressamente proibido tirarem** fotografias.
Přestože jsou turisté tolerováni, neochotně, je výslovně zakázáno pořizovat fotografie.
- (5) Agora já não era preciso ostentar o passe que nos **proibiu sermos** cidadãos do nosso próprio país.
Nyní již nebylo nutné ukázat pas, který nám zakázal, abychom byli občany naší vlastní země.
- (6) A ordem do governo é **proibir que as pessoas tomem banho** de mar.
Vládním nařízením je zakázat, aby se osoby koupali v moři.
- (7) No último minuto antes do palco, o grupo reúne-se em círculo e junta as mãos, num **ritual que é proibido fotografar**.
V poslední minutě před nástupem, skupina se shromáždí do kruhu a chytne se za ruce v rituálu, které je zakázáno fotografovat.

6.2.2.7. Slovesa smyslová

Slovesa smyslová (Verbos Perceptivos), slyšet (*ouvir*), vidět (*ver*), cítit (*sentir*) atd., verbalizují vnímání extralingvistické skutečnosti na základě zapojení smyslů. Po sémantické, ale i syntaktické stránce, tvoří jasně definovatelnou skupinu antecedentů předmětných vět přímých. V Gramática da Língua Portuguesa a Gramática do Português je na tato slovesa několikrát odkazováno jako na skupinu antecedentů, které uvozují kompletní věty se specifickými syntaktickými vlastnostmi. Shrňme, jaké dva základní typy konstrukcí tato slovesa podle Gramática da Língua Portuguesa umožňují. Je to jednak Infinitiv s akuzativním podmětem, což je syntakticky ne zcela autonomní konstrukce, při níž je podmět věty kompletní předmětem přímým kompletní věty při zachování kanonického slovosledu podmět-přísudek; za druhé to je Spojení vět, což je konstrukce se specifickým slovosledem, kdy se mezi slovesy věty řídicí a vedlejší nevyskytuje ani podmět, ani předmět, nejsou-li nahrazeny zájmenem. Tvar infinitivu v kompletní větě je v obou případech povinně neflektivní. Po slovesech smyslových se též může vyskytnout, mimo dříve zmíněné, rovněž kompletní věta pojící se s předložkou *a* (kompletní věta s gerundivním infinitivem).

Nyní se podívejme, jaké závěry nám umožnilo učinit zkoumání korpusu CETEMPúblico.

6.2.2.7.1. Ouvir

Ouvir (slyšet) je prvním ze dvou zkoumaných smyslových sloves. V korpusu CETEMPúblico bylo toto sloveso převážně nalezeno jako antecedent infinitivních kompletivních vět (v 86,78% případů). Opravdu velmi často (cca ve čtvrtině případů) se vyskytuje ustálené spojení *ouvir falar, ouviu falar, ouve falar, ouvimos falar* atd., které lze do češtiny přeložit jako „slyšet o, slyšel o, slyší o, slyšeli jsme o” atd. a které často bývá jako kompaktní celek rozvíto pouze předložkovým syntagmatem vyjadřujícím téma (1), případně další vnořenou vedlejší větou (4).

Infinitiv s akuzativním podmětem je v kompletivních větách po slovesu *ouvir* běžný a ve větě (2) je uveden právě spojením *ouvir falar*. Není pravda, že by tvar infinitivu v konstrukci Infinitiv s akuzativním podmětem měl být výlučně neflektivní, jak tvrdí Gramática da Língua Portuguesa (Mateus, 2003, s. 642). Naopak, statistická data korpusu CETEMPúblico ukazují, že výskyt flektivního infinitivu v kompletivní větě po *ouvir* není výjimečný (ve 2,91% všech infinitivních kompletivních vět). Jeho distribuce je navíc omezena de facto pouze na realizaci konstrukce Infinitiv s akuzativním podmětem, jako ve větě (3). Je nezbytné zároveň dodat, že korpus CETEMPúblico dokládá fakultativnost použití flektivního infinitivu v této konstrukci.

Konstrukce Spojení vět je v případě slovesa *ouvir* (např. ve větě 5) poměrně vzácná. Stejně tak byly vzácné realizace kompletivní věta s gerundivním infinitivem (6), které mají „konkurenci“ ve výskytu gerundia v kompletivní větě (7).

V případě finitivních kompletivních vět, jejíž sloveso nabývá modu indikativu, je běžné (dle CETEMPúblico ve více než polovině případů), že komplementizér *que* není foneticky vyjádřen a v kompletivní větě je nahrazen zájmenem tázacím (8).

(1) *Impossível, quem é que tem tempo para **ouvir falar** de ideias?*

Nemožné, kdože má čas, aby poslouchal o myšlenkách?

(2) *Os órfãos do cavaquismo foram **ouvir o seu líder falar** sobre o euro e ouvi-lo reivindicar a paternidade da entrada de Portugal no primeiro pelotão.*

Sírotci Cavaquismu si přišli poslechnout svého lídra, jak mluví o euru...

(3) *Há dois anos, **ouvi governantes afirmarem** que havia uma «Mafia incendiária» e até jornalistas escreveram sobre isso.*

Před dvěma lety jsem slyšel politiky tvrdit, že existuje „požární mafie”...

(4) *Eu **ouvia dizer que** os fundamentalistas, absolutamente furiosos comigo, berravam pelas ruas...*

Slyšel jsem, že fundamentalisté, naprosto mnou rozzuřeni, křičeli na ulicích...

(5) Sempre **ouvi dizer aos grandes empresários internacionais** que a falta de matéria-prima não importa e que o essencial é a massa cinzenta.

Vždy jsem slyšel od velkých mezinárodních obchodníků, že nedostatek surovin není rozhodující...

(6) Pela primeira vez, ao analisar o papel das «auto-estradas da informação» (AEI) na sociedade do futuro, o G7 reuniu mais de 40 industriais directamente envolvidos nesta questão para **os ouvir a quase todos pedir** a liberalização dos mercados, o fim dos monopólios de telecomunicações e um quadro regulamentador claro e eficaz.

... G7 spojila dohromady více než 40 průmyslníků přímo zainteresovaných na této otázce, aby je slyšela, téměř všechny, žádat liberalizaci trhu...

(7) À minha volta só **ouvia vozes falando** de «boicote».

Okolo sebe jsem slyšel pouze hlasy mluvící o „bojkotu“.

(8) Pretendia **ouvir dele o que ele pretendia** de nós.

Chtěl jsem od něj slyšet, co od nás chce.

6.2.2.7.2. Ver

Sloveso *ver* (vidět), které se v kombinaci s infinitivní větou jen stěží dá do češtiny doslovně přeložit (ekvivalentem by spíše mohlo být sloveso „zaznamenat“) vykazuje odlišné tendence použití ve srovnání se slovesem *ouvir*, byť pro to na první pohled není důvod: jedná se přece o do jisté míry analogická slovesa smyslová. Ač u obou antecedentů nalézáme stejné kompletivní konstrukce a zákonitosti, jsou jinak časté, statisticky vyjádřeno pomocí korpusu CETEMPúblico.

Nejmarkantnějším statistickým rozdílem je, že sloveso *ver* subkategorizuje infinitivní kompletivní věty takřka stejně často jako finitivní – mírnou většinu dokonce drží finitivní věty (56,69%). Je to jednak tím, že sloveso *ver* nemá žádné tak ustálené spojení jako je *ouvir dizer*, jednak tím, že je poměrně běžné začínat věty slovesem *ver* bez infinitivu: *Vejo que* (Vidím, že), *Viram que* (Viděli, že), atd., což není případ samostatně stojícího slovesa *ouvir*. V případě slovesa *ver* je navíc běžné, že je kompletivní věta uvozena nejen zájmenem tázacím, ale rovněž komplementizérem *se* (1). Nepřímá otázka je obecně častější po *ver* než po *ouvir*, bez ohledu na to, zda se jedná o finitivní či infinitivní větu.

Finitivní kompletivní věty obsahují tvar slovesa v indikativu, jen pokud jsou negovány může se objevit konjunktiv (2).

Infinitivní kompletivní věty s antecedentem *ver* vykazují dle korpusu CETEMPúblico překvapivě vysoké procento flektivních tvarů infinitivu (8,64% všech infinitivních vět) a to v konstrukcích Infinitiv s akuzativním podmětem (3), což kontrastuje s tvrzením v Gramática da Língua Portuguesa, podle něhož je v tomto případě přípustný pouze neflektivní infinitiv (Mateus, 2003, s. 642). Raposo (2013, s. 1962) si je existence flektivního infinitivu v těchto konstrukcích vědom a situaci řeší tak, že věty jako je (3) mezi konstrukce Infinitiv s akuzativním podmětem³⁶⁶ neřadí, místo toho pro ně používá obecný název „kompletivní věta s flektivním infinitivem“ (oração completiva de infinitivo flexionado).

Konstrukce Spojení vět není v případě slovesa *ver* (4) nijak vzácná.

Věta (5) je příkladem gerundivní vedlejší věty, věta (6) pak tzv. gerundivního infinitivu (6), oba typy „neinfinitivních“ vedlejších vět byly po antecedentu *ver* zaznamenány, avšak nikterak v hojném počtu.

Věta (7) stojí za povšimnutí, protože kompletivní věta obsahuje infinitiv (v tomto případě neflektivní) uvedený členem určitým, který se tak stává sémantickým ekvivalentem substantiv.

- (1) «**Veremos se o Ministério do Mar será** alguma coisa de novo ou apenas uma alteração de fachada», disse Alberto Martins.

„Uvidíme, zda Ministerstvo Moře bude něčím novým...“

- (2) **Não vejo porque é que o nacionalismo deva ser** um problema menos importante para este ramo da medicina.

Nevidím důvod proč by nacionalismus byl méně závažným problémm pro toto odvětví medicíny.

- (3) As acções **viram as suas cotações registarem**, no geral, depreciações, após terem iniciado o dia com uma dinâmica de subida.

Akcie zaznamenaly obecně klesající hodnoty...

- (4) Recordemos que o início da temporada **viu encerrar três importantes galerias**: Alda Cortez, Graça Fonseca e Hugo Lapa, e a representação lisboeta da Galeria Fernando Santos.

Připomeňme, že začátek sezóny zaznamenal uzavření tří významných galerií...

- (5) No dia a seguir à sua partida, passei pelo jardim e **vi o cãozinho andando** de um lado para o outro; ele ergueu o nariz na minha direcção.

Den po jeho odjezdu jsem procházel zahradou a viděl toho pejska, jak chodí sem a tam...

³⁶⁶ Nazývá tuto konstrukci jako „elevace podmětu za předmět“ (elevação do sujeito para objeto).

(6) São dezenas de pessoas que percorrem as praias vergadas pelo peso da lenha e outras tantas as viaturas carregadas até ao limite da sua capacidade que **se podem ver a circular** nas estradas.

... a další automobily naložené až do svého limitu nosnosti, které je možno vidět, jak projíždějí ulicemi.

(7) Em finais dos ano passado, as notícias apontavam para um novo ressurgir do projecto, agora sob o nome de Metalcobre, tendo a EDM estabelecido contacto com uma empresa alemã, outra belga e outra japonesa, que **viam com bons olhos o assumir** de parte do investimento.

... s německou, belgickou a japonskou společností, které vítaly převzetí části investice.

6.2.2.8. Slovesa kauzativní

Podmět sloves kauzativních (Verbos Causativos) je hybnou silou respektive příčinou činnosti či stavu popsaných kompletivní větou. Není přímým původcem děje, ale často jakousi „šedou eminencí“ (figurativně), která svým rozhodnutím nechala jiné subjekty, aby činnost provedli či stav nastolili.

Jak již bylo dříve řečeno, mají tato slovesa syntakticky velmi blízko ke smyslovým slovesům, minimálně jakožto antecedenty kompletivních vět. Byla vybrána slovesa *deixar* a *mandar*, která mohou být v určitých kontextech synonyma (ve významu „nechat něco udělat“). Sloveso *mandar* nicméně předpokládá větší aktivitu ze strany podmětu věty řídicí, než pasivněji interpretovatelné sloveso *deixar*.

6.2.2.8.1. Deixar

Hojně používané vazby se slovesem *deixar* (nechat) odkazují na upuštění od nějaké činnosti či stavu, které trvaly, trvají nebo budou trvat po určitou dobu. Podle statistik CETEMPúblico je *deixar* antecedentem převážně infinitivních kompletivních vět (86,78%). Tyto infinitivní kompletivní věty lze rozdělit do tří základních skupin, sloveso *deixar* + infinitiv kompletivní věty bez dalšího rozvinutí, konstrukce Infinitivu s akuzativním podmětem a konstrukce Spojení vět. Aniž bychom přesně kvantifikovali zastoupení každé z těchto tří skupin, z korpusu je patrné, že se častěji vyskytuje Spojení vět (1) než Infinitiv s akuzativním podmětem (2). Je tedy vidět, že antecedent má přímý vliv na četnost typu konstrukce, která po něm bezprostředně následuje. Připomínáme, že u slovesa *ouvir* bylo Spojení vět naopak daleko méně časté než Infinitiv s akuzativním podmětem.

Flektivní infinitiv se v infinitivních větách po slovesech kauzativních vyskytuje v našem korpusu vzácněji, než tomu bylo u sloves smyslových. V případě slovesa *deixar* rozdíl není nijak markantní (výskyt flektivního infinitivu byl kvantifikován na 1,41% vzhledem ke všem infinitivním větám), u slovesa *mandar* už je rozdíl výraznější, jak uvidíme vzápětí. Souvisí to nepochybně s nižší relativní četností Infinitivu s akuzativním podmětem, která je i v případě antecedentu *deixar* jedinou konstrukcí, kde byl zaznamenán flektivní infinitiv. Přímou úměru mezi četností Infinitivu s akuzativním podmětem a výskytem flektivního infinitivu však nelze potvrdit, jelikož ne ve všech případech, kdy se flektivní infinitiv v infinitivní kompletivní větě může vyskytnout (tj. předmět přímý je v plurálu), se tak skutečně stane, jak ukazuje věta (4). Ve větě (5) je naopak stylizační efekt použití flektivního infinitivu umocněn zdvojením infinitivu, čímž je naznačeno opakování jevu kompletivní věty.

Sloveso *deixar* kromě toho může, jakožto antecedent kompletivních vět, tvořit konstrukci s předložkou *de*: *deixar de*. Jedná se podle Jindrové (2012) o perifrastickou konstrukci s významem cesativní terminativnosti. „Ve všech případech si sloveso, jež je nositelem gramatických významů, plně zachovává i svůj lexikální význam, není tedy slovesem morfematským, ale významovým. Výsledný povahovědějový význam perifráze je pak výsledkem spojení finitivního a nefinitivního slovesa.“ (Jindrová, 2012, s. 141). V korpusu CETEMPúblico byla tato perifráze, která se výhradně pojí s infinitivem, nalezena jak v afirmativní formě (6), tak v záporu³⁶⁷ (7), nicméně nebyla započtena mezi kompletivní věty předmětné přímé.

Kromě případů, kdy jako antecedent kompletivní věty sloveso *deixar* figuruje samostatně, se setkáváme rovněž s tím, že se toto sloveso pojí s adjektivem *claro* (jasný), *evidente* (zřejmý), *implícito* (implicitní), atd. a dává tak vzniknout obratu, který v češtině nemá ekvivalent a nedá se přeložit doslovně, ale pouze opisem (zanechat jasné povědomí, stát se zřejmým, být odted' evidentní apod.). I v tomto případě si sloveso zachovává svůj význam, ale v porovnání s *dexar de* v menší míře. Korpus CETEMPúblico ukázal, že antecedent *deixar* + adjektivum, které ještě může být rozvíto adverbium (*deixar mais claro*, *deixar bem claro*), uvozuje infinitivní kompletivní věty pouze v marginálním počtu, daleko častěji uvozuje finitivní kompletivní věty. Ze všech případů, kdy *deixar* uvozuje finitivní kompletivní věty, se toto sloveso pojí s adjektivem ve 21,25% případů. Modus kompletivní věty je přímo ovlivněn sémantickým obsahem adjektiva. Jelikož se vesměs jedná o adjektiva charakteru reálnosti a jistoty (*claro*, *evidente*, *implícito*), je sloveso kompletivní věty modu indikativu (8). Pokud stojí *deixar* jako antecedent finitivní kompletivní věty samostatně, sloveso vedlejší věty je většinou v modu konjunktivu (9), jelikož se jedná o výraz s modálním významem volným, se subjektivní vůlí (Zavadil, Čermák, 2010, s. 263), stejně jako následující sloveso *mandar*.

- (1) O juiz Charles Mantell falou então directamente para os jurados, numa sala de madeira, onde só **deixou entrar 30 jornalistas escolhidos**, todos britânicos.

³⁶⁷ Negativní konstrukce má většinou význam kontinuativní.

... kam nechal pouze vstoupit 30 vybraných novinářů, všechny britské.

- (2) Nem **deixou dona Irene entrar** no apartamento.

Ani nenechal paní Irenu vejít do bytu.

- (3) É altura de cuidar do nosso património, e não **deixar as suas principais peças apodrecerem**.

Nadešla chvíle starat se o naše dědictví a nenechat ztrouchnivět jeho nejvýznamnější součásti.

- (4) Os militantes do PSD de Coimbra não **deixaram o seu candidato passar** em vão pelo distrito.

Bojovníci z PSD v Coimbre nenechali svého kandidáta jet zbytečně okrskem.

- (5) Ainda por cima nem sequer usa a câmara: paga a um operador anónimo para que lhe faça as imagens, e depois **deixa os planos seguirem, seguirem...**

... a poté nechá plány následovat, následovat...

- (6) Estas tendências, que na tradução afectam alguns dos mais fortes traços de carácter próprios da linguagem das Elegias, levam, por exemplo, à frequente eliminação de palavras gramaticais da temporalidade («denn», «und», «dann»...) , à transformação da natureza dinâmica dos participios presentes em formas estáticas; ao apagamento da importante dialéctica particular-universal, de figuras características ou da fundamental isotopia ontológica que atravessa as Elegias (muitos dos termos-chave dessa linha isotópica -- «Sein», «Dasein», «Dastehn», «Bleiben», «Haus», «Alles», etc. --, ou são deixados cair, ou **deixam de ser reconhecíveis** na tradução, perdendo a sua função estruturante).

... buď jsou vynechány, nebo přestanou být rozpoznatelné v překladu, čímž ztratí svou strukturální funkci).

- (7) Se a visita de Cavaco Silva constitui um sinal do interesse da Comunidade em apoiar a evolução da sociedade húngara, sem, no entanto, poder desde já garantir para quando chegará o dia da integração na CE, esta curta estadia **não deixará de**, no plano das relações entre os dois países **abrir** as portas a uma cooperação mais estreita.

... tento krátký pobyt nepřestane v oblasti vztahů mezi oběma zeměmi otvírat dveře k užší spolupráci.

- (8) Talvez a parte mais interessante e instrutiva tenha sido quando Major lembrou aos trabalhistas a sua longa e profunda tradição antieuropeia, **deixando claro que as divisões**

no seio do trabalhismo sobre a «questão europeia» são tão grandes ou maiores que as dos «tories» .

... když Major připomněl labouristům jejich dlouhou a hlubokou antievropskou tradici a zdůraznil, že rozpory uvnitř labourismu ohledně „evropské otázky“ jsou tak velké...

(9) Um país que existe a pensar no ordenado mensal e, ainda por cima, a ratear tostões, **deixou que lhe roubassem** o destino e lhe destruíssem o futuro.

... nechala, aby jí ukradli cíl a zničili jí budoucnost.

6.2.2.8.2. Mandar

Sloveso *mandar* (nechat udělat, poslat udělat) je dalším slovesem, které výrazně „upřednostňuje“ infinitivní kompletivní věty před finitivními. A to výrazněji než *deixar*. Podle korpusu CETEMPúblico uvozuje infinitivní kompletivní věty v 97,24% případů.

Konstrukce Spojení vět (1) se jeví při zkoumání korpusu CETEMPúblico jako výrazně častější než Infinitiv s akuzativním podmětem (2). S tím nepochybně souvisí už zmiňované zjištění, že flektivní infinitiv byl v infinitivních kompletivních větách po *mandar* (3) zjištěn pouze v 0,71% případů.. Dokonce i v konstrukcích Infinitiv s akuzativním podmětem byl zaznamenáno velké množství příkladů, kdy k flexi infinitivu kompletivní věty nedošlo, byť k tomu byly všechny podmínky (jako např. ve větě 4). Takových případů bylo nalezeno 135, což je v porovnání se 47 případy výskytu flektivního infinitivu hodně. Pro zajímavost: u slovesa *deixar* to bylo 240 případů vs. 240 případů. Opět platí, že flektivní infinitivy byly zaznamenány pouze v konstrukci typu Infinitiv s akuzativním podmětem. S výjimkou věty (5), kde je podmět kompletivní věty vyzdvihnut do věty, která je syntakticky nadřazena větě řídící.

Typickou finitivní kompletivní větu po antecedentu *mandar* představuje příklad (6). Sloveso je modu konjunktivu s kanonickým slovosledem. Je zajímavé, že věty uvozující kompletivní věty mají často nekanonický slovosled přísudek-podmět. Dle našeho názoru je to stylistický prostředek, který má navozovat dojem formálního archaického stylu, nebo spíše právního stylu, neboť dotčené věty často vyjadřují, že nějaká skutečnost je stanovena zákonem či jeho obdobou (např. zdravý rozum ve větě 7).

Věta (9) představuje konstrukci kontroly předmětu nepřímého.

(1) Segundo foi possível apurar, a comissária das Pescas, Emma Bonino, **terá mandado elaborar um parecer à Direcção das Alfândegas da União Europeia** no sentido de saber quais os direitos aduaneiros que estão a ser cobrados aos marroquinos depois do fim do acordo de pescas, em Abril último.

... zřejmě nechala zpracovat posudek Ředitelstvím celních úřadů Evropské Unie...

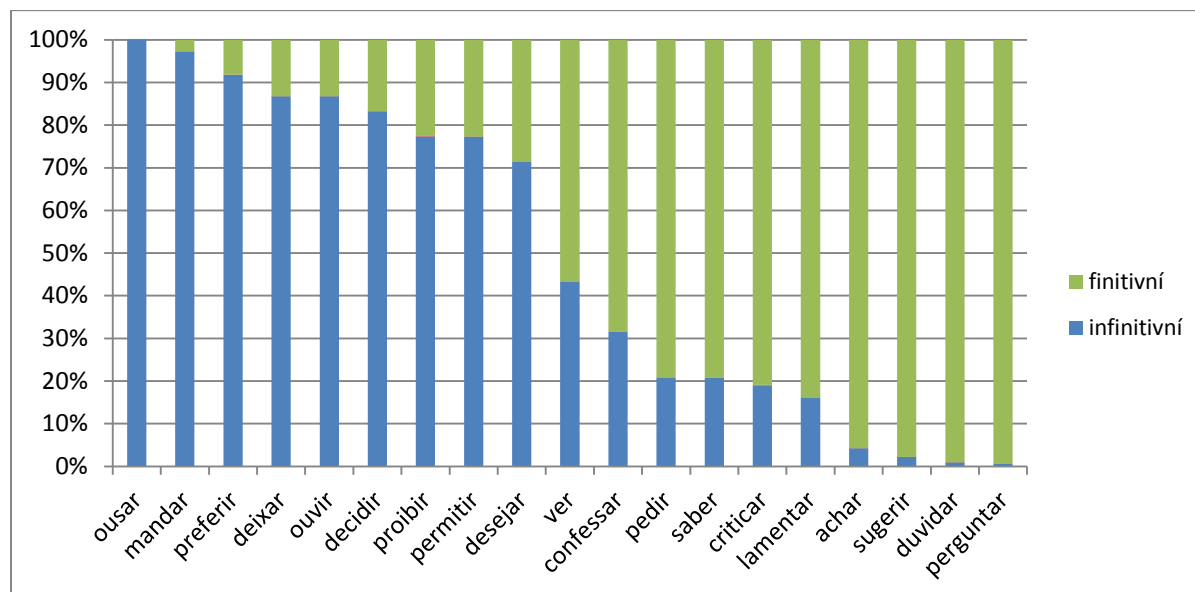
- (2) A única maneira de o saber, aliás, seria **mandar uma sonda espacial analisar** a órbita do cometa de perto, em vez de esperar pela chuva de meteoros de cada ano.
Jediný způsob, jak to zjistit, by tedy bylo vyslat vesmírnou sondu prozkoumat dráhu komety zblízka...
- (3) Nestas partidas só **mando os jogadores fazerem** aquilo que sabem.
V takových zápasech nechám jen dělat hráče, co umějí.
- (4) Serviços e empresas não funcionaram e nas escolas **as professoras mandaram os alunos recolher** a casa.
... ve školách profesorky nechaly, ať vyzvednou žáky doma.
- (5) Europa, crise da agricultura e desemprego -- **os temas dominantes dos trinta minutos que a lei manda serem reservados**, todos os dias, no Canal 1 da RTP, aos partidos concorrentes.
Evropa, zemědělská krize a nezaměstnanost – převládající témata pro třicet minut, které zákon předepisuje, aba byly respektovány...
- (6) **A lógica manda que estes livres sejam** marcados no local da infracção.
Logika velí, aby tyto uvolněné byly označeny v místě, kde se porušil zákon.
- (7) **Manda a lei que** em caso de dúvida, **prevaleça a regra** de benefício em favor do agente.
Zákon stanovuje, aby v případě pochybností bylo upřednostněno pravidlo užitku ve prospěch agenta.
- (8) **Manda o bom senso que Ieltsin**, ao optar por esta estratégia anticonstitucional, **tenha previamente assegurado** uma retaguarda com a qual possa tornar os seus desejos realidade.
Zdravý rozum velí, aby Jelcin, tím, že se rozhodne pro protiústavní strategii, dopředu myslel na zadní kolečka...
- (9) «Há dois anos que Kozirev não desempenha qualquer papel independente e que faz apenas o que **Ieltsin lhe manda fazer**», afirmava ontem um analista político do diário liberal «Izvestia» .
Již dva roky nezastává Kozirev žádnou nezávislou roli a dělá pouze to, co mu Jelcin stanoví, aby udělal.

6.2.2.9. Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných přímých

<i>Kategorie slovesa jako antecedentu</i>	<i>Element uvozující vedlejší větu</i>	<i>počet výskytu infinitivních kompletivních vět v korpusu CETEM Público</i>	<i>v %</i>	<i>počet výskytu finitivních kompletivních vět v korpusu CETEM Público</i>	<i>v %</i>
Deklarativní	confessar	1579	31.55%	3425	68.45%
	sugerir	113	2.20%	5021	97.80%
	decidir	29870	83.25%	6009	16.75%
Epistemická	Saber	16392	20.74%	62629	79.26%
	Achar	882	4.29%	19663	95.71%
	duvidar	11	0.99%	1102	99.01%
Zjišťovací	perguntar	29	0.70%	4138	99.30%
	Pedir	2290	20.80%	8718	79.20%
Hodnotící	lamentar	575	16.05%	3008	83.95%
	criticar	26	18.98%	111	81.02%
Přací a optativní	desejar	4199	71.50%	1674	28.50%
	preferir	9340	91.83%	831	8.17%
	Ousar	1653	100.00%	0	0.00%
Určovací	permitir	29288	77.29%	8605	22.71%
	proibir	412	77.44%	120	22.56%
Smyslová	Ouvir	5051	86.76%	771	13.24%
	Ver	10096	43.31%	13213	56.69%
Kauzativní	deixar	16999	86.78%	2590	13.22%
	mandar	6666	97.24%	189	2.76%

Tabulka 8: Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných přímých

6.2.2.10. Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných přímých

Graf 3: Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných přímých

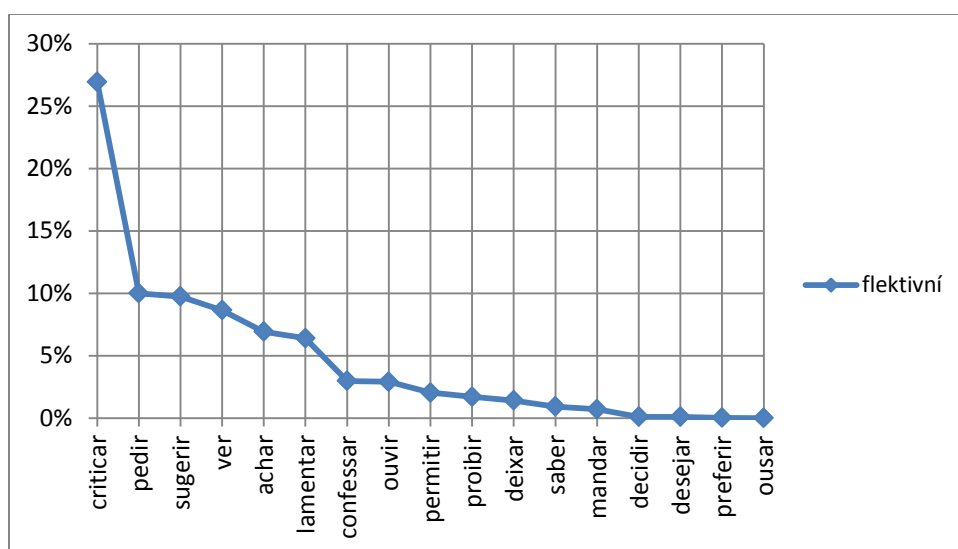
6.2.2.11 Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných přímých

<i>Kategorie slovesa jako antecedentu</i>	<i>Element uvozující vedlejší větu</i>	<i>počet výskytu infinitivních kompletivních vět v korpusu CETEM Público</i>	<i>počet výskytu flektivních tvarů infinitivu v kompletivních větách v korpusu CETEM Público</i>	<i>v %</i>
Deklarativní	Confessar	1579	47	2.98%
	Sugerir	113	11	9.73%
	Decidir	29870	30	0.10%
Epistemická	Saber	16392	151	0.92%
	Achar	882	61	6.92%
Zjišťovací	Pedir	2290	229	10.00%
	Lamentar	575	38	6.40%
Hodnotící	Criticar	26	7	26,92%
	Desejar	4199	4	0.10%
Přací a optativní	Preferir	9340	2	0.02%
	Ousar	1653	0	0.00%
	Permitir	29288	598	2.04%

Určovací	Proibir	412	7	1.70%
	Ouvir	5051	147	2.91%
Smyslová	Ver	10096	872	8.64%
	Deixar	16999	240	1.41%
Kauzativní	Mandar	6666	47	0.71%

Tabulka 9: Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných přímých

6.2.2.12. Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných přímých

Graf 4: Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných přímých

6.2.3. Kompletivní věty předmětné nepřímé

6.2.3.1. Kompletivní věty předmětné nepřímé uvozeny předložkou *a*

6.2.3.1.1. *Limitar-se a*

Výčet antecedentů kompletivních vět předmětných nepřímých, zkoumaných v korpusu CETEMPúblico, začneme slovesem *limitar-se a* (omezit se na). Do češtiny lze obrát *limitar-se a*

přeložit doslova „omezit se na“, nejvhodnějším způsobem překladu se ale zdá být použití příslovce „pouze“.

Jedná se o antecedent, po němž nebyl zaznamenán žádný, byť jediný, případ finitivní kompletivní věty. Jak uvidíme posléze, silná preference infinitivních kompletivních vět není žádnou vzácností pro slovesa této kategorie. Počet zkoumaných vět uvozených antecedentem *limitar-se a* v korpusu CETEMPúblico (5636) nás opravňuje učinit závěr, že je výskyt infinitivu u těchto vět povinný. Obecná je rovněž platnost pravidla kontroly podmětu.

Typickou kompletivní větou je příklad (1), kdy po antecedentu *limitar-se a* v indikativu následuje sloveso *dizer* v infinitivu následovaný finitivní větou předmětnou přímou s komplementizérem *que* a kanonickým slovosledem podmět-přísudek. Jelikož se tato konstrukce vyskytuje minimálně v 10% všech případů, lze hovořit o ustálené vazbě, která je vlastní žurnalistickému stylu, jenž je v tomto případě formálnější než běžný mluvený jazyk. To samozřejmě platí i pro ostatní případy, kdy po predikátu *limitar-se a* následuje deklarativní sloveso v infinitivu (2).

Infinitivní kompletivní věta obsahuje pravidelně neflektivní infinitiv (1). V našem korpusu byly nalezeny pouze dva případy (což v poměru odpovídá relativní četnosti 0,04%), kdy tomu tak není. V prvním případě kompletivní věta rozvíjí sloveso v gerundivu (4), ve druhém případě je infinitiv vzdálený od antecedentu *limitar-se a*, neboť je mezi oba konstituenty umístěna vedlejší věta adverbiální (5). Oba nalezené případy tedy představují zvláštní případy, kdy je použití flektivního tvaru infinitivu syntakticky opodstatněné: v obou větách je finitivní tvar slovesa, který je koreferenční s foneticky nulovým podmětem kompletivní věty, vzdálený od podmětu infinitivu. Flektivní tvary infinitivu na tuto koreferenci upozorňují.

- (1) Os críticos **limitam-se a dizer que** beber urina em doses pequenas não faz mal a ninguém mas... também não faz bem nenhum.

Kritici pouze říkají, že pít moč v malých dávkách nikomu neublíží, ale... také nikomu nepomůže.

- (2) Apesar da evidência do perigo, David Paiva, **limita-se a notar que** «não se tratam de lixos do tipo hospitalar».

Přestože je nebezpečí evidentní, David Paiva pouze konstatuje, že „se nejedná o nemocniční odpad“.

- (3) No fundo, muitos professores **limitam-se a vender** o seu nome.

V zásadě, mnozí profesori pouze prodávají svoje jméno.

- (4) Os dirigentes não farão aqui qualquer intervenção, **limitando-se a servirem** de «secretários».

Vládcí zde nebudou nijak intervenovat, omezí se pouze na využívání služeb „tajemníků“.

(5) Ao cabo de quase 25 anos de experiência no fabrico de microprocessadores, cheguei à conclusão de que nenhum atinge a perfeição; eles **limitam-se a**, com cada novo 'stepping', **se irem aproximando** da perfeição.

...oni se omezi na to, se s každým novým „steppingem” přibližovat dokonalosti.

6.2.3.1.2. Levar a

Predikát *levar a* má více významů. Do češtiny jej lze přeložit jako „vést k tomu, že” či „přimět k tomu, že” (1), nebo jako „trvat” (2). Idiom *levar a crer* má významový ekvivalent „naznačovat, že” (3).

Z analýzy korpusu CETEMPúblico vyplývá, že *levar a* je příkladem slovesa s s nehomogenními schopnostmi subkategorizace. To znamená, že jsou bivalentní povahy (mají dva argumenty) pokud uvozují kompletivní větu finitivní a trivalentní (se třemi argumenty) v případě kompletivní věty infinitivní. Jinými slovy: pokud mají argument v podobě předmětu přímého, nemůže po nich následovat finitivní vedlejší věta.

Infinitivní kompletivní věty v případě antecedentu *levar a* přesvědčivě převládají (95, 9%). Z velké míry má sloveso *levar a* argument v podobě předmětu přímého (četnost nebyla kvantifikována). Pokud tomu tak je, dochází k syntaktickému jevu kontroly předmětu: předmět se stává podmětem infinitivní věty kompletivní (1). Zřetelně je to vidět v případech, kdy má tvar infinitivu flektivní podobu (4). Flektivní infinitiv má však, jak ukazuje kvantitativní analýza korpusu CETEMPúblico, v infinitivních kompletivních větách s antecedentem *levar a* výjimečný výskyt: byl zaznamenán v 0,86% případů ze všech infinitivních vět. Pokud je předmět přímý v plurálu, následuje většinou neflektivní infinitiv (5), a to odhadem v devíti případech z desíti. Úsudek Raposa (2013, s. 1944), že slovesa umožňující kontrolu předmětu uvozují přednostně infinitivní kompletivní věty s flektivními tvary infinitivu, v případě *levar a* tedy neplatí.

Věta (6) zachycuje sloveso *levar* v pasivu v kombinaci s flektivním infinitivem, který má za funkci celou větu zkrátit. Podmět věty řídicí (i když v tomto případě sloveso věty řídicí není foneticky vyjádřen) je u této konstrukce shodný s referentem podmětu kompletivní věty, redukovaného v našem případě na jedno slovo: flektivní infinitiv (*desaparecerem*).

Finitivní kompletivní věty jsou daleko méně časté než infinitivní a modem predikátu je převážně konjunktiv (7).

(1) O que **me leva a escrever** sobre o assunto é a metodologia para levar aquele empreendimento por diante.

To, co mě vede k psaní na toto téma, je metodologie...

- (2) Quanto tempo **leva a chegar** a um local seguro?
Jak dlouho trvá dostat se na bezpečné místo?
- (3) Os vestígios encontrados pela polícia **levam a crer** que entre o motorista e quem o agrediu terá havia luta.
Stopy nalezené policií nasvědčují tomu, že mezi motoristou a tím, kdo ho napadl, zřejmě došlo k souboji.
- (4) «A competição **leva as pessoas a ferirem** a ética e é isso que nós não pretendemos».
„Konkurence vede lidi, aby porušovali etiku, a to je to, co my nechceme”.
- (5) Para muitos, é o prazer das bolas a rolar sobre o pano verde que **os leva a passar** horas dentro de uma sala fechada.
Pro mnohé je to potěšení z koulí jezdících po zeleném plátně, které je vede k trávení hodin uvnitř uzavřené místnosti.
- (6) Muitas pessoas, sem a mínimo garantia de defesa expostas apenas a serem assaltadas à noite e **levadas a desaparecerem**.
... jsou vystaveni nebezpečí přepadení a odvedení do neznáma.
- (7) O bom senso dos líderes dos blocos capitalista e comunista **levaram a que tal não acontecesse**.
Zdravý rozum lídrů kapitalistického a komunistického bloku zapříčinil, aby se tak nestalo.

6.2.3.2. Kompletivní věty předmětné nepřímé uvozeny předložkou *de*

6.2.3.2.1. Impedir *de*

Kontrola předmětu je charakteristická rovněž pro infinitivní kompletivní věty subkategorizované slovesem *impedir de* (zabránit aby). To, že je zde předložka *de* a nikoliv *a*, není překážkou. Narozdíl od *levar a* je predikát řídicí věty *impedir de* povinně opatřen argumentem v podobě předmětu přímého³⁶⁸, který se kontrolou předmětu stává podmětem kompletivní věty (1). Význam slovesa „zabránit“ implikuje adresáta, sloveso nemůže být

³⁶⁸ Význam slovesa „zabránit“ implikuje adresáta, sloveso nemůže být intranzitivní: je třeba doplnit komu je v čem zdabráněno.

intransitivní. Tedy až na výjimku, poměrně častou, kdy se *impedir de* vyskytuje v pasivu (2), v tom případě je oním adresátem podmět věty řídicí i vedlejší. V obou případech, tedy s antecedentem v aktivu (3) i v pasivu (4), se mohou v infinitivní kompletivní větě vyskytnout flektivní tvary infinitivu. Jak ukazuje korpus CETEMPúblico, neflektivní tvary jsou častější. V množině všech infinitivních kompletivních vět byly znaky flexe u infinitivu nalezeny v 5,01%, což není tak nízké procento, jako v případě obou předchozích sloves. Flektivní infinitiv, jak ukazuje příklad (4), může i v případě *impedir de* být opodstatněný značnou vzdáleností infinitivu od svého podmětu. Ve větě (3) má infinitivní flexe spíše funkci zdůraznění: otázka díky ní získává expresivnější nádech.

Finitivní kompletivní věty po *impedir de* byly v korpusu CETEMPúblico nalezeny pouze dvě (5) a (6), oboje s vyjádřeným podmětem s funkcí adresáta (adresát ve větě řídicí není vyjádřen prostřednictvím předmětu) a se slovesem v konjunktivu. To činí 0,04% ze všech nalezených kompletivních vět s tímto antecedentem.

- (1) «O apartheid, que **nos impedia de ter** laços com o regime de Pretória, foi virtualmente eliminado.»

Apartheid, který nám zamezil ve vazbách na režim z Pretórie, byl virtuálně odstraněn.

- (2) **Estão** assim **impedidos de participar** nos Campeonatos do Mundo de atletismo, que se iniciam no sábado em Gotemburgo (Suécia).

Je jim tak zamezeno v účasti na mistrovství světa v atletice....

- (3) O que **os impedirá de saberem**?

Co jim zabrání, aby se o tom dověděli?

- (4) Vários colegas continuam em casa, alguns há mais de um ano, **impedidos de aqui refazerem** a sua vida profissional, devido ao seu estado de sensibilidade ao ambiente do INSA.

Mnozí kolegové zůstávají doma, někteří déle než rok, je jim znemožněno, aby zde znovu nastartovali svou profesní dráhu...

- (5) Mas isso **não impede** de maneira nenhuma **que nós os enquadremos** na realidade onde eles estão.

Do nám ale v žádném případě nebrání, abychom se dostali do reality, ve které žijí.

- (6) O primeiro caso aconteceu de seguida, com Camilo a **impedir** de forma duvidosa, possivelmente com a mão, **que a bola chegasse** a Chiquinho, que estava em boa posição para marcar, mas o árbitro mandou seguir.

Poprvé se to stalo poté, co Camilo zabránil pochybným způsobem, nejspíše rukou, aby míč prošel na Chiquinhu...

6.2.3.2.2. Gostar de

Sloveso *gostar de* (mít rád, líbit se) je rekordně nejběžněji používaným slovesem ze všech zkoumaných antecedentů kompletivních vět předmětných nepřímých. V korpusu CETEMPúblico bylo u tohoto slovesa nalezeno takřka patnáct tisíc záznamů (přesněji 14988)! Zatímco u slovesa *impedir de* má předložka *de* sémantický význam direktivně-privativní (naznačující odejmutí, zákaz)³⁶⁹, byť částečně lexikalizovaný, je předložka *de* v případě slovesa *gostar* zcela oproštěna od tohoto významu a složený predikát *gostar de* je jako celek zcela lexikalizovaný. Tento predikát je ekvivalentem jednoslovného modálního slovesa, jak ukazují jeho charakteristiky jakožto antecedentu kompletivní věty³⁷⁰: následuje po nich vždy infinitivní kompletivní věta – až na výjimky, které jsou v řádu desetin procenta (v korpusu CETEMPúblico to je přesně 0,13%), navíc je tvar infinitivu v těchto kompletivních větách vždy (tedy ve 100%) neflektivní. Infinitivní kompletivní věta je jediným argumentem slovesa *gostar*.

Ve finitivních kompletivních větách nachází uplatnění pouze modus konjunktivu: propozice mají charakter subjektivního hodnocení situace mluvčím. Tyto věty jsou charakteristické tím, že podmět slovesa v infinitivu není shodný s podmětem predikátu *gostar de*. narozdíl od infinitivních kompletivních vět, podmět je tedy vždy buď foneticky vyjádřen (3), nebo je foneticky nulový, ale s jasným referentem (4).

(1) E até **gostava de viver** mil anos, porra!

Chtěl bych žít klidně tisíc let, kruci!

(2) «É como no futebol, só **gostamos de anunciar** as coisas quando estão feitas.»

„Je to jako ve fotbale, chceme oznámit věci, až když jsou hotové“.

(3) Além de que existem algumas áreas onde **gostaríamos de que os cientistas pudessem ter** maior acesso a radiofrequências.

Kromě toho existují některé oblasti, kde bychom chtěli, aby vědci měli lepší přístup k radiofrekvencím.

(4) Menté a toda a gente, inclusive a Maigret, para não ferir ninguém e porque **gosta de que gostem** dele.

Lže všem, včetně Maigret, aby nikomu neublížil a protože má rád, že ho mají rádi.

³⁶⁹ Raposo (2013, s. 1934).

³⁷⁰ Jsme si vědomi, že to, zda ještě můžeme mluvit o kompletivní větě či už o jednoduché větě se slovesnou vazbou (Raposo, 2013, s. 1912), může být předmětem polemiky.

6.2.3.2.3. Necessitar de

Kompletivní věty s antecedentem *necessitar de* (potřebovat) mají obdobné syntaktické vlastnosti jako kompletivní věty subkategorizované predikátem *gostar de*: jejich infinitivní podoba je mnohem běžnější (v našem korpusu byla zastoupena z 99,76%) než finitivní, která je však rovněž přípustná. Pouze u infinitivních kompletivních vět funguje princip kontroly podmětu (1), u finitivních kompletivních vět je podmět odlišný od podmětu predikátu *necessitar de*, ať už kompletivní věta obsahuje foneticky vyjádřený podmět (5), či nikoliv (6). Flektivní infinitiv byl zaznamenán pouze ve třech případech. Věta (3) je jedním z nich a zřejmě není náhodou, že je podmět od slovesa *necessitar* vzdálen, neboť je oddělen vedlejší větou vztahnou. Jak ukazuje věta (2), ani v těchto případech není použití flektivního infinitivu dogmatem. Ve větě (4) má antecedent povahu participia, což je zřejmě důvod proč je podmět zdůrazněn infinitivní flexí.

- (1) Os pescadores foram transportados para Leixões e **não necessitaram de receber** tratamento hospitalar.

Rybáři byli převezeni do Leixões a nepotřebovali přijmout nemocniční ošetření.

- (2) Os sudaneses do Sul, já extremamente dependentes de auxílio externo devido a uma prolongada guerra civil, **necessitam de preparar** as suas terras e plantar as colheitas deste ano, antes da estação das chuvas que deve começar no final de Abril.

Sudánci z jihu, již zcela závislí na vnější pomoci z důvodu vleklé občanské války, potřebují obdělávat své pozemky...

- (3) Os doentes com artrite reumatóide (sem cura) -- que vão perdendo a capacidade de se moverem -- **necessitam de se exercitarem** dentro de águas mais quentes, pois a mobilidade torna-se mais fácil e menos dolorosa.

Nemocní s neléčitelnou revmatickou artritidou, kteří ztrácejí schopnost pohybu, potřebují cvičit v teplejších vodách...

- (4) A adopção de uma tal medida em Portugal é considerada importante como «exemplo» para outros estados de língua portuguesa, **necessitados de se tornarem** «avindos» -- termo usado por Vítor Melícias por oposição a «desavindos».

Zavedení takového opatření v Portugalsku je považováno za důležité jako „příklad“ ostatním zemím s úřední řečí portugalským, u nichž je třeba, aby se staly „přístupnými“...

- (5) «Os jogadores que aqui estão são profissionais e **não necessitam de que ninguém os guarde**», explicou o dirigente leonino ao Público.

„Hráči, kteří tu jsou, jsou profesionálové, a nepotřebují, aby je někdo hlídal“...

(6) Alguns, chegam à escola e regressam ao século XVIII: **necessitam de que lhes façam** tudo.

Někteří přicházejí do školy a vrací se časem do 18. století: potřebujám aby jim dělali vše.

6.2.3.2.4. Lembrar-se de

Reflexivní sloveso *lembrar-se de* (pamatovat si, neopomenout) je dalším antecedentem kompletivních vět zkoumaným v této disertační práci. Korpus CETEMPúblico poukázal na zřetelnou tendenci mluvčích rozvíjet jeho argument převážně infinitivní kompletivní větou (87,61%). Pokud má infinitivní kompletivní věta foneticky vyjádřen podmět, je jeho referent odlišný od podmětu predikátu *lembrar-se de* (1). V opačném případě, kdy vyjádřen není, což je velmi časté, se setkáváme s jevem kontroly podmětu (2). Co se týče tvaru infinitivu, předně je třeba upozornit na častý výskyt složeného infinitivu, jelikož ze samotného významového obsahu slovesa *lembrar-se* vyplývá skutečnost, že děj či stav vyjádřený řídicí větou následuje po ději či stavu infinitivní věty. Statistická data ukázala, že má tvar infinitivu převážně neflektivní podobu (3), flexe (4) byla zaznamenána v 3,03% procentech případů ze všech zaznamenaných infinitivních vět. Věta (5) představuje vzácnou situaci, kdy je podmět infinitivní věty foneticky vyjádřen (v podobě osobního zájmena) a je odlišný od podmětu kompletivní věty. Zájmeno *nós* vyžaduje flektivní infinitiv první osoby plurálu.

Flektivní kompletivní věty s antecedentem *lembrar-se de* obsahují vždy sloveso v indikativu (6) a používají se v případě, kdy je podmět věty řídicí odlišný od podmětu věty kompletivní.

(1) **Lembra-se de o filme ter motivado** críticas e reacções contraditórias.

Vzpomíná, že film vzbudil kritiku a protichůdné reakce.

(2) Albert Thomas **lembra-se de acordar**, há trinta anos, abrir a janela e ver a praia.

Albert Thomas si vzpomíná, jak se probudil, před třiceti lety, otevřel okno a viděl na pláž.

(3) Mas os cientistas **lembraram-se de vacinar** os animais com as proteínas também mutantes fabricadas por esses mesmos genes.

Ale vědci neopomněli očkovat zvířata proteiny...

(4) Várias testemunhas **lembram-se de terem visto** um homem saindo a correr do metro e a enfiar-se no carro, que arrancou a toda a velocidade para a outra margem do Sena.

Mnozí svědkové si vybavují, jak viděli muže vybíhat z metra...

(5) Vocês **lembram-se de nós lhe roubarmos** bocadinhos de chumbo para fazer soldadinhos?

Vzpomínáte, jak jsme vám ukradli trochu cínu, abychom si vyrobili vojáčky?

(6) E **lembre-se de que os modelos** que dispõem de mais funções e possibilidades **não são** necessariamente os mais caros.

A pamatujte, že modely, které mají více funkcí a možností nemusí být nutně dražší.

6.2.3.2.5. Ter medo de

Složený predikát *ter medo de* (mít strach že) je zástupcem antecedentu kompletivních vět s funkcí předmětu nepřímého, jehož jádro tvoří nominální syntagma *medo* (strach), následované předložkou *de*, která má gramatickou funkci propojit predikát s infinitivní kompletivní větou. Tato kompletivní věta je převážně infinitivní (v 79,87% případů, dle CETEMPúblico) s implicitním podmětem, se stejným referentem jako má podmět řídicí věty (1). Věta (2) reprezentuje z tohoto pohledu vzácný případ foneticky vyjádřeného podmětu infinitivní kompletivní věty. Příklad (1) je rovněž charakteristický přítomností neflektivního infinitivu. Příklad (3) je jedním ze vzácných příkladů přítomnosti flektivního infinitivu po *ter medo de* (výskyt jsme v našem korpusu vyčíslili na 2,21% vzhledem ke všem infinitivním kompletivním větám po tomto antecedentu). Jedním z důvodů, proč ve (3) nalezneme znak flexe a u (1) nikoliv, by mohla být značná vzdálenost mezi foneticky vyjádřeným podmětem (transponovaným do kompletivní věty prostřednictvím mechanismu kontroly podmětu) a infinitivním predikátem v případě (3).

Finitivní věty (4) netvoří v korpusu CETEMPúblico zcela zanedbatelnou část kompletivních vět uvozených antecedentem *ter medo de* (20,13%). Obecně je vhodné je použít v případě, že podmět kompletivní věty a řídí věty nemají stejný referent (5). Předložka *de* v těchto větách není nezbytná, jelikož funkci propojovat substantivum v kompletivní větou může mít i komplementizér *que*. Proto se předložka a komplementizér ve většině případů nekombinují. Bylo nicméně vyčísleno 17,5% případů, kdy se *de* a *que* vedle sebe na začátku finitivních kompletivních vět vyskytují, jako v (5). Modem slovesa je v tomto případě převážně konjunktiv.

(1) «Muitos homens **têm medo de falar** no assunto, não sabem se podem ou não mexer na cicatriz, se a pele ali é ou não sensível, qual o comportamento erótico da mulher».

„Mnozí muži mají strach o tom mluvit...“

(2) Não é que **tenha medo de a Liga não vingar**, é que sou muito português a medir os riscos.

Ne že bych měl strach, že by se Liga nepomstila...

(3) É porque eles vieram noutra altura, e agora **têm medo de serem** postos fora do país.
To proto, že přišli v jinou dobu a teď mají strach, že budou vyhnáni ze země.

(4) «**Tive medo que eles fosse**m matar o meu cão».
„Měl jsem strach, že zabijí mého psa“.

(5) Aristides **não tem medo de que pense**m que a candidatura é uma forma de se pôr em evidência
Aristides se neobává, že si budou myslet, že jeho candidatura je pouze způsobem, jak se zviditelnit.

6.2.3.2.6. (Estar) consciente de

Estar consciente de je příklad antecedentu kompletivních vět předmětných nepřímých v podobě adjektiva (*consciente*) v pozici predikativu kombinujícího se s kopulativním slovesem (*estar*). Předložka *de* funkčně propojuje adjektivum s jeho komplementem v podobě kompletivní věty, stejně jako tomu bylo v případě *ter medo de*.

Narozdíl od doposud zkoumaných antecedentů kompletivních vět předmětných nepřímých, je podoba těchto vět jen zřídka infinitivní. V rámci korpusu CETEMPúblico jsme zaznamenali 15 infinitivních kompletivních vět, např (1), což odpovídá frekvenci výskytu 4,48%. Kvůli tak omezenému počtu výskytu jsme nemohli činit závěry ohledně obvyklosti použití flektivních tvarů infinitivu, na které poukazyval Raposo (Raposo, 2013, s. 1939). Jeden příklad flektivního infinitivu byl přesto zaznamenán, je to příklad (3). Není však zřejmé, zda se jedná o použití akceptovatelné rodilými mluvčími, když se v něm citují africké zdoje. Jinak podmět infinitivu může mít stejný (1) či jiný referent (2) vzhledem k podmětu věty řídicí. Častější je ale první případ, kdy funguje kontrola podmětu. Ve větě (2) je podmětem předmět nepřímý věty řídicí, je to tedy konstrukce elevace podmětu za předmět nepřímý, jak jej nazývá Raposo.

Jak již bylo řečeno, finitivní kompletivní věty po *estar consciente de* převažují přesvědčivým způsobem (95,52% v CETEMPúblico), bez ohledu na to, zda má jejich podmět stejný (4) či odlišný referent od podmětu věty řídicí (5). Z toho lze usoudit, že přítomnost kontroly podmětu není pro to, zda má kompletivní věta infinitivní či finitivní podobu, rozhodující, narozdíl např. od antecedentu *lembrar-se de*. Společným znakem sloves finitivních kompletivních vět s antecedentem *estar consciente de* je modus indikativu.

(1) Quando perguntaram depois ao candidato se **estava consciente de ter ofendido** as pessoas, era tarde para emendar.

Když pak položili kandidátovi otázku, zda si je vědom, že je urazil, bylo pozdě na nápravu.

- (2) Disse-nos que ele a repudiava; segundo ela, o marido **confidenciara-lhe não estar consciente** de ter feito tais declarações.

... podle ní se jí manžel svěřil, že si není vědom, že toto tvrdil.

- (3) «Estamos muito a tempo de evitar a repetição dos acontecimentos ocorridos recentemente em França, queremos **estar conscientes de tudo termos feito** para que fossem cumpridos os objectivos deste período de legalização», disseram ontem a Associação Cabo-Verdiana do Seixal, Associação Cabo-Verdiana dos Amigos da Margem Sul do Tejo, Centro Europeu de Formação e Estudos sobre Migrações, Frente Anti-Racista, Organização da Juventude Santomense, Comissão Cabo-Verdiana de Setúbal, Juventude Operária Católica e Serviço Diocesano das Migrações.

„... chceme si být vědomi, že jsme udělali vše pro to, aby byly splněny cíle...“

- (4) **Estamos conscientes de que temos de continuar** a desregulamentar o nosso mercado.

Jsmo si vědomi, že musíme pokračovat v deregulaci našeho trhu.

- (5) E **estamos conscientes de que o turismo cultural específico poderá existir** se associado a grandes exposições.

Víme, že specifický kulturní turismus bude moci existovat, pokud bude spojený s velkými výstavami.

6.2.3.2.7. Aperceber-se de

Ze všech analyzovaných antecedentů kompletivních vět předmětných nepřímých uvozuje nejčastěji finitivní kompletivní věty reflexivní sloveso *aperceber-se* (uvědomit si, všimnout si), pojící se s předložkou *de*. V korpusu CETEMPúblico jsme tuto preferenci neredukovaných vedlejších vět kvantifikovali jako 98,91%, což je velmi přesvědčivá většina. Modus slovesa ve všech nashromážděných finitivních kompletivních větách je indikativ. Co se týče interpretace infinitivu, byly zaznamenány jak případy kontroly podmětu, tak případy odlišného referentu podmětu věty řídicí a vedlejší tam, kde je foneticky vyjádřen podmět kompletivní věty (2). Dlužno poznamenat, že posledně jmenované případy jsou mnohem častější. Obecně lze ale říci, že interpretace podmětu vedlejší věty nehraje roli ve volbě finitivní kompletivní věty.

V našem korpusu CETEMPúblico byly zaznamenány tři infinitivní kompletivní věty s antecodem *aperceber-se de*. Ve dvou případech byl foneticky vyjádřen podmět kompletivní věty (3), v jednom případě nebyl a podmět obou vět byl totožný (kontrola podmětu) (4).

Flektivní infinitiv nebyl zaznamenán ani jeden, ale vzhledem k počtu nalezených infinitivních vedlejších vět, nelze činit žádné závěry.

- (1) Quando se encontra em trabalho de parto, **apercebe-se de que vai dar à luz** dois gémeos.

Když už rodí, uvědomí si, že přivede na svět dvojčata.

- (2) O detido, um palestiniano de 19 anos, entregou-se às autoridades, **ao aperceber-se de que os palestinianos não lhe ofereciam** protecção.

Zadržžený devatenáctiletý palestinec se vydal úřadům, když pochopil, že mu palestinci neposkytnou ochranu.

- (3) **Apercebeu-se de um homem ter deixado cair** o guarda-chuva, pedindo-lhe desculpa.

Všiml si muže, který upustil deštník a omluvil se mu.

- (4) **A gerência e trabalhadores do hotel aperceberam-se de ter caído** no conto do vigário quando um jornal desportivo publicou uma entrevista com o verdadeiro futebolista, o capitão e defesa central Rebelo, cuja fotografia não correspondia à fisionomia do hóspede.

Vedení a zaměstnanci hotelu si uvědomili, že byli podvedeni...

6.2.3.3. Kompletivní věty předmětné nepřímé uvozeny předložkou *em*

6.2.3.3.1. Concordar em

Analýzu kompletivních vět subkategorizovaných predikáty s předložkou *em* začneme u *concordar em* (shodnout se na, domovit se na). Při bližším pohledu na korpus CETEMPúblico zjistíme, že podoba kompletivních vět není náhodná a přímo závisí na tom, zda je podmět vedlejší věty shodný s podmětem predikátu *concordar em*. Pokud tomu tak je, není podmět foneticky vyjádřen a kompletivní věta má podobu infinitivní věty (v 85,76% případů podle CETEMPúblico), s neflektivním infinitivem (v 99,82% případů ze všech infinitivních vět), jako v (1). Pokud tomu tak není (ve 14,24% případů), následuje finitivní věta s podmětem foneticky vyjádřeným (4), případně bez jasně určeného podmětu (5). Zda finitivní kompletivní věta obsahuje indikativ (4), (5) či konjunktiv (6), záleží na míře nejistoty, se kterou nastane situace popsaná v kompletivní větě. A na postoji mluvčího.

Flektivní tvar infinitivu je v infinitivních vedlejších větách s antecedentem vzácným jevem. Je volen tam, kde je k tomu syntaktický důvod: u složeného infinitivu (2) či pokud je

antecedent sám v infinitivu (3). V obou prezentovaných případech pomáhají flektivní tvary infinitivu k lepší interpretaci podmětu vedlejší věty, když už neobsahuje predikát řídicí věty morfémy osoby, jako je tomu u všech ostatních případů. Je to učebnicový příklad, který demonstruje funkci flektivního infinitivu.

- (1) «Nino» e Mané **concordaram em elaborar** um plano comum de reconciliação.
„Nino“ a Mané se dohodli, že vytvoří plán usmíření.
- (2) Esta solução será hoje submetida ao voto dos 440 delegados sociais-democratas, **tendo Engholm e Lafontaine concordado em a defenderem**.
Toto řešení bude dnes předloženo ke schválení 440 sociálně-demokratickým delegátům a Engholma Lafontaine se shodli, že je podpoří.
- (3) E é isto que Jacarta vem fazendo, ano após ano, continuando a enviar Ali Alatas, de seis em seis meses, para se encontrar com o nosso MNE, em encontros onde, sucessivamente, a única coisa que acontece é, como ele próprio lapidarmente definiu, «**concordar em continuarmos a falar**».
... to jediné, co se děje, jak on sám lapidárně definoval, „je shoda v tom, že o tom budeme nadále hovořit“.
- (4) Todos os participantes **concordam em que um dos coordenadores deverá ser** o juiz M. Corbett, mas o Inkhata levanta objecções a outros dois nomes apontados: o Moderador da Igreja Holandesa Reformada, Johan Heyns, e o Presidente da Igreja Metodista, Stanley Mogaba.
Všichni účastníci se shodují na tom, že jedním z koordinátorů by měl být soudce M. Corbett...
- (5) Tanto a Câmara de Avis como a organização ambientalista **concordam em que era preciso reparar** a barragem.
Radnice města Avis a organizace ochránců přírody se shodují na tom, že je přehradu třeba opravit.
- (6) «Atendendo ao facto de nos ter sido comunicado que todas as questões do START foram resolvidas, **concordámos em que o trabalho final fosse feito** em Genebra e demos instruções específicas de modo a podermos assinar o tratado.
...shodli jsme se na tom, aby konečné práce byly vykonány v Ženevě...

6.2.3.3.2. Insistir em

O antecedentu *insistir em* (trvat na) platí to, co bylo řečeno o *concordar em*, snad jen s tím rozdílem, že infinitivní kompletivní věty jím nejsou preferovány tak výrazně (v 69,01% případů v korpusu CETEMPúblico), jako tomu je u předchozího antecedentu. Foneticky nerealizovaný podmět, kontrola podmětu a tvar infinitivu s neflektivní podobou (1): tak vypadá typická infinitivní kompletivní věta uvozená predikátem *insistir em*. Flektivní tvary infinitivu jsou i v tomto případě výjimkou (0,37% ze všech infinitivních vět). Věty s flektivním infinitivem, které uvedeme jako příklad, jsou následující: věta (2), kde je sloveso v infinitivu reflexivní; věty (3) a (4), kdy je už antecedent ve tvaru infinitivu osobního. Obzvláště infinitiv osobní po jiném infinitivu osobním stojí za povšimnutí, vždyť byl zaznamenán dvakrát a pokaždé s jinou gramatickou osobou! Otázku, zda se jedná o gramatický případ analogie, necháme otevřenou, nicméně je zcela evidentní, že tvar antecedentu hraje při volbě tvaru infinitivu v infinitivní kompletivní větě roli.

Finitivní věty zpravidla mají foneticky realizovaný podmět, odlišný od podmětu řídicí věty, i když v korpusu CETEMPúblico byly zaznamenány i případy, kdy finitivní věty mají nulový podmět se stejným referentem, jako podmět slovesa *insistir* (5). Modus slovesa variuje: zpravidla jsme našli indikativ (5), konjunktiv je ale taktéž možný (6).

- (1) Talvez, porque é da vida que os repórteres **insistem em falar** com ela.
Možná, protože reportéři naléhají s ní mluvit především o životě.
- (2) Contra aquilo que foi decidido pelos órgãos nacionais, os militantes do PS de Celorico de Basto **insistem em se apresentarem** às próximas eleições autárquicas coligados com os centristas.
... militanti z PS v Celorico de Basto naléhají, aby kandidovali v příštích komunálních volbách v koalici se stranami politického středu.
- (3) Se for assim, este referendo pode ter servido, afinal, para mostrar o tipo de decisões que os políticos são obrigados a tomar e a razão por que lhes pagamos para que sejam eles a assumir algumas decisões difíceis no plano prático -- depois de instruídos sobre os objectivos gerais que queremos atingir -- em vez de **insistirmos em o fazermos** sempre nós próprios.
... místo, abychom trvali na tom dělat to vždy sami.
- (4) No caso de CIP e AIP **insistirem em darem** à Portuguesa um «estatuto especial», o que ainda necessitará da aprovação do conselho de presidentes da CIP...
Pokud CIP a AIP budou trvat na tom udělit Portugese "zvláštní status"...

(5) O dirigente da «Krajina» sérvia na Croácia, Milan Martić, **insiste em que está disposto** a negociar com os croatas «apenas numa base de estreita reciprocidade e igualdade».

Vůdce srbské krajiny v Chorvatsku, Milan Martić, zdůrazňuje, že je připraven jednat s Chorvaty “pouze na principu pevné reciprocity a rovnosti”.

(6) Uma vez deu 10 milhões de dólares para a construção de uma nova sala de concertos em Dallas, mas **insistiu em que ela recebesse** o nome de um dos seus principais ajudantes.

... ale trval na tom, aby byla pojmenována po jednom z jeho hlavních spolupracovníků.

6.2.3.4. Kompletivní věty předmětné nepřímé uvozeny předložkou *por*

6.2.3.4.1. *Lutar por*

Lutar por (bojovat za) je trochu překvapivě antecedentem, po kterém jsme nezaznamenali v našem korpusu ani jediný případ finitivní kompletivní věty. Spolu se složeným predikátem *limitar-se a* je to tudíž jediný zaznamenaný antecedent předmětných nepřímých vět, který výhradně volí argument v podobě infinitivní kompletivní věty (1). Je to z hlediska analýzy syntaktické struktury jednoduchý případ i tím, že je *lutar* sloveso, které vyjma předmětu nepřímého rozvitého v našem případě vedlejší větou, nemá žádný jiný argument, takže tu stoprocentně platí pravidlo kontroly podmětu. Mezi zaznamenanými 167 případy jsme našli několik výjimek z pravidla, že tvar infinitivu má po antecedentu *lutar por* pouze neflektivní podobu. Příklady (2) a (3) jsou toho dokladem. Věta (3) je flektivním infinitivem po konstrukci průběhového přítomného času obsahující infinitiv, což zapadá do naší hypotézy, že tvar antecedentu může mít souvislost s tvarem infinitivu. Pokud je totiž slovesný antecedent v infinitivu, existuje tendence ve vedlejší větě použít flektivní infinitiv kvůli větší lineární vzdálenosti finitivního tvaru (v případě věty (3) pomocného slovesa *estar*) a infinitivu. Ve větě (2) má flektivní infinitiv zřejmě souvislost s úmyslem zdůraznit sdělení, které je patrné už z použití neurčitého kvantifikátoru *todos* (všichni).

(1) Nas margens, PCP e Pp **lutam por ser indispensáveis** a alguém, o que lhes limita a ousadia.

...PCP a Pp usilují o to být pro někoho nezbytní, což limituje jejich troufalost.

(2) Todos **lutamos por sabermos** quem somos, podemos passar uma vida inteira assim.

Všichni usilujeme o to dozvědět se, kým jsme, můžeme tím strávit celý život.

- (3) «Estou preocupado e acho que não estamos ajudar suficientemente as pessoas que **estão a lutar por terem** uma vida melhor».

„Jsem znepokojen a domnívám se, že nepomáháme dost lidem, kteří bojují za to, aby měli lepší život“.

6.2.3.4.2. (Ser) responsável por

Posledním antecedentem vedlejších vět předmětných nepřímých je složený predikát *responsável por* (odpovědný za) kombinující se s kopulativním slovesem *ser* (být). Předložka *por* je dána vazbou adjektiva *responsável*, převzatou od slovesa, z něhož bylo odvozeno. Při porovnání se složeným antecedentem (*estar consciente de*, jehož jádro je rovněž tvořeno adjektivem, zjišťujeme, že oba antecedenty toho mají z pohledu tendencí použití infinitivu v jimi volené vedlejší větě pramálo společného. (*Ser) responsável por* volí výhradně věty infinitivní (v korpusu CETEMPúblico to je tedy 100% případů), v nichž se vyskytuje často flektivní infinitiv. Podle naší hypotézy by to mohlo být způsobeno větší lineární vzdáleností finitivního tvaru (v našem případě kopulativního slovesa *ser*) a infinitivu, než je tomu u infinitivních vět subkategorizovaných slovesy. Flektivní infinitiv *por (ser) responsável* byl nalezen ve 14,06%. Tak vysoké procento je nutné brát s jistou rezervou vzhledem k nižšímu počtu nalezených případů v korpusu CETEMPúblico (64). Ve větě (2) je podmět kompletivní věty foneticky realizován v plurálu, proto je flektivní infinitiv povinný. Ve větě (3) je podmět věty vedlejší a řídicí odlišný a použití flektivního infinitivu má opodstatnění v ekonomii sdělení. Ve větě (4) se objevuje kontrola podmětu, jak je ostatně pro souvětí s antecedentem (*ser) responsável por* typické. Pro použití flektivního infinitivu mluví fakt, že je kopulativní sloveso *ser* v infinitivu, jelikož se pojí s modálním slovesem *querer*.

- (1) E é uma responsabilidade pessoal: também eu **sou responsável por ver** o que deve ser visto.

Je to osobní odpovědnost: také já jsem odpovědný za to vidět, co má být viděno.

- (2) A VIE afigura-se como um parceiro capaz de dar forma interactiva aos desenhos animados da Disney e, entretanto, dar-nos uma forma diferente de «leitura» de alguns clássicos da literatura infantil, com uma intensidade que escapa, ainda, a muitos adultos, mas pode bem adequar-se à moldura mental de uma geração nascida e criada diante de televisores, computadores e telefones celulares -- aquela que, até certo ponto, é **responsável por os jogos representarem** um melhor negócio que os filmes.

...ta, která je, do určité míry, odpovědná za to, že hry představují lepší obchod, než filmy.

(3) Com estes dados, a pergunta a fazer aos adversários do Acordo é a seguinte: propõem-se eles **ser responsáveis por nos quedarmos**, num futuro mundial de centenas de milhões de falantes do português, reduzidos a um mausoléu de escrita dialectal?

... chtějí být odpovědní za to, že zůstaneme stát...

(4) Diziam que a operação era demasiado arriscada e que não queriam **ser responsáveis por porem** fim à minha carreira.

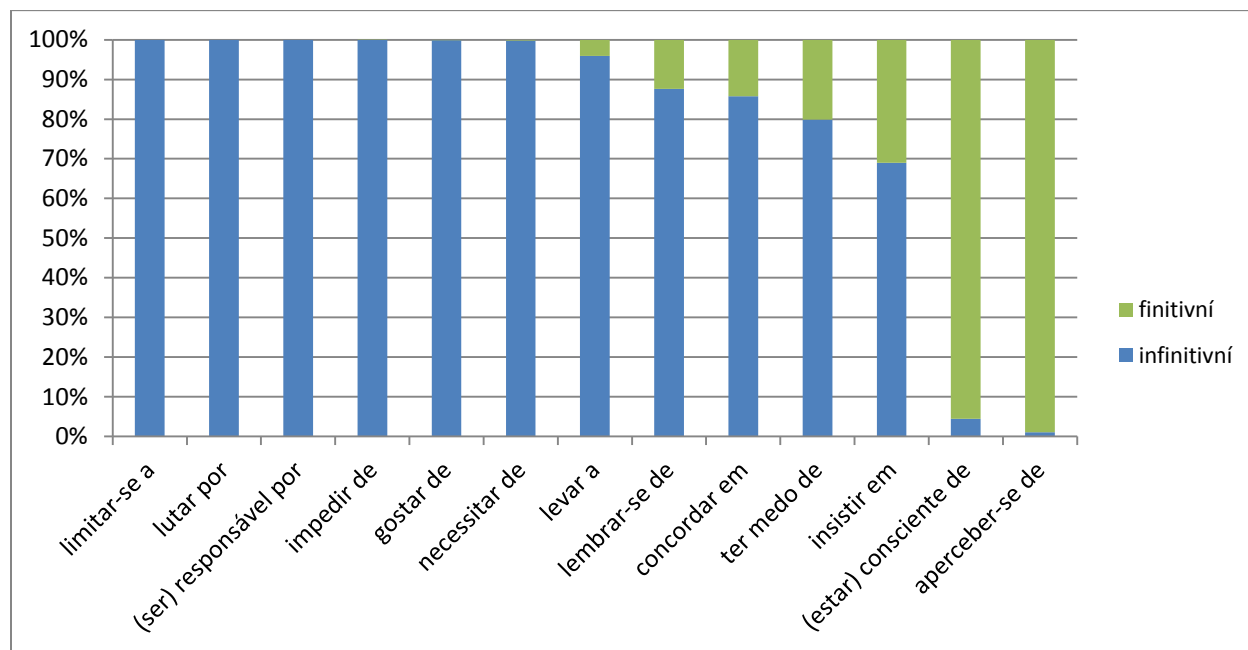
Říkali, že je ta operace příliš riskantní a že nechtějí být odpovědní za to, že mi zničí kariéru.

6.2.3.5. Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných nepřímých

<i>Předložka</i>	<i>Element uvozující vedlejší větu</i>	<i>počet výskytu infinitivních kompletivních vět v korpusu CETEM Público</i>	<i>v %</i>	<i>počet výskytu finitivních kompletivních vět v korpusu CETEM Público</i>	<i>v %</i>
A	limitar-se a	5636	100.00%	0	0.00%
	levar a	6855	95.90%	293	4.10%
De	impedir de	4713	99.96%	2	0.04%
	gostar de	14968	99.87%	20	0.13%
	necessitar de	1662	99.76%	4	0.24%
	lembrar-se de	297	87.61%	42	12.39%
	ter medo de	1131	79.87%	285	20.13%
	(estar) consciente de	15	4.48%	320	95.52%
	aperceber-se de	3	1.09%	272	98.91%
Em	concordar em	970	85.76%	161	14.24%
	insistir em	2147	69.01%	964	30.99%
Por	lutar por	167	100.00%	0	0.00%
	(ser) responsável por	64	100.00%	0	0.00%

Tabulka 10: Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných nepřímých

6.2.3.6. Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných nepřímých

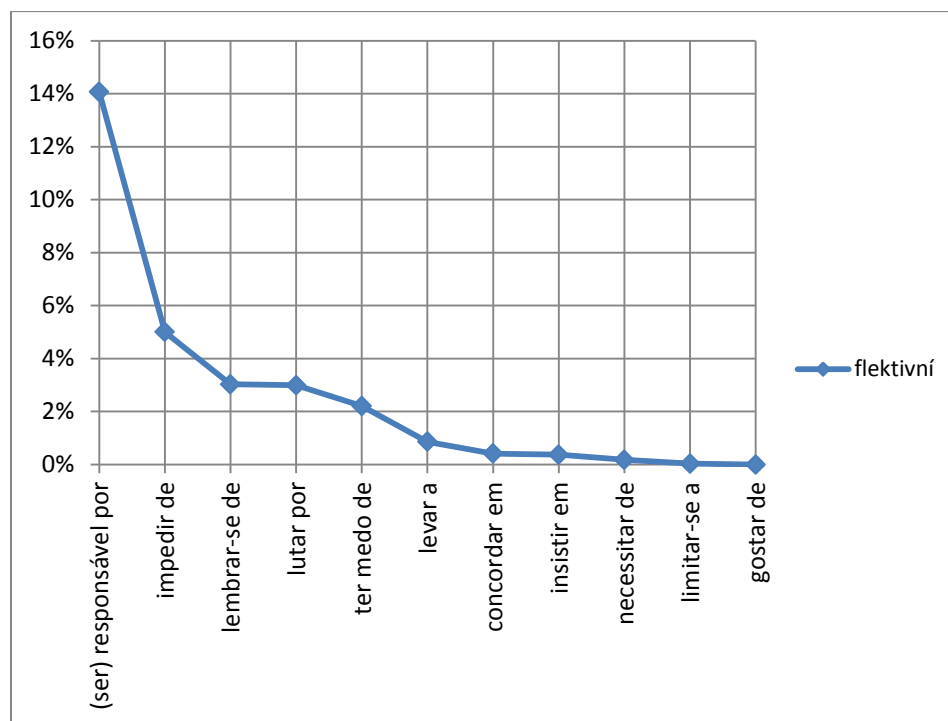
Graf 5: Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vět předmětných nepřímých

6.2.3.7. Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných nepřímých

Předložka	Element uvozující vedlejší větu	počet výskytu infinitivních kompletivních vět v korpusu CETEM Público	počet výskytu flektivních tvarů infinitivu v kompletivních větách v korpusu CETEM Público	v %
a	limitar-se a	5636	2	0.04%
	levar a	6855	59	0.86%
de	impedir de	4713	236	5.01%
	gostar de	14968	0	0.00%
	necessitar de	1662	3	0.18%
	lembrar-se de	297	9	3.03%
	ter medo de	1131	25	2.21%
em	concordar em	970	4	0.41%
	insistir em	2147	8	0.37%
por	lutar por	167	5	2.99%
	(ser) responsável por	64	9	14.06%

Tabulka 11: Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných nepřímých

6.2.3.8. Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných nepřímých

Graf 6: Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních kompletivních větách předmětných nepřímých

6.3. Užití infinitivu ve vedlejších větách vztahných

6.3.1. Věty vztahné

Vztahné věty modifikují, jak bylo uvedeno v kapitole 4.3. teoretické části, nominální výraz věty řídicí. Je dosti obtížné nějakým systematickým způsobem kvantifikovat užití infinitivu v redukovaných vztahných větách a postavit je do souvislosti s použitím neredukovaných finitivních vztahných vět. Především je to dáno tím, že vyhledávací příkazy u korpusu CETEMPúblico nemohly být navázány na slovesný antecedent či na antecedent v podobě složeného predikátu slovesa + adjektiva/substantiva (+ případně předložky). Vyhledávací příkazy musely být proto navázány na substantivum v kombinaci s předložkou *a*, která typicky uvozuje infinitivní věty vztahné. Bylo samozřejmě nezbytné nejprve vyselektovat gramatikalizované výrazy, především *a partir de*, které se z infinitivních vztahných vět přeměnily na složené spojky. Infinitivní věty vztahné následující za konstituentem *que* (např.

nada que comer) jsou vzácné a nenalezli jsme spolehlivý způsob, jak je nalézt. Nejspíše je to tím, že se v současném žurnalistickém stylu de facto nepoužívají.

Postup byl následující: nejprve byly nalezeny nejčastěji se vyskytující jmenné antecedenty finitivních vztažných vět v korpusu CETEMPúblico³⁷¹, ty se totiž snadno hledají díky tagovaným vztažným zájmenům. Z deseti nejčastěji se vyskytujících jmenných antecedentů jsme vybrali pět výrazů³⁷², které byly dále analyzovány. Těmito antecedenty jsou *acusação* (obvinění), *consciência* (vědomí), *notícia* (zpráva), *princípio* (princip, začátek), *situação* (situace). Zvlášť byly vyhledávány a zkoumány redukované infinitivní věty s předložkou *a*, zvlášť finitivní věty – pro zjednodušení pouze ty obsahující vztažné zájmeno *que*. U finitivních vztažných vět musely být vyselektovány komplektivní věty, které se po analyzovaných jmenných antecedentech rovněž mohou vyskytovat (byť se jedná v některých případech zjevně o komplementizér), navzdory skutečnosti, že měl být u konstituentu *que* zaručen charakter vztažného zájmena prostřednictvím tagování korpusu. Z vybraných substantiv bylo z tohoto důvodu třeba mít obzvláště velkou obezřetnost u *notícia* a *consciência*.

Při zkoumání všech pěti zvolených jmenných antecedentů jsme získali obdobné výsledky³⁷³, které nyní shrneme. Výskyt infinitivních vztažných vět (1) se podle očekávání nedá srovnávat s četností použití finitivních vztažných vět (2). U zkoumaného vzorku tvořily infinitivní věty v průměru pouze 1,2% ze všech vět, které splnily kritérium být vztažnými větami. Flektivní infinitiv (3-5) byl zaznamenán sedmkrát, což odpovídá 5,83% případů ze všech nalezených infinitivních vět, nicméně zkoumaný vzorek nebyl reprezentativní natolik, aby nás opravňoval činit hodnotné závěry. Ani jeden flektivní infinitiv nebyl zaznamenán v pasivní konstrukci, takže to vypadá, že pasivní konstrukce v infinitivních vztažných větách (6) je spíše vzácností.

- (1) Uma fuga é um novo **problema a resolver**.

Útěk je novým problémem, který je třeba vyřešit.

- (2) Este é um **problema que deve estar resolvido** até à próxima terça-feira, altura em que vai ser oficialmente apresentada esta list.

Toto je problém, který musí být vyřešen do příštího úterý...

- (3) Mas, de facto, **as notícias a darem conta** da saída de Luís Hernâni e Carlos Silva do comando da equipa técnica do andebol do Sporting não são de hoje, embora os dirigentes do clube as tenham sempre negado.

³⁷¹ Příkaz: [pos="N.*"] [pos!="V.*"]*[lema="que" & pos="SPEC_rel" & func="P<"] [pos!="V.*"]* [pos="V.*"] within s; Volba: Distribuição dos lemas.

³⁷² Úmyslně nebyly zahrnuty substantiva vyjadřující čas jako *tempo* (doba), *momento* (chvíle), stejně jako člen neurčitý *um*. Z velké míry totiž nejsou modifikovány vztažnými větami.

³⁷³ S výjimkou substantiva *consciência*, u něhož jsme nenašli ani jeden případ infinitivní vztažné věty, pouze finitivní.

Nicméně, zprávy, které pojednávají o odchodu Luíse Hernâniho e Carlose Silvy z vedení realizačního týmu házenkářů Sportingu, nejsou ze dneška...

(4) Do empréstimo previsto à Segurança Social até a um conjunto de avales a financiamentos a empresas públicas, há **diversas situações a precisarem** de esclarecimentos.

... jsou různé situace, které potřebují vysvětlení.

(5) Uma **situação a ser ultrapassada** recorrendo a soluções inteligentes, asseguram na capital espanhola.

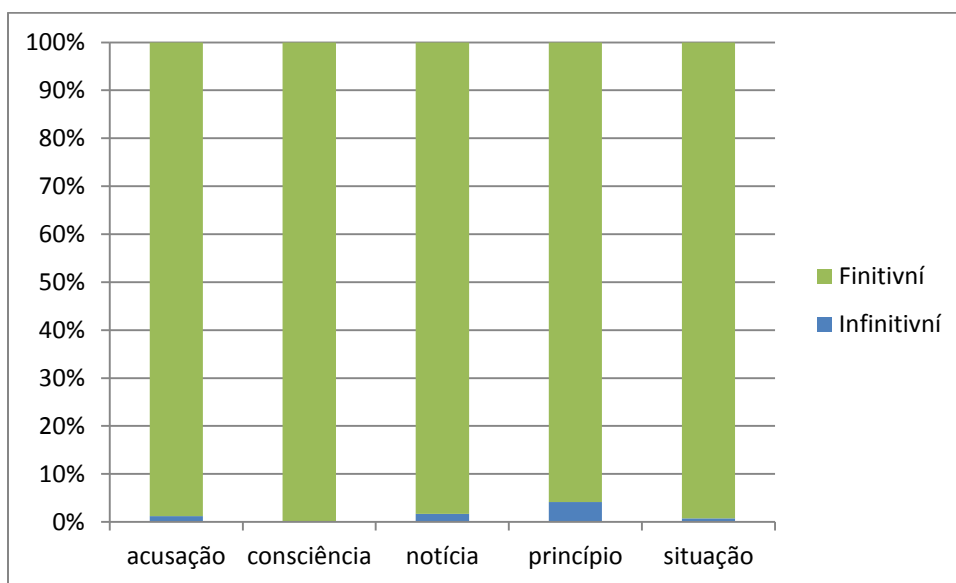
Situace, která má být překonána pomocí inteligentních řešení...

6.3.2. Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vztažných vět

	vztažné infinitivní věty	podíl infinitivních vět v % (ze všech)	infinitiv flektivní	podíl infinitivů flektivních v % (ze všech infinitivních)	vztažné finitivní věty	vztažné věty celkem
acusação	14	1.2%	0	0.00%	1135	1149
consciência	0	0.0%	0	0.0%	93	93
Notícia	21	1.7%	2	9.52%	1216	1237
princípio	33	4.2%	1	3.03%	762	795
situação	52	0.8%	4	7.69%	6601	6653
Celkem	120	1.2%	7	5.83%	9807	9927

Tabulka 12: Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vztažných vět

6.3.3. Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vztahných vět

Graf 7: Grafické vyjádření výskytu infinitivních a finitivních vztahných vět

6.4. Užití infinitivu ve vedlejších větách adverbálních

Adverbální věty tvoří velkou skupinu vedlejších vět, které mohou být redukovány na infinitivní věty. Jak bylo řečeno v kapitole 4.4.1. nemají rozdíl od kompletivních vět status argumentu slovesa věty řídící, ale jsou jeho pouhým adjunktem, stejně jako syntagma adverbální, které nahrazují. Tato skutečnost umožňuje těmto větám, rozdíl od kompletivních a vztahných vět, zastávat různou pozici v rámci souvětí, včetně jejího absolutního začátku. Stejně tak mohou být zcela vynechány, aniž by to mělo důsledek na gramatičnost věty. Cunha a Cintra (1999) pro ně proto používají označení „termo acessório da frase”, neboli „doplňující větný konstituent”. Na druhou stranu tvoří tento větný konstituent „připojené ostrovy“ (Ilhas Adjuntas³⁷⁴), což má za následek nemožnost odtržení jakékoliv části jeho interní struktury např. při formulaci otázky. Zkrátka, adverbální věty lze charakterizovat jako velmi koherentní syntaktický celek těšící se v rámci celé propozice značné autonomii. Ve srovnání s kompletivními větami jsou adverbální věty méně komplexní oblastí zkoumání, byť je škála sémantických příslovečných významů, které vyjadřují, velmi rozsáhlá.

³⁷⁴ Mateus, 2003, s. 704.

Z korpusu CETEMPúblico byly pomocí vyhledávacích příkazů selektovány adverbiální věty podle konektorů. V případě finitivních vět se ve většině případů, nikoliv však vždy, konektory kombinují s komplementizérem *que*. V dalším textu budeme pro zjednodušení komplementizér *que* považovat za součást konektoru. Pro účely vyhledávání takového jedno či víceslovného výrazu muselo být každé slovo označeno jako zvláštní léma³⁷⁵. Tento způsob má svoje omezení, neboť je nespolehlivý u mnohaslovných konektorů. Problémy nastaly i u konektoru *ao*, který nejenže není tagován jako konektor, dokonce netvoří z pohledu automatického tagování ani jednotku jakožto léma. Není možno konstituent *ao* ve své podobě vyhledat. Proto není list zkoumaných konektorů úplný. Při grafickém znázornění bude od nezkoumaných konektorů abstrahováno tak, aby frekvence výskytu zkoumaných adverbiálních vět podle konektorů činila v úhrnu 100%. Proto uvedená frekvence výskytu v % u každého konektoru je pouze orientační a slouží výlučně k porovnání obvyklosti jimi uvedených adverbiálních vět.

Pro pojednání o tomto druhu vedlejších vět jsme přejali klasifikaci z Gramática da Língua Portuguesa. Postupně se stručně podíváme na vedlejší věty příčinné, podmínkové, účelové, přípustkové a časové.

6.4.1. Vedlejší věty příčinné

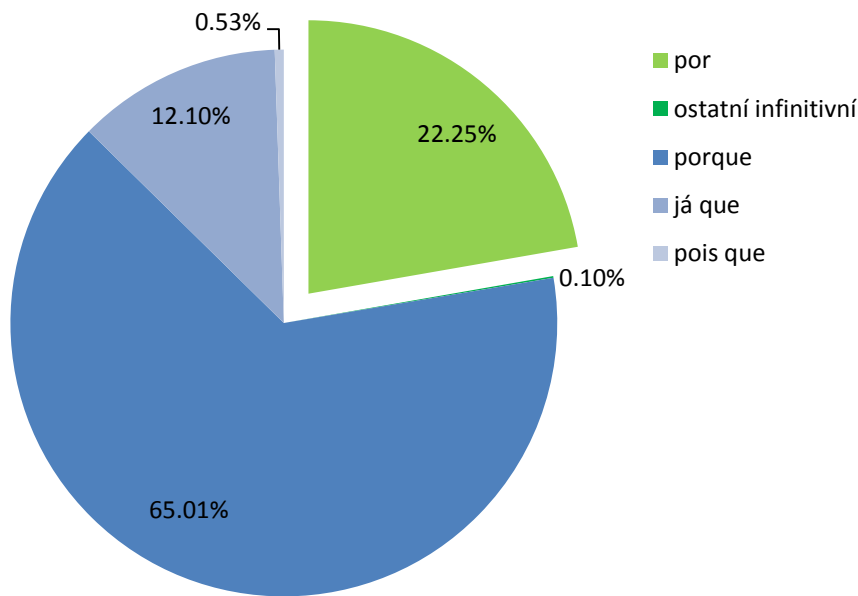
U infinitivních vedlejších vět příčinných byly kvantifikovány a zkoumány následující konektory: *por* (kvůli), *visto* (neboť), *em consequência de* (následkem, tedy), *por causa de* (kvůli). Byla potvrzena domněnka z teoretické části, že nejčastěji se vyskytujícím konektorem je *por*. Ostatní tři konektory byly zaznamenány spíše sporadicky. Flektivní tvary infinitivu mají velmi pravidelný výskyt a ve všech případech byla vyčíslena jejich četnost v infinitivních příčinných větách přes 20%, u *por* dokonce 25% (1). Tak vysoká frekvence výskytu infinitivní flexe nemá obdoby ani u kompletivních, ani u vztahných vět a svědčí o pravidelnosti realizace morfémů gramatické osoby a čísla ve shodě s podmětem. Věta (2) ukazuje zdůraznění příčinné věty konstrukcí „clivagem“, svědčící o statusu adverbiální věty jako větného konstituentu. Věty (3)-(5) demonstrují, že příčinné věty mohou zastávat různé pozice v rámci celé propozice, jak je to obvyklé u všech skupin adverbiálních vět: na absolutním začátku (3), uprostřed (4) i na konci (5).

Příčinné věty finitivní jsou uvozeny konektory *porque* (protože), *pois que* (neboť), *já que* (jelikož), přičemž *porque* (6) můžeme označit za nejčastěji se vyskytující konektor v příčinných větách vůbec. *Já que* je rovněž obvyklý konektor, byť ne tak častý.

³⁷⁵ U infinitivních vět např.: [lema="por"] [lema="causa"] [lema="de"] [pos!="V.*"]* [temcagr="INF"] within s;
u finitivních vět např.: [lema="pois"] [word="que" & pos="KS"] [pos!="V.*"]*

Příčinné věty nalazené v korpusu CETEMPúblico mají převážně finitivní podobu, a to s četností 78%. Procentuální rozdělení příčinných vět podle konektorů je názorně ukázáno na přiloženém grafu.

- (1) Será que **por não me verem** nos restaurantes certos vão deixar de me contratar ?
Je to tak, že pokud mě neuvidí v těch správných restauracích, nebudou mě angažovat?
- (2) Não é **por muito reprovar** que transformamos um aluno retardado num génio.
Není to příliš k napomenutí přeměnit retardovaného žáka na génia.
- (3) **Por envolver um concelho inteiro**, esta é uma iniciativa inédita.
Protože se týká celého okresu, je to nezveřejněná iniciativa.
- (4) Numa perspectiva «puramente pessoal» -- **visto já não representar** a câmara --, vai mais longe e propõe a «expropriação do autódromo», com base no facto de o mesmo ocupar terrenos municipais.
V čistě osobní rovině, jelikož už nepředstavuje radnici, jde ještě dál a navrhuje...
- (5) «Está sujeito a ficar sem uma perna, **por causa de se injectar**» .
„Musí zůstat bez jedné nohy, protože si píchá injekce.“
- (6) Ele nunca é expulso **porque não tem suplente**.
Není nikdy vyloučen, protože nemá náhradníka.
- (7) Este resultado configura uma situação de «empate técnico», **já que os 0,6 por cento de diferença caem** dentro da margem de erro da sondagem.
Tento výsledek představuje situaci „technické remízy“, protože 0,6 procent rozdílu spadá do úrovně statistické chyby.

Graf 8: Grafické porovnání četností zkoumaných konektorů vedlejších vět příčinných podle CETEMPúblico

6.4.2. Vedlejší věty podmínkové

Jak bylo uvedeno v kapitole 4.4.3., je prototypickým příkladem podmínkových vět finitivní věta uvozena konektorem *se* (1), který má svůj český ekvivalent ve spojkách „pokud, jestli, kdyby“, záleží na míře realizovatelnosti obsahu vedlejší věty. V našem korpusu je realizace prototypického konektoru *se* opravdu častá, vyjádřili jsme ji v procentech jako 71,82%. Podle četnosti jsme seřadili konektory finitivních podmínkových vět následovně: *uma vez que* (14,58%; v překladu „takže, jelikož“), *sem que* (6,3%; „aniž“), *desde que* (5,03%; „pokud, jestliže“).

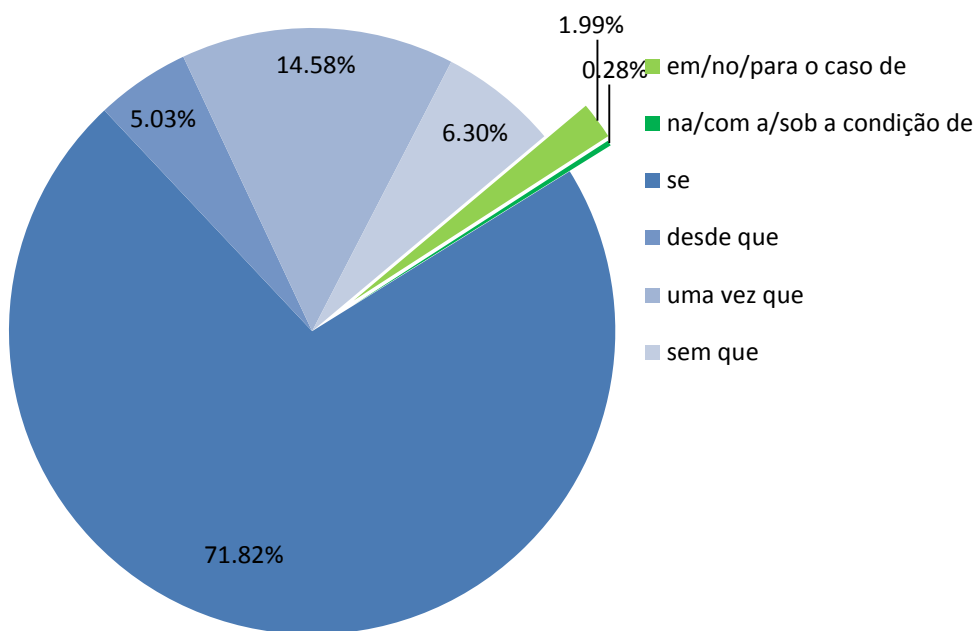
Infinitivní podmínkové věty jsou, jak ukazuje korpus CETEMPúblico, dosti vzácné. Nejčastější konektor *caso de* (pokud) je zastoupen pouze v necelých 2% ze všech zkoumaných podmínkových vět. Pojí se s předložkou *em/no* (3) či *para* (4). Dalším konektorem je *na/com a /sob a condição de* (pod podmínkou, že), s výskytem 0,28%.

Flektivní tvary infinitivu (3) jsou v infinitivních podmínkových větách velmi časté, v případě obou konektorů infinitivních vět je poměr výskytu ke všem infinitivním větám bezpečně nad hranicí 20%. Použití osobního infinitivu lze proto považovat za pravidelný.

- (1) Tudo seria diferente, na sua perspectiva, **se os cuidados de saúde primários funcionassem.**

Vše by bylo jiné, z jeho pohledu, kdyby základní péče o zdraví fungovala.

- (2) Os ataques de rua prosseguem **sem que as autoridades possam prevenir**.
Pouliční útoky pokračují, aniž by tomu úřady mohly zabránit.
- (3) Diga-se que o prémio dos jogadores vitorianos é de 750 contos, **no caso de conseguirem eliminar a Lazio de Roma**.
Říká se, že prémie viktoriánských hráčů je 750 tisíc escudo, pokud se jim podaří vyřadit Lazio Řím.
- (4) **Para o caso de estar**, a autora fornece-nos, alguns dos seus supostos pensamentos.
Pokud je, autorka nám představuje některé ze svých údajných myšlenek.
- (5) Um deles, **sob a condição de não ser identificado**, chega a afirmar que a dançarina do «É o Tchan» não tem bunda.
Jeden z nich, pod podmínkou, že zůstane v anonymitě, říká, že...

Graf 9: Grafické porovnání četností zkoumaných konektorů vedlejších vět podmínkových podle CETEMPúblico

6.4.3. Vedlejší věty účelové

U adverbálních vět účelových budeme sledovat párové konektory *para – para que* a *a fim de – a fim de que*. Máme tak výbornou možnost kvantifikovat a následně porovnávat konektory bez konstituentu komplementizéru *que* (uvozující infinitivní věty) s těmi, které jej mají (uvozující finitivní věty). Z pohledu sémantické interpretace se jedná o ekvivalenty, všechny čtyři konektory lze do češtiny přeložit spojkou „aby“.

Obdržené hodnoty jsou jednoznačné, takže můžeme učinit přesvědčivé závěry, kontrastující se situací u příčinných a podmínkových vět: konektory uvozující infinitivní účelové věty jsou obvyklejší, především díky konektoru *para*, jenž byl zaznamenán dokonce v 91,16% všech zkoumaných účelových vět. Infinitivní věty účelové, a zejména pak ty uvozené konektorem *para*, jsou charakteristické stručností, takže jejich funkcí je propozici maximálním možným způsobem zkrátit. To se projevuje tím, že až na výjimky, jakou je např. věta (4), následuje po *para* vždy tvar infinitivu. Podmět věty účelové není v takových explicitně vyjádřen a shoduje se s podmětem věty řídicí (kontrola podmětu). Takováto jednoduchá a efektivní skladba vedlejší věty je mezi adverbialními větami neobvyklá, jak ukazuje nízká frekvence výskytu flektivního infinitivu v účelových větách po konektoru *para* (7,27%, což je nejnižší hodnota u všech zkoumaných konektorů). Jak již víme, má infinitivní flexe přímou souvislost s kontrolou podmětu: tam, kde ke kontrole podmětu dochází, slábne motiv použití flektivního infinitivu – např. v (3). Osobní infinitiv lze proto interpretovat jako fakultativní: pro srovnání věta (2) a (3). Mezi účelovými větami s konektorem *para* s nulovým podmětem nalezneme vzácněji kontrolu nepřímého předmětu, jako např. v (5).

Jak již bylo řečeno, věta (4) je netypická tím, že má foneticky vyjádřený podmět. V takovém případě je totiž obvyklé použít konektor *para que* a finitivní kompletivní větu se slovesem v modu konjunktivu, jako např. (6). Příklad (7) ukazuje infinitivní větu s konektorem *a fim de*.

- (1) O comando precisou ainda de usar por duas vezes explosivos e uma granada de mão **para arrombar a porta**.
Velení potřebovalo ještě dvakrát použít výbušniny a jeden ruční granát, aby vyrazilo dveře.
- (2) Entretanto, o governador do Alasca, Walter Hickel, e uma equipa de peritos ambientalistas, depois dos apelos urgentes dos líderes regionais russos, preparavam-se **para viajar até à Rússia para fornecerem aconselhamento** sobre o gigantesco projecto de limpeza.
...připravovali se, aby odjeli do Ruska, aby poskytli osvětlu ohledně obrovského úklidového projektu
- (3) Para os terroristas nada mudou desde o Verão passado, têm as mesmas razões **para realizar atentados**.
Pro teroristy se nic od léta nezměnilo, mají stejné motivy pro podnikání atentátů.
- (4) Há quem diga que elas só lá estão **para os turistas tirarem as «típicas» fotos** de umas férias nos Alpes suíços.

Někteří tvrdí, že tam jsou proto, aby si turisté pořídili „typické“ fotografie z dovolené ve švýcarských Alpách.

- (5) No «Los Angeles Times», outro grande diário norte-americano, os computadores passaram a lembrar aos funcionários **para fazerem uma pausa de 50 em 50 minutos...**

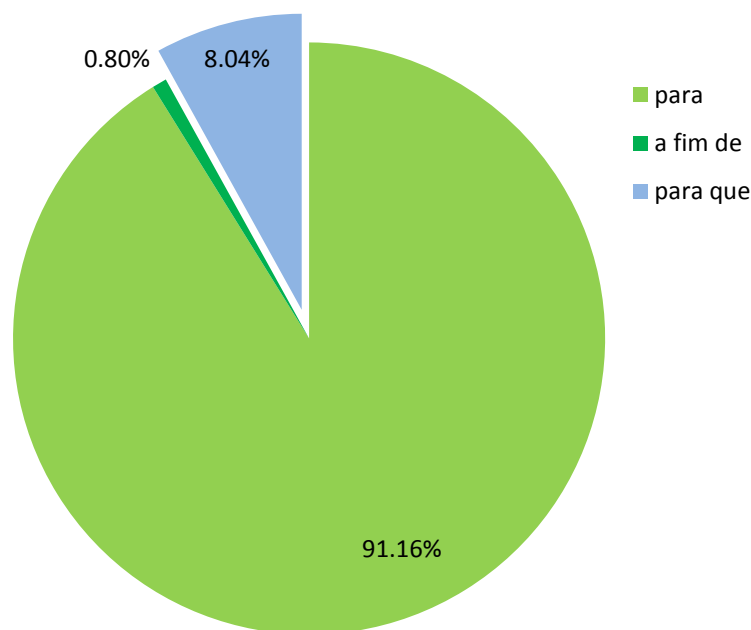
... počítače připomínají zaměstnancům, aby si udělali přestávku každých 50 minut.

- (6) E só a não liquidaram porque milhões de pessoas tiveram a coragem de lutar **para que a filosofia humanista** que impregna a Constituição **triumfasse.**

... miliony lidí mají odvahu bojovat za to, aby humanistická filozofie, která prostupuje ústavou, triumfovala.

- (7) Solicitam ainda a presença no local dos ministros do Ambiente e da Agricultura, **a fim de se inteirarem** da situação.

Žádají ještě přítomnost ministrů životního prostředí a zemědělství, aby zhodnotili situaci na místě.

Graf 10: Grafické porovnání četností zkoumaných konektorů vedlejších vět účelových podle CETEMPúblico

6.4.4. Vedlejší věty přípustkové

Přípustku lze vyjádřit vedlejší větou uvozenou mimo jiné konektory *embora*, *ainda que*, *(se) bem que*, *apesar de que*, *mesmo que* (finitivní věty), *apesar de*, *mesmo se* (infinitivní věty). Právě vyjmenované konektory, které lze parafrázovat českým „přestože“, byly předmětem našeho zkoumání. Při hodnocení jejich úhrnného výskytu v korpusu CETEMPúblico je třeba říci, že jsou finitivní a infinitivní přípustkové věty zhruba stejně časté (v poměru 52,62% ku 47,38%).

Bylo zjištěno, že nejčastěji se vyskytujícím konektorem je *apesar de* (47,38%), uvozující infinitivní přípustkové věty. Pokud není podmět infinitivní věty vyjádřen, může se jednat o kontrolu podmětu (1) nebo nikoliv (2). Jejich poměr v našem korpusu nebyl vyčíslen. Narozdíl od flektovních tvarů infinitivu, které se v infinitivních přípustkových větách vyskytují často a pravidelně, konkrétně ve 27% případů. Věta (3) je jedním z příkladů z mnoha. Další konektor infinitivních vět, *mesmo se* byl shledán poměrně vzácným. Věta (4), která jej obsahuje, je vhodným příkladem velké mobility adverbialních vět, vždyť vedlejší věta rozvíjí předmět přímý řídicí věty, který se vyskytuje na opačném konci celé propozice, přičemž adverbialní věta je realizována na absolutním začátku propozice.

U finitivních přípustkových vět je zastoupení jednotlivých konektorů pestřejší a rovnoměrnější, byť i tady jeden v četnosti převažuje nad ostatními: *embora* (40,27%). Jimi uvozené finitivní kompletivní věty převážně zaujímají pozici napravo od řídicí věty a obsahují slovesných modus konkunktivu, jako např. v (5). *Ainda que* je konektor, vyhodnocen jako další v pořadí, co se týče četnosti uvozování finitivních přípustkových vět (6). Následuje *bem que* běžně se vyskytující ve tvaru *se bem que* (7).

- (1) Faz tudo nos Chicago Bulls, **apesar de nem ser muito alto.**

V Chicago Bulls dělá vše, i když není příliš vysoký.

- (2) Disse que o plantel tem 26 jogadores, **apesar de treinarem 27.**

Řekl, že mužstvo má 26 hráčů, přestože jich trénuje 27.

- (3) **Apesar de eu e a minha mulher termos percebido** a diferença entre o vírus e a doença, não tínhamos ilusões.

I když jsem já a moje žena pochopili rozdíl mezi virusem a nemocí, neměli jsme iluze.

- (4) E **mesmo se passar** no Senado, há muitas hipóteses de o Presidente Clinton vetar o projecto.

I kdyby prošel v Senátu, očekává se, že bude Prezident návrh vetovat.

- (5) Não está particularmente protegido pela sorte, **embora oportunidades não lhe faltem**.

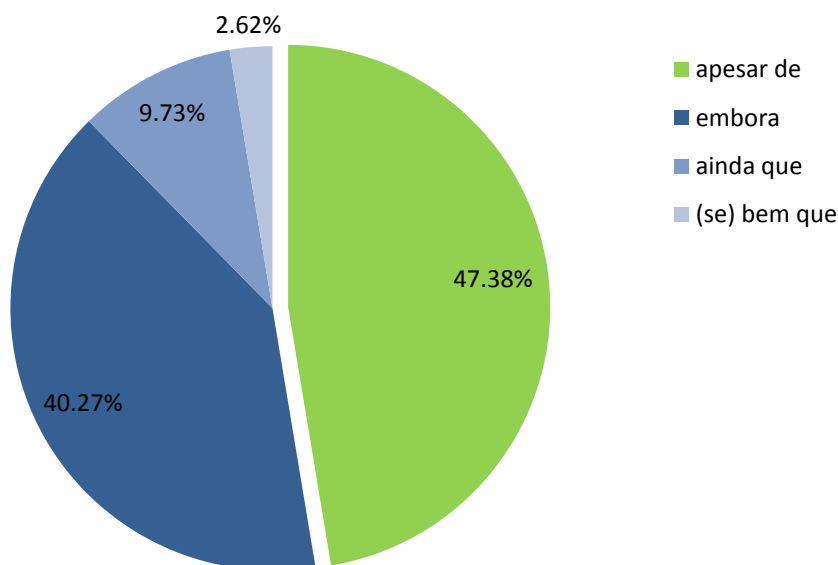
Není nijak zvlášť chráněn štěstěnou, i když příležitosti mu nechybějí.

- (6) As violações do cessar-fogo, no entanto, continuam, **ainda que**, segundo o Presidente Mesic, **se assista a uma quebra** da intensidade dos incidentes.

Porušování příměří nicméně pokračuje, přestože, podle prezidenta Mesiče, dochází ke snížení intenzity incidentů.

- (7) **Se bem que o número de ocorrências de 1996 seja comparável** ao do ano passado (11859 contra 15106 em 1995) , a dimensão da área ardida neste Verão é inferior a um terço da do ano passado.

Přestože počet požárů je v roce 1996 porovnatelný s předchozím rokem (11859 oproti 15106 v roce 1995), spálená oblast je toto léto menší...

Graf 11: Grafické porovnání četností zkoumaných konektorů vedlejších vět přípustkových podle CETEMPúblico

6.4.5. Vedlejší věty časové

Funkcí vedlejších vět časových je časově lokalizovat děj či stav věty řídicí. Rozdělíme konektory uvozující věty časové na základní skupiny vyjadřující současnost, předčasnost, následnost a konečný časový limit, stejně jako Gramática da Língua Portuguesa (viz kapitola 4.4.6).

6.4.5.1. Současnost vyjádřená vedlejšími větami časovými

Současnost lze vyjádřit jednak infinitivní větou uvozenou konektorem *ao*, jednak finitivní větou. Z důvodu omezených možností vyhledávání v korpusu CETEMPúblico, o kterých jsme se zmínili v kapitole 6.4, nebylo možno zkoumat současnost vyjádřenou vedlejší větou časovou uvozenou konektorem *ao* a porovnat frekvenci jejího výskytu s finitivními větami. Proto nebude na konci této podkapitoly ani uváděn graf znázorňující distribuci adverbialních vět podle použitých konektorů, výsledky by v důsledku toho byly hodně zkreslené. Příklad (1) byl náhodně nalezeným příkladem výskytu konektoru *ao* v infinitivní větě časové.

Co se týče finitivních vět, nejčastěji používanými konektory vyjadřujícími současnost jsou *quando*³⁷⁶ (178922 výskytů) a *enquanto* (66572 výskytů). Modem finitivního slovesa je převážně indikativ³⁷⁷. Vedlejší věta uvozena konektorem *quando* je vzácněji realizována na absolutním počátku propozice, v drtivé většině je umístěna až za větu řídicí (2).

Konektor *enquanto* vyjadřuje buďto časovou simultánnost („zatímco“), viz věta (3), nebo spoluexistenci dvou jevů, pro níž není časový údaj stěžejní („kdežto“), jako např. ve (4).

- (1) Isto das invenções já é mania antiga: ainda se lembram do famoso «erro técnico» do extinto «Tempo» (dirigido por Nuno Rocha...), **ao descrever uma reunião** que nunca existira?

... vzpomenete si ještě na slavnou „technickou chybu“ bývalého „Tempo“ (vedeného Nuno Rochou...), když popisoval schůzku, která nikdy neproběhla?

- (2) Deviam ir na entrada **quando os Palmeiras entraram no estádio**.

Měli jste jít na začátek, kdy Palmeiras vbíhali na stadion.

- (3) Tirou-a e apontou-a à cabeça, **enquanto dizia** que «se ia matar» e que «tinha desgraçado a vida».

Vytáhl jí a zamířil jí na hlavu, když říkala, že „se zabije“...

³⁷⁶ Konektor *quando* nemusí mít pouze interpretaci současnosti, může vyjadřovat v kontextu souvětí i předčasnost. Např. *Quando construíram a nova ponte, contrataram arquitectos de grande formato*. /Když se stavěl nový most (= předtím, než se stavěl nový most), angažovali renomované architekty. (Svobodová, 2014, s. 109). Stejně tak může mít *quando* interpretaci následnosti. Např. *Mas tudo acabou em bem, quando um taxista avisou os Lisbonenses através do rádio*. / Ale vše dopadlo dobře, když jeden taxikář varoval (= poté, co jeden taxikář varoval) lisaboňany prostřednictvím rádia. Od těchto různých sémantických interpretací vedlejších vět obsahujících konektor *quando* v této práci pro zjednodušení abstrahujeme.

³⁷⁷ konjunktiv, pokud časová věta má hypotetickou interpretaci (Svobodová, 2014, s. 110).

- (4) Jammu é maioritariamente habitado por hindus, **enquanto os muçulmanos são a maioria** no resto do estado.

Jammu je z velké části obydleno hinduisty, kdežto muslimové tvoří většinu ve zbytku země.

6.4.5.2. Předčasnost vyjádřená vedlejšími větami časovými

Předčasnost („předtím, než“) je vyjádřena párovým konektorem *antes que* (finitivní časové věty) a *antes de* (infinitivní časové věty). V korpusu CETEMPúblico jsou mnohem častěji zastoupeny vedlejší věty infinitivní s *antes de* (v 93,75% případů). Jak je vidět na příkladech (1) a (2) interpretace předčasnosti nemá spojitost s postavením vedlejší věty časové v souvětí: obdobně běžné je postavení nalevo (1) i napravo (2) od věty řídicí, případně uprostřed.

Co se týče přítomnosti infinitivní flexe ve větách uvozených konektorem *antes de*, byla zjištěna výrazně podprůměrná četnost (13,54%) v porovnání s ostatními adverbialními větami. To znamená, že osobní a neosobní infinitiv je v těchto větách fakultativní záležitostí, jak je vidět na kontrastu mezi větami (3) a (4) – záleží na momentálním komunikativním záměru mluvčího. K poměrně nízkému číslu četnosti přispívá skutečnost, že kontrola podmětu je pro infinitivní větu po *antes de* charakteristická, jen zřídka kdy je podmět explicitně vyjádřen.

Pro finitivní věty s *antes que* (5) je charakteristické použití konjunktivu.

- (1) **Antes de deixar Lisboa**, Arafat deverá ainda reunir-se com empresários portugueses e visitar a Fundação Gulbenkian.

Než opustí Lisabon, Arafat by se ještě měl setkat s portugalskými podnikateli...

- (2) O Inspector Fidalgo ficou pensativo um momento, **antes de fazer a sua opção...**

Inspektor Fidalgo se na chvíli zamyslel, než učinil svoje rozhodnutí...

- (3) Assumamos as nossas responsabilidades **antes de atacarmos os outros.**

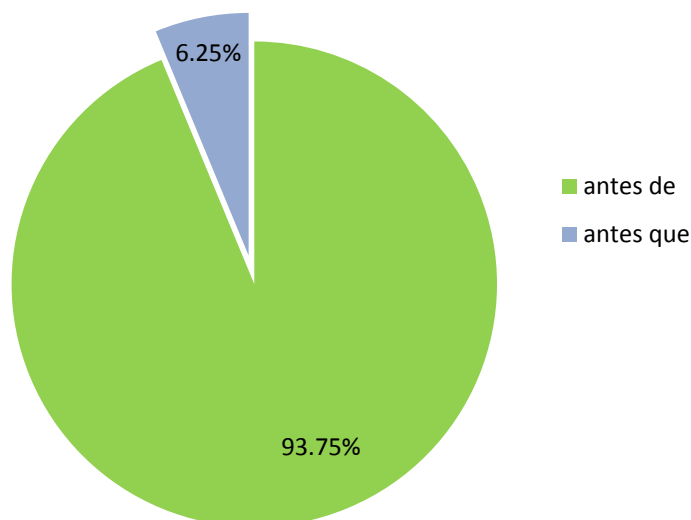
Uvědomme si svou zodpovědnost, než zaútočíme na druhé.

- (4) «**Antes de acusar os sérvios de limpeza étnica** temos de ver como vão as coisas, mas o que se passa neste momento é já muito vil», disse o funcionário, a quem os acontecimentos recordam o que viu na Bósnia nos piores dias do conflito.

„Dříve, než obviníme Srby z etnických čistek, musíme se podívat, jak se věci mají...“

- (5) Analistas referiram que os títulos deverão cair ainda mais uns pontos **antes que entrem em acção os compradores oportunistas.**

Analisté uvedli, že ceny akcií by měly ještě o několik bodů klesnout, dříve než přejdou do akce spekulanti.

Graf 12: Grafické porovnání četností zkoumaných konektorů vedlejších vět časových vyjadřujících předčasnost podle CETEMPúblico

6.4.5.3. Následnost vyjádřená vedlejšími větami časovými

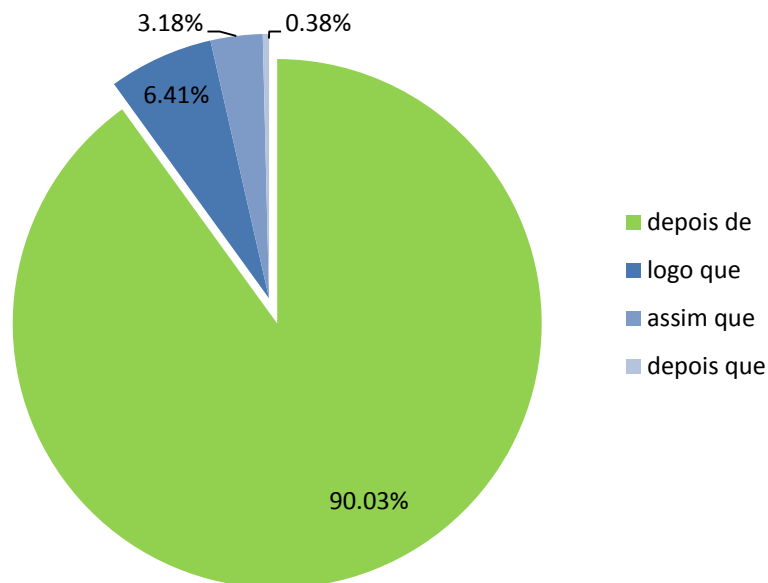
Vedlejší věty časové vyjadřující následnost, lze rozdělit, jak bylo řečeno v kapitole 4.4.6, do dvou skupin podle lehce odlišné sémantické interpretace konektorů: jednak jsou to konektory vyjadřující následnost: *depuis de, depuis que* (poté, co, jakmile), jednak to jsou konektory vyjadřující „přibližnou následnost“ (sotvaže, brzy poté, co): *assim que, logo que*.

Konektor *depuis de*, se vyskytuje ze všech čtyř zkoumaných konektorů zdaleka nejčastěji (v 90,03% případů). Co se týče postavení jím uvozené infinitivní věty v rámci souvětí, nezaznamenali jsme žádnou výraznou tendenci pro jednu z možných pozic. Zajímavé je porovnání sledovaných syntaktických parametrů *depuis de* s vlastnostmi konektoru *antes de*, který je, svým způsobem, jeho syntaktickým ekvivalentem, jelikož vyjadřuje opak ve stejném typu vět. Na první pohled je vše stejné: oba konektory jsou preferovanou spojkou v rámci své podskupiny konektorů, jimi uvozené vedlejší věty mohou nabývat různou pozici v rámci propozice a jejich struktura je poměrně jednoduchá, často bez vyjádřeného podmětu a s mechanismem kontroly podmětu. V porovnání s větami uvozenými konektorem *antes de* je ale frekvence realizace flektivního infinitivu ve větách s *depuis de* vyšší, pohybuje se v hodnotách obvyklých pro adverbialní infinitivní věty, to je nad 20% (přesněji 22,11%). Pokud by to mělo mít souvislost s četností nerealizovaného podmětu infinitivní věty a kontrolou podmětu, jak jsme navrhli v případě *antes de*, měla by se v případě vět uvozených konektorem *depuis de* ukázat

vyšší frekvence výskytu explicitně vyjádřeného podmětu. Za tímto účelem bylo kvantifikována přítomnost foneticky realizovaného podmětu v obou typech adverbiálních vět, a skutečně: v případě vět *depois de* je častější (27,37% v porovnání s 10,42% u vět s *antes de*). Věta (1) je příkladem takto realizovaného podmětu vedlejší věty. Věta (2) naproti tomu demonstruje kontrolu podmětu.

Finitivní kompletivní věty vyjadřující následnost lze podle četnosti výskytu v korpusu CETEMPúblico seřadit následujícím způsobem: *logo que* (6,41%), *assim que* (3,18%) a *depois que* (0,38%). Adverbiální věty uvozené prvními dvěma větami jsou uvedeny jako příklad (3) a (4). Použití modu konjunktivu variuje s použitím indikativu.

- (1) O ritmo cardíaco de Madre Teresa de Calcutá ficou ontem estabilizado, **depois de os médicos a terem sujeito**, na véspera, a uma terapia de choques eléctricos de fraca intensidade, com o objectivo de corrigir o seu ritmo cardíaco.
Srdeční rytmus Matky Terezy z Kalkaty byl včera stabilizován, poté, co jej lékaři předchozí večer podrobili terapii lehkých šoků...
- (2) Este disco, **antes de ser lançado**, já é uma peça rara porque, pela primeira vez, vai haver um registo das vozes dos maiores actores do teatro português.
Toto album, jmile bylo vydáno, se stalo vzácností...
- (3) Incentivaremos os estudantes a regressarem **logo que acabem a sua formação**.
Budeme podporovat studenty, aby se vraceli brzy poté, co dokončí svoje studia.
- (4) A qualidade sente-se **assim que entramos**: bons materiais, tanto no painel de instrumentos como nos forros dos bancos e das portas...
Kvalitu pocítíme, sotva vstoupíme...

Graf 13: Grafické porovnání četností zkoumaných konektorů vedlejších vět časových vyjadřujících následnost podle CETEMPúblico

6.4.5.4. Konečnost vyjádřená vedlejšími větami časovými

U této podskupiny adverbialních vět byly zkoumány četnosti konektorů *até*, *até que*, vyjadřující konec časového intervalu, neboli cesativnost (až, dokud). Aspektuální charakteristika obsahu vedlejší věty je momentální, zatímco v případě věty řídicí je durativní, resp. iterativní (Svobodová, 2014, s. 113).

Konektor *até* uvozující infinitivní věty je častější než *até que* (3), ale nikoliv tak přesvědčivým způsobem (63,19% versus 36,81%), jako tomu bylo u konektorů předchozích podskupin vedlejších vět časových. Můžeme konstatovat, že výskyt infinitivu flektivního (3) je ve větách uvozených konektorem *até* v obvyklých hodnotách (25,0%). Věta (2) obsahuje explicitně vyjádřený podmět, který znemožňuje interpretaci souvětí s kontrolou podmětu.

- (1) O meu Governo tenciona aumentar o orçamento da Defesa em 0,5 por cento por ano, **até atingirmos a meta** de dois por cento do PIB.

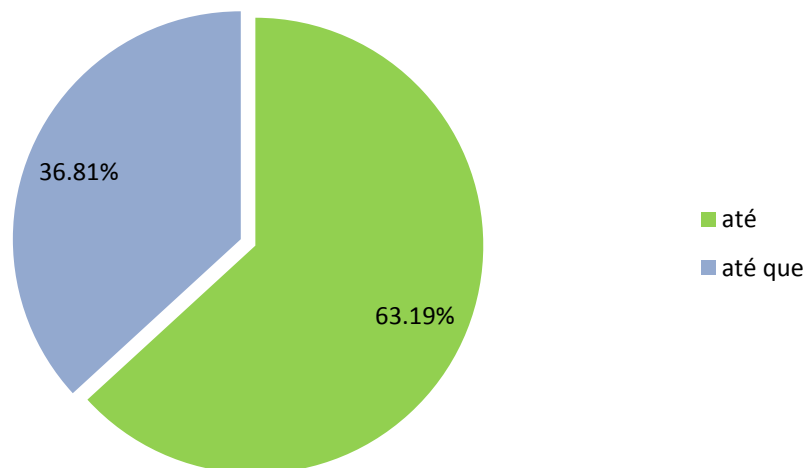
Moje vláda hodlá zvýšit rozpočet obrany o 0,5 procent ročně, až docílíme hodnoty dvě procenta HDP.

- (2) O pacto funcionou: os candidatos à liderança dos trabalhistas britânicos abstiveram-se de fazer campanha **até John Smith estar enterrado**.

... kandidáti na předsedu britských labouristů zastavili svou kampaň, dokud nebude John Smith pohřben.

(3) Um cidadão, seja quem for, quando acusado, permanece inocente **até que seja provado o contrário.**

Občan, ať jím je kdokoliv, když je obviněn, zůstává nevinný, dokud nebude prokázán opak.

Graf 14: Grafické porovnání četností zkoumaných konektorů vedlejších vět časových vyjadřujících konečnost podle CETEMPúblico

6.4.6. Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních adverbálních vět

	<i>Infinitivní konektory</i>	<i>Infinitivní věty</i>	<i>Finitivní konektory</i>	<i>Finitivní věty</i>
Příčinné	por	47013	porque	137340
	em consequência de	103	já que	25567
	por causa de	88	pois que	1127
	visto	18		
Podmínkové	em/no/para o caso de	3180	se	114944
	na/com a/sob a condição de	453	desde que	8050
			uma vez que	23326
			sem que	10083
Účelové	para	578365	para que	51034
	a fim de	5068	a fim de que	1

Přípustkové	apesar de	33820	apesar de que	16
	mesmo se	9	mesmo que	15
			embora	28747
			ainda que	6947
			(se) bem que	1870
Časové	até	9203	até que	5361
	antes de	22145	antes que	1476
	depois de	49431	depois que	209
			assim que	1746
			Quando	178922
			Enquanto	66572
			logo que	3519

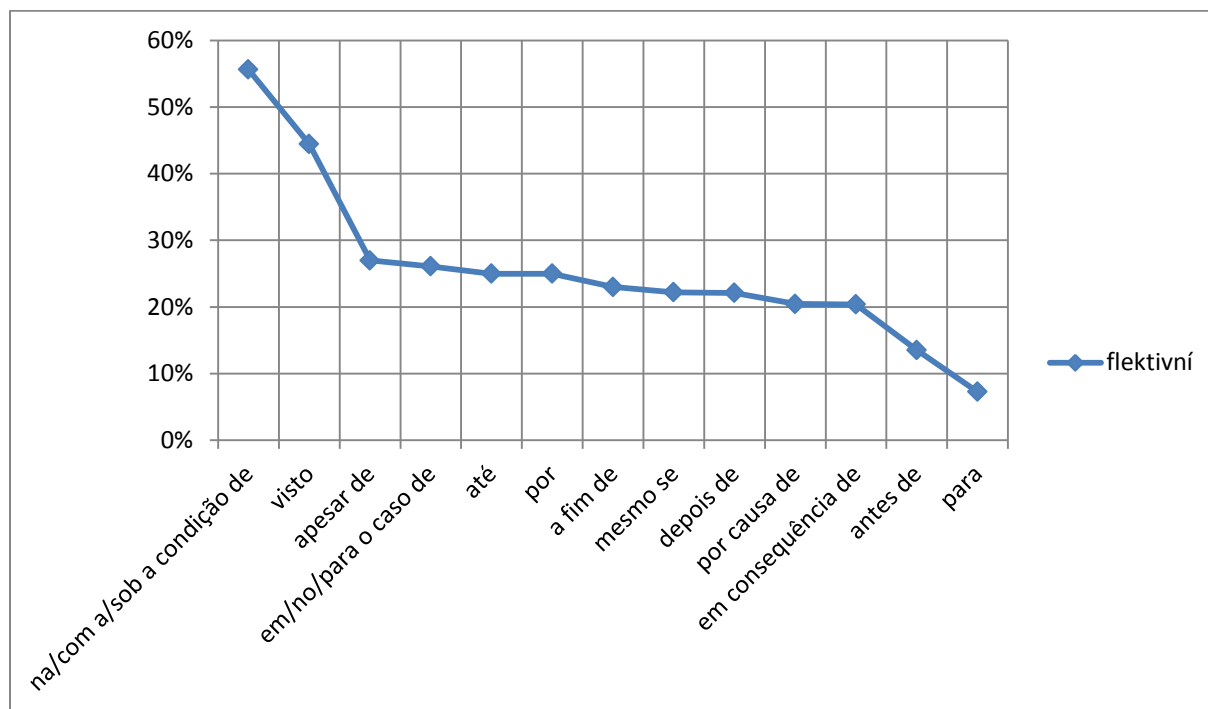
Tabulka 13: Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních adverbálních vět.

6.4.7. Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních adverbálních větách

	<i>Infinitivní konektory</i>	<i>infinitivní věty</i>	<i>infinitiv flektivní</i>	<i>podíl infinitivů flektivních v % (ze všech infinitivních)</i>
Příčinné	por	47013	11753	25.00%
	em consequência de	103	21	20.39%
	por causa de	88	18	20.45%
	visto	18	8	44.44%
Podmínkové	em/no/para o caso de	3180	830	26.10%
	na/com a/sob a condição de	453	252	55.63%
Účelové	para	578365	42070	7.27%
	a fim de	5068	1166	23.01%
Přípustkové	apesar de	33820	9131	27.00%
	mesmo se	9	2	22.22%
Časové	até	9203	2301	25.00%
	antes de	22145	2999	13.54%
	depois de	49431	10927	22.11%

Tabulka 14: Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních adverbálních větách

6.4.8. Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních adverbálních větách

Graf 15: Grafické vyjádření výskytu flektivního infinitivu v infinitivních adverbálních větách

6.5. Užití infinitivu ve vedlejších větách účinkových

Vybrali jsme výrazy *bastante para*, *suficiente para* a *tanto para*, které jsou typickými antecedenty infinitivních účinkových vět a porovnali zjištěný počet infinitivních vět, které uvozují, se stejnými antecedenty opatřenými komplementizérem *que*: *bastante para que*, *suficiente para que*, *tanto para que*, které volí finitivní účinkové věty. Navíc jsme k nim přidali antecedenty finitivních vět jiného typu, tj. bez intenzifikátorů: *de maneira que*, *de sorte que* a jejich ekvivalenty pro infinitivní věty *de maneira de*, *de sorte de*.

Jak bylo řečeno v kapitole 4.5, Gramática da Língua Portuguesa, jejíž klasifikaci vedlejších vět jsme převzali, neřadí tyto věty ze syntaktických důvodů mezi adverbální. Jedním z nich je nemožnost účinkových vět stát na absolutním začátku souvětí. Z tohoto důvodu vedlejší větu v příkladu (7) nelze považovat za účinkovou. *De maneira que* je v tomto případě pouze stylistickým prostředkem mluvčího, jak navázat na dříve zmíněné téma, či konverzaci. Při práci s korpusem bylo proto potřeba z automaticky vyhledaných vět pečlivě odstranit případy, v nichž

výše zmíněné výrazy nevyjadřují kvalitativní či kvantitativní účinek. To je právě podstata těchto vět. Naopak není na škodu, pokud se adverbialní či adjektivní intenzifikátory **bastante** (1), **suficiente** přemění v substantivum přijetím členu určitého (2).

Ze získaných výsledků prezentovaných v tabulce 15 a grafu 16 lze vyčíst vcelku jednoznačně, že antecedenty s intenzifikátorem preferují infinitivní věty účinkové, zatímco druhá skupina se jádrem v podobě substantiva, naopak finitivní věty.

Tabulka 16 obsahuje přehled výskytu infinitivní flexe v infinitivních účinkových větách. Ve všech třech případech je relativní četnost okolo 5% – vztaženo k počtu nalezených infinitivních vět. To jsou podstatně nižší hodnoty, než u adverbialních infinitivních vět: tedy další argument pro tvrzení, že jsou účinkové věty ze syntaktického hlediska nepatří mezi adverbialní.

- (1) E imagino que nos tempos que correm algum pai **tem autoridade bastante para gerir** como déspota iluminado o televisor familiar?!

... má nějaký otec dost authority, aby řídil jako osvícený despota rodinnou televizi?!

- (2) Os dois chefes de Estado estiveram reunidos no Kremlin durante uma hora, **o bastante para darem luz** verde a uma declaração conjunta preparada pelos dois lados no último ano com aspirações a ser uma doutrina comum mas que tem realmente pouco de novo.

Oba vládní představitelé se na hodinu sešli v Kremli, což stačilo, aby dali zelenou společné deklaraci...

- (3) «Não nos foram dadas **informações suficientes para aprovarmos** aquilo», critica...

„Nebyly nám dány dostatečné informace, abychom to schválili“, kritizuje...

- (4) As tatuagens, na Nova Inglaterra, são populares e sofisticadas -- **o bastante para que os aficionados falem** de uma «forma de arte».

Tetování v Nové Anglii jsou populární a sofistikovaná, dostatečně, aby fanoušci mluvili o nové „formě umění“.

- (5) Quem poderia **odiá-lo tanto para tentar fomentar** uma crise política de tal magnitude como a que o país vive?

Kdo by ho mohl nenávidět dost na to, aby se pokusil přizivit politickou krizi...

- (6) Existem muitos intrusos no sector dos transportes turísticos, **de forma que algumas vezes acaba** por pagar o justo pelo peccador.

Existuje mnoho vetřelců v sektoru turistických dopravců až tak, že občas platí spravedlivý místo hříšníka.

(7) **De maneira que estou** numa posição privilegiada no que diz respeito ao acesso directo aos livros.

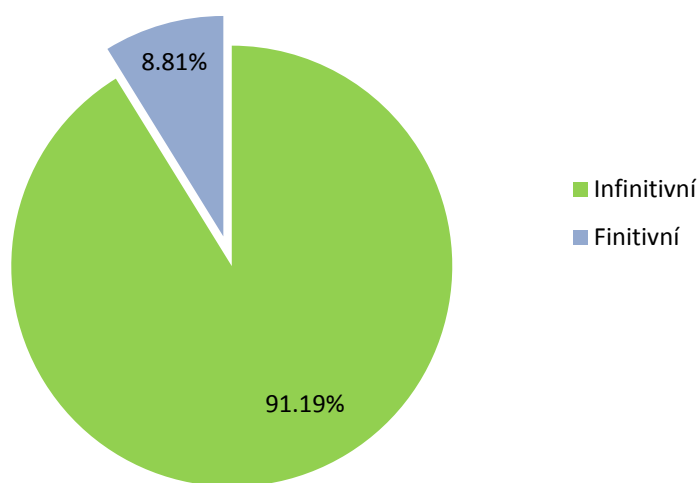
Takže jsem v privilegované situaci, co se týče přímého přístupu ke knihám.

	<i>Antecedenty účinkových infinitivních vět</i>	<i>účinkové infinitivní věty</i>		<i>Antecedenty účinkových finitivních vět</i>	<i>účinkové finitivní věty</i>
Účinkové s intenzifikátorem	bastante para	439		bastante para que	66
	suficiente para	9324		suficiente para que	871
	tanto para	65		tanto para que	13
Účinkové bez intenzifikátoru	de forma de	7		de forma que	410
	de maneira de	0		de maneira que	125

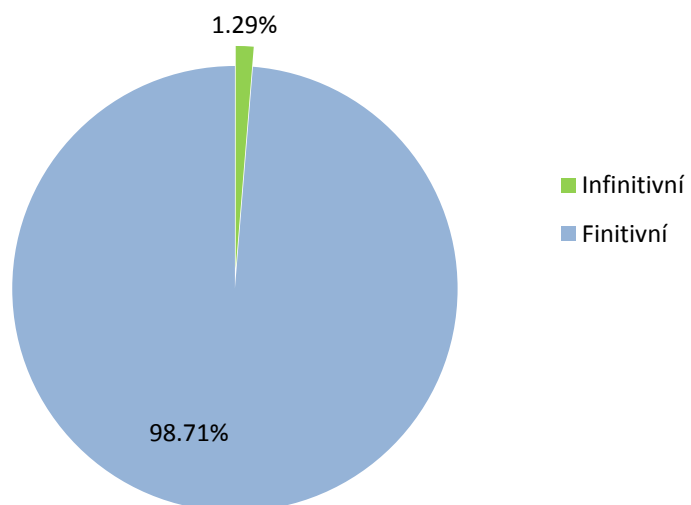
Tabulka 15: Číselné vyjádření výskytu infinitivních a finitivních účinkových vět.

<i>Antecedenty účinkových infinitivních vět</i>	<i>vztahné infinitivní věty</i>	<i>Flektivní infinitiv</i>	<i>Výskyt flektivního infinitivu v %</i>
bastante para	439	22	5.01%
suficiente para	9324	466	5.00%
tanto para	5	1	20.00%

Tabulka 16: Číselné vyjádření výskytu flektivního infinitivu v účinkových větách.

Graf 16: Grafické vyjádření poměru infinitivních a finitivních účinkových vět po antecedentech s intenzifikátorem

Graf 17: Grafické vyjádření poměru infinitivních a finitivních účinkových vět po antecedentech bez intenzifikátoru

7. ZÁVĚR

Portugalština je románský jazyk, jež lze bez nadsázky označit jako jazyk charakteristický častým použitím infinitivních vedlejších vět. Je to jazyk, který má v existenci flektivních tvarů infinitivu jedinečný prostředek, jak jazykovou promluvu zhutnit a komunikaci zefektivnit. Mluvčímu tento prostředek významně rozšiřuje možnosti, jak expresivně vyjádřit postoj k obsahu sdělení. Účelem této práce bylo tuto obsáhlou a velmi zajímavou problematiku uchopit nejprve tradičním způsobem, tj. nashromážděním a představením normativních poznatků ohledně použití infinitivních vět a (ne)flektivního infinitivu, a následně deskriptivní metodou prostřednictvím analýzy autentických textů evropské portugalštiny ukázat, že je velmi problematické formulovat v této oblasti jakákoliv pravidla (pokud to je vůbec možné). Jazykové jevy byly kvantifikovány a zobecnění získaných dat umožnilo formulovat tendence použití infinitivu ve vedlejších větách. K tomuto účelu byl použit CETEMPúblico, veřejně dostupný korpus novinových článků, čítající přes 190 milionů slov.

Pokud mluvčí zamýšlí ve své promluvě či v textu rozvíjet nějaký z větných konstituentů vedlejší větou, má v podstatě dvě možnosti: použít finitivní vedlejší větu se slovesem opatřeným morfologickým znakem času a způsobu, či vedlejší větu, jejíž slovesný tvar je takového znaku prostý: má podobu infinitivu, gerundia či participia. Předmětem našeho zkoumání byly pouze infinitivní věty, jako nejuniverzálnější a nejpoužívanější alternativa k větám finitivním. Pro klasifikaci vedlejších vět jsme použili rozdělení podle Gramática da Língua Portuguesa na kompletivní věty podmětné, kompletivní věty předmětné přímé, kompletivní věty předmětné nepřímé, vztahné věty, adverbiální věty příčinné, adverbiální věty podmínkové, adverbiální věty účelové, adverbiální věty přípustkové, adverbiální věty časové a účinkové věty. Všechny tyto kategorie vedlejších vět mohou mít infinitivní podobu. Jejich struktuře, slovosledu a podrobnější typologii jsme se věnovali v teoretické části práce (kapitola 4). Hlavním zdrojem poznatků byly přitom dvě generativistické gramatiky portugalského jazyka, Gramática da Língua Portuguesa (Mateus, 2003) a Gramática do Português (Raposo, 2013), které spatřily světlo světa v novém miléniu. Zvláštní pozornost byla v teoretické části věnována kompletivním větám, které mají mimořádné postavení tím, že nahrazují argument jednoho z lexikálních jader věty řídicí. Tímto argumentem je buď podmět, nebo předmět. V důsledku toho jsou kompletivní věty často v interakci s větou syntakticky nadřazenou prostřednictvím syntaktických procesů, jako je infinitiv s akuzativním podmětem, kontrola podmětu, kontrola předmětu, elevace podmětu, elevace předmětu, restrukturalizace a spojení vět. Tyto procesy byly vysvětleny v kapitole 4.2.2.4. Některé z nich se týkají pouze infinitivních vedlejších vět (elevace předmětu, infinitiv s akuzativním podmětem, spojení vět), s jinými se lze setkat i u finitivních vedlejších vět (kontrola podmětu, kontrola předmětu).

Nyní shrňme poznatky, ke kterým jsme dospěli analýzou empirických dat v rozsahu korpusu CETEMPúblico.

Část antecedentů podmětných kompletivních vět má tendenci volit infinitivní, druhá část finitivní kompletivní věty. Nemá vliv okolnost, zda se jedná o neosobní, tj. defektní predikáty – (*ser*) *claro* vs. (*ser*) *impossível* – či nikoliv – např. *preocupar* vs. *interessar*. Jednoslovné neosobní predikáty, jako např. *bastar*, *convir*, patří do skupiny antecedentů preferujících infinitivní věty; predikáty v podobě jmenných syntagmat – (*ser*) *verdade*, (*ser*) *fato* – zase preferují finitivní věty.

Tranzitivita, nebo přesněji intranzitivita, slovesného antecedentu může mít přímý vliv na charakter kompletivních vět, jak bylo doloženo např. v případě *acontecer*. Pokud je predikát intranzitivní, kdy sloveso nevyžaduje vyjma podmětu žádný jiný argument, je podmět nahrazen výhradně finitivní kompletivní větou. Infinitivní kompletivní věta se objevuje jednak v případě tranzitivnosti antecedentu, což je u *acontecer* méně časté, jak už bylo řečeno, jednak pokud je antecedent intranzitivní. Podobnou roli může kromě tranzitivnosti hrát i to, zda je predikát věty řídicí rozvit kvalitativním indikátorem či nikoliv. U slovesa *parecer*, jakožto antecedentu podmětných vět, byla zaznamenána silná tendence volby infinitivních vět v případě, že se sloveso *parecer*, ať už v tranzitivní či intranzitivní podobě, kombinuje s kvalitativním indikátorem v podobě adjektivního (*parece-me estranho*) či jmenného syntagmatu (*parecia uma excessiva precaução*). Totéž bylo konstatováno i u slovesa *achar* – epistemického slovesa subkategorizujícího vedlejší věty předmětné přímé. Naopak spojení kauzativního slovesa *deixar* s adjektivem (např. *deixar evidente*) má přesně opačný efekt: infinitivní kompletivní věty po nich následují jen velmi vzácně. Proto je ošemetné jakékoliv zobecňování vyjma konstatování, že má případné rozvíjení slovesného antecedentu kvalitativním indikátorem má na podobu kompletivní věty přímý vliv.

U podmětných vět byla nalezena souvislost mezi modem slovesa kompletivní věty a podobou této věty u neosobních antecedentů. Po antecedentech, které mají tendenci subkategorizovat infinitivní kompletivní věty – např. (*ser*) *possível*, *convir* –, se v jejich finitivních ekvivalentech vyskytuje modus konjunktivu. V opačném případě (kdy jsou antecedentem preferovány finitivní kompletivní věty) je obojí běžné: indikativ i konjunktiv, záleží případ od případu.

Elevace podmětu je syntaktický proces vlastní antecedentům v podobě intranzitivního slovesa, při kterém se podmět kompletivní věty povýší, tj. foneticky se realizuje ve větě řídicí, byť je sémanticky interpretován stále jako podmět věty vedlejší. Analýzou korpusu CETEMPúblico se nepotvrdila domněnka, formulovaná v Gramática da Língua Portuguesa, že se tento proces omezuje na infinitivní věty s neflektivním infinitivem. U slovesa *parecer* byly zaznamenány opakované případy elevace podmětu finitivní kompletivní věty.

Převážně finitivními vedlejšími větami jsou kompletivní věty předmětné přímé po epistemických slovesech (*saber*, *achar*, *duvidar*), zjišťovacích slovesech (*perguntar*, *pedir*) a hodnotících slovesech (*lamentar*, *criticar*).

Převážně infinitivními vedlejšími větami jsou kompletivní věty předmětné přímé po pracích a optativních slovesech (*desejar, preferir, ousar*), určovacích slovesech (*permitir, proibir*) a kauzativních slovesech (*deixar, mandar*).

U deklarativních sloves (*confessar, sugerir, decidir*) a smyslových sloves (*ouvir, ver*) nejsou výsledky takto jednoznačné.

U zjišťovacích sloves (*perguntar*) stejně jako u epistemických sloves (*saber*) byla zaznamenána přímá souvislost mezi typem nepřímé otázky (a s tím související použití komplementizéru nebo tázacího zájmena) a distribucí finitivních a infinitivních slovesných tvarů ve vedlejší větě: zjišťovací nepřímé otázky (uvedené komplementizérem *se*) jsou výhradní záležitostí finitivních kompletivních vět. To odpovídá pravidlu obecně přijímanému gramatikami portugalského jazyka, totiž že v infinitivních kompletivních větách se foneticky nerealizuje žádný jiný komplementizér než *para* u sloves určovacích, které vyjadřují žádost (např. *pedir*).

U sloves smyslových (*ouvir, ver*) a kauzativních (*deixar, mandar*) byla zaznamenána veliká pestrost typů konstrukcí vedlejších vět. Sloveso *ouvir* má silnou tendenci volit konstrukci infinitiv s akuzativním podmětem, navíc často s flektivním infinitivem, což je syntakticky ne zcela autonomní konstrukce, při níž je podmět věty kompletivní předmětem přímým kompletivní věty při zachování kanonického slovosledu podmět-přísudek. U antecedentu *ver* je tento typ vedlejších vět podobně častý jako konstrukce spojení vět, což je specifický slovosled v tom smyslu, že se mezi slovesy věty řídicí a vedlejší nevyskytuje ani podmět, ani předmět, nejsou-li nahrazeny zájmenem. U kauzativních sloves *deixar* a *mandar* je pro změnu častější spojení vět než infinitiv s akuzativním podmětem (vzácněji podoby flektivní). Mimo tyto zmíněné konstrukce mohou infinitivní vedlejší věty subkategorizované slovesy smyslovými a kauzativními nabýt podoby gerundivního infinitivu (infinitiv následuje po předložce *a*), což je alternativa zaznamenaná s nízkou frekvencí výskytu.

Kompletivní věty předmětné nepřímé jsou převážně infinitivní. V některých případech dokonce výlučně infinitivní (*limitar-se a, lutar por, (ser) responsável por*), což je ve zkoumaném vzorku antecedentů velmi vzácný jev. Nalezenými antecedenty, jež představují vzácný případ v tom smyslu, že po nich následují převážně finitivní věty předmětné nepřímé, jsou (*estar consciente de* a *aperceber-se de*). Podle předpokladů nehraje roli to, jaká předložka uvozuje vedlejší větu.

Pro kompletivní věty předmětné nepřímé je často typické, že pokud v nich není podmět explicitně vyjádřen, funguje beze zbytku mechanismus kontroly předmětu a vedlejší věta má infinitivní podobu. V případě, že je podmět kompletivní věty odlišný od předmětu věty řídicí, je zpravidla nutné jej vyjádřit a věta má podobu finitivní. Mezi antecedenty umožňující takto pravidelnou syntaktickou distribuci vedlejších vět jmenujme např. *necessitar de, lembrar-se de, ter medo de*. Naopak tomu je např. u (*estar consciente de*).

Specifickou skupinou sloves volících si kompletivní věty jsou, co do valence, slovesa s nehomogenní schopností subkategorizace. Tato slovesa (např. *levar a*) se vyznačují kontrolou předmětu a pojednali jsme o nich v rámci kompletivních vět s funkcí předmětu nepřímého,

Jelikož v infinitivní podobě jsou uvozeny předložkou. *Levar a* je trivalentní povahy (má tři argumenty: podmět, velejší větu a předmět), pokud uvozuje infinitivní větu a pouze bivalentní, je-li vedlejší věta finitivní. Pro distribuci vedlejších vět by to mělo mít jednoznačný dopad: pokud by predikát věty řídící byl rozvit předmětem (s funkcí adresáta), byla by vedlejší věta povinně infinitivní. Analýza korpusu CETEMPúblico tento předpoklad potvrdila s tím, že infinitivních vět je v poměru k finitivním mnohem více.

Předmětem zkoumání byl kromě typu kompletivní věty rovněž infinitiv osobní, respektive flektivní infinitiv. Již v teoretické části jsme poukázali na poměrně časté chybné zaměňování pojmů osobní a flektivní infinitiv a na nejednotnost používané terminologie. Přijali jsme přístup a terminologii většiny současných lingvistů, tedy i autorského kolektivu Gramática da Língua Portuguesa: pokud je u infinitivu jasně určen podmět, jedná se o osobní infinitiv. Flektivní infinitiv je termín pro infinitiv obsahující znaky flexe. Podle tohoto pohledu je flektivní infinitiv vždy osobní, nikoliv obráceně.

Jelikož jsme v našem výzkumu empiricky zkoumali autentické věty jakožto úseky promluvy, nebylo možné zkoumat, podle právě zmíněné definice osobního infinitivu, nic jiného nežli morfosyntaktické realizace osobního infinitivu na úrovni promluvy, tedy flektivní infinitiv. Frekvence výskytu flektivního infinitivu byla určena jako procentuelní poměr počtu realizací flektivního tvaru a počtu infinitivních vět pro každou položku korpusu CETEMPúblico, která obsahovala reprezentativní počet realizací. To je samozřejmě problematické z pohledu stanovení pravidelnosti výskytu osobního infinitivu. My jsme se omezili na relativní porovnávání frekvence výskytu flektivního infinitivu mezi položkami korpusu s tím vědomím, že interval 20-25% již znamená velkou pravděpodobnost pravidelného výskytu osobního infinitivu v novinářském stylu, který korpus CETEMPúblico reprezentuje. Nyní shrňme naše zjištění ohledně realizace flektivního infinitivu v portugalštině.

Použití flektivního infinitivu má opodstatnění v ekonomii sdělení. V kompletivních větách se s ním běžně setkáme po určitých antecedentech (např. *ser responsável*), pokud podmět věty vedlejší je odlišný od podmětu věty řídící. Ekonomičnost spočívá v tom, že podmět vedlejší věty nemusí být v takovém případě foneticky vyjádřen. Tento projev syntaktické kondenzace nemá obdobu u ostatních románských jazyků, kde flektivní infinitiv neexistuje, nebo se přinejmenším běžně nepoužívá. Pokud se ve větě řídící vyskytuje antecedent charakteristický působením kontroly podmětu (podmět kompletivní věty má stejný referent jako podmět věty řídící), např. *confessar*, *decidir*, *desejar*, je realizace infinitivní flexe v infinitivních kompletivních větách daleko vzácnější. Extrémním případem je antecedent *ousar*, který volí povinně infinitivní vedlejší větu bez jakékoliv flexe. Obdobným případem je složený predikát *gostar de*. Vedlejší věty s těmito antecedenty *ousar* se svou nízkou syntaktickou autonomií blíží statutu argumentu modálních sloves, jako např. *dever*.

Vzácnost flektivních tvarů infinitivu ve větách podléhajících procesu kontroly podmětu je způsobena tím, že pro ni není syntaktické opodstatnění: morfémy gramatické osoby a čísla jsou redundantní, neboť se shodují s flexí antecedentu věty vedlejší. Pokud se i přesto flektivní tvary

infinitivu v kompletivní větě po antecedentech s tendencí kontroly podmětu vyskytnou, mohou pro to být dva důvody. Prvním je neutralizace procesu kontroly podmětu: morfém gramatického čísla a osoby má v případě explicitně nevyjádřeného podmětu distinktivní funkci a jeho přítomnost ve tvaru infinitivu mění interpretaci propozice. Podmět infinitivní věty již nemá stejný referent jako podmět slovesného antecedentu, ale je jiný, interpretovatelný pouze z kontextu propozice. Druhým důvodem pro výskyt flektivního infinitivu v kompletivní větě, která podléhá kontrole podmětu, je samotný antecedent. Hodnotící slovesa s velkou mírou subjektivní modalit, jako např. *lamentar*, volí infinitivní větu s flektivním infinitivem často, protože přenáší subjektivní modalitu na tvar infinitivu, přestože redundantní realizace morfému gramatické osoby a čísla odporuje principu ekonomie jazyka.

Flektivní tvar infinitivu se obecně vyskytuje v syntaktické skladbě propozice tehdy, pokud je jeho přítomnost opodstatněná: kupříkladu je-li infinitiv vedlejší věty v důsledku tvaru antecedentu v lineární struktuře propozice vzdálen od finitivního tvaru slovesa věty řídící, např. u antecedentů složených z kopulativního slovesa a adjektiva/substantiva, nebo pokud je antecedent sám v infinitivu. Flektivní tvar infinitivu osobního z tohoto důvodu přispívá ke snadnější interpretaci propozice a aktualizaci determinace podmětu kompletivní věty. Markantní je to v případě, kdy větu řídící rozvíjejí dvě kompletivní vedlejší věty spojené kopulativní spojkou, kde je morfémem mluvnické kategorie osoby a čísla obdařen pouze infinitiv druhé vedlejší věty v pořadí.

Syntaktický kontext infinitivní vedlejší věty, myslíme tím strukturu antecedentu a celé věty řídící, hraje při volbě tvaru infinitivu v infinitivní větě nezanedbatelnou roli. Není to ovšem vliv jediný. Stejně tak má na použití flektivního infinitivu vliv slovosled věty vedlejší, který může působit proti zmíněnému mechanismu aktualizace: neflektivní infinitiv má tendenci objevit se na úkor flektivního u nekanonických vět s postavením podmětu napravo od infinitivu (jak bylo např. zaznamenáno u podmětných kompletivních vět po antecedentu *é verdade*). V důsledku toho je vlastně v lineární struktuře propozice infinitiv vedlejší věty dál od (flektivního tvaru) slovesa věty řídící.

Kromě výše zmíněných syntakticko-pragmatických funkcí, které dle našeho mínění fungují spíše automaticky, či lépe řečeno intuitivně, je realizace flektivního infinitivu pro mluvčího prostředkem, jak vyjádřit svůj postoj k předmětu sdělení. Tyto stylistické prostředky nelze využít samozřejmě automaticky ve všech infinitivních větách, ale pouze v některých, typicky v podmětných větách po neosobních slovesech *convir* či *bastar* či v předmětných přímých po neosobním pasivním predikátu *é proibido*. Pokud chce mluvčí demonstrovat, že je na obsahu sdělení sám osobně zainteresován, či chce apelovat na příjemce sdělení, pak záměrně použije flektivní tvar infinitivu první osoby plurálu. Je to determinální proces, kterým se neosobní obecné sdělení “zosobní” a podmětu se přiřadí konkrétní referent (nás, vás). Vysoká frekvence výskytu infinitivní flexe v infinitivních větách uvozených komplementizérem *para* po slovesech určovacích, která vyjadřují žádost, např. *pedir*, má dle naší hypotézy stejnou příčinu:

žádost jde ruku v ruce s působením na adresáta této žádosti a flektivní tvar infinitivu je vhodným prostředkem, jak sloveso v infinitivu zdůraznit.

Ovšem i neflektivní tvar infinitivu může vyjadřovat postoj mluvčího: jeho prostřednictvím lze zdůraznit, v určitých kontextech a v kontrastu s použitím flektivního infinitivu, nějakou obecně platnou skutečnost, univerzálnost. Jedná se o neosobní infinitiv v čistém slova smyslu.

Předmětem zkoumání nebyly pouze kompletivní věty, ale i vedlejší věty vztažné, adverbialní a účinkové. Nejprve jsme podrobili průzkumu četnosti výskytu vztažné věty redukované na infinitiv uvozený předložkou *a*. Museli jsme konstatovat, že ač je tato konstrukce z pohledu ekonomičnosti díky své jednoduchosti výhodná, je její použití marginální v porovnání s klasickými vztažnými větami uvozenými konstituentem *que* (a jinými vztažnými zájmeny, které ani nebyly kvantifikovány).

U adverbialních vět, které jsme charakterizovali jako koherentní syntaktický celek těšící se v rámci celé propozice značné autonomii a mobility, je situace odlišná a neporovnatelně složitější než u vztažných vět. Zkoumali jsme absolutní výskyt vedlejších vět po vybraných konektorech adverbialních vět, které byly seříděny do kategorií podle klasifikace přejaté z Gramática da Língua Portuguesa, a v rámci těchto kategorií byl jejich výskyt hodnocen. Téměř u všech typů vět jsme narazili na konektor s dominantním výskytem v rámci své kategorie: *porque* uvozující finitivní příčinné věty; *se* uvozující finitivní podmínkové věty a *para* uvozující infinitivní účelové věty. Pouze u přípustkových vět jsme narazili na vyvážený poměr mezi *apesar de* (uvozující infinitivní věty) a *embora* (pro finitivní věty). U časových vět bylo účelné sledovat zvláště konektory vyjadřující současnost, předčasnost, následnost a konečný časový limit. V případě současnosti jsme narazili na omezení ve vyhledávání v korpusu CETEMPúblico, v důsledku čehož jsme nemohli kvantifikovat konektor infinitivních vět *ao*. Ve všech ostatních podkategoriích adverbialních vět časových jsme kvantifikovali výraznou tendenci k používání konektorů uvozujících infinitivní věty: *antes de* u předčasnosti, *depois de* u následnosti a částečně i *até* vyjadřující konečný časový limit. U všech konektorů uvozujících infinitivní adverbialní věty (s výjimkou *para* a *antes de*) jsme zaznamenali velmi vysoké procentuální hodnoty použití flektivních tvarů infinitivu, které nás opravňují konstatovat pravidelné použití osobního infinitivu ve většině adverbialních vět. Byla ověřena nepřímá úměra výskytu kontroly podmětu, která se po některých adverbialních konektorech objevuje častěji než u jiných, a frekvence výskytu infinitivní flexe. Konektory *para* a *antes de* jsou právě charakteristické explicitně nevyjádřeným podmětem a kontrolou podmětu. Infinitivní flexe zde není nezbytná pro interpretaci podmětu vedlejší věty, proto se vyskytuje v menší míře.

Účinkové věty tvoří zvláštní skupinu vedlejších vět, syntakticky příliš odlišnou od adverbialních vět, než aby mohly být mezi ně zařazovány, jak činí tradiční gramatická škola. Naši kvantitativní analýzou jsme ukázali, že k argumentům formulovaným v Gramática da Língua Portuguesa podporujícím toto tvrzení, můžeme přiřadit nižší výskyt flektivního infinitivu v účinkových větách (v porovnání s adverbialními). Rovněž jsme ukázali, že skupina

antecedentů účinkových vět obsahující adjektivní či adverbialní intenzifikátor (např. *bastante para*) má tendenci volit infinitivní skladbu věty, zatímco u antecedentů bez takového intenzifikátoru (např. *de maneira que*) je to právě naopak.

Tato práce bezesporu nevyčerpala všechny možnosti zpracování daného tématu, pokusila se však podat co možná nejkompaktnější pohled na používání infinitivu ve vedlejších větách v portugalštině a konfrontovat v tomto ohledu systém jazyka (*langue*) se skutečným územ (parole). Podrobné prozkoumání jednotlivých typů infinitivních vět může být předmětem dalšího zkoumání.

8. BIBLIOGRAFIE

Primární

BECHARA, E., 2001, *Moderna gramática portuguesa*, Rio de Janeiro, Editora Lucerna

CUNHA, C.; CINTRA, L., 1999, *Nova Gramática do Português Contemporâneo*, Lisabon, João Sá da Costa

KURY, A.G., 1972, *Gramática Fundamental da Língua Portuguesa do Brasil*. São Paulo, Lisa

MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

RAPOSO, E. B. P. a kol., 2013, *Gramática do Português – Volume I*. Lisabon, Fundação Calouste Gulbenkian.

Sekundární

ALMEIDA, N. M., 1969, *Gramática metódica da língua portuguesa*, São Paulo, Saraiva. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

AMBAR, M. M., 1993, *A COMP feature and some of its effects*, Going Romance 1993 conference, Utrecht, University of Utrecht. Cit In: MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

ARAUJO, R. M. D., 2002, *Inferências filológicas no emprego do infinitivo na língua portuguesa* [online]. [cit. 6. září 2013]. Dostupné z: [http://www.filologia.org.br/revista/artigo/7\(23\)07.htm](http://www.filologia.org.br/revista/artigo/7(23)07.htm)

BARROS, A. F.; JOTA, Z. S., 1960, *Verbos*, Rio de Janeiro, Lucerna. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

BRITO, A.M., 1991, *A Sintaxe das Orações Relativas em Português*, Porto, INIC

BUENO, F. S., 1968, *Gramática normativa da língua portuguesa*, São Paulo, Saraiva. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

CALTOVÁ, M., 2012, *O infinitivo nas orações reduzidas: As tendências da tradução do português para o checo* (bakalářská diplomová práce), Brno, FF MU

CÂMARA, J. M., 1986, *Dicionário de lingüística e gramática*, Petrópolis, Vozes. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

CEGALLA, D.P., 1991, *Novíssima Gramática da Língua Portuguesa*, São Paulo, Nacional. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

CUNHA, L. F.; SILVANO, P., 2008, Algumas evidências em favor da existência de temporalidade no Infinitivo Simples. In *Textos Seleccionados. XXIII Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística*, Lisabon, 2008, s. 179-191.

ČERMÁK, P., 2010, *Lexikon a sémantika*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny.

ČERMÁK, P., 2011, *Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky*, Praha, Karolinum press

DEN BESTEN, H., 1983, Root Transformations and Lexical Deletive Rules. In *Abraham (org), On the Formal Syntax of Westgermania*, Amsterdam, John Benjamins. Cit In: MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

ERHART, A., 2001, *Úvod do jazykovědy*, Brno, Masarykova univerzita

FARIA, I. H.; DUARTE, I., 1989, O Paradoxo da Variação: Aspectos do Português Europeu. *Revista Internacional de Língua Portuguesa*, č. 1, s. 21-27. Cit In: MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

GAMILLSCHEG, E., 1913, *Studien sur Vorgeschichte einer romanischen Tempuslehre*, Wien. Cit. In. TEIXEIRA, D. P., 2009, *O infinitivo flexionado português: descrição do seu uso e proposta didática* (doktorská dizertační práce), Rio de Janeiro, Universidade do Estado do Rio de Janeiro.

HERNANZ, M. L., 1999, *Polaridad y modalidad en español: en torno a la gramática de BIEN*, Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Cit. In RAPOSO, E. B. P. a kol., 2013, *Gramática do Português – Volume I*. Lisabon, Fundação Calouste Gulbenkian.

JINDROVÁ, J., 2012, *Fázové perifráze v portugalštině* (doktorská dizertační práce), Praha, FF UK

KAYNE, R., 1975, French relative 'que'. In Luján a Hensley (org.), *Current Studies in Romance Linguistics*, s. 255-299, Washington, Georgetown University Press. Cit In: MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

KRČMOVÁ, M., 2005, Stylistika, stylizace a spisovnost. In. *Linguística online* [online]. [cit. 28.12.2014]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/krc-013.pdf>

LOBO, M., 2006, Dependências temporais: a sintaxe das orações subordinadas gerundivas do português. In. *Veredas* [online]. [cit. 17. 10. 2014]. Dostupné z: www.ufjf.br/revistaveredas/files/2009/12/artigo055.pdf

LOPES, O., 1971, *Gramática Simbólica do Português*, Lisabon, Instituto Gulbenkian de Ciência. Cit In. MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

MARTINS, A.M., 2006, Aspects of infinitival construction in the history of Portuguese. In. *Historical Romance Linguistics: Retrospective and Perspectives*, Amsterdam, 2006, s. 327-355.

MARTINS, E. (org.), 1990, *O Estado de S. Paulo- Manual de redação e estilo*. São Paulo, O Estado de S. Paulo. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

MAURER, JR, T. H., 1968, *O infinitivo flexionado português: estudo histórico-descritivo*. São Paulo, Editora Nacional e Editora da USP. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

MELO, G. C., 1970, *Gramática fundamental da língua portuguesa*, Rio de Janeiro, Acadêmica. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

MEYER-LÜBKE, W., 1902, *Grammatik der Romanischen Sprachen*, Reiland, Feues's Verlag. Cit. In. TEIXEIRA, D. P., 2009, *O infinitivo flexionado português: descrição do seu uso e proposta didática* (doktorská dizertační práce), Rio de Janeiro, Universidade do Estado do Rio de Janeiro.

MÓIA, T., 1993, Aspectos Sintático-Semânticos das Orações Relativas com como e quando. In. *Actas do XVI Encontro Nacional da Associação Portuguesa de Linguística*, s. 349-361, Lisabon, APL a Colibri. Cit In: MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

NICOLA, J.; INFANTE, U., 1997, *Gramática contemporânea da língua portuguesa*. São Paulo, Scipione. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

PERES, J. A.; MÓIA, T.; 1995, *Áreas Críticas da Língua Portuguesa*, Lisabon, Caminho. Cit. In: MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

PULCOVÁ, Z., 2010, *Komplementizéry zda, zdali, -li, jestli v souvětí* (diplomová práce), Brno, FF MU

RAPOSO, E. P., 1987, Case Theory and Inflto-Comp: the Inflected Infinitive in European Portuguese, *Linguistic Inquiry*, č. 18 (1), s. 85-110. Cit In: MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

RIVERO, M. L., 1980, That-relatives and Deletion in Comp in Spanish. In Jensen (org.), *Proceedings of the 10th Annual Northeast Linguistic Society Meeting (NELS X)*, *Cahiers Linguistiques d'Ottawa*, č. 9, s. 383-399. Cit In: MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

ROCHA LIMA, C. H., 1974, *Gramática normativa da língua portuguesa*, Rio de Janeiro, José Olympio, Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

RODRIGUES, J. M., 1913, O imperfeito do conjuntivo e o infinitivo pessoal português, In. *Boletim de Segunda Classe da Academia das Ciências de Lisboa*, 4. VIII. Cit. In. TEIXEIRA, D. P., 2009, *O infinitivo flexionado português: descrição do seu uso e proposta didática* (doktorská dizertační práce), Rio de Janeiro, Universidade do Estado do Rio de Janeiro.

SACCONI, L. A., 1990, *Nossa gramática: teoria*, São Paulo, Atual. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

SAID ALI, M. O., 1957, *Dificuldades da Língua Portuguesa*, Rio de Janeiro, Livraria Acadêmica. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

SAID ALI, M. O., 1964, *Gramática secundária da Língua Portuguesa*, São Paulo, Maelhoramentos. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

SOUSA DE SILVEIRA, 1972, *Lições de português*, Rio de Janeiro, Livros de Portugal. Cit. In. CUNHA, C.; CINTRA, L., 1999, *Nova Gramática do Português Contemporâneo*, Lisabon, João Sá da Costa

STOWELL, T., 1981, *Origins of Phrase Structure* (doktorská dizertační práce), MIT, Cit In: MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

SVOBODOVÁ, I., 2014, *Sintaxe da Língua Portuguesa*, Brno, Masarykova univerzita

TEIXEIRA, D. P., 2009, *O infinitivo flexionado português: descrição do seu uso e proposta didática* (doktorská dizertační práce), Rio de Janeiro, Universidade do Estado do Rio de Janeiro.

VAN DIJK, T. A., 1977, *Text and Context. Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse*, Londýn, Longman. Cit In: MATEUS M. H. M. a kol., 2003, *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisabon, Caminho

VASCONCELOS, J. L., 1900, *Estudos de philologia mirandesa*, Lisboa, Empresa Nacional, Cit. In. TEIXEIRA, D. P., 2009, *O infinitivo flexionado português: descrição do seu uso e proposta didática* (doktorská dizertační práce), Rio de Janeiro, Universidade do Estado do Rio de Janeiro.

WERNECKE, H., 1885, *Zur Syntax sed portugiesischen Verbs*, Weimar, Cit. In. TEIXEIRA, D. P., 2009, *O infinitivo flexionado português: descrição do seu uso e proposta didática* (doktorská dizertační práce), Rio de Janeiro, Universidade do Estado do Rio de Janeiro

WILLIAMS, E. B., 1938, *From Latin to Portuguese*, Philadelphia, Cit. In. TEIXEIRA, D. P., 2009, *O infinitivo flexionado português: descrição do seu uso e proposta didática* (doktorská dizertační práce), Rio de Janeiro, Universidade do Estado do Rio de Janeiro.

XAVIER, M. F.; MATEUS, M. H., 1992, *Dicionário de termos lingüísticos*. Lisabon, Cosmos. Cit. In. CASAGRANDE, F. F. P., 2006, *O infinitivo pessoal no Português Brasileiro: Uma Abordagem Diacrônica* (doktorská dizertační práce), Londrina, Universidade Estadual de Londrina

ZAVADIL, B.; ČERMÁK, P., 2010, *Mluvnice současné španělštiny*, Praha, Karolinum

Jazykový korpus

www.linguateca.pt/acesso/corpus.php?corpus=CETEMPUBLICO

9. PŘILOHA

9.1. Seřazení antecedentů kompletivních vět podle infinitivnosti vět, které subkategorizují

<i>Antecedent kompletivní věty</i>	<i>Poměr infinitivních vět</i>	<i>Kategorie podle syntaktické funkce argumentu řídící věty</i>	<i>Infinitivnost kompletivních vět</i>	<i>modus finitivního slovesa v pozitivu</i>	<i>Kontrola podmětu *</i>	<i>Kontrola předmětu přímého *</i>	<i>Kontrola předmětu nepřímého *</i>	<i>Neosobní sloveso *</i>
ousar	100.00%	předmětná přímá	pouze infinitivní	nelze určit	X			
limitar-se a	100.00%	předmětná nepřímá	pouze infinitivní	nelze určit	X			
lutar por	100.00%	předmětná nepřímá	pouze infinitivní	nelze určit	X			
(ser) responsável por	100.00%	předmětná nepřímá	pouze infinitivní	nelze určit	X			
impedir de	99.96%	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv		X		
gostar de	99.87%	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv	X			
necessitar de	99.76%	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv	X			
mandar	97.24%	předmětná přímá	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv		X	x	
levar a	95.90%	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	převážně konjunktiv		X		
(ser) impossível	93.41%	podmětná	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv			x	X
preferir	91.83%	předmětná přímá	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv	X			
convir	89.44%	podmětná	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv			x	X
(ser) preciso	88.96%	podmětná	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv				
lembrar-se de	87.61%	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	pouze indikativ	X			
(ser) possível	86.95%	podmětná	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv			x	X
deixar	86.78%	předmětná přímá	výjimečně finitivní	převážně konjunktiv		X		
ousar	86.76%	předmětná přímá	výjimečně finitivní	pouze indikativ		X		
bastar	86.64%	podmětná	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv			x	X

<i>Antecedent kompletivní věty</i>	<i>Poměr infinitiv- ních vět</i>	<i>Kategorie podle syntaktické funkce argumentu řídicí věty</i>	<i>Infinitivnost kompletivních vět</i>	<i>modus finitivního slovesa v pozitivu</i>	<i>Kontrola podmětu *</i>	<i>Kontrola předmětu přímého *</i>	<i>Kontrola předmětu nepřímého *</i>	<i>Neosobní sloveso *</i>
concordar em	85.76%	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	běžný konj. i ind.	X			
(ser) melhor	85.55%	podmětná	výjimečně finitivní	pouze konjunktiv				X
decidir	83.25%	předmětná přímá	výjimečně finitivní	převážně indikativ		X		
ter medo de	79.87%	předmětná nepřímá	převážně infinitivní	převážně konjunktiv	X			
proibir	77.44%	předmětná přímá	převážně infinitivní	pouze konjunktiv		X		
permitir	77.29%	předmětná přímá	převážně infinitivní	pouze konjunktiv			X	
desejar	71.50%	předmětná přímá	převážně infinitivní	převážně konjunktiv	X			
insistir em	69.01%	předmětná nepřímá	převážně infinitivní	převážně konjunktiv				
(ser) bom	49.28%	podmětná	převážně finitivní	pouze konjunktiv				X
ver	43.31%	předmětná přímá	převážně finitivní	pouze indikativ		X		
confessar	31.55%	předmětná přímá	převážně finitivní	pouze indikativ	X			
interessar	29.92%	podmětná	převážně finitivní	převážně konjunktiv			X	
(ser) pena	27.55%	podmětná	převážně finitivní	pouze konjunktiv			x	X
pedir	20.80%	předmětná přímá	převážně finitivní	pouze konjunktiv	x		X	
saber	20.74%	předmětná přímá	převážně finitivní	převážně indikativ				
criticar	18.98%	předmětná přímá	převážně finitivní	převážně konjunktiv				
Acontecer	17.20%	podmětná	výjimečně infinitivní	pouze indikativ			x	X
Lamenter	16.05%	předmětná přímá	výjimečně infinitivní	pouze konjunktiv	X			
Parecer	8.80%	podmětná	výjimečně infinitivní	pouze indikativ			x	X
(estar) consciente de	4.48%	předmětná nepřímá	výjimečně infinitivní	pouze indikativ	X		x	

<i>Antecedent kompletivní věty</i>	<i>Poměr infinitivních vět</i>	<i>Kategorie podle syntaktické funkce argumentu řídicí věty</i>	<i>Infinitivnost kompletivních vět</i>	<i>modus finitivního slovesa v pozitivu</i>	<i>Kontrola podmětu *</i>	<i>Kontrola předmětu přímého *</i>	<i>Kontrola předmětu nepřímého *</i>	<i>Neosobní sloveso *</i>
Achar	4.29%	předmětná přímá	výjimečně infinitivní	pouze indikativ				
(ser) natural	3.48%	podmětná	výjimečně infinitivní	pouze konjunktiv				X
Preocupar	3.13%	podmětná	výjimečně infinitivní	pouze konjunktiv			x	
(ser) fato	2.90%	podmětná	výjimečně infinitivní	pouze indikativ				X
Augerir	2.20%	předmětná přímá	výjimečně infinitivní	běžný konj. i ind.			X	
(ser) verdade	1.54%	podmětná	výjimečně infinitivní	pouze indikativ				X
aperceber-se de	1.09%	předmětná nepřímá	výjimečně infinitivní	pouze indikativ	X			
Duvidar	0.99%	předmětná přímá	výjimečně infinitivní	pouze konjunktiv	x			
Perguntar	0.70%	předmětná přímá	výjimečně infinitivní	pouze indikativ			X	
(ser) provável	0.68%	podmětná	výjimečně infinitivní	pouze konjunktiv				X
(ser) evidente	0.25%	podmětná	výjimečně infinitivní	pouze indikativ				X
(ser) claro	0.09%	podmětná	výjimečně infinitivní	pouze indikativ				X
Surpreender	0.00%	podmětná	pouze finitivní	převážně konjunktiv			x	x

* Vysvětlivky relativní škály hodnocení: X – vyšší výskyt; x – nižší výskyt

Vysvětlivky hodnocení infinitivnosti:

pouze infinitivní	100%
výjimečně finitivní	80%-99%
převážně infinitivní	50%-79%
převážně finitivní	20%-49%
výjimečně infinitivní	1%-19%
pouze finitivní	0%

9.2. Seřazení antecedentů infinitivních kompletivních vět podle relativní frekvence výskytu flektivního infinitivu

<i>Antecedent kompletivní věty</i>	<i>Kategorie podle syntaktické funkce argumentu řídicí věty</i>	<i>Infinitivnost kompletivních vět</i>	<i>Výskyt flektivního infinitivu</i>	<i>Infinitiv s akuzativním podmětem *</i>	<i>Spojení vět *</i>	<i>Gerundivní infinitiv *</i>
(ser) responsável por	předmětná nepřímá	pouze infinitivní	často flektivní			
(ser) pena	podmětná	převážně finitivní	často flektivní			
Pedir	předmětná přímá	převážně finitivní	často flektivní			
Criticar	předmětná přímá	převážně finitivní	často flektivní			
Acontecer	podmětná	výjimečně infinitivní	často flektivní			
(ser) natural	podmětná	výjimečně infinitivní	často flektivní			
impedir de	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	běžně flektivní			
(ser) melhor	podmětná	výjimečně finitivní	běžně flektivní			
(ser) bom	podmětná	převážně finitivní	běžně flektivní			
Ver	předmětná přímá	převážně finitivní	běžně flektivní	X	x	X
Lamentar	předmětná přímá	výjimečně infinitivní	běžně flektivní			
Achar	předmětná přímá	výjimečně infinitivní	běžně flektivní			
Augerir	předmětná přímá	výjimečně infinitivní	běžně flektivní			
lutar por	předmětná nepřímá	pouze infinitivní	zřídka flektivní			
(ser) impossível	podmětná	výjimečně finitivní	zřídka flektivní			
Convir	podmětná	výjimečně finitivní	zřídka flektivní			
lembrar-se de	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	zřídka flektivní			
Deixar	předmětná přímá	výjimečně finitivní	zřídka flektivní	x	X	
Ousar	předmětná přímá	výjimečně finitivní	zřídka flektivní	X	x	X
Bastar	podmětná	výjimečně finitivní	zřídka flektivní			
ter medo de	předmětná nepřímá	převážně infinitivní	zřídka flektivní			
Proibir	předmětná přímá	převážně infinitivní	zřídka flektivní	X		
Permitir	předmětná přímá	převážně infinitivní	zřídka flektivní			
Confessor	předmětná přímá	převážně finitivní	zřídka flektivní			
Parecer	podmětná	výjimečně infinitivní	zřídka flektivní			

<i>Antecedent kompletivní věty</i>	<i>Kategorie podle syntaktické funkce argumentu řídicí věty</i>	<i>Infinitivnost kompletivních vět</i>	<i>Výskyt flektivního infinitivu</i>	<i>Infinitiv s akuzativním podmětem *</i>	<i>Spojení vět *</i>	<i>Gerundivní infinitiv *</i>
limitar-se a	předmětná nepřímá	pouze infinitivní	výjimečně flektivní			
necessitar de	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	výjimečně flektivní			
Mandar	předmětná přímá	výjimečně finitivní	výjimečně flektivní	x	X	
levar a	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	výjimečně flektivní			
Preferir	předmětná přímá	výjimečně finitivní	výjimečně flektivní			
(ser) preciso	podmětná	výjimečně finitivní	výjimečně flektivní			
(ser) possível	podmětná	výjimečně finitivní	výjimečně flektivní			
concordar em	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	výjimečně flektivní			
Decider	předmětná přímá	výjimečně finitivní	výjimečně flektivní	X		
Desejar	předmětná přímá	převážně infinitivní	výjimečně flektivní			
insistir em	předmětná nepřímá	převážně infinitivní	výjimečně flektivní			
Saber	předmětná přímá	převážně finitivní	výjimečně flektivní			
Ousar	předmětná přímá	pouze infinitivní	pouze neflektivní			
gostar de	předmětná nepřímá	výjimečně finitivní	pouze neflektivní			
Interessar	podmětná	převážně finitivní	pouze neflektivní			

* Vysvětlivky relativní škály hodnocení: X – vyšší výskyt; x – nižší výskyt

Vysvětlivky hodnocení infinitivnosti:

pouze infinitivní	100%
výjimečně finitivní	80%-99%
převážně infinitivní	50%-79%
převážně finitivní	20%-49%
výjimečně infinitivní	1%-19%
pouze finitivní	0%

Vysvětlivky hodnocení flektivnosti infinitivu:

často flektivní	nad 10%
běžně flektivní	5%-10%
zřídka flektivní	1%-5%
výjimečně flektivní	0%-1%
pouze neflektivní	0%